

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ & ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ
Η «ΡΗΤΡΑ ΤΟΥ ΜΑΛΛΟΝ ΕΥΝΟΟΥΜΕΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ»
ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟ

της

Βιργινίας-Αναστασίας Φουρνάρη

Κόρινθος, Οκτώβριος 2016

UNIVERSITY OF PELOPONNESE

FACULTY OF SOCIAL AND INTERNATIONAL SCIENCES
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE AND INTERNATIONAL RELATIONS

POSTGRADUATE PROGRAM MASTER
INTERNATIONAL POLITICAL ECONOMY

RESTRICTIONS ON INTERNATIONAL TRADE
THE «MOST-FAVOURED-NATION CLAUSE»
AND GREECE IN INTERWAR

by

Virginia-Anastasia Fournari

Corinth, October 2016

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ
Η «ΡΗΤΡΑ ΤΟΥ ΜΑΛΛΟΝ ΕΥΝΟΟΥΜΕΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ»
ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟ

Ευχαριστίες

Η Μελέτη αυτή ολοκληρώθηκε με τη συμβολή Καθηγητών μου, συναδέλφων και φίλων. Θέλω σε αυτές τις πρώτες γραμμές να εκφράσω σε όλους αυτούς τις οφειλές και τις θερμές μου ευχαριστίες.

Κατά πρώτον, οφείλω ευχαριστίες στον επιβλέποντα Καθηγητή κύριο Σπυρίδωνα Ρουκανά, για την τιμή να με εμπιστευθεί στην εκπόνηση του θέματος με αυτήν τη διπλωματική εργασία. Με υπομονή και εμπιστοσύνη μου υπέδειξε, από την αρχή, συστηματικά τις δυσκολίες του εγχειρήματος· με ξεχωριστή διακριτικότητα διαμόρφωσε την ερευνητική πειθαρχία που όφειλα να αποκτήσω σε συνδυασμό με την απαιτητική ακαδημαϊκή του διδασκαλία στις Διεθνείς Οικονομικές Σχέσεις του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Διεθνής Πολιτική Οικονομία του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Ανάλογες οι οφειλές μου στους Καθηγητές του Προγράμματος αυτού και στους φίλους και φίλες συναδέλφους, με τους οποίους στη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους 2015-2016 μπόρεσα να αντλήσω τα αναγκαία εκείνα στοιχεία που δοκιμάζουν τη μοναχική πορεία πραγματοποίησης και συγγραφής των αποτελεσμάτων αυτής της έρευνάς μου. Ιδιαίτερα θέλω να ευχαριστήσω τη φίλη και συμφοιτήτριά μου στο Μεταπτυχιακό αυτό Πρόγραμμα Χρύσα Παντελίδου.

Ευχαριστίες οφείλω στη Μαρία Παπαγεωργίου, η οποία από τα πρώτα φοιτητικά μας χρόνια ακολουθεί και ενισχύει τις ακαδημαϊκές διαδρομές, ώστε οι δυσκολίες τους να γίνονται πιο εύκολες στην αντιμετώπισή τους.

Ευχαριστίες οφείλω επίσης στην Έφη Ντρούβα για τη στήριξη της όλο αυτό το διάστημα και την ενίσχυσή της, ώστε να περατώσω με διάλογο και γνώση την ακαδημαϊκή αυτή προσπάθειά μου.

Το αποτέλεσμα του ακαδημαϊκού αυτού εγχειρήματος διευκολύνθηκε από την βιβλιογραφική διαθεσιμότητα που μου παρείχε από την προσωπική του βιβλιοθήκη ο καθηγητής κύριος Ευάγγελος Πρόντζας ως και η δυνατότητα να συμμετάσχω στα τακτικά Σεμινάρια του. Η συνάδελφος και φίλη από τα Σεμινάρια αυτά Κατερίνα Σταθάκου με βοήθησε στην αποδελτίωση ενός σημαντικού μέρους του τεκμηριωτικού υλικού της οφείλω δε ιδιαίτερες ευχαριστίες.

Στο διάστημα αυτό είχα την ανοχή και στήριξη συναδέλφων από τη Επιτροπή Ερευνών του Παντείου Πανεπιστήμιου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Θα ήθελα ιδιαίτερος να ευχαριστήσω την υπεύθυνη κυρία Αγγελική Καρδιακαυτίτη. Η φίλη και συνάδελφος Νίκη Καραουλάνη μου έδειξε τη σημασία της ευπρέπειας σε αυτές τις απαιτητικές συνθήκες.

Οφείλω τέλος πολλά στην οικογένειά μου και τους γονείς μου, Μιχάλη και Παρασκευή, για την ανοχή, την υπομονή και τη συμπαράστασή τους όλα αυτά τα χρόνια· παραμένουν δίπλα μου σε κάθε απόφαση της ζωής μου.

*Η Διπλωματική αυτή Μελέτη ανήκει *in memoriam* στον παππού Σταύρο και τη γιαγιά Ελεονώρα, που έφυγαν σχεδόν μαζί λίγο πριν την ολοκληρώσω.*

*Βιργινία – Αναστασία Φουρνάρη
Αθήνα, Οκτώβριος 2016*

Περιορισμοί Διεθνούς Εμπορίου Η «ρήτρα του μάλλον ευνοουμένου κράτους» και η Ελλάδα στο μεσοπόλεμο

Σημαντικοί Όροι: ρήτρα του μάλλον ευνοουμένου κράτους, συμβάσεις, εξωτερική εμπορική πολιτική, εμπορικό ισοζύγιο, Ελλάδα

Περίληψη

Ως εξωτερική εμπορική πολιτική νοείται το σύνολο των διεθνών οικονομικών σχέσεων και όχι απλώς η συναλλαγή μεταξύ χωρών μόνο με εμπορεύματα, σε αυτήν δε την αντίληψη εντάσσονται και τα κρατικά μέτρα που δίνουν στην οικονομική συναλλαγή ένα σκοπό και ορισμένη κατεύθυνση.

Η ρήτρα του μάλλον ευνοουμένου κράτους αποτελεί ένα πρώιμο σύστημα ελέγχου των εμπορικών συναλλαγών διεθνώς υπό την επίβλεψη της Κοινωνίας των Εθνών. Η ανάλυση των εμπορικών στοιχείων ανά χώρα και προϊόν σε σχέση με την Ελλάδα δείχνει την αρνητική χροιά που έλαβε στον Ελληνικό χώρο η εφαρμογή της.

Η ίδια η Κοινωνία των Εθνών διέγνωσε πριν την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου την αδυναμία λειτουργίας της ως μέσου ισοτιμίας των εμπορικών σχέσεων των κρατών. Παρ' όλα αυτά, ακόμη και στις ημέρες μας η επίδρασή της και η εφαρμογή της δεν παύει να υπάρχει, ιδίως σε περιπτώσεις έκρυθμων καταστάσεων ή ισχυρών οικονομικών κινήτρων.

Restrictions on International Trade The «Most-favoured-nation Clause» and Greece in Interwar

Keywords: clause MFN or most-favoured-nation clause, contracts, foreign trade policy, trade balance, Greece

Abstract

As foreign trade policy means all international economic relationships and not merely the transaction between countries only with goods, this concept also includes the state measures that give financial transaction a purpose and a certain direction.

Clause MFN is an early trade control system internationally supervised League of Nations. The analysis of trade data by country and product in relation to Greece shows the negative connotation that this application took place in the Greek territory.

The League of Nations was diagnosed before the Second World War the operating failure rate as a mean of trade relations among the states. Nevertheless, even in our days its effect and its application does not cease to exist, especially in cases of degraded mode or powerful economic incentives.

Περιεχόμενα

Περίληψη	1
Abstract	3
Κατάλογος Πινάκων	7
Κατάλογος Διαγραμμάτων	9
Εισαγωγή	11
Κεφάλαιο 1ο: Ρήτρες, Διεθνές εμπόριο και Διεθνείς εξελίξεις	19
1.1 Η πρόκληση ρήτρας για την οικονομική πολιτική	19
1.2 Η «ρήτρα» έναντι του φιλελευθερισμού	21
1.3 Διάκριση «ρητρών» και χαρακτηριστικά περιόδου	23
1.4 Από την οικονομική εξάρθρωση στην κοινωνική ευημερία και την εμπορική ρύθμιση	28
1.5 Η «ρήτρα» για την Ελλάδα ενόψει οικονομικών αλλαγών	31
1.6 Εξαιρέσεις και ειδικές περιπτώσεις εμφάνισης της ρήτρας του μάλλον ευνοουμένου κράτους	34
Κεφάλαιο 2ο: Διεθνείς Εμπορικές Σχέσεις και «Ρήτρα» στην Ελλάδα	37
2.1 Επικράτειες «με» και «χωρίς» «ρήτρα»	37
2.2 Εξέλιξη εισαγωγών της Ελλάδας «με» και «χωρίς» «ρήτρα»	41
2.3 Εξέλιξη εξαγωγών της Ελλάδας «με» και «χωρίς» «ρήτρα»	47
2.4 Εξέλιξη ισοζυγίου και συμμετοχή κρατών	50
Κεφάλαιο 3ο: Τα εμπορεύματα «με» ή «χωρίς» ρήτρα	57
3.1 Τα εμπορεύματα των επικρατειών	57
3.2 Εξέλιξη εισαγωγών της Ελλάδας από άλλες χώρες	58
3.3 Εξέλιξη εξαγωγών της Ελλάδας προς άλλες χώρες	62
3.4 Ισοζύγιο εμπορικών προϊόντων της Ελλάδας με Γαλλία και Γερμανία	66
Επίλογος	71
Παραρτήματα	77
Βιβλιογραφία	141

Κατάλογος Πινάκων

1.1	Κατά κεφαλή ΑΕΠ (δολ. σε τιμές ΗΠΑ του 1960) – κατά P. Bairoch	30
2.1	Επικράτειες (31, άνω του 5% της αξίας) με εμπορικές σχέσεις με ή χωρίς «ρήτρα»	38
2.2	Είκοσι οκτώ συναλλασσόμενες χώρες με διαθέσιμα στοιχεία εξωτερικού εμπορίου	39
2.3	Εισαγωγές και εξαγωγές Ελλάδας με χώρες «ρήτρας» και «χωρίς ρήτρα» (σε τρέχ. Δρχ.-000)	40
2.4	Χώρες με τη μέγιστη εξαγωγική προς την Ελλάδα λειτουργία	47
3.1	Προϊόντα με τη μέγιστη εξαγωγική παρουσία προς την Ελλάδα	59
3.2	Προϊόντα με τη μέγιστη εξαγωγική παρουσία από την Ελλάδα	62

Κατάλογος Διαγραμμάτων

2.1	Ισοζύγιο Συναλλασσόμενων Χωρών (σε εκατ. δρχ.)	41
2.2	Σύνολα Εισαγωγών Συναλλασσόμενων Χωρών (σε εκατ. δρχ.)	42
2.3	Ποσοστό συμμετοχής εισαγωγών στην Ελλάδα των 10 χωρών	42
2.4	Εισαγωγές αύξουσας μεταβολής προς την Ελλάδα (%)	43
2.5	Εισαγωγές φθίνουσας μεταβολής προς την Ελλάδα (ευρωπαϊκές χώρες -%)	43
2.6	Εισαγωγές φθίνουσας μεταβολής προς την Ελλάδα (μη ευρωπαϊκές χώρες - %)	45
2.7	Εισαγωγές με αυξομείωση της εξαγωγικής κίνησής τους στην Ελλάδα (χώρες Ανατολικής Ευρώπης - %)	45
2.8	Εξαγωγές με αυξητική τάση της Ελλάδας προς άλλες χώρες (%)	48
2.9	Εξαγωγές με φθίνουσα τάση της Ελλάδας προς άλλες χώρες (ευρωπαϊκές χώρες - %)	49
2.10	Εξαγωγές με φθίνουσα τάση της Ελλάδας προς άλλες χώρες (μη ευρωπαϊκές χώρες - %)	49
2.11	Εξαγωγές Ελλάδας σε χώρες χαμηλής συμμετοχής (%)	50
2.12	Μεταβολή Εμπορικού Ισοζυγίου Ελλάδας (σε τρέχουσες δρχ.)	51
2.13	Ετήσια Μεταβολή Ισοζυγίου Ελλάδας (%)	51
2.14	Σύγκριση εισαγωγών στην Ελλάδα από Γαλλία και Γερμανία (%)	52
2.15	Σύγκριση εξαγωγών από την Ελλάδα προς Γαλλία και Γερμανία (%)	53
2.16	Ισοζύγιο Γαλλίας-Γερμανίας ως προς την Ελλάδα (σε τρέχουσες δρχ.)	54
2.17	Ετήσια Μεταβολή Ισοζυγίου Γαλλίας-Γερμανίας ως προς την Ελλάδα (%)	54
2.18	Ποσοστιαία συμμετοχή στο ελληνικό εμπορικό ισοζύγιο Γαλλίας - Γερμανίας	55
3.1	Ισοζύγιο συναλλασσόμενων προϊόντων Ελλάδας (σε δισ. δρχ.)	58
3.2	Ποσοστιαία συμμετοχή στο διεθνές εμπόριο των έξι προϊόντων	59
3.3	Εξέλιξη εισαγωγών προϊόντων Ελλάδας (σε δισ. δρχ.)	60
3.4	Μεταβολές εισαγωγής προϊόντων φθίνουσας τάσης προς την Ελλάδα (%)	61
3.5	Μεταβολές εισαγωγής προϊόντων σταθερής ή αύξουσας τάσης προς την Ελλάδα (%)	61
3.6	Ποσοστό απόδοσης των επτά εξαγωγίμων προϊόντων	62
3.7	Ισοζύγιο συναλλασσόμενων προϊόντων Ελλάδας (σε δισ. δρχ.)	63
3.8	Εξαγωγές προϊόντων αύξουσας τάσης από την Ελλάδα (%)	64
3.9	Εξαγωγές προϊόντων κυκλικής μεταβολής από την Ελλάδα (%)	64
3.10	Εξαγωγές προϊόντων φθίνουσας τάσης από την Ελλάδα (%)	65
3.11	Εμπορικό ισοζύγιο Γαλλίας-Γερμανίας ως προς τα Ζωικά-Αλιευτικά είδη (%)	67
3.12	Εμπορικό ισοζύγιο Γαλλίας-Γερμανίας ως προς τα Γεωργικά είδη (%)	67
3.13	Εμπορικό ισοζύγιο Γαλλίας-Γερμανίας ως προς τα Ορυκτά και Μέταλλα (%)	68
3.14	Εμπορικό ισοζύγιο Γαλλίας-Γερμανίας ως προς τα Νήματα και Υφάσματα	69

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μελέτη που ακολουθεί επικεντρώνεται σε τρία ζητήματα που προσδιορίζονται στον τίτλο της με περισσότερο ή λιγότερο ρητό τρόπο:

- Οι εξελίξεις στο διεθνές εμπόριο από την επομένη της λήξης του Α' παγκοσμίου πολέμου και μέχρι την έκρηξη του Β' παγκοσμίου πολέμου την «μεσοπολεμική» περίοδο¹, αμοιβαία επηρεάζονται από τις αλλαγές στις πολιτικές και οικονομικές αντιλήψεις με την ανάπτυξη του πνεύματος του Οικονομικού Εθνικισμού (Gini, 1935· Wagner, 1931· Milhaud, 1935)² και τις πολιτικές αλλαγές που συνεπάγεται, παρά τις δυσκολίες που υπάρχουν σε αυτή την σύνδεση (Gilpin, 2007),
- Η εμφάνιση περιορισμών στις εισαγωγές με την ενίσχυση των τελωνειακών δασμών μετά τη συνθήκη των Βερσαλλιών το 1919, ζήτημα που μας οδηγεί στην επίπτωση από τη μετατροπή της προπολεμικής φιλελεύθερης ρύθμισης που παρείχε η ρήτρα του «μάλλον ευνοουμένου κράτους» σε δικαίωμα «προτίμησης» μεταξύ επικρατειών (Βαρβαρέσος, 1923)³, ενός δηλαδή ήσσονος σημασίας τεχνικού ζητήματος (:τη «ρήτρα του μάλλον ευνοημένου κράτους») με ανάλυση υψηλής ακρίβειας, ρυθμιστή των διεθνών ροών εμπορίου (Ρουκανάς, 2007), και

¹ Την τριχοτόμηση της περιόδου από πολιτικά και οικονομικά γεγονότα που προσδιορίζουν τις εξελίξεις βλ. Παράρτημα: Πίνακας Π-1, Μεσοπολεμικοί Περίοδοι Ανάλυσης Γεγονότων (1918-1939).

² Ειδικότερα, ποικίλες είναι εκδοχές του πνεύματος του Οικονομικού Εθνικισμού, με ενδεικτικές έννοιες, βρίσκουμε σε χώρες που προσχώρησαν πολιτικά και ακαδημαϊκά στο πνεύμα του Οικονομικού Εθνικισμού, όπως είναι λ.χ. η «οικονομική παθολογία» (κατά C. Gini, 1935), ο «οικονομικός ουνιβερσαλισμός» (κατά H.-G. Wagner, 1931) ή η «οργανωμένη επανόρθωση» (κατά E. Milhaud, 1935). Έννοιες και ερμηνευτικές αποχρώσεις φαίνεται να είναι ένα ανάμεσα στα ζητήματα για την εκδήλωση και αποτύπωση του οικονομικο-εθνικιστικού πνεύματος.

³ Από το 1923 διαχέεται το πολιτικο-οικονομικό πνεύμα του «Οικονομικού Εθνικισμού» δια της «ρήτρας» (κατά K. Βαρβαρέσο, 1923),

- η Ελληνική οικονομία, ως πεδίο ανάλυσης («τι εισάγουν», ποιες κατά κύριο λόγο χώρες από την Ελλάδα και «τι εισάγεται» από αυτές στην Ελλάδα) με την κινητοποίηση των διαθέσιμων στατιστικών τεκμηρίων στην ανάλυση των οικονομικών σχέσεων Ελλάδας με άλλες επικράτειες κατά την εικοσαετία 1919-1939⁴.

Το ήσσοнос αυτό σημασίας ζήτημα (δηλαδή η «ρήτρα» όπως διαμορφώνεται μετά τη Συνθήκη των Βερσαλλιών) στο επίκεντρο της μελέτης θα ενταχθεί στη συζήτηση περί «κοινωνικής ευημερίας». Η ένταξή του γίνεται όμως με την παραβίαση θεμελιωδών αρχών της φιλελεύθερης οικονομικής πολιτικής, αρχές που υπηρέτησε πριν από τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο (Ανδρέου, 1933) και φυσικά δεν λησμονήθηκε η αξία της μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο (Ustor, 1969). Η «ρήτρα» στο μεσοπολεμικό πνεύμα εξελίσσεται σε ρυθμιστή των διεθνοπολιτικών προβλημάτων που γέννησε η κατάληξη του Α΄ παγκοσμίου πολέμου για τους ηττημένους και τις επιπτώσεις της στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις με την απονομή στους νικητές της «ρήτρας του μάλλον ευνοούμενου κράτους»⁵: την ενίσχυση του οικονομικού δόγματος της «αυτάρκειας» και την πολιτική της έκφραση, δηλαδή την καταστροφική πολιτική «αυταρχία» (Πρόντζας, 1999· Ρουκανάς, 2007). Στη διάρκεια της περιόδου 1919-1939 οι δημοκρατικές κυβερνήσεις θα περιοριστούν σε λιγότερο από τις μισές ευρωπαϊκές χώρες, οι δημοκρατικοί θεσμοί και οι φιλελεύθερες αντιλήψεις δοκιμάζονται έντονα από τις οικονομικές εξελίξεις, συμπεριλαμβανομένων των «οικονομικών συνεπειών της ειρήνης» (Keynes, 2009) αλλά και τις αλλαγές που προκαλούν διάφορες εθνικές και θρησκευτικές μειονότητες καλλιεργώντας αυταρχικές αντιλήψεις και τη μετάπτωση πολιτικών κινημάτων σε «φάση

⁴ Αναλυτικά τα στοιχεία στο Παράρτημα Πίνακας Π-3 έως Π-13. Από τη θέση αυτή θέλω να ευχαριστήσω την συνάδελφο κ. Κατερίνα Σταθάκου για τη βοήθεια της στην υπόδειξη και συλλογή σχετικών στατιστικών στοιχείων.

⁵ Ένα από τα πρώτα ζητήματα της συνθήκης των Βερσαλλιών ήταν η ρύθμιση του μεγάλου ηττημένου, της Γερμανίας, ως προς τη δύναμη της (αποφυγή μελλοντικής απειλητικής δύναμης για τη ειρήνη) και χάραξη νέων συνόρων της (στην κεντροανατολική Ευρώπη και Εγγύς Ανατολή): η Γερμανία α) χάνει τις αποικίες της (Αν. και ΝΔ Αφρική) και οι περιοχές αυτές δίνονται ως εδάφη «υπό εντολή» στη Βρετανία, στη Νοτιοαφρικανική Ένωση, στη Γαλλία, στην Αυστραλία και στην Ιαπωνία, β) χάνει εμπορικά της δικαιώματα και άλλες παραχωρήσεις της σε οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο, στην Αίγυπτο και την Κίνα, γ) υποχρεώνεται στην αποστρατιωτικοποίηση (της Ρηνανίας), στον περιορισμό των στρατιωτικών και ναυτικών της στην παράδοση του μεγαλύτερου μέρους του εμπορικού στόλου της, στην καταβολή πολεμικών αποζημιώσεων (επανορθώσεων). Τέλος υποχρεώθηκε να απονεμίσει στους νικητές του πολέμου τη «ρήτρα του μάλλον ευνοούμενου κράτους».

στρατιωτικοποίησης»⁶: από τα μέσα της δεκαετίας του 1920 και μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '30, στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες κυριάρχησαν φασιστικές, βασιλικές ή εθνικιστικές δικτατορίες⁷.

Οικονομική ευημερία και σχέσεις μεταξύ των κρατών αποκτούν ιδιαίτερη σημασία στο Μεσοπόλεμο, οι ιδέες δε αυτές δεν αφήνουν αδιάφορη την ελληνική οικονομική σκέψη: στόχος της ευημερίας μιας κρατικής οικονομίας δεν είναι μεμονωμένα δυνατός, διαμορφώνεται δε σε συνθήκες γενικής ευημερίας όλων των οικονομιών (Κασκαρέλης, 1941). Ακολούθως, η διαταραχή στην παγκόσμια οικονομία (πολιτικό- στρατιωτική και οικονομική) γεννά «ομάδες οικονομιών» που αναπτύσσουν στενότερους οικονομικούς δεσμούς και διαμορφώνει σε αυτές τις συνθήκες την ερευνητέα μορφή «εξωτερικής εμπορικής πολιτικής». Δύο ζητήματα ανακύπτουν εν προκειμένω: ο στόχος της «εξωτερικής εμπορικής πολιτικής» και το γενικότερο ζήτημα ανάλυσής της.

Ως προς το πρώτο: διαγράφεται την περίοδο αυτή η υπόθεση εργασίας ότι όσο εντονότερη η διαταραχή αυτή τόσο πιο ισχυρές είναι οι προθέσεις για επέμβαση στην οικονομική πολιτική, με συνέπεια ο «οικονομικός ανταγωνισμός» και η «οικονομική αυτάρκεια» να μετασχηματίζονται σε «οικονομικό πόλεμο» στον οποίο κινητοποιείται κάθε μέσο άσκησης δασμολογικής και φορολογικής πολιτικής (Φουρνάρη, 2013). Η «ρήτρα» αποκτά θέση ανάμεσά τους δια της «ρήτρας» δε εμφιλοχωρεί στη μεσοπολεμική περίοδο κάτι περισσότερο: η σκιά της σε βάρος άλλων «πολιτική πτώχευσης κρατών» (Krugman, Obstfeld, 2003· Πρόντζας, 1995). Η σύνδεση δεν θα ξεχασθεί παρά τη μεγάλη καταστροφή που θα επιφέρει με τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, πολλές δε δεκαετίες αργότερα η επιφυλλιδιογραφία επαναφέρει έννοιες και πρακτικές από το παρελθόν αυτό αν και το περιεχόμενό της συγκαλύπτεται από τις νέες συνθήκες (Λυγερός, 2005· Ζήκου, 1995)⁸.

⁶ Βλ. Παράρτημα, Πίνακας Π-1.

⁷ Η Ισπανία το 1923, η Ιταλία του Μουσολίνι, η Πολωνία της Ομάδας των Συνταγματαρχών, η Πορτογαλία το 1926, η Αυστρία και η Γερμανία του Χίτλερ το 1933, η Ουγγαρία του ναυάρχου Χόρθ το 1919, η Ρουμανία του Καρόλου το 1938, η Ελλάδα και η Βουλγαρία το 1936.

⁸ Ενδεικτική η αναφορά: «Η Ευρώπη κινδυνεύει να γίνει το πρώτο μεγάλο θύμα (...) του άνισου ανταγωνισμού. Η παραγωγική της δομή απειλείται με συρρίκνωση. Το σημερινό επίπεδο ευημερίας, που αποτελεί κορυφαία κατάκτηση στην ανθρώπινη ιστορία, δεν μπορεί να διατηρηθεί με μερίσματα. Επειδή ακριβώς οι επιπτώσεις διαγράφονται καταστροφικές αργά ή γρήγορα θα

Ως προς το δεύτερο ζήτημα, *εξωτερική εμπορική πολιτική* νοείται στο μεσοπολεμικό οικονομικό και ακαδημαϊκό κλίμα το σύνολο των διεθνών οικονομικών σχέσεων και όχι απλώς η συναλλαγή μεταξύ χωρών μόνον με εμπορεύματα: σε αυτήν δε την αντίληψη εντάσσονται και τα κρατικά μέτρα που δίνουν στην οικονομική συναλλαγή ένα σκοπό και ορισμένη κατεύθυνση. Εδώ ακριβώς εντάσσεται γενικώς η έρευνα της εξωτερικής οικονομικής πολιτικής. Η πολιτική είναι το μέσο για σκοπούς και όχι αυτοσκοπός. Η εξωτερική πολιτική από το 17^ο αιώνα μέχρι το μεσοπόλεμο είναι κατά πρώτον, αν όχι αποκλειστικά, δασμολογική πολιτική: ο φόρος που καταβάλλεται στα όρια της επικράτειας κατά την είσοδο ενός εμπορεύματος γίνεται με σκοπό αυτό να κρατηθεί μακριά ή, για την ακρίβεια, να μειωθεί η ανταγωνιστικότητά του έναντι του εσωτερικού εμπορεύματος (Καλιτσουνάκης, 1941).

Με ιδιαίτερη έμφαση στο μεσοπόλεμο επανέρχονται οι συντελεστές που προσδιορίζουν τις οικονομικές και εμπορικές σχέσεις με χώρες του εξωτερικού, οι οποίοι είναι:

1. *η κίνηση των κεφαλαίων*, με την δανειοδότηση οργανισμών δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου, την αγορά τίτλων (βιομηχανικών, εμπορικών και γεωργικών επιχειρήσεων, τραπεζιτικών ιδρυμάτων, συγκοινωνιακών επιχειρήσεων κ.λπ.) με προϋπόθεση την πολιτική ομαλότητα και την οικονομική ευταξία στα δημοσιονομικά (Ανδρέου, 1933)⁹,
2. *η κίνηση των προσώπων*, μέσω της μετανάστευσης (του ιδίου, 1933)¹⁰, της προσωρινής αποδημίας και των μεμονωμένων ταξιδιών,

τεθεί θέμα αναβίωσης ενός προστατευτισμού σε ευρύτερη βάση, που θα περιλαμβάνει την Ε.Ε. και τις συνδεδεμένες με αυτήν χώρες».

⁹ Θα σημειώσει ο Α. Ι. Ανδρέου (1933, σ. 8) ότι «Έκ τῆς εἰσροῆς ξένων κεφαλαίων εἰς μίαν πτωχὴν χώραν, ἔχουσιν ὅμως ἀνεκμεταλλεύτους ἀκόμη τὰς πλουτοπαραγωγικὰς πηγὰς τῆς, λαμβάνει νέον αἷμα ἢ οἰκονομικὴ τῆς ζωῆς, δημιουργεῖται ἐργασία παραγωγικὴ καὶ αὐξάνει ἢ ἀγοραστικὴ δύναμις ταύτης, ἐπηρεάζουσα τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον, κατ' ἀρχὴν βεβαίως τὸ εἰσαγωγικὸν διὰ τῆς βαθμιαίας ἀναπτύξεως τῶν διαφόρων λανθανουσῶν μέχρι τότε καταναλωτικῶν καὶ παραγωγικῶν ἀναγκῶν (εἶδη διατροφῆς καὶ διαβιώσεως τοῦ πληθυσμοῦ, μέσα παραγωγῆς), *Τὸ κεφάλαιον προηγείται τοῦ ἐμπορίου*, τοῦ ὁποῦ εἶναι οὕτω τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τοποθετήσεως τοῦ κεφαλαίου».

¹⁰ Ο ίδιος επίσης τονίζει ότι «Σχετικῶς μὲ τὴν μετανάστευσιν εἶναι ἐνδιαφέρουσα ἡ πιστοποίησης, ὅτι δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀνεργία ἐν τῇ γενετείρᾳ χώρᾳ διὰ νὰ λάβῃ χώραν ἡ μετανάστευσις, ἀλλὰ πρὸ παντὸς οἱ ὄροι ἐργασίας εἰς τὴν νέαν χώραν καὶ συνεπῶς αἱ πιθανότητες καλῆς καὶ ἐπικερδοῦς ἐγκαταστάσεως ἐν αὐτῇ. Χαρακτηριστικὸν ὅμως εἶναι πραιτέρω, ὅτι ἀποδημοῦν κυρίως ἐκ τοῦ

3. η παροχή υπηρεσιών, με κυριότερη μορφή αυτήν του εμπορικού και μεταφορικού στόλου δια της ξηράς και της θάλασσας αλλά και δια των τραπεζιτικών και ασφαλιστικών υπηρεσιών,
4. το εξωτερικό εμπόριο, ιδίως κατόπιν της τυποποίησης της παραγωγής,
5. οι μονομερείς υποχρεώσεις μιας χώρας προς μία ή περισσότερες ξένες χώρες, όπως οι πολεμικές αποζημιώσεις, οι επανορθώσεις, οι φόροι υποτέλειας κ.λπ. (του ιδίου, 1933), και
6. η διαμόρφωση του ισοζυγίου των λογαριασμών δια του νομίσματος («τιμή συναλλάγματος») και οι συνέπειες από την αναπόφευκτη συναλλαγή μεταξύ προσώπων, που οφείλονται (Καλιτσουνάκης, 1941) στην εισαγωγή και εξαγωγή εμπορευμάτων, την κίνηση κεφαλαίων, τους τόκους και τα κέρδη κεφαλαιακών τοποθετήσεων, σε αξιώσεις και σε διάφορα και έκτακτα κονδύλια.

Τα στοιχεία παρατηρούμε ότι προσδιορίζουν την εξωτερική οικονομική πολιτική, ως σειρά μέτρων που λαμβάνονται από το κράτος για τη στήριξη των εξωτερικών οικονομικών σχέσεων του. Μέρος συνεπώς των οικονομικών αυτών δραστηριοτήτων που αφορούν το εξωτερικό εμπόριο είναι η εξωτερική εμπορική πολιτική της χώρας:

«Ἐπειδὴ ὁμως τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον εὐρίσκεται ἐν στενῇ ἐπαφῇ καὶ μὲ τὴν ἐθνικὴν παραγωγὴν τῆς χώρας, ὡς τοῦτο πᾶς τις δύναται νὰ διαπιστώσῃ εἰς κάθε στιγμὴν, ἔπεται ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ ἐμπορικὴ πολιτικὴ ἀναφέρεται εἰς τὸ γεγονὸς τῆς εἰσαγωγῆς ξένων προϊόντων καὶ τῆς ἐξαγωγῆς ἐθνικῶν τοιούτων ἐν σχέσει μὲ τὴν ἐπίδρασιν, ἣν ἐξασκεῖ τοῦτο ἐπὶ τῆς ὅλης παραγωγῆς τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας» (Ανδρέου, 1933)

Ἐνα ἀκόμη ζήτημα που προσδιόρισε τὴ δομὴ τῆς ἀνάλυσης που ἀκολουθεῖ εἶναι ἡ ἀναφορὰ στὴ στατιστικὴ τῆς ἐξωτερικῆς κίνησης τῶν εμπορευμάτων με τὶς διακρίσεις τῆς στὸ εμπορικὸ ἰσοζύγιο. Οἱ διαθέσιμες στατιστικὲς παρά τὰ ὅποια

γεωργικοῦ καὶ μικροαστικοῦ πληθυσμοῦ, εἴτε ἔνεκα στενότητος γῆς, εἴτε ἔνεκα ἐλλείψεως ἱκανοποιητικῆς ἀπασχολήσεως εἰς βιοποριστικὰ ἐπαγγέλματα» (Α. Ι. Ανδρέου, 1933, σ. 9) .

προβλήματά τους (λ.χ. ακρίβεια διαθέσιμων στοιχείων, συνεπής δημοσίευση) οδηγούν στην κατανόηση της σημαντικότητας του εξωτερικού εμπορίου και ακόμη πώς ο συντελεστής αυτός της εξωτερικής εμπορικής πολιτικής οικονομίας επηρεάζει τη σπουδαιότητα της εσωτερικής αγοράς μιας χώρας. Επανέρχεται στο σημείο αυτό, από διαφορετικό δρόμο, η συζήτηση στην Ελλάδα:

Α) αν και πώς το εξωτερικό εμπόριο ως συντελεστής συνδέεται με την επιδίωξη ή όχι της οικονομικής αυτάρκειας και των συνεπειών της (Καλιτσουνάκης, 1941),

Β) αν και πόσο οι θεωρητικές προσεγγίσεις δοκιμάζονται από τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία εθνικών και διεθνών οργανισμών για την εξέλιξη του μεσοπολεμικού διεθνούς εμπορίου.

Γ) πώς οι συνέπειες του Α' παγκοσμίου πολέμου αλλά και η προετοιμασία με την έκρηξη του Β' παγκοσμίου πολέμου οδηγούν σε περιορισμό του διαμετακομιστικού εμπορίου, στην πολυειδή οργάνωση της εξαγωγής δια ανταλλαγών, συμψηφισμών κλπ., στην εμπορική και δημοσιονομική επικοινωνία μεταξύ των εκάστοτε συμμάχων (του ιδίου, 1941).

Τέλος, ένα ακόμη ζήτημα που οδηγεί στη θεωρητική προσέγγιση της «ρήτρας» είναι η διάκριση της εξωτερικής εμπορικής πολιτικής σε «αυτόνομη» και «συμβατική» (Ανδρέου, 1933). Η *αυτόνομη εξωτερική εμπορική πολιτική* εμπεριέχει τις σχέσεις μέσω διοικητικών και νομοθετικών ρυθμίσεων των χωρών με εμπορικές σχέσεις, συναρτήσκει όμως των συμφερόντων που επιδιώκει κάθε μία εθνική οικονομία. Οι ρυθμίσεις αυτές μπορεί να έχουν χαρακτήρα που να προωθούν ή να περιορίζουν τη σύναψη εμπορικών σχέσεων. Οι προωθητικές ρυθμίσεις για το εμπόριο αφορούν την άμεση ώθηση σε εξαγωγές μέσω επιχορηγήσεων, όπως επίσης μέσω της κρατικής εύνοιας για την εξαγωγή ντόπιων προϊόντων προς κατανάλωσή τους στο εξωτερικό. Στην αντίθετη περίπτωση τα περιοριστικά μέτρα αφορούν (α) απαγορεύσεις και περιορισμούς, (β) επιβάρυνση της κυκλοφορίας των εμπορευμάτων μέσω ειδικού δασμολογίου κατά την εισαγωγή και εξαγωγή τους και (γ) την λεγόμενη έμμεση προστασία προς την κατανάλωση στο εσωτερικό της χώρας εισαγόμενων προϊόντων (Ανδρέου, 1933).

Η *συμβατική εξωτερική εμπορική πολιτική* διακρίνεται ανάμεσα στις διμερείς αλλά και πολυμερείς εμπορικές συμβάσεις, οι οποίες, ανάλογα με το περιεχόμενό τους, χωρίζονται σε *απόλυτες -αφορούσες πρόσωπα και εμπορεύματα-* και *σχετικές -αφορούσες (α) την ρήτρα αμοιβαιότητας, (β) την ρήτρα εξομοίωσης και ισοτιμίας και (γ) την ρήτρα του μάλλον ευνοουμένου κράτους (Ανδρέου, 1933).*

Ειδικότερα, η ρήτρα του μάλλον ευνοουμένου κράτους έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην απελευθέρωση του εμπορίου από τον δέκατο ένατο αιώνα, όπου και η εφαρμογή της υπήρξε καθολική. Εκτός από την μέθοδο αυτή, μετά την υπογραφή της Συνθήκης Cobden-Chevalier το 1860 η Γαλλία είχε προτείνει παρόμοιες συμφωνίες. Στο σύνολό τους όμως, όλες αυτές αποσκοπούσαν σε μία εξίσωση εμπορικών όρων μεταξύ χωρών, οι οποίες μεταφέρονταν από το ένα κράτος στο άλλο. Με τον τρόπο αυτό, στην προσπάθειά τους να θεραπεύσουν τις εμπορικές αντιστάσεις, δεσμεύουν το ένα κράτος το άλλο ως ίσο στο πλαίσιο του μάλλον ευνοουμένου κράτους.

Η ρήτρα, αν και αμιγώς διμερής, αποτέλεσε ένα ισχυρό εργαλείο οικονομικής ελευθέρωσης. Κάθε νέα διαπραγμάτευση για μειώσεις των δασμών παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους δύο εταίρους, αλλά κατόπιν συμφωνίας, οι μειώσεις αυτές επεκτάθηκαν προς όφελος όλων των άλλων χωρών, τα οποία ήδη συνδέονται μέσω διμερών συμφωνιών που περιείχε το μάλλον ευνοούμενο κράτος. Από το 1880, αυτά τα δικαιώματα μειώθηκαν σε επίπεδα που βρέθηκαν στη δεκαετία του 1930. Στη συνέχεια αυτών των συνθηκών (γενικά για δέκα χρόνια) που αποτέλεσαν αντικείμενο επαναδιαπραγμάτευσης, οι εμπορικοί φραγμοί αυξήθηκαν και πάλι, με εξαίρεση το Ηνωμένο Βασίλειο. Αλλά κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, και στη συνέχεια, μετά την κρίση του 1929, είναι υψηλοί και με αδιαπέραστα εμπόδια, με βάση τους κανονισμούς και τις ποσοτώσεις που εισάγουν διακρίσεις, ιδίως στον τομέα των πληρωμών, οι οποίες καθορίζονται συχνά από επιπλέον συνθήκες.

Μία προέκταση της σχετικής συζήτησης από τις νοθεύσεις της φιλελεύθερης αυτής ρήτρας στο μεσοπόλεμο, για τη σημασία που δίνεται στην

αρχή του πλέον ευνοούμενου έθνους, είναι η ακόλουθη: η «ρήτρα» συνιστά τη συνθήκη πάνω στην οποία τέθηκαν τα θεμέλια του διεθνούς εμπορίου μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο, καθώς και τις προφυλάξεις για την μη συμπερίληψη των δασμολογικών φραγμών. Με την είσοδο στο 1948 (1^η Ιανουαρίου) η γενική συμφωνία εξωτερικού εμπορίου τέθηκε σε εφαρμογή λαμβάνοντας υπόψη τις προϋπάρχουσες καταστάσεις. Θα διατηρηθεί το ισχύον τότε προτιμησιακό καθεστώς από την ημερομηνία της συμφωνίας, υπό την προϋπόθεση ότι το περιθώριο προτίμησης δεν υπερβαίνει εκείνο που υπήρχε πριν από τη σύναψή της. Αυτά τα προτιμησιακά καθεστώτα ήταν κυρίως που συνέδεσαν τις χώρες και τα εδάφη των πρώην μελών των αποικιακών αυτοκρατοριών, συμπεριλαμβανομένων των προτεκτοράτων όπως των ΗΠΑ και της Κούβας.

Θα συνοψίσουμε με επιλεκτικό τρόπο όσα μας απασχόλησαν: η μεσοπολεμική αντίληψη για διάκριση της εξωτερικής εμπορικής πολιτικής σε «αυτόνομη» και «συμβατική», είτε με σκοπό την προαγωγή του εξωτερικού εμπορίου είτε τον περιορισμό του διαμορφώνεται μέσα από (α) τις ρήτρες, (β) τα τέλη και (γ) τους φόρους. Συνεπώς, στοιχειοθετώντας τη σύμβαση -«...telles [...] sont également soumises au régime de la clause», (Société des Nations, Comité économique, 1936) και στηρίζοντάς-την στη ρήτρα του μάλλον ευνοούμενου κράτους, ήδη από τη δεκαετία του 1880 στην Ελλάδα, δομούνται οι περιορισμοί και οι τελωνειακές ρυθμίσεις που επηρεάζουν την πορεία του Ελληνικού εξωτερικού εμπορίου στο Μεσοπόλεμο. Πρόκειται για *διμερείς* (όταν αφορούν σχέσεις μεταξύ δύο κρατών) ή *πολυμερείς* (όταν οι εμπορικές σχέσεις αφορούσαν περισσότερες των δύο χωρών) συμβάσεις, οι οποίες στο σύνολό τους συγκροτούν ένα *σύστημα συμβάσεων* με στόχο την άσκηση εξωτερικής εμπορικής πολιτικής. Η αποτελεσματικότητά τους είναι ζήτημα που απαιτεί στατιστική τεκμηρίωση και επεξεργασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Ρήτρες, Διεθνές εμπόριο και Διεθνείς εξελίξεις

1.1 Η πρόκληση ρήτρας για την οικονομική πολιτική

Κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου η *ρήτρα του μάλλον ευνοουμένου κράτους* συνιστά μία από τις μορφές εμπορικών συμβάσεων της μεσοπολεμικής εξωτερικής εμπορικής πολιτικής. Η παραχώρησή της, μέχρι τουλάχιστον την εκδήλωση του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου, δεν παρακωλύει την άσκηση φιλελεύθερης ή προστατευτικής εμπορικής πολιτικής καθώς όλες οι ξένες χώρες αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο. Τα ωφέληματα από την εφαρμογή της για τις συμβαλλόμενες χώρες πρέπει να ακολουθούν το βαθμό οικονομικής εξέλιξης των χωρών. Η επέκταση της «ρήτρας», χωρίς την ισόρροπη αυτή σχέση μεταξύ χωρών ως προς ωφέληματα και την οικονομική τους εξέλιξη είναι η αιτία η οποία, κατά την άποψη των υποστηρικτών του οικονομικού φιλελευθερισμού, οδήγησε στο σταδιακό κατακερματισμό της διεθνούς οικονομίας, ενίσχυσε με το δόγμα της οικονομικής αυτάρκειας την πολιτική έκφραση του αυταρχισμού, ενώ δεν είναι λιγότερο πιθανό η εσωτερική πολιτική των κρατών να ανατροφοδότησε τις οικονομικές ιδέες και πρακτικές της.

Η πολεμική κατά της «ρήτρας» τονίζει ότι η εκτροπή από το ρόλο της ανέδειξε τις αδυναμίες της με συνέπεια να αποτελέσει πρακτική για την άσκηση της εξωτερικής οικονομικής πολιτικής των απολυταρχικών καθεστώτων. Οι συνέπειες για τους ηττημένους του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου, στη συνέχεια όμως η μεγάλη οικονομική κρίση του 1929, θα αναγκάσει πολλές χώρες να λύσουν το πρόβλημα της επιλογής μεταξύ της εξωτερικής και εσωτερικής ισορροπίας

διακόπτοντας τις εμπορικές διασυνδέσεις τους με τον εξωτερικό κόσμο δια της υιοθέτησης της «ρήτρας» στις εμπορικές τους σχέσεις. Πέραν των ακαδημαϊκών απόψεων που διατυπώνονται στην πολιτική υπεράσπιση των πρακτικών της διεθνούς εμπορικής πολιτικής, το θέμα θα κυριαρχήσει στις συνεδριάσεις των επιτροπών της *Κοινωνίας των Εθνών*. Στις συζητήσεις φαίνεται η ένταση ανάμεσα στα οικονομικά αποτελέσματα από την υιοθέτηση της «ρήτρας», συνδεδεμένα τόσο με την εξωτερική εμπορική πολιτική που ακολουθεί κάθε κράτος όσο και με την φιλελεύθερη ή προστατευτική πολιτική που επικρατεί στις εμπορικές σχέσεις μεταξύ κρατών.

Η Ελλάδα διαμόρφωσε τις εξωτερικές εμπορικές της συναλλαγές μέχρι το 1923, έτος που η ρήτρα του μάλλον ευνοημένου κράτους θα αποκτήσει νέα δύναμη, επάνω στη δασμολογική πολιτική του 1884. Σαράντα χρόνια δηλαδή αργότερα, το 1923, μέσα στο νέο πνεύμα των διεθνών οικονομικών σχέσεων υιοθετείται το νέο δασμολόγιο και σε αυτό εγγράφεται και η ρήτρα του μάλλον ευνοουμένου κράτους ειδικώς για ορισμένα αγροτικά προϊόντα και τη σύνδεσή της με χώρες (όπως η Γερμανία) που εξήγαγαν προϊόντα κρίσιμα για την βιομηχανική ανάπτυξη της Ελλάδας αλλά και για την Γερμανία, ικανά να στηρίξουν τον ευρωπαϊκό της ανταγωνισμό. Είναι η περίοδος επιλογής ανάμεσα σε μία από τις δύο ζώνες των διεθνών οικονομικών συναλλαγών και των πολιτικών εξαρτήσεων: τη ζώνη τις στεργλίνας έναντι της ζώνης του κλήρινγκ. Η Ελλάδα στη δεκαετία του 1930 θα επιλέξει τη δεύτερη χωρίς να είναι βέβαιη ότι έχει αρνηθεί την πρώτη. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και στις άλλες βαλκανικές χώρες (Τουρκία και Βουλγαρία). Βέβαια, από την ανάλυση του περιεχομένου των διεθνών διασκέψεων, φαίνεται ότι οι ευρωπαϊκές δυνάμεις, μέχρι το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, ενδιαφέρονται λιγότερο να παρέμβουν στο εξαγωγικό εμπόριο και περισσότερο στην πολιτική ενίσχυσης των εξαγωγών των άλλων κρατών.

1.2 Η «ρήτρα» έναντι του φιλελευθερισμού

Η εξέλιξη της «ρήτρας» συμμετέχει στο περιεχόμενο και την εννοιολογική της διεύρυνση σε μια μακρά πορεία. Ο βίος της είναι μεγάλος, όπως θα δούμε αμέσως στη συνέχεια, αλλά στην περίοδο της μεγάλης ευρωπαϊκής οικονομικής ώθησης, από το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα μέχρι το ξέσπασμα του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου, θα δείξει τη σημασία της: η «ρήτρα» προσδιορίζεται ανάλογα προς την έκταση, την ένταση και το συνδυασμό της με άλλες συνθήκες του διεθνούς εμπορίου πρωτίστως όμως την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση των συμβαλλόμενων κρατών της περιόδου.

Η πρώτη, επίσημα αναγνωρισμένη, μορφή εμπορικής ρήτρας είναι αυτή της *άνευ όρων ρήτρας του μάλλον ευνοουμένου κράτους* (Καλιτσουνάκης, 1941), η οποία εμφανίζεται σε κράτη εντός της Ευρώπης. Ο χρονικός της εντοπισμός γίνεται στο 17^ο αιώνα, με ευρύτερη την εξάπλωσή της στο 18^ο αι. και πρώτο μισό του 19^{ου} αι. Η αποτελεσματικότητά της παρόλα αυτά άρχισε να διαφαίνεται μετά το 1860. Το έτος αυτό υπογράφεται η ομώνυμη συνθήκη από τον βρετανό Richard Cobden (1804-1865) και το γάλλο Michel Chevalier (1806-1879) το 1860, η οποία είχε σκοπό να μειωθούν ή να εξαλειφθούν δασμοί που επιβάλλονται στα εμπορεύματα και τα οποία αποτελούσαν αντικείμενο διαπραγμάτευσης μεταξύ Γαλλία και Αγγλίας. Η συνθήκη Cobden - Chevalier σηματοδοτεί, αν και ασκήθηκε κρητική στην υπόθεση αυτή (Accominotti, Flandreau, 2008), τη νέα περίοδο στη φιλελευθεροποίηση του διεθνούς εμπορίου με πρωταγωνίστριες χώρες την Αγγλία και τη Γαλλία (Kenwood, Loughheed, 2006). Η συνθήκη αυτή θα αποτελέσει πρότυπο και θα χρησιμοποιηθεί από τις Κάτω Χώρες, το Βέλγιο, την Ελβετία, την Ιταλία, την Δανία, την Σουηδία, το Αμβούργο και το Λίμπεκ¹¹. Μία δεκαετία αργότερα, του 1870, το σύστημα των ρητρών στην οργάνωση του εξωτερικού εμπορίου αποκτά σημαντική

¹¹ Το Αμβούργο και το Λίμπεκ αναφέρονται χωρίς καθώς αποτελούσαν μεγάλες εμπορικές πόλεις χωρίς όμως να ανήκουν σταθερά σε κάποιο κράτος κατά το πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα. Η Χανσεατική Ένωση, στην οποία ανήκαν και οι δύο πόλεις, ως ένωση σύνδεσης εμπορικών πόλεων με περισσότερες δυνατότητες και αποφυγή πολλών φορολογικών και δασμολογικών επιβαρύνσεων, καταρρέει το 1669 και μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο οριστικά πλέον οι δύο πόλεις εντάσσονται στην Γερμανία.

αναγνώριση. Η Συνθήκη Ειρήνης που υπογράφεται στη Φρανκφούρτη ανάμεσα στη Γαλλία και Γερμανίας το 1871 αναφέρεται (άρθρο XI) στην υπαγωγή των κρατών σε εισαγωγικούς και εξαγωγικούς φόρους, την υιοθέτηση δασμολογίων κ.λπ.. Η δεκαετία του 1870 είναι η περίοδος κατά την οποία ο προστατευτισμός αρχίζει να εκδηλώνεται μέσα από ομάδες πίεσης σε διάφορες χώρες:

Ομάδα πίεσης	Χώρα εκδήλωσης
Αγρότες (παραγωγοί σίτου)	Γερμανία
Αγρότες (παραγωγοί δίτου και κρασιού)	Γαλλία
Βιομήχανοι (βοράς ΗΠΑ)	ΗΠΑ
Βιομήχανοι (μεταλλουργία)	Ρωσία

αλλά και με δύο σημαντικούς δασμολογικούς πολέμους στις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αι.:

Δασολογικός πόλεμος	Περίοδος σύγκρουσης
Γαλλο-ιταλικός	1887-1898
Γερμανο-ρωσικός	1890-1894

Τις θερμές αυτές συγκρούσεις «υποκαθιστά» μια σημαντική διάσταση η οποία εντοπίζεται στη «ρήτρα» αφότου υπογράφηκε η Συνθήκης Ειρήνης του 1871. Η «ρήτρα» ορίζεται ως «ακατάγγελτος» (Καλιτσουνάκης, 1941), σε αντίθεση με τις ρήτρες της περιόδου που συνήφθησαν μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών αλλά και με τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, όπου μέσα στις ρήτρες εμπεριέχονταν και σχετικοί όροι. Στους όρους αυτούς, εφ' όσον προβλεπόταν μια συγκεκριμένη αξίωση για το ένα εκ των δύο συμβαλλομένων μερών, αυτό είχε ισχύ αν και το άλλο μέρος ευνοούνταν με τον ίδιο τρόπο. Αυτό συνιστά το *σύστημα της αμοιβαιότητας* (Καλιτσουνάκης, 1941). Από το 1871 και έπειτα η «ρήτρα του μάλλον ευνοουμένου κράτους» διατηρεί συνεπώς το χαρακτήρα της *αμοιβαιότητας* μέχρι την έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και τη διατήρηση του επιχειρήματος ως κριτική για τη μορφή της στην αρχική σύλληψη της «ρήτρας» για τη ρύθμιση των εμπορικών σχέσεων.

Δύο σημεία σχετικώς με την πορεία της: το πρώτο αφορά στις συνέπειες από την υπογραφή της συνθήκης της Φρανκφούρτης (μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας) σύμφωνα με τις οποίες οι αξιώσεις μεταξύ των πρωταγωνιστών της Συνθήκης διαχύθηκαν σε άλλα κράτη. Η διάχυση αυτή θα οδηγήσει στη βαθμιαία αναγνώριση της «ρήτρας» ως ένας μηχανισμός αποδυνάμωσης της δυνατότητας στην άσκηση εξωτερικής εμπορικής πολιτικής από ένα ή περισσότερα κράτη ανταγωνιστές.

Το δεύτερο σημείο αφορά στην διείσδυση της «ρήτρας» στην Ελλάδα. Στην εμπορική σκέψη της μεσοπολεμικής περιόδου κρίνεται ότι η «ρήτρα» υιοθετήθηκε προκειμένου να ελεγχθεί η εισαγωγή προϊόντων στον ελληνικό χώρο στον ελάχιστο δυνατό όγκο: αν με τις γείτονες χώρες ο έλεγχος των εισαγωγών επιτυγχανόταν μέσω των τελωνειακών απαγορεύσεων και των περιορισμών σε ποσότητες, τιμές, δασμούς (Ανδρέου, 1933), με τις άλλες χώρες ο έλεγχος επιτυγχανόταν μέσω των ρητρών. Η συζήτηση που αναπτύσσεται μεταξύ της εφαρμογής των δασμών και του συστήματος των εισακτέων ποσοτήτων αφορά στην κατάσταση που κάθε φορά βρίσκεται η χώρα: σε περιόδους ομαλές προτιμώνται οι δασμοί για ενίσχυση της παραγωγής, ενώ αντίθετα, σε ανώμαλες περιστάσεις, το σύστημα των εισακτέων ποσοτήτων μπορεί να συγκρατήσει την κοινωνία.

1.3 Διάκριση «ρητρών» και χαρακτηριστικά περιόδου

Ένα από τα βασικά ερωτήματα πάνω στο οποίο στηρίζεται η ανάπτυξη των ρητρών εμπορικών συνεργασιών μεταξύ χωρών αφορά στο κατά πόσο ένα κράτος – μία κυβέρνηση πρέπει να παρεμβαίνει στην ανάπτυξη του εξωτερικού εμπορίου μιας χώρας (Krugman, Obstfeld, 2002). Στο πνεύμα της περιόδου αυτής διατυπώνεται η ακόλουθη υπόθεση (Ανδρέου, 1933):

«Αναλόγως πρὸς τὰ τοπικὰ ὄρια ἐντὸς τῶν ὁποίων διεξάγεται τὸ ἐμπόριον, διακρίνεται τοῦτο εἰς ἐσωτερικὸν ἐμπόριον ἐφ' ὅσον διεξάγεται ἐντὸς τῶν ὁρίων

τῆς Ἐπικρατείας καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον ἐφ' ὅσον ὑπερβαίνει τὰ ὄρια τῆς Ἐπικρατείας, διενεργούμενων μεταξὺ ταύτης καὶ μιᾶς ἢ περισσοτέρων ξένων χωρῶν.»

Την περίοδο πριν και μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο η ρύθμιση του εξωτερικού εμπορίου της Ελλάδας γίνεται δια της σύναψης εμπορικών συμβάσεων και παραλλήλως μέσω της «αυτόνομης νομοθεσίας» (Ανδρέου, 1933). Η ρύθμισή του συνεπώς προσιδιάζει, θα λέγαμε, με αυτήν του εσωτερικού εμπορίου, είναι δε ένα θέμα πάνω στο οποίο αναπτύσσεται η συζήτηση για το είδος και τις διαφορές των ρυθμίσεων.

Ειδικώς, βασική είναι η διάκριση των εμπορικών συμβάσεων εν γένει ως προς τις «απόλυτες» και «σχετικές» διατάξεις. Οι πρώτες αφορούν στην αυστηρή τοποθέτηση επί εισαγομένων και εξαγομένων προϊόντων (ζήτημα που μας απασχολεί στη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων μας και την ονοματολογία τους), προδιαγεγραμμένων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των κρατών μεταξύ τους, όπως επίσης και στις νομικές υποχρεώσεις των υπηκόων των ξένων κρατών με την Ελλάδα αλλά και το αντίστροφο. Η εφαρμογή τους ήταν αυστηρή και ανεξάρτητη από τις δυνατότητες που με τρίτα κράτη μπορούσαν να έχουν αποκομίσει οι υπήκοοι των δύο συμβαλλομένων μερών. Οι τυχόν μεταβολές τους τέλος οφείλουν να γίνονται κατόπιν συμφωνίας των δύο χωρών που την συνάπτουν και όχι αυθαιρέτως.

Το περιεχόμενο των «σχετικών» διατάξεων αντίθετα, μπορεί να μεταβληθεί χωρίς την υποχρέωση συμφωνίας με το έτερο συμβαλλόμενο μέλος της συμφωνίας. Οι αξιώσεις που εγείρονται αφορούν ισάξια τα μέρη που έχουν συνυπογράψει τη συνθήκη αυτή. Στο πνεύμα αυτό οι «σχετικές» διατάξεις χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες (Ανδρέου, 1933):

(i) τη *ρήτρα της αμοιβαιότητας*. Η *ρήτρα* χρησιμοποιείται συνδυαστικά αλλά και ως συνδετικός κρίκος των δύο άλλων ρητρών. Με αυτό τον τύπο ρήτρας διευθετούσαν την ίση μεταχείριση και εύνοια μεταξύ των δύο συμβαλλομένων μερών.

(ii) τη *ρήτρα της εξομοίωσης και ισοτιμίας*. Η *ρήτρα* λειτουργεί ως συνθήκη εξασφάλισης νομικών καθεστώτων που υποβοηθούν το εμπόριο, τις συναλλαγές, τη διαμονή των πολιτών των συμβαλλομένων μερών στο έτερο κράτος. Η *ρήτρα* αυτή μπορεί να έχει ισχύ δεδομένης της νομοθετικής σταθερότητας των κρατών που συνάπτουν την συνθήκη· σε αντίθετη περίπτωση η *ρήτρα* θεωρείται ετεροβαρής.

(iii) τη *ρήτρα του μάλλον ευνοουμένου κράτους*. Με την σύναψη αυτού του είδους συνθηκών, τη *ρήτρα* του μάλλον ευνοουμένου κράτους, κάθε συμβαλλόμενο μέρος εξασφαλίζει εύνοιες που συμφωνούνται στη *ρήτρα* αναφορικά με την διαμονή, το εμπόριο, τις συναλλαγές, την ακτοπλοΐα, ειδικά δασμολόγια κ.λπ..

Ένα δεύτερο ζήτημα για τις *ρήτρες* είναι η διάρκειά τους, η οποία ποικίλει ως προς το χρόνο ισχύς τους. Πριν από τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο η διάρκειά τους ήταν συνήθως δεκαετής. Ο λόγος για τον οποίο η διάρκειά τους είναι δεκαετής εξηγείται με την ανάγκη των κρατών να εκμεταλλευθούν στο μέγιστο δυνατό βαθμό την ισχύ αυτών των συμβάσεων. Το αντίθετο ακριβώς συνέβη μετά τον Πόλεμο: επειδή οι οικονομίες των εκάστοτε κρατών χαρακτηρίζονταν από μεγάλες αστάθειες, οι *ρήτρες* είχαν διάρκεια το πολύ ετήσια. Συνήθως, και στην πρώτη και στην δεύτερη περίπτωση προβλεπόταν η δυνατότητα ανανέωσής τους. Με την όποια ανανέωση, επαναπροσδιορίζονταν και οι όροι οι οποίοι είχαν συμφωνηθεί.

Ένας ακόμη προσδιορισμός των συμβάσεων είναι ο χρόνος καταγγελίας τους, ποιο δηλαδή είναι το διάστημα που μπορεί μία χώρα να προσβάλει και καταγγείλει μια σύμβαση. Προπολεμικά, και με την διάρκεια που προαναφέραμε, το διάστημα ήταν ετήσιο, ενώ μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο μειώθηκε σε τρίμηνο, καθώς και η διάρκεια των συμβάσεων ήταν ετήσια (Ανδρέου, 1933). Θα πρέπει να προσθέσουμε, όπως φαίνεται στο παράρτημα (μέρος δεύτερο), ότι σε συμβάσεις υπάρχει άρθρο αναφορικά με τη διόρθωση ημαρτημένων ή την αναμόρφωση των όρων που εκείνη την ώρα υπογράφονταν.

Σημειώσαμε ήδη στην εισαγωγή ότι οι *ρήτρες* ορίζονται σε διμερείς και πολυμερείς. Η διάκριση οφείλεται στο γεγονός ότι αρχικά οι *ρήτρες*

συμφωνούνταν μεταξύ δύο κρατών, αναλόγως των αναγκών του κάθε κράτους. Στην πορεία και μετά την ίδρυση της Κοινωνίας των Εθνών, μετά δηλαδή την λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, οι ρήτρες, ιδίως των κρατών – μελών της Κοινωνίας των Εθνών, έγιναν πολυμερείς, πολιτική η οποία θα συνεχισθεί κατά τη μετάβαση στον ΟΗΕ (Moreau Defarges, 2004). Στόχος ήταν η εξασφάλιση της ελεύθερης εμπορικής συναλλαγής μεταξύ των χωρών με τις ελάχιστες δυνατές υποχρεώσεις (Ανδρέου, 1933). Βέβαια, μετά την εμφάνιση του clearing θα αποδυναμωθεί το σύστημα των ρητρών. Στις συνθήκες αυτές, οι «τελωνειακές» προσεγγίσεις εγγράφονται σε τρεις κατηγορίες: τις *τελωνειακές ενώσεις*, όπου λειτουργούσε κοινό τελωνείο με κοινό δασμολόγιο στα σύνορα καταργώντας στην ουσία την ύπαρξη τελωνειακών γραμμών και με βάσει προκαθορισμένους συντελεστές να διανέμονται τα έσοδα, τις *τελωνειακές προσαρτήσεις*, οι οποίες συνέβαιναν σε περιπτώσεις προσαρτήσεων όπως του Μονακό από τη Γαλλία ή του Λουξεμβούργου από το Βέλγιο κ.λπ. και τους *τελωνειακούς συνδέσμους*, οι οποίοι συνέβαιναν σε περιπτώσεις όπως του Γερμανικού Τελωνειακού Συνδέσμου [1819-1853] με ενιαίες τελωνειακές εισπράξεις κοινώς συναποφασισμένες, παρά την προβληματική τους απόληξη ως προς την διανομή και την φορολόγηση, που είναι διαφορετικά για κάθε κράτος. (Ανδρέου, 1933· Τσιμικάλης, 1940).

Πέραν των ρητρών όμως οφείλουμε να σημειώσουμε και άλλους τύπους ελέγχου του εξωτερικού εμπορίου, οι οποίοι υποβοηθούσαν πολλές φορές την εφαρμογή των ρητρών ή/και συνδυάζονταν. Αφ' ενός, υπήρχαν οι τελωνειακές προσεγγίσεις, ενισχυτικές της διόδου των εμπορευμάτων από μία χώρα προς άλλη γειτνιάζουσα και, κατ' επέκταση, με μικρότερες νομικές και δασμολογικές καταστάσεις προς αντιμετώπιση από τους εμπόρους. Αφ' ετέρου, υπήρχαν τα τελωνειακά δασμολόγια, τα οποία επίσης λειτουργούσαν για την διευκόλυνση σύναψης ρητρών: η βασική τους διάκριση σε *μεταβλητά* και *αμετάβλητα* δασμολόγια σταδιακά οδήγησε σε αποδυνάμωση της ισχύος τους και στην ελάττωσή τους. Η διάκριση αυτή αφορούσε στην δυνατότητα αύξησης ή μείωσης των στηλών των δασμών ανά προϊόν. Οι δασμοί ήταν κυρίως και συνήθως αμετάβλητοι, καθώς καθορίζονταν από την νομοθεσία και φορολογία εκάστου κράτους. Η ακαμψία αυτή των δασμών οδήγησε σε μία προστατευτική πολιτική, ιδίως εάν λάβουμε υπ' όψη μας ότι συγκεκριμένα εισαγωγίμα και εξαγωγίμα

προϊόντα μπορούν να επηρεάσουν το ύψος των δασμών που επιβάλλονταν (Ανδρέου, 1933). Τέλος, ένας ακόμη τρόπος ελέγχου του εμπορικού ισοζυγίου σε μία χώρα είναι το dumping, όπου το περιεχόμενό του χαρακτηρίζεται από την «πώλησιν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπορευμάτων εἰς τιμὰς κατωτέρας, τῶν ὁμοίων ἐμπορευμάτων τοῦ ἐσωτερικοῦ» (Καλιτσουνάκης, 1941).

Οι ιστορικές αναφορές στην εξέλιξη των οικονομικών ιδεών με την κατ' αντιδιαστολή για τη μεσοπολεμική περίοδο κατάσταση συνιστούν γόνιμη αναφορά: στην мерκαντιστική περίοδο το εμπορικό ισοζύγιο διατηρεί για την εθνική οικονομική κυρίαρχο ρόλο (Ανδρέου, 1933). Με δεδομένη την αυτονομία και την αναζήτηση ισχύος που τα κράτη επεδίωκαν (Cohn, 2010), με αδιατάρακτο τρόπο ως τα τέλη του 18^{ου} αιώνα, η πολιτική της επιδίωξης βέλτιστων δυνατοτήτων ως προς τις εμπορικές συναλλαγές συνιστά αυτονόητη πρακτική. Ο Μερκαντισμός επαναλαμβάνεται σταθερά ότι στηρίζεται στην άποψη ότι στο εμπόριο, το κέρδος του ενός στηρίζεται στη ζημία του άλλου¹².

Η ανάλυση των στοιχείων αυτών γίνεται ιδιαίτερα εμφανής στο κλίμα των οικονομικών ιδεών και σε συνδυασμό με τις συναφθείσες συμβάσεις της Ελλάδας αναλύονται τα οικονομικά στοιχεία της περιόδου, και διαμορφώνονται οι ονοματολογίες στις στατιστικές του εξωτερικού εμπορίου. Είναι η περίοδος όπου όλο και πιο έντονα τίθεται το ερώτημα αν η εφαρμογή της ρεαλιστικής – мерκαντιστικής θεωρίας ή της φιλελεύθερης εξασφαλίζει ή όχι από μόνη της την ομαλή λειτουργία του εξωτερικού εμπορίου. Είναι όμως, πράγμα σημαντικότερο, με την έκρηξη του πρώτου παγκοσμίου πολέμου, η σηματοδότηση της κατάληξης του πρώτου κύματος (1880-1914) ολοκλήρωσης της παγκόσμιας οικονομίας (Cassis, 2006). Συχνά στην αναφορά για τα χαρακτηριστικά της μεγάλης αυτής καμπής προτάσσεται για τη διεθνή οικονομία ο κατακερματισμός της και παραλλήλως η εγκατάλειψη του χρυσού κανόνα, η χρηματοδότηση μέρους των πολεμικών δαπανών με την έκδοση χαρτονομίσματος, η μείωση του εργατικού

¹² Μετά την έξοδο από τον Μεσαίωνα και την απαγκίστρωση της ίδιας θεωρίας από τους εκκλησιαστικούς κύκλους της Δύσης, η Εκκλησία άλλαξε μεν στάση απέναντι στο εμπόριο, τα κράτη δε επηρεάστηκαν ως προς τις εμπορικές τους συναλλαγές, κάνοντας συμβάσεις με ειρηνικές ή βίαιες εμπορικές ωφέλειες, προκειμένου να βελτιστοποιηθεί το εμπορικό ισοζύγιο. Στα τέλη του 18ου αιώνα, ο Άνταμ Σμιθ με την φιλελεύθερη σκέψη του προσπαθεί να εισάγει την ελευθεροποίηση του εμπορίου, κάτι που τελικώς καταφέρνει (Α. Ι. Ανδρέου, 1933, σ. 2).

δυναμικού και της παραγωγικότητάς του, ο πολύ υψηλός πληθωρισμός (Berend, 2006· Krugman, Obsteld, 2003). Όσον αφορά στο εσωτερικό των εθνικών οικονομιών επισημαίνεται ότι η βραχυχρόνια αστάθεια την περίοδο μέχρι τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο επηρέαζε την εξάρτηση της οικονομικής πολιτικής από τους εξωτερικούς οικονομικούς στόχους υπό το σύστημα του χρυσού κανόνα (Krugman, Obsteld, 2003).

1.4 Από την οικονομική εξάρθρωση στην κοινωνική ευημερία και την εμπορική ρύθμιση

Το ξέσπασμα του πολέμου ήταν φυσικό να εξαρθρώσει τη διεθνή οικονομία αλλά πίσω από την εξάρθρωση θεωρούμε ότι παραμένει έντονο το ζήτημα της εμπορικής και οικονομικής επικράτησης χωρών καθώς μεταβάλλονται οι οικονομικές συνθήκες κράτους και πολιτών. Στο σκοπό της εμπορικής ρύθμισης μέσα σε μεταβαλλόμενες με απρόσμενο τρόπο και με άγνωστο παρελθόν συνέπειες η «ρήτρα» στο πολιτικό κλίμα του αυταρχισμού και το περιβάλλον του οικονομικού εθνικισμού είναι ένα ισχυρό ρυθμιστικό μέσο.

Θα σημειώσουμε ότι στο παράρτημα (πίνακας 1) έχουμε κατανειμί την μεσοπολεμική περίοδο σε τρεις μεγάλες φάσεις τις οποίες όμως διαπερνούν άλλες. Έτσι με τη λήξη του πολέμου και στο διάστημα 1919 - 1922 η παγκόσμια οικονομία γνωρίζει, καθώς προκύπτει από τις σχετικές συζητήσεις της Κοινωνίας των Εθνών, μια σύντομη κρίση με χαρακτηριστικά υπερπαραγωγής, όπως συμβαίνει με κρίσεις του 19^{ου} αιώνα. Το 1923 η «ρήτρα» αποκτά ιδιαίτερο ρόλο στις εμπορικές συμφωνίες και είναι η χρονική αφετηρία (όπως σημειώσαμε από την παρατήρηση του Κ. Βαρβαρέσου) για τη διαμόρφωση του δόγματος της οικονομικής αυτάρκειας. Η διεθνής οικονομία στην περίοδο 1922-1929 εισέρχεται σε φάση ανάκαμψης, χωρίς όμως να έχουν αντιμετωπισθεί διεθνή ζητήματα. Ανάμεσά τους είναι (Krugman, Obsteld, 2003· Πρόντζας, 1996):

- η επιβολή δασμολογικών φραγμών με την εμφάνιση του οικονομικού εθνικισμού και του προστατευτισμού (ιδίως στις ΗΠΑ),
- η μετανάστευση (χώρες οι οποίες μέχρι τότε απορροφούσαν την ευρωπαϊκή μετανάστευση, όπως οι ΗΠΑ, ο Καναδάς, η Νότιος Αμερική και η Αυστραλία, έκλεισαν τα σύνορά τους),
- η μείωση των τιμών διαφόρων αγροτικών προϊόντων και πρώτων υλών (Καναδάς, ΗΠΑ, Αργεντινή, Βραζιλία) ή η αντίθετη κίνηση στην αύξηση των τιμών των βιομηχανικών προϊόντων με την πρόκληση σοβαρής διαταραχής στους αγρότες αγοραστές των βιομηχανικών προϊόντων και πωλητές αγροτικών προϊόντων,
- η εμφάνιση αδέσποτων κεφαλαίων, δηλαδή τα κεφάλαια που αναζητούσαν να εισαχθούν σε σταθερές αγορές, ισχυρά νομίσματα και σίγουρες πολιτικά χώρες, και τα οποία με την κίνηση μεταξύ των χρηματαγορών επηρέαζαν το ισοζύγιο πληρωμών κάθε χώρας, συνιστούν βασικούς παράγοντες οικονομικής αστάθειας,
- η μεταβολή του μοντέλου κατανάλωσης στις ευρωπαϊκές χώρες με έντονες μεταβολές στο κατά κεφαλήν εισόδημα (βλ. Παράρτημα Πίν. 1) Στην Ευρώπη, χωρίς την ΕΣΣΔ, το κατά κεφαλήν προϊόν αυξάνεται με ετήσιο ρυθμό 2,8% και είναι τουλάχιστον διπλάσιο από εκείνο των καλύτερων δεκαετιών του 19^{ου} αιώνα. Στις ΗΠΑ ο ρυθμός αυτός είναι ακόμη πιο υψηλός (2,9% το χρόνο). Την παραμονή που μεγάλου πολέμου στην κορυφή των κρατών με υψηλότερο κατά κεφαλήν εισόδημα βρίσκονται οι ΗΠΑ, η Μεγ. Βρετανία, η Γερμανία ενώ τη χαμηλότερη θέση καταλαμβάνουν χώρες όπως η Ισπανία, η Ρουμανία ή η Γιουγκοσλαβία (πίν. 1.2). Οι αποστάσεις είναι εντυπωσιακές τόσο μεταξύ χωρών όσο και περιόδων. Τουλάχιστον τετραπλάσιο το μέσο κατά κεφαλήν εισόδημα μεταξύ των χωρών, το εισόδημα δε μεταβάλλεται σημαντικά ανάμεσα στην περίοδο 1913-1929 και 1929-1938. Κατά τη διάρκεια της πρώτης περιόδου τα άτομα νοιώθουν να μεταβάλλεται η οικονομική τους θέση (μεταξύ 1913 και 1929 γενικά βελτιώνεται η οικονομική θέση των ατόμων). Στην περίοδο όμως 1929-1938 αισθάνονται πολύ έντονα και σε συντομότερο χρονικό διάστημα την οικονομική καχεξία και τη μείωση του επιπέδου διαβίωσης (Madisson, 2001· Bairoch, 1999· του ιδίου, 1977).

Πίνακας 1.1

Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (δολ. σε τιμές ΗΠΑ του 1960) – κατά P. Bairoch

Κράτος	1913	1929	1938
ΗΠΑ	1.350	1.775	1.570
Μεγ. Βρετανία	1.035	1.160	1.280
Γερμανία	790	870	1.260
Ελβετία	895	1.150	1.130
Δανία	885	955	1.065
Σουηδία	705	875	1.060
Νορβηγία	615	845	1.020
Βέλγιο	815	1.020	1.000
Κάτω-Χώρες	740	980	940
Φινλανδία	525	600	915
Γαλλία	670	890	855
Ιαπωνία	310	425	660
Αυστρία	700	715	655
Ελλάδα	335	405	585
Ιταλία	455	525	560
ΕΣΣΔ	340	350	515
Ουγγαρία	380	430	440
Βουλγαρία	285	340	420
Πορτογαλία	335	380	410
Ισπανία	400	520	390
Ρουμανία	370	365	375
Γιουγκοσλαβία	300	370	360

Η δεκαετία 1919-1929 γνωρίζει τη μαζική κατανάλωση και σε συνδυασμό με τη μαζική παραγωγή διευρύνει τη δαπάνη των νοικοκυριών σε μη αναγκαία αγαθά κατανάλωσης. Βρισκόμαστε στις απαρχές της μαζικής κατανάλωσης και αναδεικνύονται έτσι οι διαφορές με το 19^ο αιώνα: η αύξηση της παραγωγής βιομηχανικών και καταναλωτικών ειδών είναι σημαντική για το 19^ο αι. αλλά τα καταναλωτικά αγαθά προορίζονται στη κάλυψη ατομικών αναγκών και ιδίως την ενδυμασία. Εξάλλου, τα αγαθά βιομηχανικού εξοπλισμού (ατμομηχανή, θεριστική μηχανή) από το τέλος του 19^{ου} αιώνα, διαδίδονται με πολλαπλές χρήσεις στη βιομηχανία και τη γεωργία, ενισχύουν δε τη μεταλλουργική και μηχανολογική βιομηχανία, εισάγονται όμως από χώρες όπως η Ελλάδα χάρη στη «ρήτρα» που έχει υπογράψει με τη Γερμανία. Η χημική βιομηχανία επίσης, από την παραγωγή

μερικών φαρμάκων στρέφεται σε νέες παραγωγικές δραστηριότητες, όπως είναι οι χρωστικές ουσίες, τα οξέα, οι εκρηκτικές ύλες και τα χημικά λιπάσματα, προϊόντα με όλο και υψηλότερη ζήτηση. Η κινήνη είναι ένα άλλο παράδειγμα ένταξής της στα εμπορικές συναλλαγές Ελλάδας και Γερμανίας.

Στο σύνολό τους λοιπόν οι βιομηχανικές χώρες διαθέτουν όλο και μεγαλύτερες ποσότητες αγαθών κατανάλωσης, με καίριες μεταβολές στον προσανατολισμό της παραγωγής αλλά και του διεθνούς εμπορικού ανταγωνισμού. Η ενίσχυση της κατάστασης αυτής οδηγεί λ.χ. τις ΗΠΑ να θεωρούν ότι η κατάσταση του ελεύθερου ανταγωνισμού και της μη κρατικής παρέμβασης, όπως διαμορφώνεται ιδίως στην περίοδο 1925-1928, οφείλει να διατηρηθεί και δικαιολογείται έτσι ορθά: οι ΗΠΑ από το 1922 με την υιοθέτηση του δασμολογίου τους προστατεύουν τη θέση τους στα αγροτικά προϊόντα, την υφαντουργία, τη μεταλλουργική και τη χημική βιομηχανία (Perrot-Cornu, 1987).

1.5 Η «ρήτρα» για την Ελλάδα ενόψει οικονομικών αλλαγών

Οι ρήτρες που συνήπτε η Ελλάδα με τις άλλες χώρες είναι προξενικού ή εμπορικού χαρακτήρα, με τις αντίστοιχες, χρονικές ή ως προς το περιεχόμενό τους, επεκτάσεις (Ρεδιάδης, 1903). Στην ανάλυση προστίθεται η ταύτιση των συνημμένων ρητρών με την τυπολογία τους: οι προξενικές ρήτρες αποτελούν τις «ρήτρες εξομοιώσεως ή ισοτιμίας», οι εμπορικές τις «ρήτρες του μάλλον ευνοουμένου κράτους» και αυτός είναι και ο λόγος κατά τον οποίο στις δεύτερες εμφανίζεται ο όρος του *μάλλον ευνοουμένου κράτους* ή του *μάλλον ευνοουμένου Έθνους*. Η σύνδεση των δύο, ήτοι η περίπτωση της «ρήτρας της αμοιβαιότητας», εντασσόταν μέσα στις δύο προηγούμενες, κατά την οποία υπήρχαν σχετικά άρθρα (συνήθως ένα ως τρία) στα οποία συνομολογείται και η «χρηστή εκτέλεση» των παραπάνω ρητρών.

Η «ρήτρα του μάλλον ευνοουμένου κράτους», όπως εμφανίζεται στις σχετικές συμβάσεις, έχει διττό χαρακτήρα: «αρνητικό» και «θετικό». Αρνητικό

χαρακτήρα έχει η «ρήτρα» όταν η μία εκ των δύο χωρών που συνάπτουν τη σχετική σύμβαση δεν επωφελείται από τις δυνατότητες ή/και υποχρεώσεις που διμερώς έχουν συμφωνηθεί. Αντίθετα, θετικός είναι ο χαρακτήρας της όταν και τα δύο κράτη παρέχουν αμφίδρομα τις δυνατότητες, ευκαιρίες και εύνοιες που απορρέουν από τις ρήτρες αυτές (Ανδρέου, 1933).

Όπως προκύπτει από την ανάλυσή μας στον κώδικα των προξενικών συμβάσεων και εμπορικών και ναυτιλιακών συνθηκών που συνέταξε ο Γ. Δ. Ρεδιάδης (1903), δεν προσδιορίζουν όλες οι χώρες τα εμπορικά προϊόντα που είναι για ειδική μεταχείριση. Πιο συγκεκριμένα, οι αντιστοιχίες είναι οι ακόλουθες (βλ. επίσης Παράρτημα, Μέρος δεύτερο) :

- εξαγωγή από την Ελλάδα προς τις άλλες χώρες κυρίως γεωργικών προϊόντων αλλά και πρώτων υλών για την ένδυση (βαμβάκι, μετάξι, κ.λπ.), όπου αυτά προσδιορίζονται, και
- εισαγωγή της Ελλάδας από τις άλλες χώρες κυρίως σιδήρου και προϊόντων αυτού, ειδών ραπτικής και ενδυμάτων.

Η αναλογία των εισαγόμενων ειδών και της απόδοσής τους σε σχέση με των εξαγόμενων είναι εμφανής, πολύ δε περισσότερο αν λάβουμε υπόψη μας το γεγονός της χωρίς τέλη (ήτοι ατελούς) συμφωνίας ως προς τα εισαγόμενα προϊόντα στην Ελλάδα, έναντι των εξαγόμενων. Σε αυτές τις συμβάσεις ρυθμίζεται η τιμή αγοράς, ο τρόπος συσκευασίας και μεταφοράς των προϊόντων αυτών. Επομένως στην περίπτωση της Ελλάδας του μεσοπολέμου αλλά και πριν τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, θα λέγαμε ότι οι ρήτρες προκαλούσαν περισσότερο σχέσεις εξάρτησης της από τις χώρες με τις οποίες τις σύναπτε παρά σχέσεις ισοτιμίας και βελτίωσης των όρων εμπορίου της. Η υπόθεση αυτή καθιστά περισσότερο σχετική την θέση ότι η «ρήτρα» απογείωσε την υποταγή της χώρας σε ισχυρά βιομηχανικά και αυταρχικά κράτη του μεσοπολέμου, καθώς για πρώτη φορά υπέκυψε στις συνθήκες του οικονομικού εθνικισμού.

Άλλα στοιχεία, τα οποία μπορούν να σημειωθούν ως ρυθμιστικά των συμβάσεων αυτών (Ρεδιάδης, 1903), είναι τα κληρονομικά ζητήματα, η απόκτηση κινητής και ακίνητης περιουσίας των προξένων της μίας χώρας στην άλλη, τα θρησκευτικά ζητήματα και ασφαλώς τη δυνατότητα μετακίνησης των πλοίων με

τις όποιες ρυθμίσεις κάθε φορά αποφασίζονταν. Ας προστεθεί εδώ ότι, ιδίως σε ότι αφορά στο στοιχείο της ακίνητης περιουσίας, παρατηρείται ότι συνιστά μέσο διαπραγμάτευσης καταγεγραμμένο σε όλες τις ρήτρες, είτε αυτές αφορούν εμπορικό ή προξενικό τίτλο.

Ένα ακόμη ζήτημα είναι ότι η εξωτερική εμπορική πολιτική που επιλέγει να ασκήσει κάθε κράτος δεν επηρεάζεται αναγκαστικά από τις παραπάνω ρήτρες: εφ' όσον το επιλέξει, μία χώρα μπορεί να ακολουθήσει φιλελεύθερη ή προστατευτική πολιτική, ανάλογα με τον τρόπο που θέλει να μεταχειριστεί το συγκεκριμένο ζήτημα. Η «ρήτρα» άλλωστε χρησιμοποιείτο για δασμολογικές διευκολύνσεις και αγοραστικές δυνατότητες. Συνεπώς, η σύναψη «ρητρών» δεν επηρέαζε καθ' ολοκληρία την πολιτική ενός κράτους και επιπλέον δεν είχε τη δυνατότητα παρεμβολής εμποδίων στο διεθνές εμπόριο.

Γίνεται με αυτόν τον τρόπο αντιληπτό γιατί υποστηρίζεται ότι μία χώρα με προστατευτική πολιτική, σε αυτές τις συνθήκες, απολαμβάνει τα μέγιστα ωφελήματα ως προς μία περισσότερο φιλελεύθερη πολιτικά χώρα με την οποία συνάπτει ρήτρα. Σε αυτήν όμως την περίπτωση θεωρείται ότι εκ προοιμίου η ρήτρα έχει αρνητικό χαρακτήρα. Προκειμένου λοιπόν να αποδίδει το σύστημα των ρητρών, έπρεπε –το θέμα επανέρχεται σε όλες τις σχετικές συζητήσεις- οι συμβαλλόμενες χώρες να έχουν κοινή οικονομική πορεία προκειμένου η συμμετοχή να είναι ισότιμη (Ανδρέου, 1933). Ένα παράδειγμα ισχυρά προστατευτικού κράτους είναι την περίοδο αυτή οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (ήδη αναφερθήκαμε στην προηγούμενη ενότητα) και οι οποίες, όπως θα δούμε στο επόμενο κεφάλαιο, ακολουθούν πτωτική πορεία ως προς το εμπορικό τους ισοζύγιο σε σχέση με την Ελλάδα.

Σε αυτό το οικονομικό κλίμα οι εμπορικές σχέσεις που βασίζονται σε φιλελεύθερες αρχές φαίνεται να ωφέλησαν τις ΗΠΑ και πολλές χώρες της Βρετανικής αυτοκρατορίας, αλλά και χώρες που στήριξαν τις εμπορικές τους σχέσεις σε ανάλογες αρχές (ελάχιστα εμπορικά εμπόδια, περιορισμοί στο συνάλλαγμα), όπως είναι τα Σκανδιναβικά Κράτη, η Αργεντινή, η Αίγυπτος, η Πορτογαλία (Gilpin, 2007).

1.6 Εξαιρέσεις και ειδικές περιπτώσεις εμφάνισης της ρήτρας του μάλλον ευνοουμένου κράτους

Η πάροδος εφαρμογής της «ρήτρας» και η εξέλιξη των γεγονότων επιβάλλουν διάφορες μεταβολές. Μέσα σε αυτές εντάσσονται και ορισμένες εξαιρέσεις από αυτήν, οι οποίες αφορούν εμπορεύματα, χώρες και προέλευσή τους.

Η πρώτη περίπτωση αφορά στα εμπορεύματα. Αυτή σπανίως εφαρμοζόταν, καθώς οι συμβάσεις, ιδίως μετά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο, είχαν ρητό χαρακτήρα ως προς συγκεκριμένα εμπορικά είδη μεταξύ των συναλλασσόμενων χωρών. Περιπτώσεις που εφαρμοζόταν η εξαίρεση αυτή αποτελούσαν προϊόντα τα οποία ήταν ανταγωνιστικά ως προς την μοναδικότητά τους στο εμπόριο από μία χώρα προς άλλες, κάτι που την βοηθούσε να ενισχύει την εθνική οικονομία της, όπως επίσης και ένας τρόπος περιορισμού των εισαγωγών ενός προϊόντος, ανταγωνιστικού με κάποιο ντόπιο. Παράδειγμα τέτοιας ρήτρας ήταν αυτή μεταξύ Ελλάδας και Φινλανδίας του 1926, όπου η ρήτρα περιορίζεται σε ορισμένα σημεία του τελωνιακού δασμολογίου (Ανδρέου, 1933).

Η δεύτερη, με βάση την τυπολογία, εξαίρεση είναι εκείνη των επικρατειών. Η εξαίρεση αφορά τις γειτνιάζουσες χώρες και εμφανίζεται κυρίως στις χερσονήσους. Οι ενδεικτικότερες αυτών είναι:

- η *ιβηρική ρήτρα*, η οποία αναφέρεται στις σχέσεις Ισπανίας-Πορτογαλίας, Πορτογαλίας-Βραζιλίας και Ισπανίας με τις ισπανο-αμερικανικές χώρες,
- η *βαλτική ρήτρα*, όπου αφορά στις σχέσεις των χωρών Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Φινλανδία και Ρωσία. Η σύμβαση που σύνηψε η Εσθονία με την Ελλάδα απαγόρευε την εμπλοκή τρίτων χωρών της βαλτικής ρήτρας, παρά μόνο εάν εχορηγούντο τα πλεονεκτήματα της ρήτρας μετά από κοινή απόφαση των δύο χωρών,
- η *σκανδιναβική ρήτρα*, που εφαρμόστηκε από το 1921, αφορώσα την Σουηδία, τη Νορβηγία, τη Δανία και την Ισλανδία. Επίσης η ελληνονορβιγική

ρήτρα δεν προέβλεπε την επέκταση των ωφελειών στις άλλες χώρες της σκανδιναβικής χερσονήσου,

- η *οθωμανική ρήτρα*, που αφορούσε τις εμπορικές συναλλαγές των χωρών οι οποίες προήλθαν από την διάσπαση της οθωμανικής αυτοκρατορίας το 1923.

Οι ρήτρες αυτές δεν φαίνεται να επηρεάζουν άμεσα την Ελλάδα – ταυτόχρονα όμως, όπως αποκαλύπτει η στατιστική ανάλυση του επόμενου κεφαλαίου, το ισοζύγιο εισαγωγών-εξαγωγών της Ελλάδας με κάθε μία από αυτές τις χώρες παρουσιάζει ουσιώδεις διαφορές.

Η τρίτη και σημαντικότερη εξαίρεση για την εξέλιξη του συστήματος των ρητρών ήταν η προέλευση. Αυτή με τη σειρά της διακρίνεται σε τρία μέρη:

- *Ρήτρες που αφορούν αποικιακές χώρες*. Σε αυτές τις περιπτώσεις έπαιζε ρόλο το από πού απεστέλλοντο τα εμπορεύματα – τη μητρόπολη ή την αποικία. Ακόμη, προέβλεπαν τον έλεγχο των χωρών τις οποίες είχαν αποικήσει, ούτως ώστε να ελέγχεται πλήρως η εμπορική διαδικασία εντός και εκτός των -κυρίων- συνόρων της χώρας.
- *Ρήτρες σε πολυμερείς συμβάσεις*. Το ζήτημα που προέκυπτε από αυτές ήταν όταν σε μία διμερή σύμβαση υπεισέρχονταν τρίτα κράτη. Σε αυτήν την περίπτωση το επιπλέον συμβαλλόμενο μέρος μόνο λάμβανε τις εύνοιες που προσδιορίζονταν στην ρήτρα, αλλά δεν ήταν υποχρεωμένο να προσφέρει καμία. Προκειμένου να αποφευχθεί η κατάσταση αυτή και να βοηθηθούν τα κράτη ως προς την οικονομική τους εξέλιξη, η Κοινωνία των Εθνών αποφάσισε την εξαίρεση της πολυμερούς ρήτρας.
- *Δασμοί ανάμεσα στις σιτοπαραγωγικές χώρες της ανατολικής Ευρώπης και τις βιομηχανικές χώρες της κεντρικής και δυτικής Ευρώπης*. Με αυτήν τη σύμβαση οι σιτοπαραγωγικές χώρες ήταν μειωμένες ως προς την απόδοση του εμπορίου τους, δεδομένου ότι το εμπορεύσιμο ποσοστό των σιτηρών άγγιζε το πολύ το 15% της συνολικής παραγωγής της Ευρώπης. Γι' αυτό, προκειμένου να μην βλαφθούν συμφέροντα από αυτήν την γενίκευση, η επιτροπή της Πανευρώπης (Μάιος 1931) αποφάσισε την εξαίρεση αυτή. Ουσιαστικά, η επιτυχία της εξαίρεσης αυτής έγκειται στο ότι η κάθε

σιτοπαραγωγική χώρα είχε την δυνατότητα να ελέγχει μόνη της, μέσω των διμερών ρητρών, την πώληση των σιτηρών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Διεθνείς Εμπορικές Σχέσεις και «Ρήτρα» στην Ελλάδα

2.1 Επικράτειες «με» και «χωρίς» «ρήτρα»

Η ανάλυση που προηγήθηκε γεννά ερωτήματα που θα μας απασχολήσουν στο παρόν και το επόμενο κεφάλαιο:

- καταρχάς, η Ελλάδα με ποιες από τις σημαντικότερες χώρες που συμμετέχουν στη διαμόρφωση του εξωτερικού της εμπορίου συνάπτει, για την περίοδο που μας απασχολεί, «ρήτρα του μάλλον ευνοουμένου κράτους»,
- κατά δεύτερον, πώς εξελίσσεται το εμπορικό της ισοζύγιο λαμβάνοντας υπόψη τη γενική εξέλιξή του και εν προκειμένω την κατά χώρες ανάλυση
- και τέλος, είναι δυνατόν να εντοπίσουμε τις σχέσεις ανταγωνισμού μεταξύ χωρών όπως τις αντιμετωπίσαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο;

Η απάντηση στο πρώτο ερώτημα και με πηγή αναφοράς τις διαθέσιμες αναλύσεις από τη Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος [1930], [1931], ... -1939]*, Αθήνα, 1930, [.....], 1939 ως και τη Στατιστική του Εξωτερικού Εμπορίου της χώρας, ο πίνακας 2.1 μας δίνει την κατανομή που συγκροτεί τα τεκμήρια της ανάλυσης μας. Η κατανομή αυτή φυσικά αφορά και στα προϊόντα καθώς η σύνδεση χώρας και προϊόντων αποτελεί στοιχείο αναφοράς της «ρήτρας».

Πίνακας 2.1

Επικράτειες (31, άνω του 5% της αξίας) με εμπορικές σχέσεις με ή χωρίς «ρήτρα»

Επικράτειες	Εμπορικές σχέσεις	Εμπορικές σχέσεις με «ρήτρα»
1. Αίγυπτος	✓	
2. Αλβανία	✓	
3. Αυστραλία	✓	
4. Αυστρία (Ουγγαρία)		✓
5. Βέλγιο (Λουξεμ. Ένωση)		✓
6. Βουλγαρία	✓	
7. Βραζιλία	✓	
8. Γαλλία		✓
9. Γερμανία		✓
10. Γιουγκοσλαβία	✓	
11. Δανία		✓
12. Ελβετία		✓
13. Ην. Πολιτείες		✓
14. Ισπανία		✓
15. Ιταλία		✓
16. Καναδάς	✓	
17. Κάτω Χώρες (Ολλανδία)		✓
18. Κίνα	✓	
19. Κύπρος	✓	
20. Μ. Βρετανία		✓
21. Νορβηγία	✓	
22. Ουγγαρία	✓	
23. Ρουμανία		✓
24. Ρωσία (Ε.Σ.Σ.Δ)	✓	
25. Σουηδία		✓
26. Ηνωμένο Βασίλειο Σουηδίας και Νορβηγίας		✓
27. Οθωμανική Αυτοκρατορία / Τουρκία		✓
28. Τσεχοσλαβακία	✓	
29. Φινλανδία		
30. Μαυροβούνιο		✓
31. Σερβία		✓

Όπως φαίνεται (πίν. 2.1) το 60% των επικρατειών με τις οποίες η Ελλάδα διατηρεί εμπορικές σχέσεις κατά την περίοδο του μεσοπολέμου, η σύναψη των εμπορικών συμβάσεων γίνεται με την εφαρμογή της «ρήτρας του μάλλον ευνοουμένου κράτους». Παραμένει φυσικά το ερώτημα αν για όλες τις χώρες η «ρήτρα» προκαλεί τα ίδια αποτελέσματα σε ολόκληρη την περίοδο του μεσοπολέμου. Στην ανάλυσή μας για την περίοδο 1917-1938 αναζητούμε την εξέλιξη των ροών εισαγωγών και εξαγωγών της Ελλάδας κατά χώρες με «ρήτρα»

έναντι των χωρών «χωρίς ρήτρα» (στο παρόν κεφάλαιο). Τα στοιχεία από την επεξεργασία των εισαγωγών και εξαγωγών των 28 χωρών (πίν. 2.2) παρέχει η Στατιστική Υπηρεσία του Ελληνικού κράτους.

Πίνακας 2.2

*Είκοσι οκτώ συναλλασσόμενες χώρες
με διαθέσιμα στοιχεία εξωτερικού εμπορίου*

1. Γερμανία	2. Ρουμανία	3. Βέλγιο (Λουξεμ. Ένωση)	4. Αυστρία (Ουγγαρ.)
5. Γαλλία	6. Τσεχοσλαβία	7. Ρωσία (Ε.Σ.Σ.Δ)	8. Τουρκία
9. Ιταλία	10. Αίγυπτος	11. Κύπρος	12. Νορβηγία
13. Μ. Βρετανία	14. Ην. Πολιτείες	15. Κίνα	16. Δανία
17. Αλβανία	18. Ισπανία	19. Καναδάς	20. Σουηδία
21. Βουλγαρία	22. Ελβετία	23. Βραζιλία	24. Φινλανδία
25. Γιουγκοσλαβία	26. Αυστραλία	27. Κάτω Χώρες (Ολλανδία)	28. Ουγγαρία

Η ανάλυση αυτή ως προς το διεθνές εμπόριο της Ελλάδας με ξένες επικράτειες, «με» και «χωρίς» τη ρήτρα, δείχνει ότι οι εισαγωγές των 14 χωρών (το 50% δηλαδή του συνόλου των κυριότερων χωρών) με τη ρήτρα κινούνται περί το 70-80% και ακόμη υψηλότερο είναι το ποσοστό των εξαγωγών αφού κινείται μεταξύ 80-90% αφήνοντας το υπόλοιπο για τις χώρες χωρίς «ρήτρα». Το θέμα που μας απασχολεί στη συνέχεια είναι η απάντηση στα άλλα δύο ερωτήματα που διατυπώσαμε και συνδέονται με τη γενική τάση της περιόδου, που είναι η μείωση των εισαγωγών με ρήτρα αλλά σχετικά σταθερή και υψηλή η τάση των εξαγωγών (πίν. 2.3) για την Ελλάδα και τις ξένες Επικράτειες. Ας προτάξουμε την παρατήρηση ότι η εμπορική δραστηριότητα μεταξύ χωρών υφίσταται έντονες μεταβολές στις πολεμικές περιόδους, καθώς οι παραγωγικές δυνάμεις είναι αδρανείς ή κατευθύνονται στην παραγωγή προϊόντων που εξυπηρετούν τις πολεμικές ανάγκες. Η κατάσταση δηλαδή του διεθνούς εμπορίου μεταβάλλεται όταν υποχωρεί η πολεμική ένταση, η επομένη της πολεμικής σύγκρουσης ή όταν προετοιμάζεται, όπως δείχνει η περιοδολόγηση στην κατανομή των κινήσεων της στατιστικής του διεθνούς εμπορίου της Ελλάδας (παράρτημα πίν. Π.3).

Πίνακας 2.3

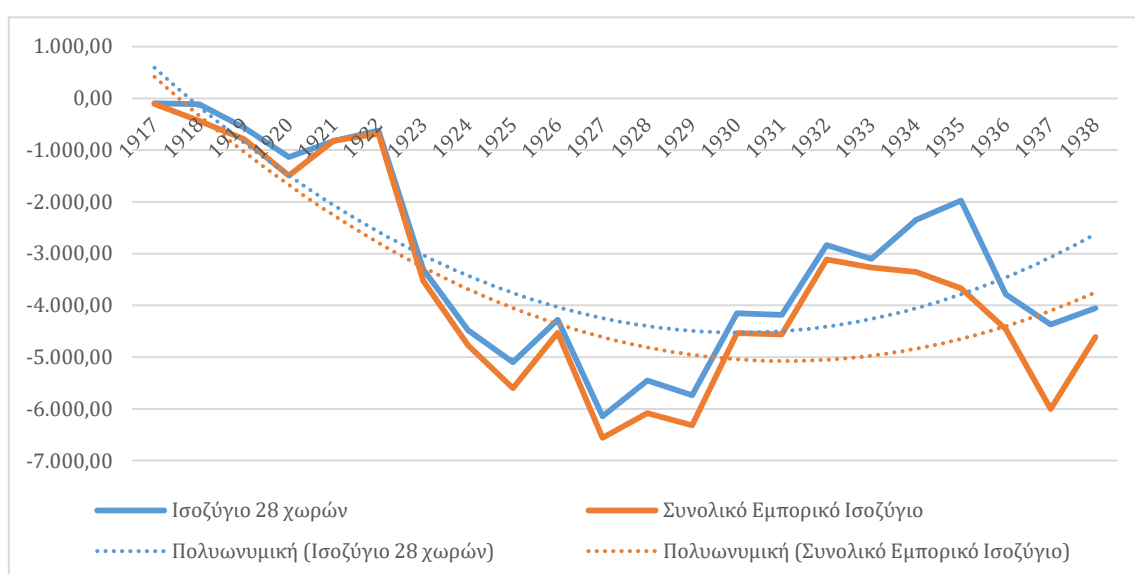
Εισαγωγές και εξαγωγές Ελλάδας με χώρες «ρήτρας» και «χωρίς ρήτρα» (σε τρέχ. Δρχ.-000)

Περίοδος	Έτος	Εισαγωγές			Εξαγωγές			Ισοζύγιο			% Εισαγ. με ρήτρα	% Εξαγωγ με ρήτρα
		Σύνολο	Με ρήτρα	Χωρ. ρήτρα	Σύνολο	Με ρήτρα	Χωρ. ρήτρα	Σύνολο	Με ρήτρα	χωρίς ρήτρα		
Περίοδος 1917-26 Ανασυγκρότηση Ευρώπης	1917	202.262	182.489	19.773	109.355	86.647	22.708	-92.907	-95.842	2.935	90%	79%
	1918	400.366	337.981	62.385	288.192	254.062	34.130	-112.175	-83.920	-28.255	84%	88%
	1919	1.243.596	1.143.734	99.862	679.987	519.018	160.968	-563.610	-624.716	61.106	92%	76%
	1920	1.725.864	1.600.899	124.965	589.648	504.653	84.995	-1.136.216	-1.096.246	-39.970	93%	86%
	1921	1.711.243	1.303.652	407.591	887.659	691.982	195.677	-823.584	-611.670	-211.914	76%	78%
	1922	3.083.065	2.308.329	774.736	2.464.395	2.126.839	337.556	-618.671	-181.490	-437.180	75%	86%
	1923	5.822.292	4.135.290	1.687.002	2.515.363	2.118.067	397.296	-3.306.929	-2.017.223	-1.289.706	71%	84%
	1924	7.712.805	5.594.646	2.118.159	3.231.613	2.782.043	449.570	-4.481.192	-2.812.603	-1.668.589	73%	86%
	1925	9.650.537	7.733.443	1.917.094	4.551.123	4.033.520	517.603	-5.099.414	-3.699.923	-1.399.491	80%	89%
	1926	9.674.975	7.310.000	2.364.975	5.400.261	4.802.432	597.829	-4.274.714	-2.507.568	-1.767.146	76%	89%
Περίοδος 1927-34: Οικονομική ώθηση, κρίση και κάμψη	1927	12.044.521	8.885.231	3.159.290	5.899.678	5.219.333	680.345	-6.144.843	-3.665.898	-2.478.945	74%	88%
	1928	11.763.528	8.539.580	3.223.948	6.309.238	5.538.108	771.130	-5.454.290	-3.001.472	-2.452.818	73%	88%
	1929	12.572.803	9.116.346	3.456.457	6.835.817	6.028.467	807.350	-5.736.986	-3.087.879	-2.649.107	73%	88%
	1930	10.001.344	7.466.304	2.535.040	5.849.243	4.816.594	1.032.649	-4.152.101	-2.649.710	-1.502.391	75%	82%
	1931	8.228.487	5.915.090	2.313.397	4.043.302	3.350.421	692.881	-4.185.185	-2.564.669	-1.620.516	72%	83%
	1932	7.466.497	5.490.210	1.976.287	4.629.500	3.754.096	875.404	-2.836.997	-1.736.114	-1.100.883	74%	81%
	1933	7.182.843	4.966.628	2.216.215	4.081.634	3.227.251	854.383	-3.101.209	-1.739.377	-1.361.832	69%	79%
	1934	7.621.033	5.689.493	1.931.540	5.277.237	4.269.629	1.007.608	-2.343.796	-1.419.864	-923.932	75%	81%
Περίοδος 1935-39: Η πορεία προς τον πόλεμο	1935	8.801.606	6.691.782	2.109.824	6.823.535	5.672.732	1.150.803	-1.978.071	-1.019.050	-959.021	76%	83%
	1936	10.908.095	7.408.382	3.499.713	7.121.325	5.955.323	1.166.002	-3.786.770	-1.453.059	-2.333.711	68%	84%
	1937	13.140.697	10.129.897	3.010.800	8.773.379	7.187.787	1.585.592	-4.367.318	-2.942.110	-1.425.208	77%	82%
	1938	13.535.422	10.489.017	3.046.405	9.483.834	8.101.850	1.381.984	-4.051.588	-2.387.167	-1.664.421	77%	85%

Οι τάσεις στο σύνολο των χωρών εισαγωγής και εξαγωγής για τη Ελλάδα παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη απόκλιση στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1920 ως και της δεκαετίας του 1930: το εμπορικό ισοζύγιο με τη «ρήτρα» του μάλλον ευνοουμένου κράτους» θα είναι ιδιαίτερα αρνητικό για την Ελλάδα, όπως φαίνεται στο διάγρ. 2.1. Το διάγραμμα δείχνει την κυρίαρχη θέση που έχουν οι 28 χώρες στο σύνολο του διεθνούς εμπορίου της Ελλάδας.

Διάγραμμα 2.1

Ισοζύγιο Συναλλασσόμενων Χωρών (σε εκατ. δρχ.)



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-5

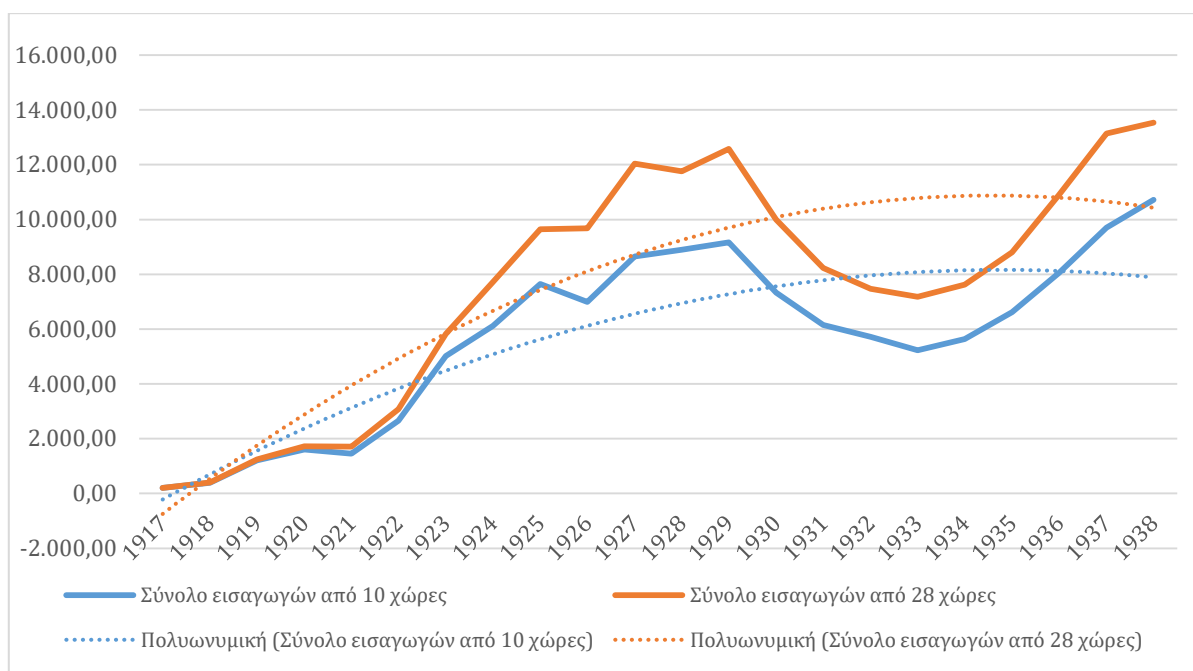
2.2 Εξέλιξη εισαγωγών της Ελλάδας «με» και «χωρίς» ρήτρα

Το ζήτημα που οδηγεί σε περαιτέρω αξιολόγηση για την επίπτωση της «ρήτρας» ή όχι στο εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδας αφορά στη διαφορετική συμμετοχή των κυριότερων εμπορικών χωρών ως προς τις εισαγωγές τους από την Ελλάδα και τις εξαγωγές τους προς αυτήν. Οι εισαγωγές της Ελλάδας παρουσιάζουν όγκο και εξέλιξη, ανά περίοδο, ανάλογα με τη χώρα και χωρίς την ανάγκη ύπαρξης ή μη ρήτρας, από την οποία εισάγει προϊόντα: στο διάγραμμα 2.2 φαίνεται ότι από τις 28 χώρες (πίν. 2.2) μόνον οι 10 (1/3 περίπου) καλύπτουν το 70% ως 98% του συνόλου των εισαγωγών της χώρας (διάγρ.

2.3). Οι χώρες αυτές είναι η Γερμανία, η Ρουμανία, η Ιταλία, η Αίγυπτος, η Ρωσία (Ε.Σ.Σ.Δ), η Γαλλία, η Μ. Βρετανία, οι ΗΠΑ, ο Καναδάς και η Τουρκία.

Διάγραμμα 2.2

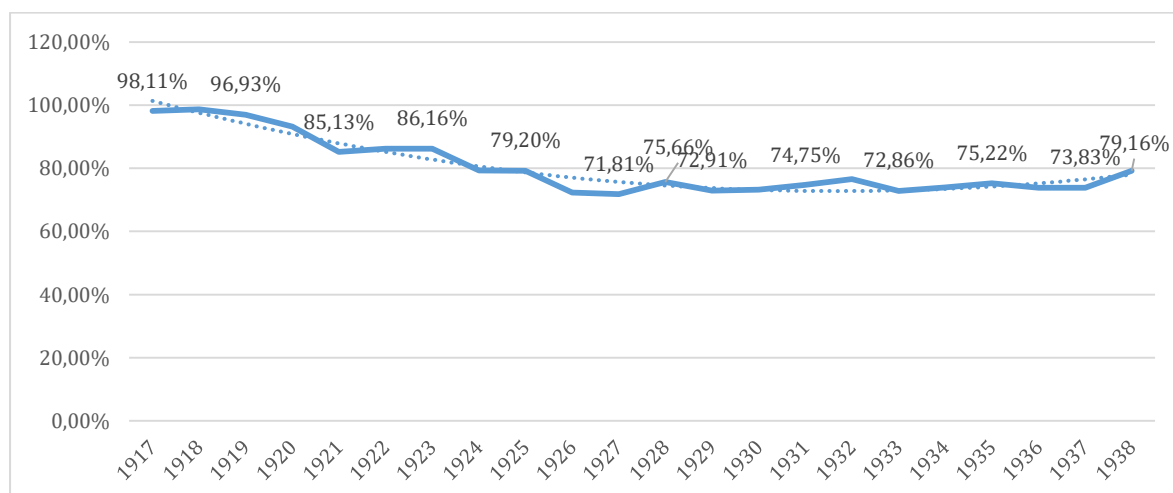
Σύνολα Εισαγωγών Συναλλασσόμενων Χωρών με Ελλάδα
(σε εκατ. δρχ.)



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-3

Διάγραμμα 2.3

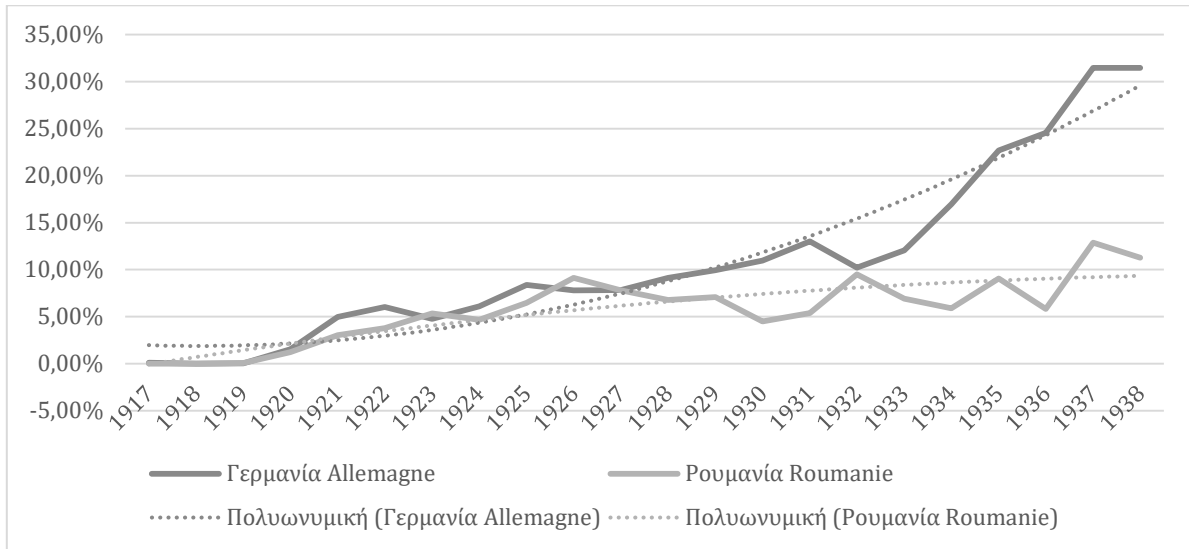
Ποσοστό συμμετοχής εισαγωγών στην Ελλάδα των 10 χωρών



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-3

Διάγραμμα 2.4

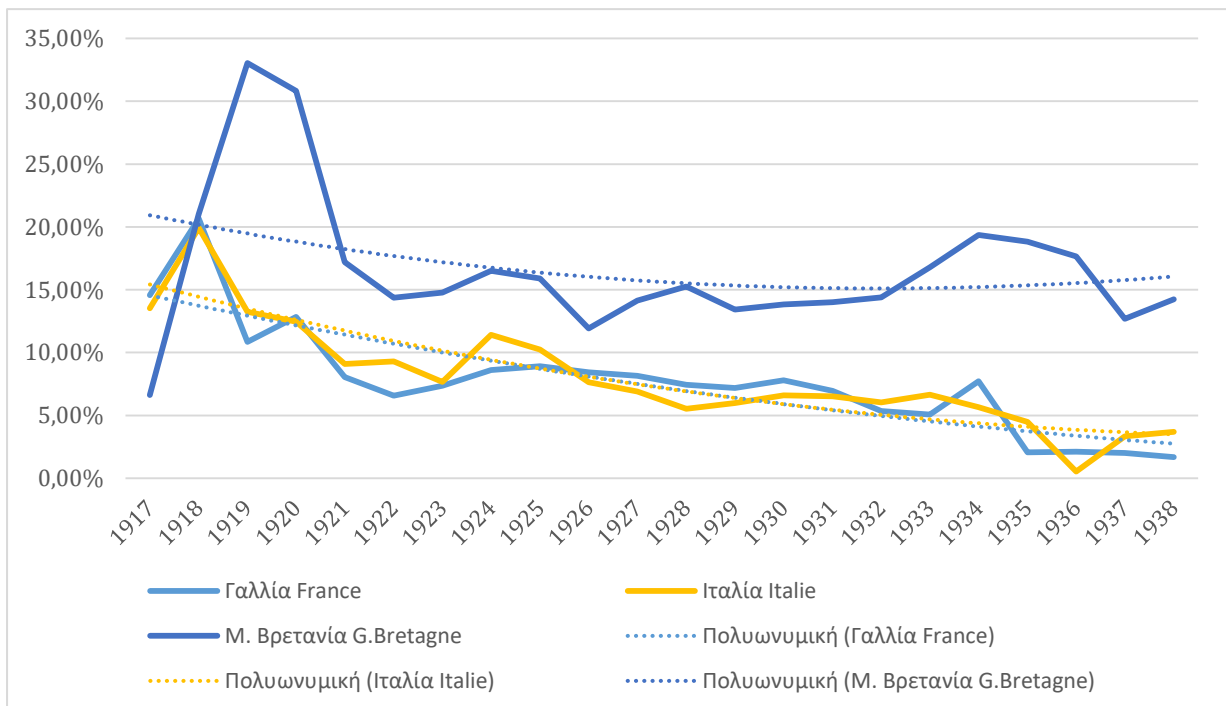
Εισαγωγές αύξουσας μεταβολής προς την Ελλάδα (%)



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-3

Διάγραμμα 2.5

Εισαγωγές φθίνουσας μεταβολής προς την Ελλάδα (ευρωπαϊκές χώρες - %)



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-3

Από τις δέκα χώρες (Γερμανία, Ρουμανία, Ιταλία, Αίγυπτος, Ρωσία (από το 1917 ως Ε.Σ.Σ.Δ), Γαλλία, Μ. Βρετανία, ΗΠΑ, Καναδάς και Τουρκία) η κίνηση των εισαγωγών εμφανίζει διαφορετικές τάσεις ανά χώρα στην κίνηση τους στην περίοδο 1917-1938: διαρκής διόγκωση ή μόνιμη τάση μείωσης στις εισαγωγές τους προς την Ελλάδα, όπως φαίνεται για τη Γερμανία – Ρουμανία (διάγρ. 2.4), Γαλλία, Ν. Βρετανία και Ιταλία (διάγρ. 2.5) και των λοιπών χωρών (διάγρ. 2.6).

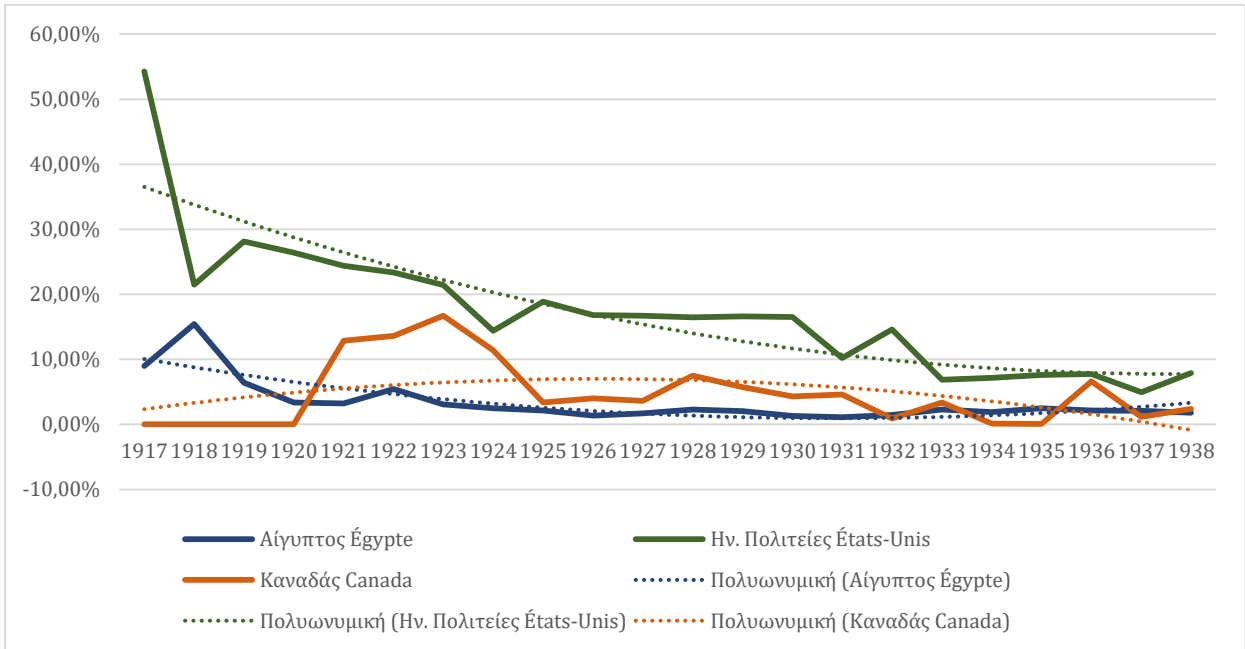
Στα διαγράμματα 2.4 – 2.5 διακρίνουμε αναλογικά με το διεθνή ρόλο των χωρών στην πολιτική εξαγωγών τους προς την Ελλάδα της Γερμανίας και της Ρουμανίας. Πρόκειται για δύο διαφορετικού μεγέθους χώρες οι οποίες κατέληξαν σε συμμαχική αναγκαστική σχέση την επομένη του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου.

Αντίστοιχα παρατηρούμε την πορεία, αναλογικά με τη διεθνή θέση στην πολιτική εξαγωγών τους προς την Ελλάδα της Μεγάλης Βρετανίας, της Γαλλίας και της Ιταλίας. Παρατηρούμε ότι, παρά την προσπάθεια οικοδόμησης χωρών με ενιαία πολιτική ισχύος και την διαμόρφωση ανάλογης οικονομικής πορείας, η Ιταλία δεν ωφελείται από την κατεύθυνση αυτή. Είναι μία μεσόγεια χώρα σχετικά αργοπορημένη στην εκβιομηχάνισή της, και η πίεση που ασκεί για εξαγωγές δεν είναι ανάλογη λ.χ. εκείνης της Γερμανίας. Τα εμπορεύσιμα προϊόντα της παραμένουν αγροτικά, όμοια δηλαδή με αυτά της Ελλάδας. Είναι ενδεικτικό ότι η κατάσταση αυτή αρμόζει στην πριν από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο περίοδο: οι ρήτρες που συνήψε με την Ελλάδα αφορούν προϊόντα όπως είναι τα αλιευτικά, η εξαγωγή δε στην Ελλάδα αφορά και κρασί. Τα αγροτικά αυτά προϊόντα, κατά τον ορισμό της Κοινωνίας των Εθνών και τις Διασκέψεις, καθώς βρισκόμαστε στη δεκαετία του 1930 και την «αναμονή» του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου περιορίζονταν ως «πολυτελή» προϊόντα.

Διαφορετική αλλά ισχυρή παραμένει η πορεία του εξωτερικού εμπορίου της Ελλάδας με τη Μ. Βρετανία και τη Γαλλία. Οι δύο αυτές χώρες δείχνουν μία τάση περιορισμού των εξαγωγών τους, όπως φαίνεται στην πτωτική τάση της καμπύλης (διάγρ. 2.5). Την επιφυλακτική αυτή στάση με απώλεια της θέσης στο εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας διαγράφεται και για ορισμένες άλλες χώρες, όπως οι ΗΠΑ, στάση που υπαγορεύεται όμως από διαφορετικούς λόγους.

Διάγραμμα 2.6

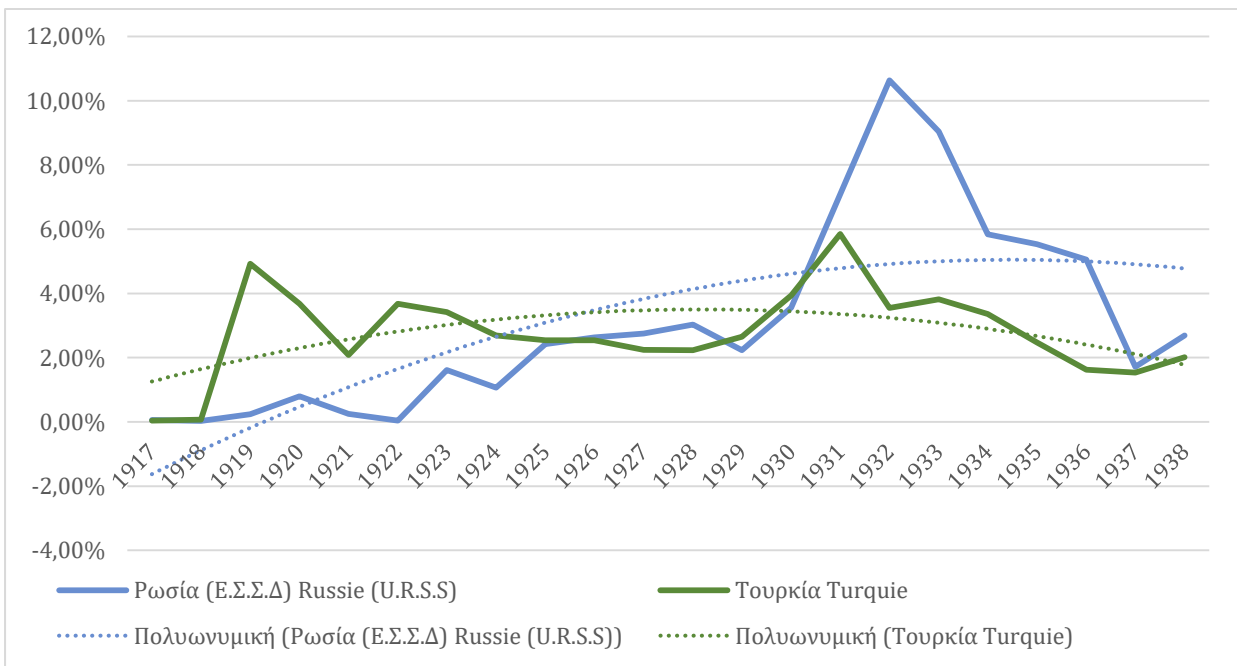
Εισαγωγές φθίνουσας μεταβολής προς την Ελλάδα (μη ευρωπαϊκές χώρες - %)



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-3

Διάγραμμα 2.7

Εισαγωγές με αυξομείωση της εξαγωγικής κίνησής τους στην Ελλάδα (χώρες Ανατολικής Ευρώπης - %)



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-3

Στο διάγρ. 2.6 είναι εμφανής η φθίνουσα τάση των Η.Π.Α. και της Αιγύπτου ως προς τις εισαγωγές τους στην Ελλάδα, τηρώντας επίσης την τακτική εγκλεισμού και μία παρεμβατική εμπορική πολιτική που περιόριζε την εξαγωγή προϊόντων προς την Ελλάδα. Ο Καναδάς, ο οποίος παρέμεινε ουδέτερος κατά την διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, έχει μία εξαγωγική τάση προς την Ελλάδα: τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1920, μετά το 1923 μειώνεται δραματικά για να συμπιεσθεί εξαιρετικά μετά την οικονομική κρίση του 1929 και την αύξηση της πολιτικής έντασης στην Ευρώπη. Τόσο οι ΗΠΑ όσο και ο Καναδάς θα περιορίσουν το εξαγωγικό τους εμπόριο κάτω του 10% ως προς τη θέση τους στο Ελληνικό εξαγωγικό εμπόριο.

Δυο ακόμη χώρες με σχετικά μη χαμηλή θέση (κάτω του 10%) στο εξωτερικό εμπόριο τους για την Ελλάδα είναι η Ρωσία και η Τουρκία:

- η Ρωσία από τα εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα που κινείται (0,2%) σημειώνει ανοδική πορεία ως προς τις εξαγωγές της στην Ελλάδα, ιδίως μετά την πολιτική εμφάνιση του Στάλιν στην εξουσία (1922), που συμπίπτει με τη γένεση του κλίματος του οικονομικού εθνικισμού. Η πτώση των εξαγωγών της εκκινεί λίγο μετά την μεγάλη οικονομική κρίση και την ένταση των ανταγωνισμών, ήτοι από το 1931 κι έπειτα.
- η Τουρκία αποτελεί έναν ιδιόζοντα εμπορικό εταίρο της Ελλάδας. Οι εμπορικές της σχέσεις με την Ελλάδα ως προς το εξαγωγικό εμπόριο παραμένουν σε χαμηλά επίπεδα (κάτω του 4%) παρά τις διεθνείς συνεργασίες όπως αναπτύσσονται στο πλαίσιο της Κοινωνίας των Εθνών. Ένας ακόμη λόγος είναι η απόκτηση εδαφών που προηγουμένως κατείχε και με τη λήξη του Α' Παγκοσμίου πολέμου εκχωρούνται στην Ελλάδα. Ένα παράδειγμα: ως εξαγωγίμο προϊόν η μαστίχα (Ρεδιάδης, 1903) με την ένταξη της Χίου στα ελληνικά εδάφη αυτόματα γίνεται ελληνικό προϊόν. Ακόμη, ως σύμμαχη χώρα με τον Άξονα, οι εισαγωγές της χώρας γίνονται σε αυτά τα κράτη παρά την Ελλάδα.

2.3 Εξέλιξη εξαγωγών της Ελλάδας «με» και «χωρίς» «ρήτρα»

Οι στατιστικές μετρήσεις για τις εξαγωγές της Ελλάδας αποκαλύπτουν διάφορες τάσεις: αρχικά, παρατηρούμε αύξηση των εξαγωγών της Ελλάδας προς μία ξένη χώρα με έντονο τρόπο και αυτή είναι η Γερμανία. Η Ρουμανία, η Ρωσία και ο Καναδάς δεν εισάγουν τίποτε από την Ελλάδα (οι εισαγωγές τους δεν ξεπερνούν το 6% του συνόλου). Η Ολλανδία επίσης σημειώνει ισχυρή εισαγωγική τάση προϊόντων από την Ελλάδα ως το 1932. Ο πίνακας μελέτης χωρών μεταβάλλεται ως προς τις εισαγωγές όπως φαίνεται στον πίν. 2.4.

Πίνακας 2.4

Χώρες με τη μέγιστη εξαγωγική από την Ελλάδα λειτουργία

- | | |
|-----------------|---------------------------|
| 1. Γερμανία | 2. Ην. Πολιτείες |
| 3. Ρουμανία | 4. Καναδάς |
| 5. Ιταλία | 6. Τουρκία |
| 7. Αίγυπτος | 8. Ρωσία (Ε.Σ.Σ.Δ.) |
| 9. Γαλλία | 10. Κάτω Χώρες (Ολλανδία) |
| 11. Μ. Βρετανία | |

Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-3

Στα διαγράμματα 2.8 – 2.11 αποτυπώνεται η κατάσταση για κάθε μία από τις χώρες αυτές. Ειδικότερα: από τα διαγράμματα που ακολουθούν διακρίνουμε ότι, ανεξαρτήτως της ύπαρξης ή μη της «ρήτρας»:

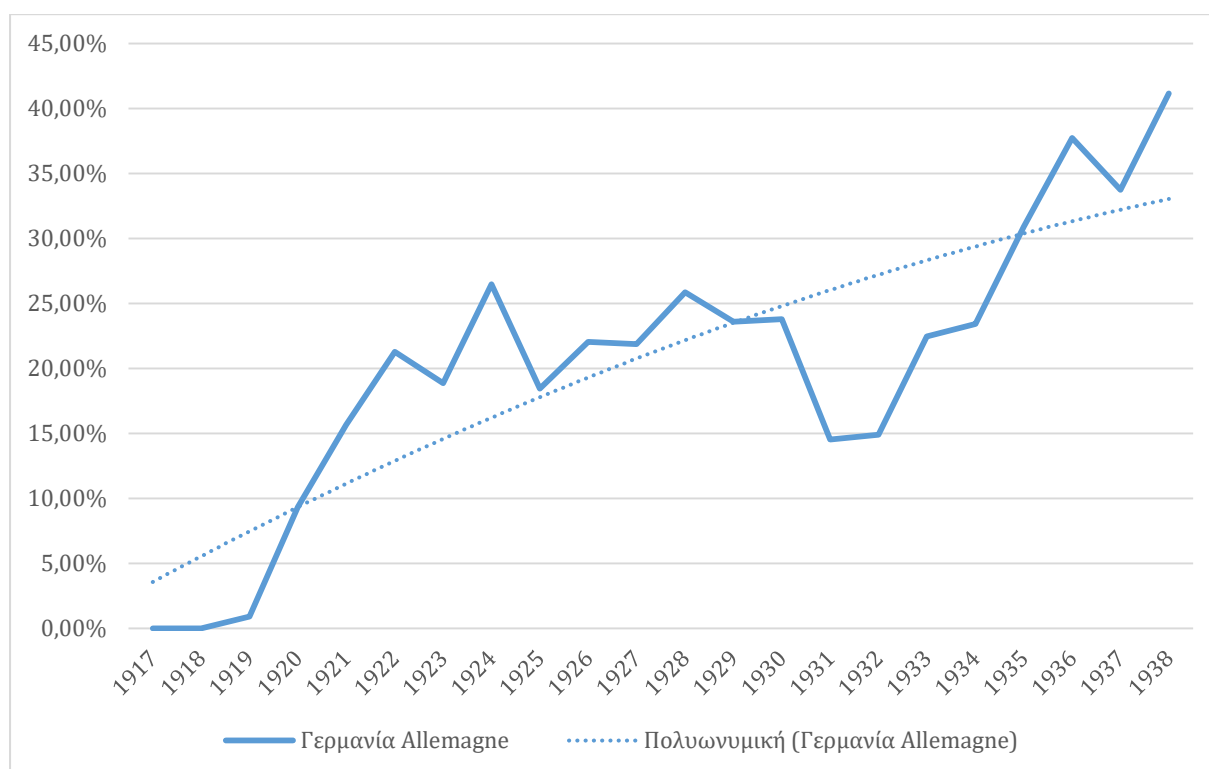
- χώρες με φθίνουσα συμμετοχή στις εξαγωγές τους προς την Ελλάδα έχουν παράλληλη και φθίνουσα συμμετοχή και στις εισαγωγές τους από Ελλάδα. Αυτή είναι η περίπτωση των χωρών Γαλλία, Ιταλία, Μ. Βρετανία, Η.Π.Α., Αίγυπτος,
- η Ρωσία, η Τουρκία, η Ρουμανία και ο Καναδάς, συμμετέχουν με διαφορετικό αλλά πολύ χαμηλό ποσοστό (εκτός από μία εξαίρεση και για ένα χρόνο) κάθε χώρα. Κρατούν μία θέση εισαγωγής από την Ελλάδα κατά την πενταετία 1918-1922 και

μετά περιορίζεται εξαιρετικά (σχεδόν μηδενίζεται) παύει κάθε εισαγωγή από την Ελλάδα,

- οι Κάτω Χώρες (Ολλανδία) εμφανίζονται με αρκετά έντονη εισαγωγική ροή, σε αντίθεση με τις εξαγωγές τους προς την Ελλάδα, η οποία φθίνει μετά το 1932,
- η Γερμανία είναι η μόνη χώρα που δεσμεύει τα προϊόντα εξαγωγής της Ελλάδας, έχοντας την αποκλειστικότητα στην ουσία εισαγωγών μέχρι και τις παραμονές του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Είναι η χώρα με την ισχυρότερη παρουσία στην εφαρμογή της «ρήτρας του μάλλον ευνοουμένου κράτους».

Διάγραμμα 2.8

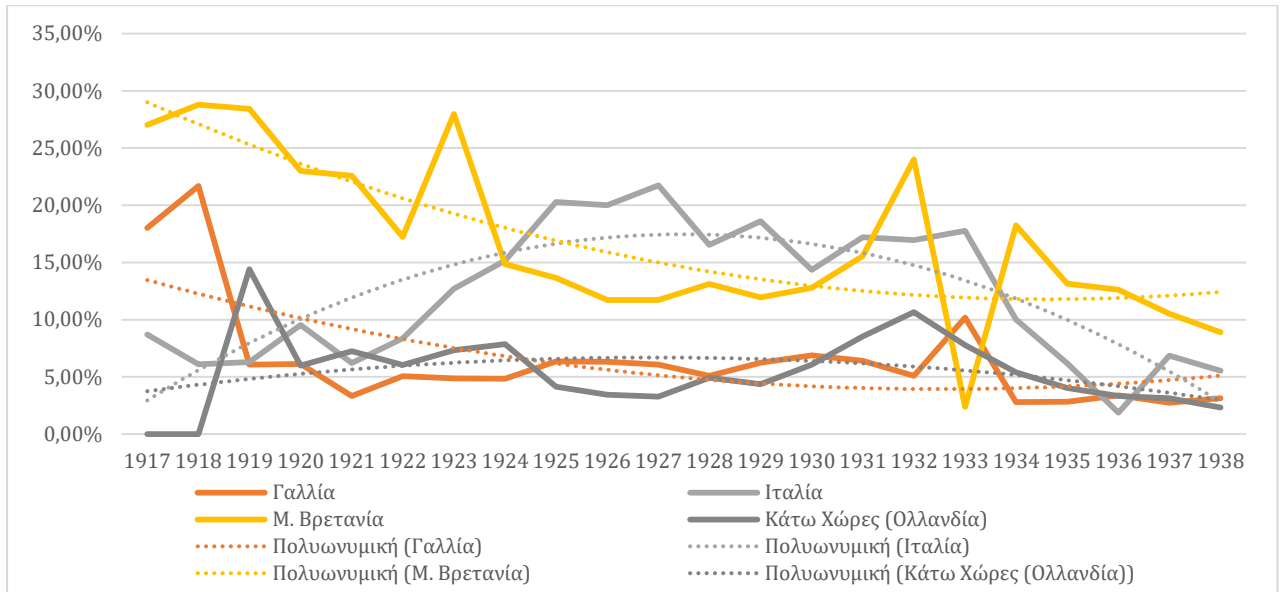
Εξαγωγές με αυξητική τάση της Ελλάδας προς άλλες χώρες (%)



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-4

Διάγραμμα 2.9

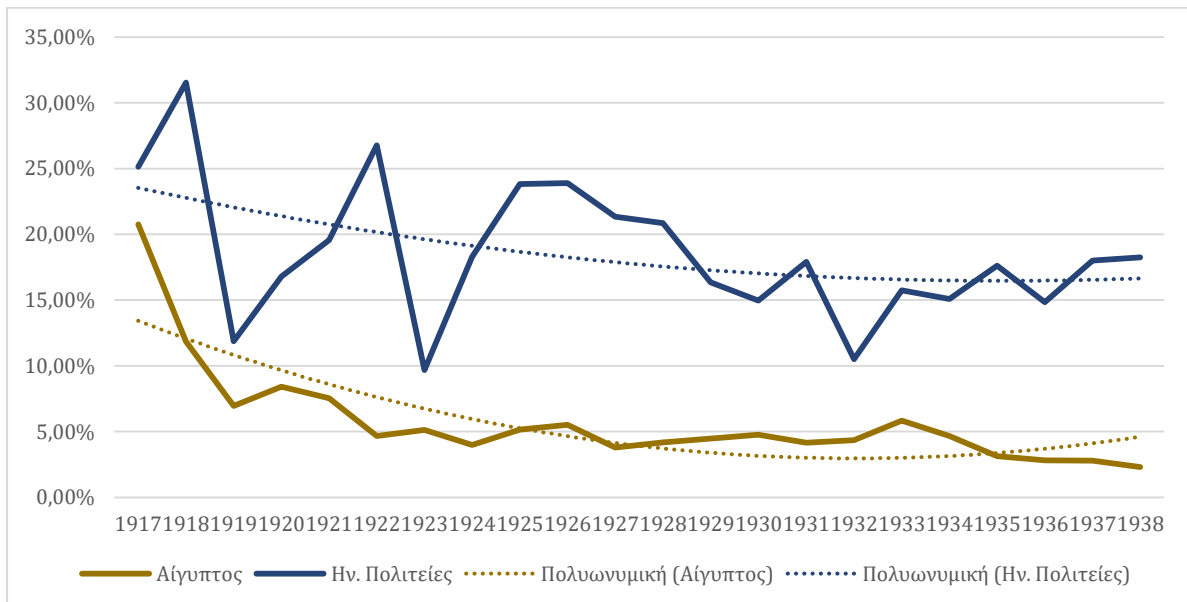
Εξαγωγές της Ελλάδας σε χωρες με φθίνουσα τάση (ευρωπαϊκές χώρες - %)



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-4

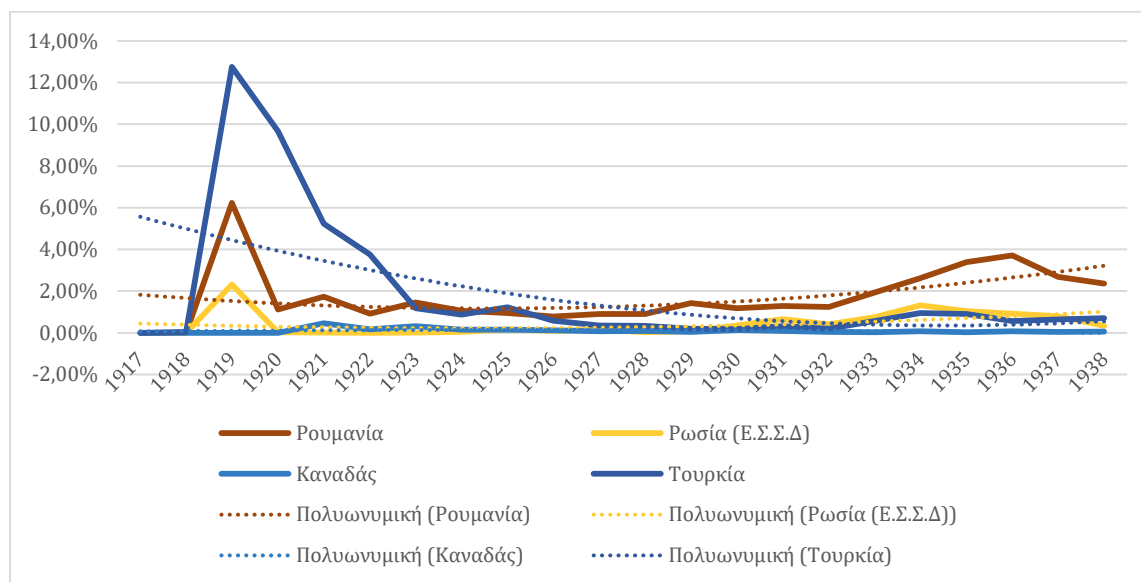
Διάγραμμα 2.10

Εξαγωγές της Ελλάδας με φθίνουσα τάση προς άλλες χώρες (μη ευρωπαϊκές χώρες - %)



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-4

Διάγραμμα 2.11
 Εξαγωγές Ελλάδας σε χώρες χαμηλής συμμετοχής
 (% - λιγότερο από 5%)



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-4

2.4 Εξέλιξη ισοζυγίου και η θέση κρατών

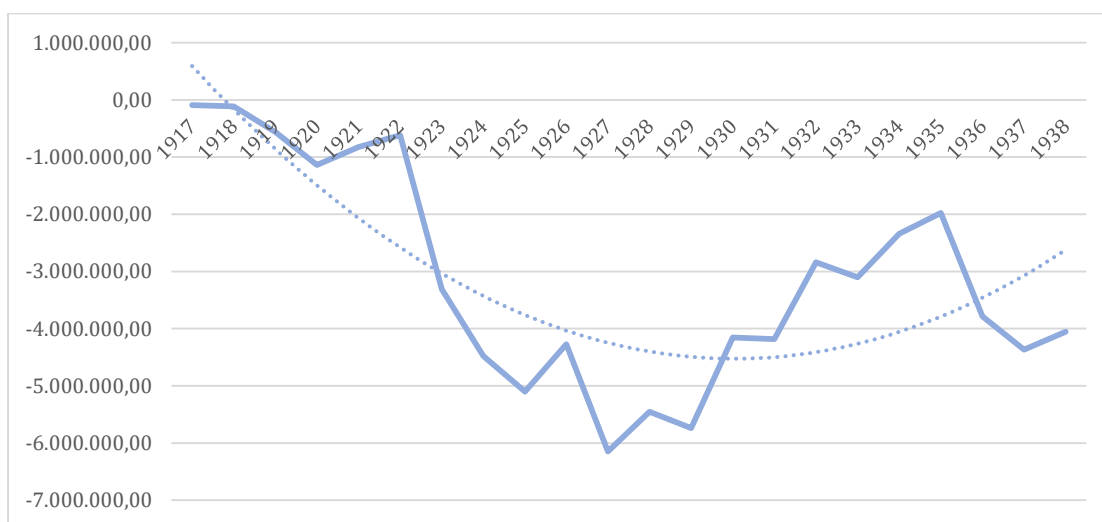
Οι εισαγωγές και οι εξαγωγές των χωρών ως προς τα προϊόντα σε σχέση με την Ελλάδα έχουν γενικώς «παράλληλη» τάση. Όταν όμως προσεγγίζουμε το εμπορικό ισοζύγιο της χώρας διαπιστώνουμε τη συνολική επίπτωση του ρόλου της «ρήτρας» όπως και άλλων παραγόντων.

Ειδικότερα, οι ενστάσεις για την ακρίβεια των διαθέσιμων στοιχείων δεν παύουν καθώς η μεγάλη κλίμακα του λαθρεμπορίου για την αποφυγή των υψηλών δασμών επηρεάζει την ακρίβεια των κινήσεων του και ακόμη γιατί στα μεγέθη εισαγωγής δεν περιλαμβάνονται οι αγορές του κράτους για εξοπλισμούς. Αυτό γεννά ορισμένες σκέψεις για τη σημασία της «ρήτρας» η οποία τελικώς περικλείει συνήθη προϊόντα, τα οποία υπόκεινται και σε άλλες μορφές διακίνησής τους. Σε κάθε περίπτωση, το εμπορικό ισοζύγιο της χώρας (διάγρ. 2.12) την περίοδο αυτή εμφανίζει σημαντικό έλλειμμα (Ξ. Ζολώτας, 1929, σ. 205 κ.έ).

Οι ποσοστιαίες μεταβολές του εμπορικού ισοζυγίου στο διάγραμμα 2.12 δείχνουν τρία κύματα μεταβολών: το πρώτο ξεκινά με την λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου· η δεύτερη ακουμπά στην περίοδο της ανταλλαγής των πληθυσμών μετά την ήττα της Ελλάδας στην Μ. Ασία το 1922 και κινείται σε χαμηλά επίπεδα μεταβολών με την «ρήτρα» να παίζει ρόλο στις εμπορικές σχέσεις· η τρίτη έντονη μεταβολή σημειώνεται πριν την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, καθώς τα ξένα κράτη επιδιώκουν να εφοδιασθούν με βασικά εμπορεύματα.

Διάγραμμα 2.12

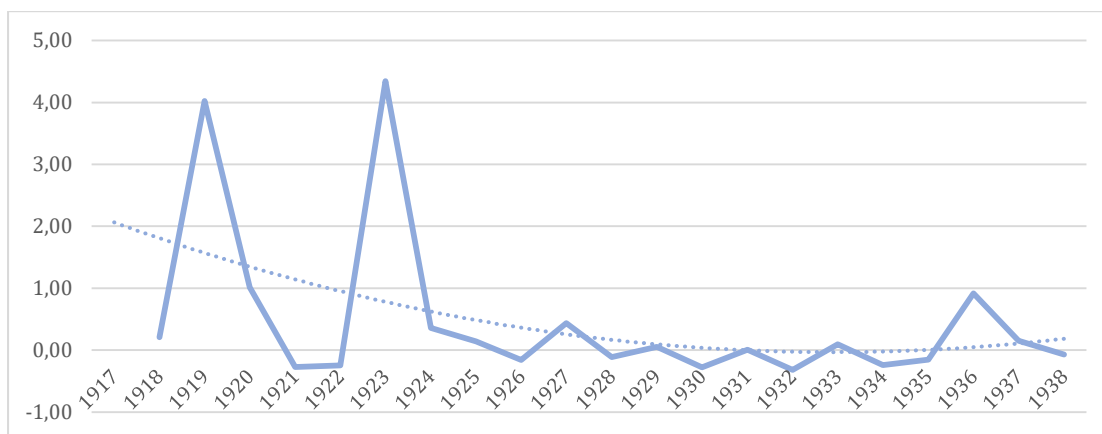
Μεταβολή Εμπορικού Ισοζυγίου Ελλάδας (σε τρέχουσες δρχ.)



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-5

Διάγραμμα 2.13

Ετήσια Μεταβολή Ισοζυγίου Ελλάδας (%)



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-5

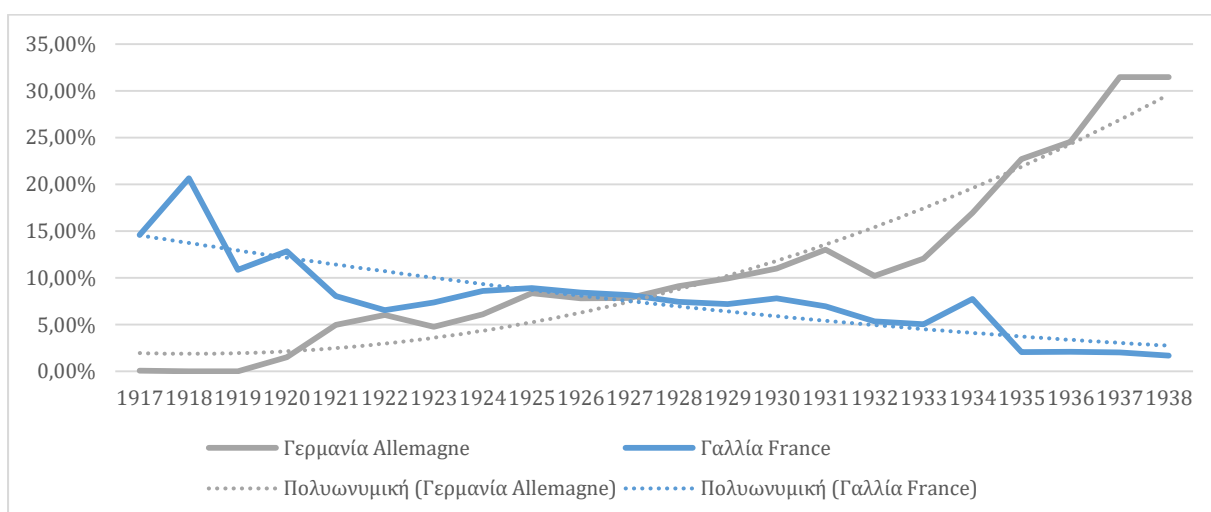
Προκειμένου να εξειδικεύσουμε τις συνέπειες από την εφαρμογή της «ρήτρας» και τις πολιτικές μεταβολές, περιοριζόμαστε χωρικά αλλά και δια των πολιτικών γεγονότων σε δύο χώρες στις οποίες εκδηλώνεται με ένταση η αντίθετη πορεία εισαγωγών και εξαγωγών σε σχέση με την Ελλάδα, που φαίνεται να μην είναι άμοιρη του τρόπου εφαρμογής της «ρήτρας»: είναι η Γαλλία και η Γερμανία.

Οι εισαγωγές και οι εξαγωγές των χωρών αυτών αυτοτελώς σημειώνουν την ίδια πορεία. Ο συνδυασμός τους όμως δείχνει κάποιες τομές, και μάλιστα σε διαφορετικά σημεία κάθε φορά. Στο διάγραμμα 2.14 παρατηρούμε την τομή των εισαγωγών της Ελλάδας από την Γαλλία και την Γερμανία, τομή που σημειώνεται κατά τα έτη 1925-1927, για να ακολουθήσουν οι εισαγωγές της Ελλάδας από την Γαλλία πτωτική πορεία σε αντίθεση με την θεαματική άνοδο των εισαγωγών από Γερμανία.

Το ίδιο ακριβώς σημείο τομής παρατηρείται και στην περίπτωση των εξαγωγών της Ελλάδας προς τις χώρες αυτές, όπως φαίνεται στο διάγραμμα 2.15. Το ιδιαίτερο σε αυτήν την περίπτωση είναι το σημείο τομής τους: βρίσκεται μόλις στην αρχή του μεσοπολέμου, ήτοι το 1920. Στη συνέχεια πάλι εκτινάσσονται οι εξαγωγές της Ελλάδας στην Γερμανία, με εξαίρεση το πρώτο διάστημα επίδρασης της μεγάλης οικονομικής κρίσης (όπως σε μικρότερο βαθμό συνέβη και με τις εισαγωγές της Ελλάδας από την Γερμανία), και φθίνουν οι εισαγωγές της Γαλλίας.

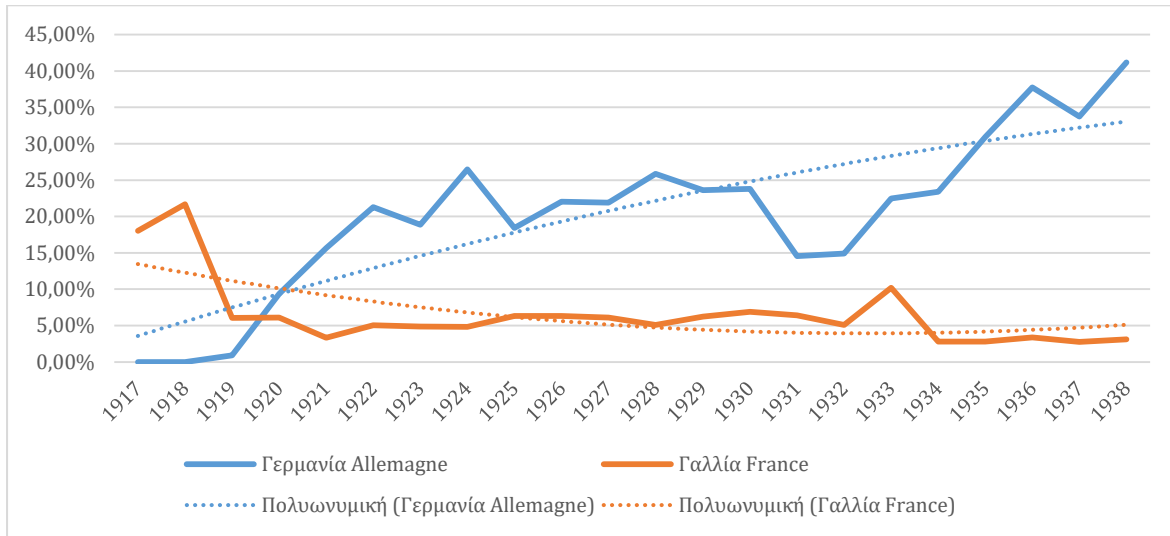
Διάγραμμα 2.14

Σύγκριση εισαγωγών στην Ελλάδα από Γαλλία και Γερμανία (%)



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-3

Διάγραμμα 2.15
Σύγκριση εξαγωγών από την Ελλάδα προς Γαλλία και Γερμανία (%)



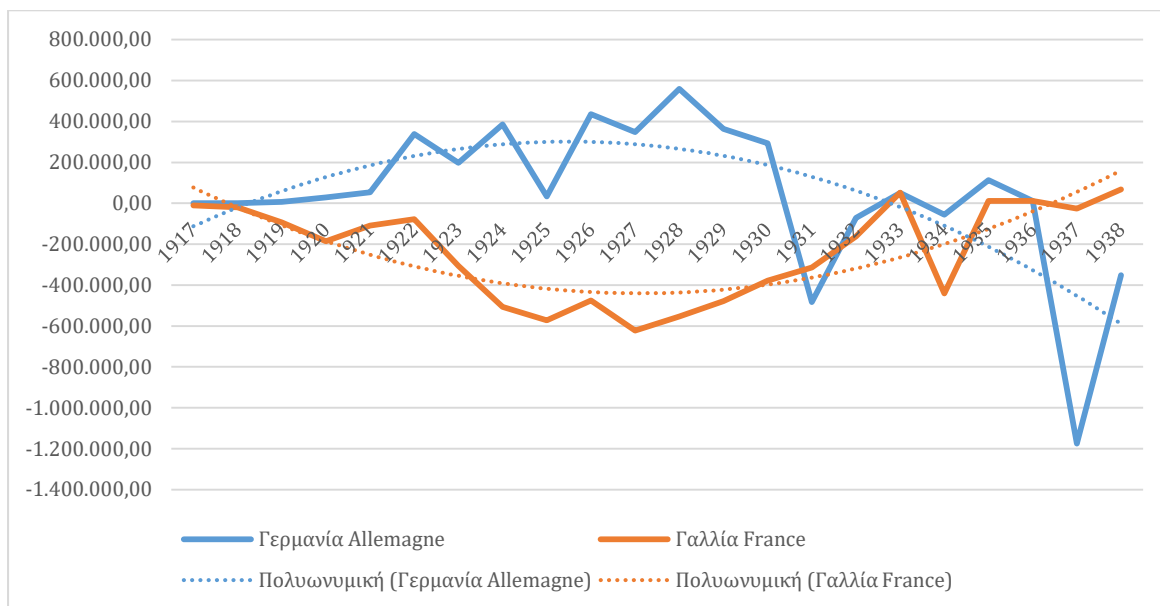
Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-4

Είναι αναγκαίο να προσθέσουμε ότι στην περίπτωση του ισοζυγίου, εκφρασμένο σε απόλυτες τιμές (διάγραμμα 2.16), παρατηρούμε τομή στο διάστημα 1932-1937. Ακολούθως, η Γερμανία έχει αρνητικό πρόσημο στο εμπορικό ισοζύγιό της, ως αποτέλεσμα των περισσότερων εισαγωγών της από την Ελλάδα ως προς τις αντίστοιχες εξαγωγές της. Η ετήσια μεταβολή των ισοζυγίων των δύο αυτών χωρών (διάγραμμα 2.17) δείχνει ακριβώς αυτήν την τομή: μία στην αρχή του μεσοπολέμου, μετά την ειρήνη από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (1919) και την επόμενη στο τέλος σχεδόν της περιόδου (1936) με την ανάληψη της εξουσίας ναζιστικών και φασιστικών κομμάτων σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, μεταξύ των οποίων η Γερμανία και η Ελλάδα.

Τέλος, δύο αντίθετες πορείες στην ποσοστιαία μεταβολή: στο διάγραμμα 2.18 φαίνεται η σταθερή (εκτός μερικών εντάσεων τις περιόδους πολέμου και κρίσης εντός της Ελλάδας) αυξητική πορεία ως προς τη συμμετοχή των εμπορικών συναλλαγών της Γερμανίας στο σύνολο των συναλλαγών με τις χώρες που μας απασχόλησαν, όπως επίσης και η πτωτική τάση συμμετοχής της Γαλλίας.

Διάγραμμα 2.16

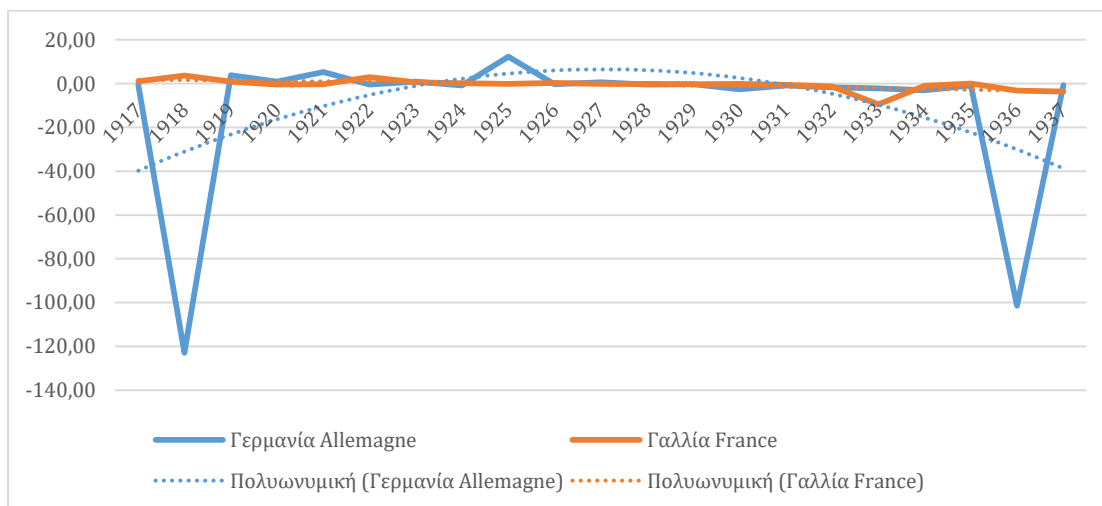
Ισοζύγιο Γαλλίας - Γερμανίας ως προς την Ελλάδα (σε τρέχουσες δρχ.)



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-5

Διάγραμμα 2.17

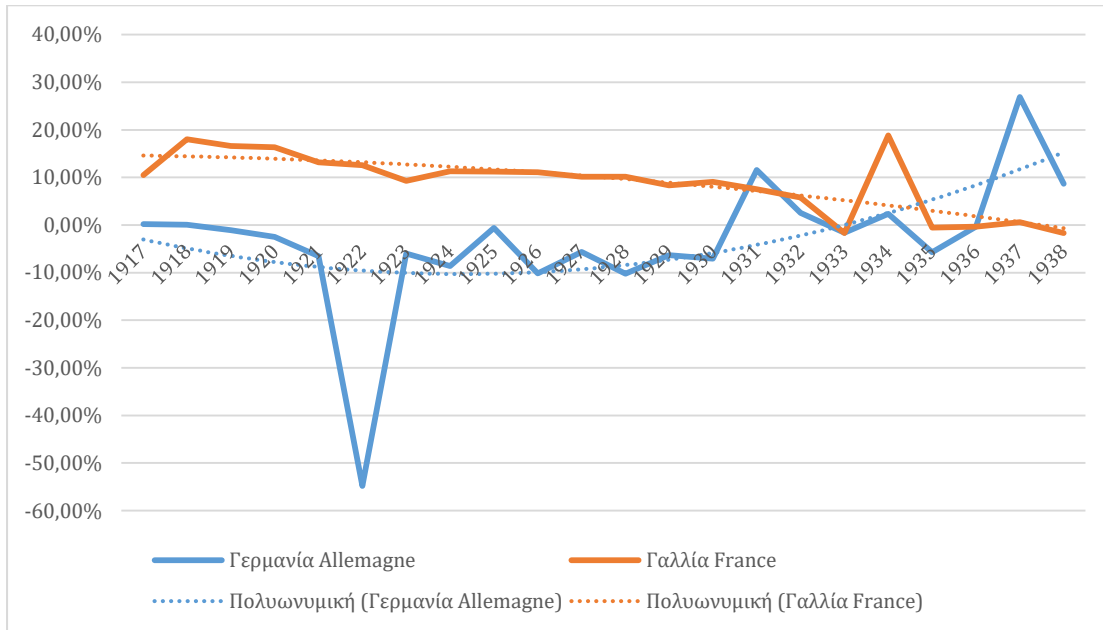
Ετήσια Μεταβολή Ισοζυγίου Γαλλίας-Γερμανίας ως προς την Ελλάδα (%)



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-5

Διάγραμμα 2.18

Ποσοστιαία συμμετοχή στο Ελληνικό Εμπορικό Ισοζύγιο Γαλλίας-Γερμανίας



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Τα εμπορεύματα «με» ή «χωρίς» «ρήτρα»

3.1 Τα εμπορεύματα των επικρατειών

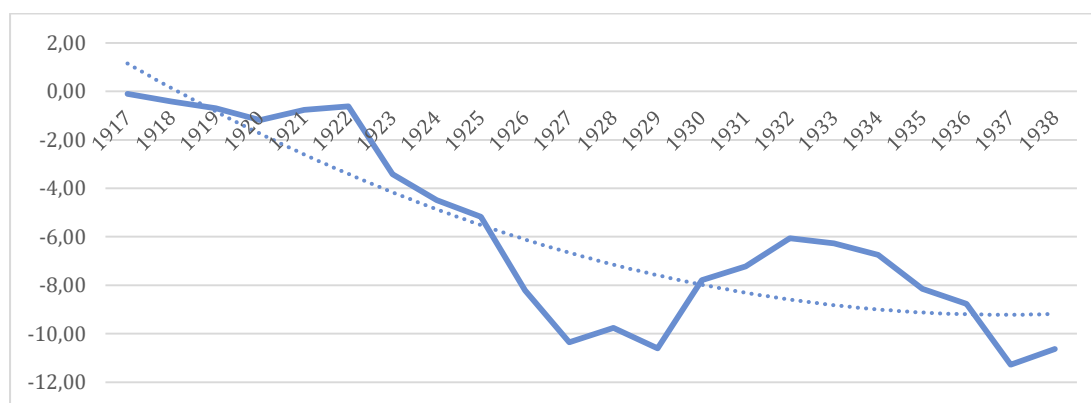
Την ανάλυση που προηγήθηκε για την εξέλιξη των εισαγωγών και εξαγωγών των επικρατειών με την Ελλάδα ως εμπορικά συναλλασσόμενες, διευρύνουμε από τη συμμετοχή των εμπορευμάτων που εμπορεύονται τα κράτη αυτά με ή χωρίς τη «ρήτρα». Πρόκειται για 16 προϊόντα:

1. Ζώα - Αλιευτικά
2. Γεωργικά Προϊόντα
3. Έλαια και ελαιώδεις ουσίες
4. Δασικά Προϊόντα
5. Φυτικές Βαφές και Βυρσοδεψικές Ύλες
6. Ορυκτά και Μέταλλα
7. Φαρμακευτικά Είδη και Χημικά Προϊόντα
8. Δέρματα και Οστά Ζώων Κατεργασμένα
9. Έπιπλα και λοιπά είδη ξύλου
10. Ζαχαροπλαστική και Φυραματοποιία
11. Οίνοι και διάφορα Πνευματώδη Ποτά
12. Νήματα και Υφάσματα
13. Είδη Καννάβεως και Πιλοποιία
14. Αγγειοπλαστικά Προϊόντα
15. Μουσικά Όργανα και Επιστημονικά Εργαλεία
16. Είδη Χάρτου, Τυπογραφίας, Χαλκογραφία

Από αυτά τα είδη, μόλις τα έξι αποτελούν το μεγαλύτερο όγκο εισαγωγών, ενώ τα πέντε από αυτά με προσθήκη τριών επιπλέον ειδών αποτελούν τον κύριο εξαγωγίμο όγκο της Ελλάδας προς τις χώρες. Το εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδας ως προς τα προϊόντα αυτά αποτυπώνει την τάση που φαίνεται στο διάγραμμα 3.1.

Διάγραμμα 3.1

Ισοζύγιο συναλλασσόμενων προϊόντων Ελλάδας (σε δισ. δρχ.)



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-8

Παρατηρούμε ότι οι ποσότητες των εισαγωγών της Ελλάδας είναι κατά πολύ πιο αυξημένες ως προς εκείνες των εξαγωγών. Μία μικρή ανακοπή στη διόγκωση εκδηλώνεται στο διάστημα 1930-1932, καθώς η Ελλάδα οδηγείται σε δημοσιονομική κρίση. Μια καλύτερη εικόνα των εισαγωγών και εξαγωγών έχουμε από την εξέταση των ειδών τα οποία εισάγονται από κάθε χώρα και με ποια ένταση.

3.2 Εξέλιξη εισαγωγών της Ελλάδας από άλλες χώρες

Στις εισαγωγές της Ελλάδας εκδηλώνεται ιδιαίτερη κατάσταση, καθώς -όπως και στις εξαγωγές- οι «ρήτρες» φαίνεται να παίζουν ρόλο ως προς την κίνηση των προϊόντων. Έτσι, ενώ τα εξαγωγίμα προϊόντα που έχουμε συμπεριλάβει είναι 16, μόλις έξι από αυτά

αποτελούν σταθερά άνω του 80% του συνόλου των εισαγωγών της, Είναι τα ακόλουθα (πίν. 3.1):

Πίνακας 3.1

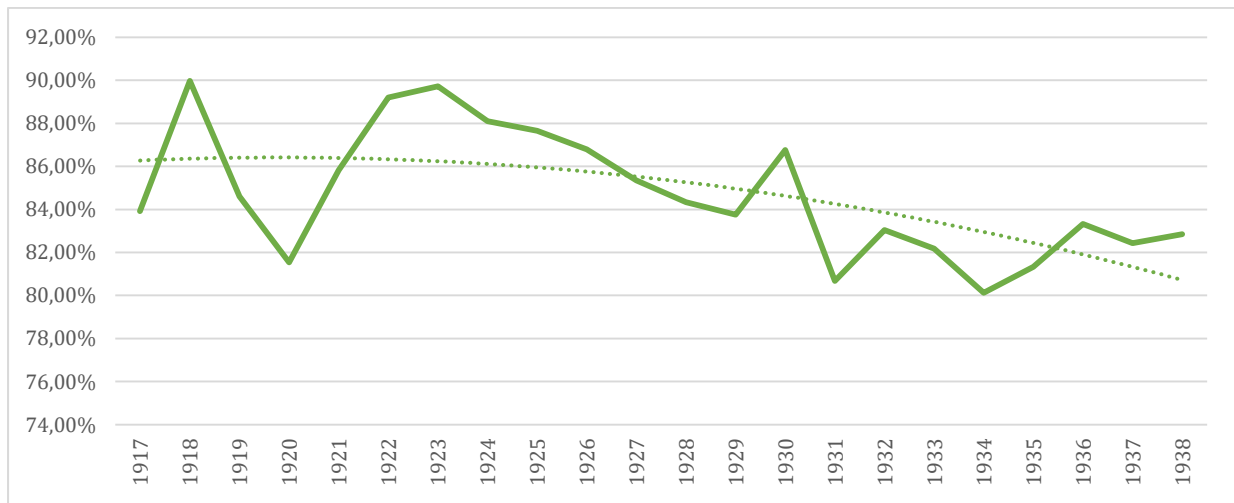
Προϊόντα με τη μέγιστη εξαγωγική παρουσία προς την Ελλάδα

Ζώα - Αλιευτικά	Ζαχαροπλαστική και Φυραματοποιία	Νήματα και Υφάσματα
Γεωργικά Προϊόντα	Φαρμακευτικά Είδη και Χημικά Προϊόντα	Ορυκτά και Μέταλλα

Από την ανάλυση (βλ. παράρτημα πίν. Π.3) μπορούμε να διακρίνουμε ότι ο μεγαλύτερος όγκος εξαρτάται από το ένα τρίτο των προϊόντων περίπου, με ελάχιστη απόκλιση από το γενικό σύνολο. Ως προς αυτά τα προϊόντα, η κίνηση των εμπορεύσιμων αυτών προϊόντων είναι διαφορετική ως προς τις εισαγωγές και τις εξαγωγές τους: στην περίοδο 1917-1922 παρουσιάζουν έντονες μεταβολές ενώ από το 1923 η τάση μείωσής τους φθάνει μέχρι την μεγάλη οικονομική κρίση και στη συνέχεια μετά από ορισμένες έντονες μεταβολές συνεχίζεται η τάση μείωσής τους, η οποία όμως δεν είναι μικρότερη από το 80% (βλ. διαγρ. 3.2 και 3.3).

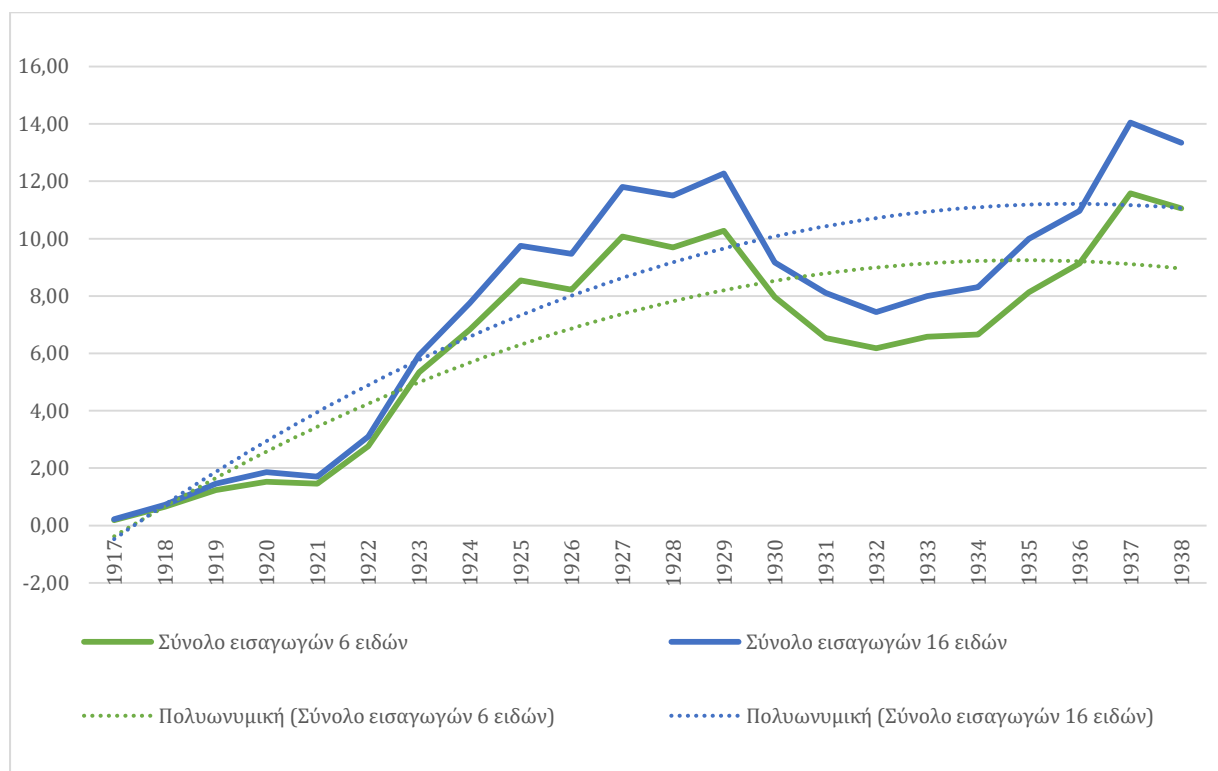
Διάγραμμα 3.2

Ποσοστιαία συμμετοχή στο διεθνές εμπόριο των έξι προϊόντων



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-6

Διάγραμμα 3.3
 Εξέλιξη Εισαγωγών Εξαγωγών προϊόντων Ελλάδας (σε δισ. δραχ.)

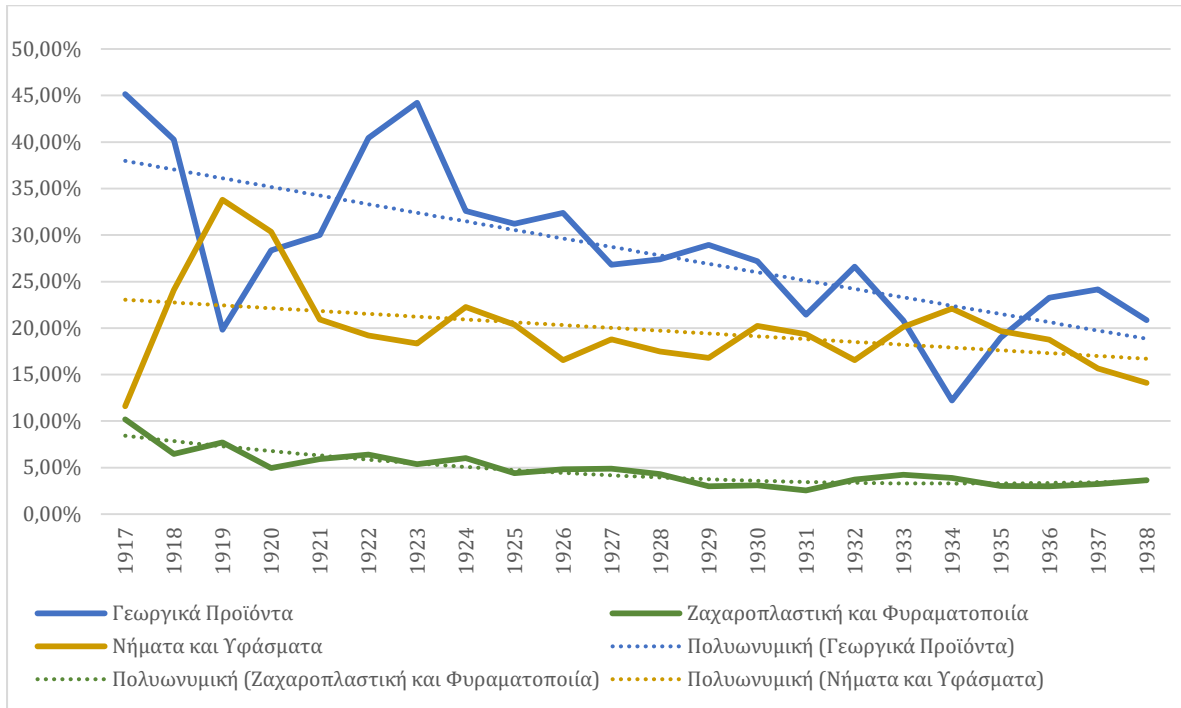


Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-6

Στις εισαγωγές διακρίνουμε ότι ο μεγαλύτερος όγκος εξαρτάται από το ένα τρίτο των προϊόντων περίπου, με ελάχιστη απόκλιση από το γενικό σύνολο. Ως προς την κίνηση των εμπορεύσιμων αυτών προϊόντων παρατηρούμε ότι είναι διαφορετική ως προς τις εισαγωγές και τις εξαγωγές τους: κάμψη για τα γεωργικά, τα νήματα και υφάσματα, τα είδη ζαχαροπλαστικής (διάγρ. 3.4) και αύξηση για τα ζώα, τα φαρμακευτικά είδη και ιδίως τα ορυκτά και μέταλλα (διάγρ. 3.5).

Διάγραμμα 3.4

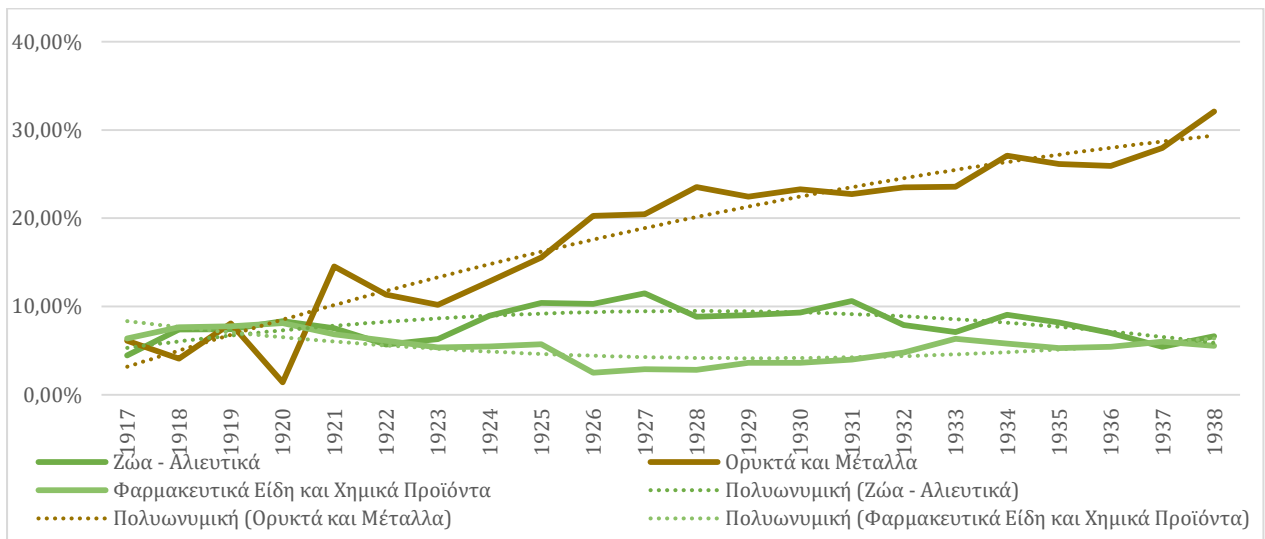
Μεταβολές εισαγωγής προϊόντων φθίνουσας τάσης προς την Ελλάδα (%)



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-6

Διάγραμμα 3.5

Μεταβολές εισαγωγής σταθερής ή αύξουσας τάσης προς την Ελλάδα (%)



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-6

Ειδικότερα παρατηρούμε ότι τα τρία από τα έξι προϊόντα, δηλαδή Ζώα-Αλιευτικά, Φαρμακευτικά Είδη και Χημικά Προϊόντα και Ζαχαροπλαστική και Φυραματοποιία κυμαίνονται σε ποσοστό περί το 10%, μόνο τα ορυκτά σημειώνουν ανοδική πορεία που αγγίζει το 35% στο τέλος του μεσοπολέμου και οι άλλες δύο κατηγορίες (γεωργικά προϊόντα και νήματα και υφάσματα) έχουν πτωτική τάση που φθάνουν από το 45% στο 15%.

3.3 Εξέλιξη εξαγωγών της Ελλάδας προς άλλες χώρες

Τι συμβαίνει όμως με τις εξαγωγές των προϊόντων της Ελλάδας προς άλλες χώρες παρατηρούμε ότι ενώ τα εξαγωγίμα προϊόντα που συμπεριλαμβάνονται είναι 16, μόλις τα επτά (πίν. 3.2) αποτελούν σταθερά άνω του 77% του συνόλου των εξαγωγών της με ισχυρή τη θέση τους (διάγρ. 3.6 και 3.7).

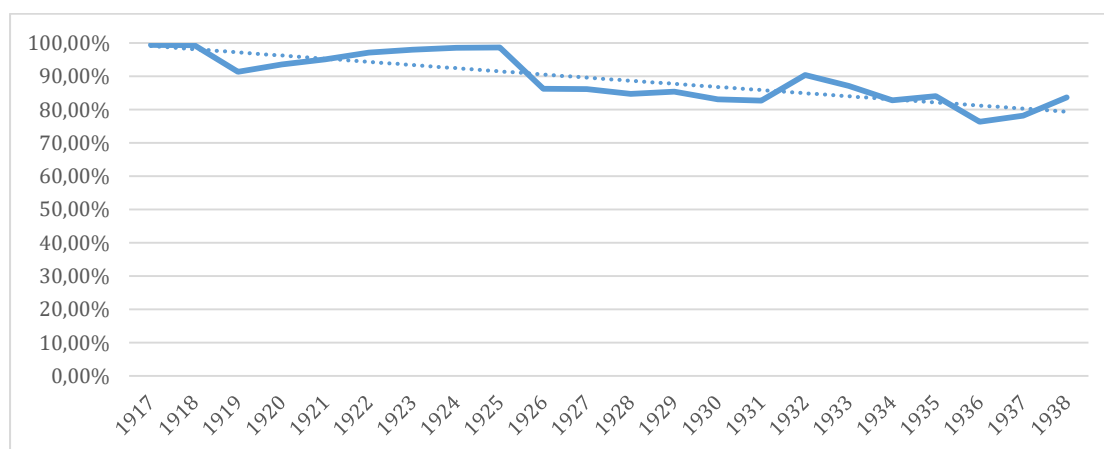
Πίνακας 3.2

Προϊόντα με τη μέγιστη εξαγωγική παρουσία από την Ελλάδα

Ζώα - Αλιευτικά Γεωργικά Προϊόντα	Έλαια και ελαιώδεις ουσίες Δασικά Προϊόντα Οίνοι και διάφορα Πνευματώδη Ποτά	Νήματα και Υφάσματα Ορυκτά και Μέταλλα
--------------------------------------	--	---

Διάγραμμα 3.6

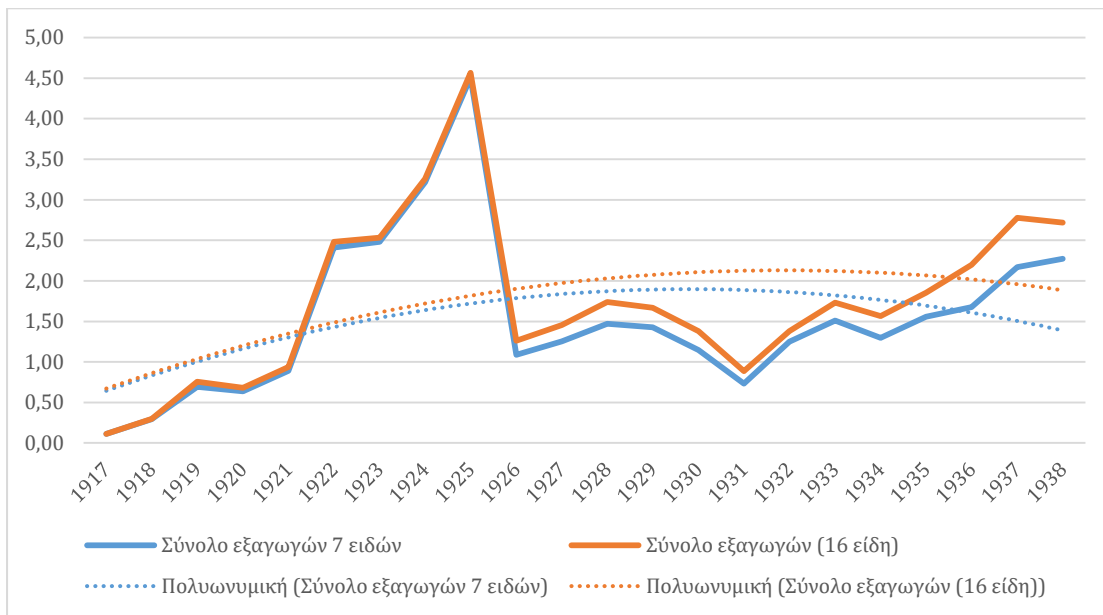
Ποσοστό απόδοσης των επτά εξαγωγίμων προϊόντων



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-7

Διάγραμμα 3.7

Ισοζύγιο συναλλασσόμενων προϊόντων Ελλάδας (σε δισ. δραχ.)

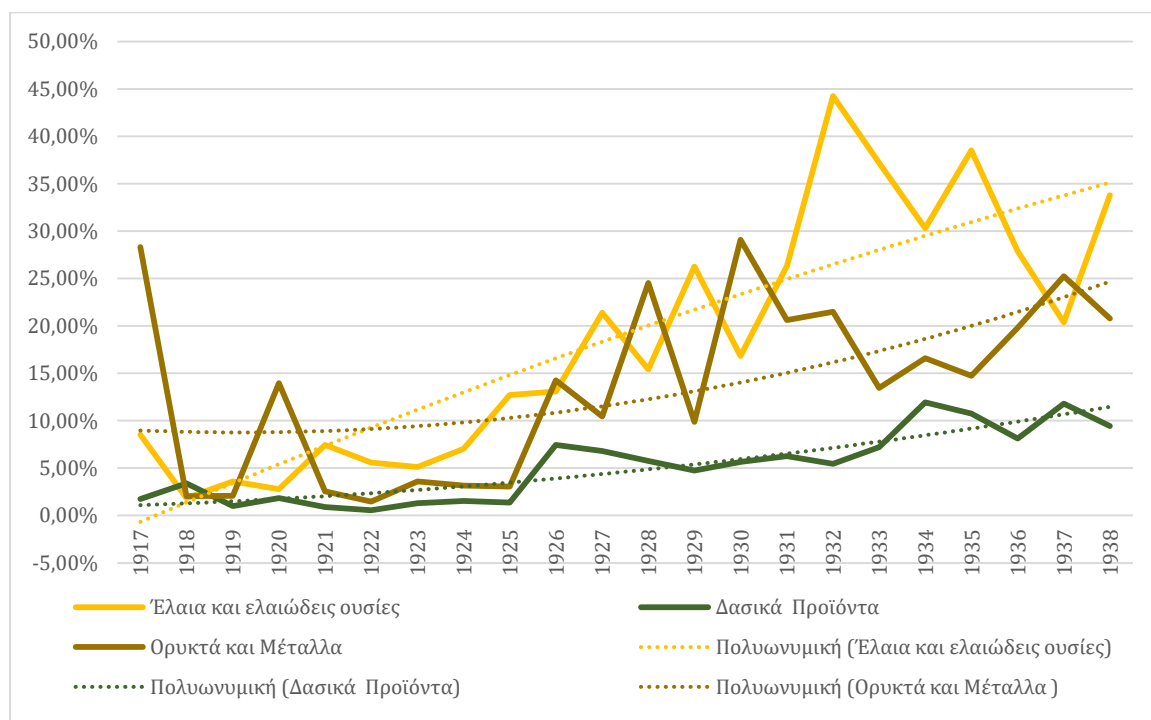


Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-8

Σε αυτήν επίσης την περίπτωση το μεγαλύτερο μέρος του εξαγωγίμου όγκου αποτελεί σχεδόν το ένα δεύτερο των συνολικών προϊόντων. Η κίνηση των εξαγωγίμων προϊόντων της χώρας παρουσιάζει βίαιες μεταβολές με την τάση τους να διαφοροποιείται μέσα στις γενικές συνθήκες, με συνέπεια η ρήτρα να δείχνει τα όρια των επιλογών που προσφέρει σε μία επικράτεια (βλ. διαγρ. 3.8, 3.9, 3.10).

Διάγραμμα 3.8

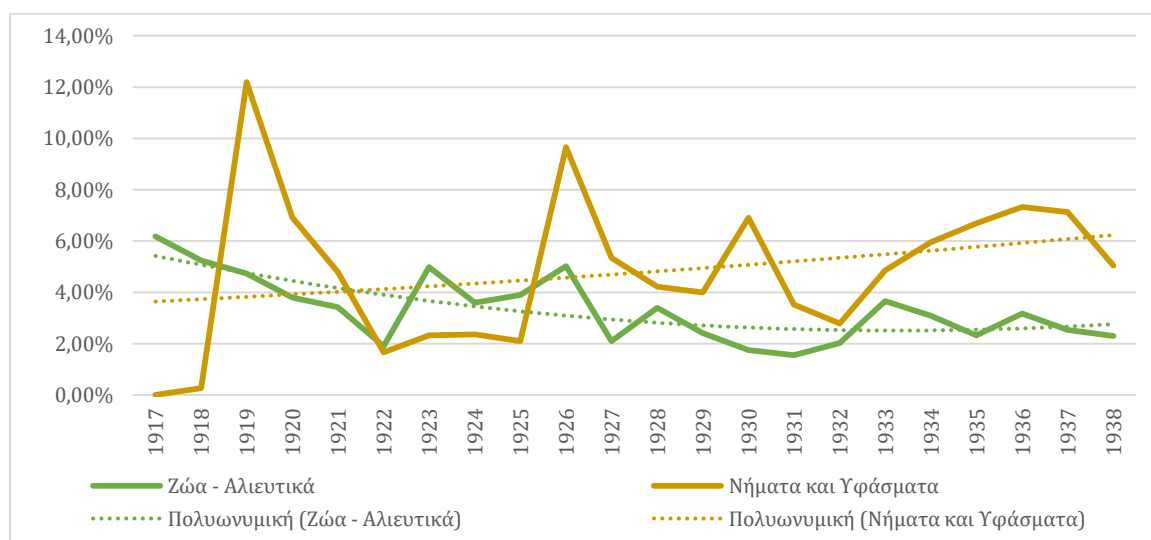
Εξαγωγές προϊόντων αύξουσας τάσης για την Ελλάδα (%)



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-7

Διάγραμμα 3.9

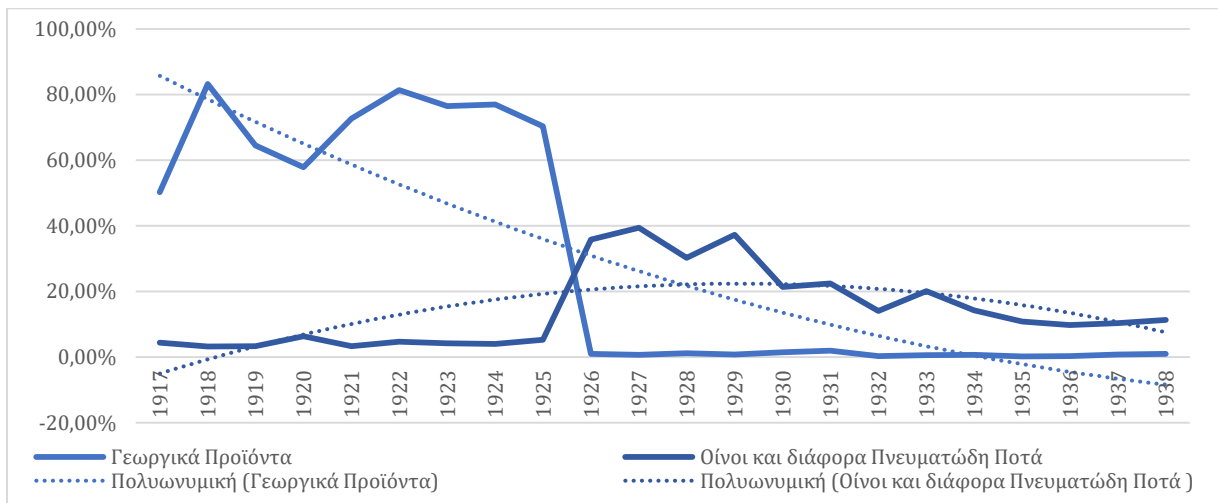
Εξαγωγές προϊόντων κυκλικής μεταβολής για την Ελλάδα (%)



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-7

Διάγραμμα 3.10

Εξαγωγές προϊόντων φθίνουσας τάσης για την Ελλάδα (%)



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-7

Από τη διαγραμματική παρουσία των διαθέσιμων στοιχείων φαίνεται ότι τα νήματα και τα ζωικά είδη κυμαίνονται σε χαμηλά σχετικά επίπεδα (ως 12%). Τα γεωργικά προϊόντα ενώ έχουν υψηλή θέση (ως και το 85% των συνολικών εξαγωγών της χώρας) από το 1926 και έπειτα καταβυθίζονται απόλυτα. Η γενικότερη οικονομική κατάσταση και οι δασμολογικές εντάσεις της περιόδου (θέμα που συχνά υποχρεώνει την Κοινωνία των Εθνών να συνεδριάζει και να ορίζει τι σημαίνει «αγροτικό κράτος» και πώς αντιμετωπίζεται) επιδεινώνονται για την Ελλάδα από το 1923: διεύρυνση των συνόρων και ανταλλαγές πληθυσμών μεταβάλλουν τις ανάγκες της χώρας σε γεωργικά προϊόντα. Αντίστοιχη είναι και η πορεία των οινοπνευματωδών ποτών, τα οποία στην λήξη του μεσοπολέμου τείνουν να τηρούν ένα σταθερό ποσοστό περί το 10%. Τέλος, οι ελιές και τα παράγωγά της, τα δασικά προϊόντα και κάθε είδους ορυκτό έχει ανοδική τάση: στις παραμονές του πολέμου φαίνεται να διαμορφώνονται νέες ανάγκες.

3.4 Ισοζύγιο εμπορικών προϊόντων της Ελλάδας με Γαλλία και Γερμανία

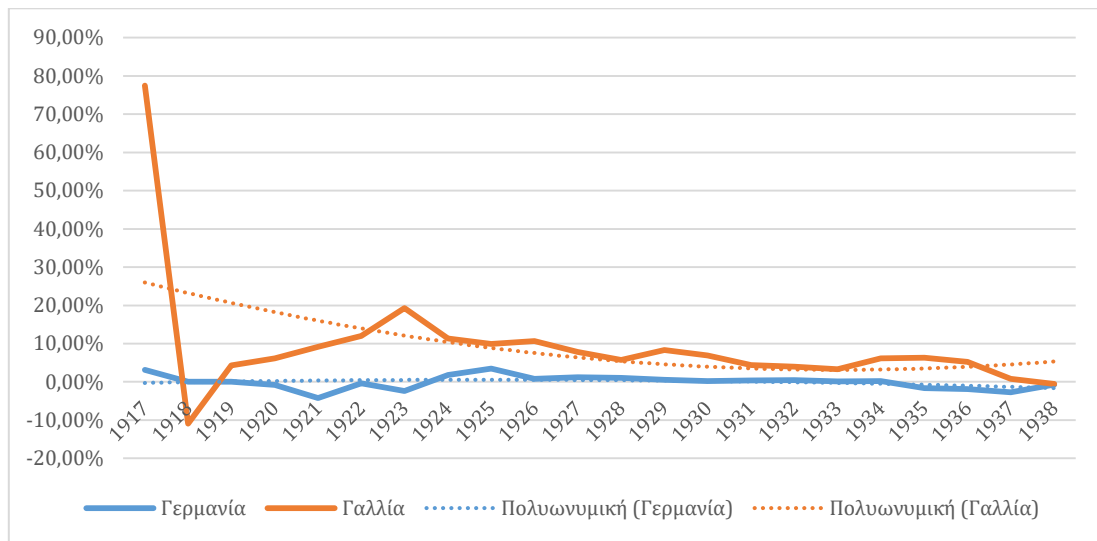
Μας απασχόλησε ήδη η εξέλιξη των εμπορικών σχέσεων της Γαλλίας και της Γερμανίας με την Ελλάδα (βλ. κεφάλαιο δεύτερο) και ειδικότερα η επικράτηση τεσσάρων από τα 16 προϊόντα με κοινή εμφάνιση και ισχύ στις εξαγωγές αλλά και στις εισαγωγές της Ελλάδας. Η κίνηση των προϊόντων αυτών για κάθε χώρα έχει ως ακολούθως:

Με τη χρήση του διάγρ. 3.13 παρατηρούμε την ισορροπία ως προς τις εισαγωγές και τις εξαγωγές των χωρών αυτών για τα ζωικά είδη από και προς την Ελλάδα. Η Γαλλία εμφανίζει εντονότερη τη θέση της σε σχέση με τη Γερμανία, καθώς εισάγει περισσότερες ποσότητες ως προς τη Γερμανία. Έχει ενδιαφέρον να υποθέσουμε ότι η ισορροπία αυτή που γίνεται σε πολύ χαμηλά ποσοστά μεταβολής δεν χρειάστηκε να υποχρεώσει τα κράτη να τροποποιήσουν τη «ρήτρα» με την Ελλάδα ως προς το συγκεκριμένο εμπορικό είδος.

Ανάλογη κατάσταση για τα γεωργικά είδη παρατηρούμε ότι εκδηλώνεται με την ισορροπία εμπορικού ισοζυγίου Γαλλίας Γερμανίας σε σχέση με την Ελλάδα (βλ. διάγρ. 3.11, 3.12). Η Γερμανία αυτή την φορά σημειώνει ένα θετικό άλμα την περίοδο 1923-1925, μέσα σε συνθήκες εξαιρετικής αστάθειας της γερμανικής οικονομίας. Είναι μία ακόμη περίπτωση απουσίας της πρόθεσης για ρύθμιση της ρήτρας ως προς αυτό το προϊόν, καθώς η σταθερότητα προσδιορίζει την πορεία των εμπορικών αυτών συναλλαγών.

Διάγραμμα 3.11

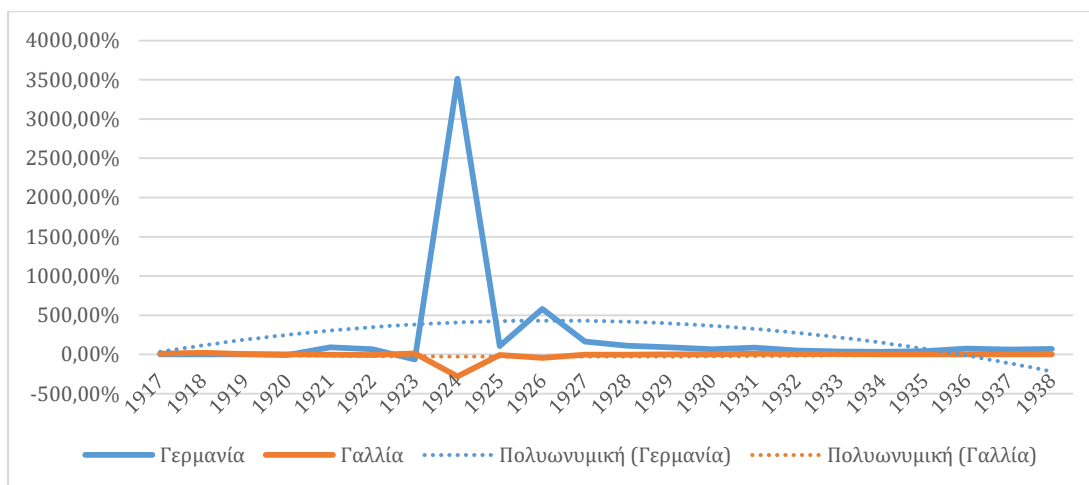
Εμπορικό ισοζύγιο Γαλλίας-Γερμανίας ως προς τα Ζωικά-Αλιευτικά είδη (%)



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-8

Διάγραμμα 3.12

Εμπορικό ισοζύγιο Γαλλίας-Γερμανίας ως προς τα Γεωργικά είδη (%)



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-8

Δύο ακόμη κατηγορίες εμπορευμάτων μας απασχολούν για να ολοκληρώσουμε την τεχνική αυτή προσέγγιση.

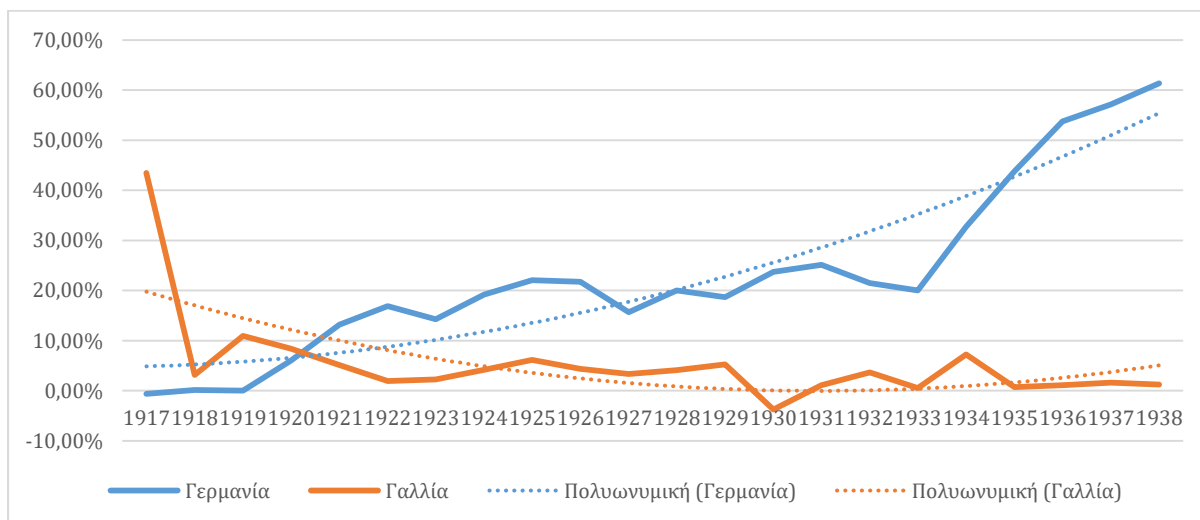
Οι καμπύλες των ορυκτών και μετάλλων (3.13) δείχνουν διαφορετική εξέλιξη ως προς τα προηγούμενα εμπορεύματα: η Γερμανία δείχνει να συμμετέχει με μία σταθερά

ανοδική τάση, φτάνοντας να εισάγει από την Ελλάδα το 59% του συνόλου της παραγωγής της. Αντίθετα, η Γαλλία έχει πτωτική πορεία μέχρις ότου καταβυθισθεί στο 0%. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι για τη Γερμανία είναι κρίσιμης σημασίας αυτά τα προϊόντα ενόψει ενός πολέμου. Έχει την ανάγκη ορυκτών και μετάλλων τόσο για τις δικές της εσωτερικές ανάγκες όσο και για τις προθέσεις εξωτερικής πολιτικής με την επεξεργασία αυτών προϊόντων. Η Γαλλία βιώνει τις εσωτερικές πολιτικές εντάσεις και τις οικονομικές κρίσεις (βλ. παράρ. Π.1). Τόσο στη μία περίπτωση της Γερμανίας όσο και στην άλλη, της Γαλλίας, δεν εκδηλώθηκε πρόθεση για τη μεταβολή της ήδη συμφωνημένης «ρήτρας» των χωρών αυτών με την Ελλάδα.

Τέλος, στα ισοζύγια των ειδών νημάτων και υφασμάτων εκδηλώνονται αντίστροφες τάσεις μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας κατά τις περιόδους 1917-1923, 1924-1933 και 1934-1938. Η εξέλιξη αυτή επίσης δε θα επηρεάσει τη «ρήτρα» καθώς στις χώρες αυτές αναπτύσσεται με διαφορετική αντίληψη η μεσοπολεμική έννοια της ευημερίας και τα μέσα για την κατανάλωση που διαχέεται σε όλο και μεγαλύτερα κοινωνικά στρώματα.

Διάγραμμα 3.13

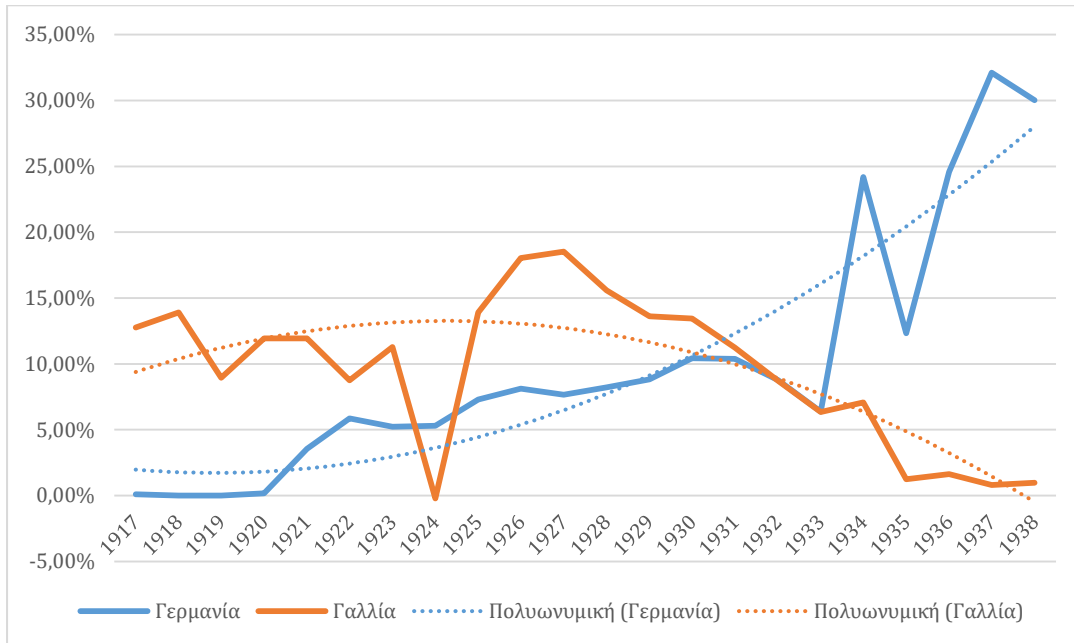
Εμπορικό ισοζύγιο Γαλλίας-Γερμανίας ως προς τα Ορυκτά και Μέταλλα (%)



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-8

Διάγραμμα 3.14

Εμπορικό ισοζύγιο Γαλλίας-Γερμανίας ως προς τα Νήματα και Υφάσματα (%)



Πηγή: Παράρτημα, Πίν. Π-8

Επίλογος

Η ανάλυση των σελίδων που προηγήθηκαν βασίσθηκε σε μία λανθάνουσα υπόθεση: η Ελλάδα διαμόρφωσε τις εξωτερικές εμπορικές της συναλλαγές μέχρι το 1923 επάνω στη δασμολογική πολιτική της προτελευταίας δεκαετίας του 19^{ου} αι. (το 1884). Το 1923 η «ρήτρα του μάλλον ευνοουμένου κράτους» θα αποκτήσει νέα δύναμη· σαράντα χρόνια δηλαδή μετά και μέσα στο πνεύμα των διεθνών οικονομικών σχέσεων υιοθετείται το νέο δασμολόγιο και σε αυτό εγγράφεται και η «ρήτρα» ειδικώς για ορισμένα αγροτικά προϊόντα και τη σύνδεσή της με χώρες (όπως η Γερμανία). Οι εξαγωγές, κρίσιμες για το βιομηχανικό εκσυγχρονισμό, γίνονται πιο απαιτητικές για χώρες όπως η Γερμανία καθώς είναι ικανές να στηρίξουν τον ευρωπαϊκό της ανταγωνισμό.

Μια ακόμη λανθάνουσα υπόθεση στην ανάλυσή μας είναι ότι πρόκειται για την περίοδο επιλογής ανάμεσα σε μία από τις δύο διεθνείς ζώνες των οικονομικών συναλλαγών και των πολιτικών εξαρτήσεων: τη ζώνη της στερλίνας έναντι της ζώνης του κλήρινγκ. Η Ελλάδα στη δεκαετία του 1930 θα επιλέξει τη δεύτερη χωρίς να είναι βέβαιη ότι έχει αρνηθεί την πρώτη. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και στις άλλες βαλκανικές χώρες (Τουρκία και Βουλγαρία). Βέβαια, από την ανάλυση του περιεχομένου των διεθνών διασκέψεων, φαίνεται ότι οι ευρωπαϊκές δυνάμεις, μέχρι το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, ενδιαφέρονται λιγότερο να παρέμβουν στο εξαγωγικό εμπόριο και περισσότερο δεν αρέσκονται στην πολιτική ενίσχυσης των εξαγωγών των άλλων κρατών. Το πνεύμα αυτό διαγράφεται στις διεθνείς διασκέψεις της Κοινωνίας των Εθνών και ακόμη βρίσκεται στις Βαλκανικές διασκέψεις. Γενικότερα θα λέγαμε ότι, μέσα από τις συζητήσεις αυτές, η υιοθέτηση της «ρήτρας» για ένα αγροτικό κράτος, όπως η Ελλάδα, συνδέεται με την εξέλιξη του δόγματος του οικονομικού προστατευτισμού (τόσο στην ακαδημαϊκή σκέψη όσο και την πολιτική του μεσοπολέμου) και τη συρρίκνωσή του στο δόγμα της

οικονομικής αυτάρκειας που βρίσκουμε τόσο στη γερμανική όσο και στη γαλλική σκέψη. Τις ιδέες αυτές θα υιοθετήσουν σημαντικοί ακαδημαϊκοί πρωταγωνιστές της μεσοπολεμικής ελληνικής πολιτικής και οικονομίας με σκοπό την άσκηση εμπορικής πολιτικής.

Πόση η σημασία των ρητρών προκύπτει από τον τρόπο αντιμετώπισής τους μέσα σε αυτό κλίμα. Η Κοινωνία των Εθνών, έχοντας την αρμοδιότητα ελέγχου των ρητρών, επέσπευε ετησίως την απόδοση αυτού του συστήματος εμπορικών συναλλαγών προκειμένου να εξασφαλίσει την μέγιστη δυνατή απόδοσή του. Θα δημοσιεύει μελέτες σχετικές με τη θέση της «ρήτρας» στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις το 1936 και θα εντοπίσει σημεία τα οποία δεν επέτρεπαν την ίση αυτή μεταχείριση μέσω της ρήτρας του μάλλον ευνοουμένου κράτους.

Η μεσοπολεμική περίοδος αναγνωρίζεται ως ιδιαίτερα χαρακτηριστική στην εκδήλωση ανταγωνιστικών τάσεων με ισχυρή τη θέση των οικονομικών στόχων. Η περίοδος συμπίπτει, όπως σημειώσαμε, με την εμπέδωση του συστήματος των ρητρών. Η παρουσία εντός των συναφθεισών ρητρών τριών διαφορετικών όρων για μία επικράτεια, ήτοι του «κράτους», του «έθνους» και της «χώρας» ως προς τον προσδιορισμό της ρήτρας υποδηλώνει μία αβεβαιότητα και ως προς την ικανότητα επιβολής του κράτους.

Ακόμη περισσότερο: ο οικονομικός εθνικισμός των κρατών καθοδηγεί την εξέλιξη του εξωτερικού εμπορίου και υποδαυλίζει την ιδέα μιας νέας «αποικιακής» πολιτικής. Με αυτόν τον τρόπο συνήφθησαν ρήτρες άνευ όρων και για μακρό χρονικό διάστημα, κάτι που όμως τελικώς δεν μπόρεσε να επιβληθεί, καθώς οι μεταβολές ήταν πολύ πιο συχνές από το αναμενόμενο και οι αποδόσεις λιγότερο αποτελεσματικές.

Το 1936 ξεκινά η δύσβατη (ακόμη όχι τόσο διαυγής) περίοδος προς μία νέα διεθνή πολεμική σύγκρουση. Μετά από την οξύτατη οικονομική κρίση που έπληξε αρχικά τις Η.Π.Α. και στη συνέχεια και τις υπόλοιπες χώρες, απολυταρχικά καθεστώτα παίρνουν την εξουσία σε πολλά κράτη της Ευρώπης, μεταξύ των οποίων και στην Ελλάδα. Η προσπάθεια του οικονομικού ελέγχου που ήθελε να ασκήσει η Γερμανία με τους διεθνείς συμψηφισμούς (Τσιμικάλης, 1940), οργανώνοντας στην ουσία δύο διαφορετικά

«στρατόπεδα» εμπορικά (τις χώρες στον κλοιό του clearing και τις άλλες υπό την επιρροή της στερλίνας), οδηγεί στην εκμηδένιση των ισχυουσών κανόνων εμπορικής πολιτικής (Société des Nations, 1936). Το θέμα καλύφθηκε στις σελίδες που προηγήθηκαν.

Τα τεχνικά ζητήματα δεν λείπουν, όπως λ.χ. το εμπόδιο για τη χρηστή εφαρμογή της ρήτρας του μάλλον ευνοουμένου κράτους, οι «ποσοστώσεις». Το γεγονός της εύνοιας των χωρών με δυνατότητα εξαγωγών πολλών προϊόντων σε μεγάλες ποσότητες έναντι αυτών που έχουν ανάγκη την εισαγωγή τους ήταν η αφετηρία της γρήγορης κατάπτωσης του συστήματος της «ρήτρας». Η «αναλογική» μέθοδος ήταν περισσότερο προσφιλής στο πνεύμα της ρήτρας, πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι στην πράξη η κατανομή των ποσοστώσεων συχνά διέπεται από ειδικές διατάξεις που περιέχονται στις εμπορικές ρήτρες (Société des Nations, 1936).

Εκτός από την αδυναμία εξεύρεσης μιας ικανοποιητικής μεθόδου διανομής, η θεμελιώδης διαφορά μεταξύ του καθεστώτος της ρήτρας και του συστήματος των ποσοστώσεων προέρχεται από ότι το δεύτερο συνοδεύεται από μια κατάσταση ακινησίας ή συστολής. Τα δύο αυτά συστήματα, καθώς οι ποσοστώσεις συνοδεύονται από μία αδρανή κατάσταση, είναι τελείως αντίθετα ως προς τη λειτουργία τους. Η διαφορετικότητά τους είναι ιδιαίτερος σημαντική, μπορεί, ωστόσο, να διαφέρει ανάλογα με το πνεύμα με το οποίο εφαρμόζεται η ποσόστωση (Société des Nations, 1936).

Ας σημειωθεί σχετικά με την περίπτωση της ποσόστωσης και της ρήτρας, ότι το πρώτο μοντέλο εφαρμόστηκε με ακόμη μεγαλύτερη ένταση προκειμένου να ελεγχθεί το συνάλλαγμα, όταν ο έλεγχος αυτός αντί να περιορίσει την κυκλοφορία του κεφαλαίου, επεκτείνει τις εισαγωγές των προϊόντων με στόχο να προκαλέσει τις άλλες χώρες να προσδιορίσουν το ποσό που θα διαθέσουν και στο νόμισμα του εξαγωγέα. Σε αυτήν την περίπτωση ο έλεγχος του νομίσματος δεν υφίσταται στην πραγματικότητα παρά μόνο ως μια γενικευμένη ποσόστωση και τείνει να καταστήσει πλασματική την εγγύηση της ίσης μεταχείρισης (Société des Nations, 1936· Καλιτσουνάκης, 1941).

Αναφορικά με το σύστημα της ρήτρας, κατά διαστήματα υπήρξαν διάφορες επικρίσεις και προτάσεις για τη μεταρρύθμιση του συστήματος αυτού, όπως η μέθοδος των αμοιβαίων αποκλειστικών παραχωρήσεων, τα αντισταθμιστικά δικαιώματα, η υπό όρους μορφοποίηση της ρήτρας κ.λπ.. Παρόλα αυτά, το σύστημα της ρήτρας εξέπεσε, καθώς απέτυχε να αντιμετωπίσει τις τρέχουσες συνθήκες του ανταγωνισμού, οι οποίες προκαλούσαν μεγάλες ανισότητες (Société des Nations, 1936).

Συναρτήσει των παραπάνω προβλημάτων και εξαιτίας της συνεχούς επανεπικύρωσης των συμβάσεων, όπως επίσης και της δυνατότητας να εγείρει αξιώσεις το ένα κράτος εις βάρος του άλλου που έχει συνυπογράψει, οι ρήτρες του μάλλον ευνοούμενου κράτους είχαν μεν έναν προσδιοριστικό παράγοντα αρχικά, η συνεχής μεταβολή τους όμως άλλαζε τον χαρακτήρα τους. Δεδομένης της πολιτικής, κοινωνικής αλλά και γεωγραφικής αστάθειας της Ελλάδας την περίοδο του μεσοπολέμου, ταυτόχρονα με την ανάγκη της για δημιουργία συμμαχιών, οι τελικώς εφαρμοζόμενες συμβάσεις την έθεταν σε ιδιαίτερα μειονεκτική θέση. Σε αυτό προσετίθετο και η πολιτική-νομοθετική αστάθεια, που επέτρεπε στις ρήτρες την μη τήρηση αυτών (Ανδρέου,1933).

Στην σημερινή Ευρώπη, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει ρόλο ρυθμιστικό στις ενταγμένες σε αυτήν χώρες του εξωτερικού εμπορίου. Ακόμη, μεγάλες ομάδες εμπορικών συμφερόντων, όπως ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ο οποίος δημιουργήθηκε ακριβώς μετά την λήξη του Β' παγκοσμίου Πολέμου προκειμένου να ρυθμίσει το διεθνές εμπόριο), υπάρχουν προκειμένου να διασφαλιστεί η ισορροπία ανάμεσα στις διεθνικές εμπορικές συναλλαγές.

Θα ολοκληρώσουμε με ορισμένες πρόσθετες σκέψεις που βρίσκονται όμως στην προέκταση του ερευνητέου μας. Επιβιώνει ακόμη το σύστημα των ρητρών; Η Μεγάλη Βρετανία κατέφυγε σε ανάπτυξη συμφωνιών μόλις ανακοινώθηκε το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος υπέρ της εξόδου της από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Λαμβάνοντας υπ' όψιν μας παράλληλα και τις προγενέστερες αποτυχίες της «ρήτρας» αλλά και τη σημερινή έκρυθμη κατάσταση λόγω της βιούμενης οικονομικής κρίσης, τι σύστημα θα μπορούσε να ελέγξει το διεθνές εμπόριο; Είναι αντικείμενο νομοθετικής ρύθμισης, δημιουργίας ρητρών, ενώσεων όπως ο Ο.Ο.Σ.Α. και η Ε.Ε., σε κάποιο νέο μοντέλο ελέγχου;

Πρόκειται για μία άλλη ερευνητική πρόκληση, που δεν μπορεί να αγνοήσει το παρελθόν της «ρήτρας» και ακόμη ότι, μέσα στο κλίμα της περιόδου εκείνης, καλλιεργήθηκαν πολιτικοί οραματισμοί για την Ευρωπαϊκή ενοποίηση μέσα από το πνεύμα του A. Briand ή του P. Mendes-France.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Περιεχόμενα Παραρτήματος

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Πίνακες δεδομένων (1918-1939)

ΠΙΝΑΚΑΣ Π-1	Μεσοπολεμικές Περίοδοι Ανάλυσης (1918-1939)	82
ΠΙΝΑΚΑΣ Π-2	Χώρες Διεθνούς Εμπορίου της Ελλάδας και προϊόντα (28 κυριότερες επικράτειες 1917-1939)	86
ΠΙΝΑΚΑΣ Π-3	Κίνηση Εισαγωγικού Εμπορίου Ελλάδος σε χώρες (16 προϊόντα σε 28 χώρες)	87
	A. Περίοδος 1917-1926: (Ανασυγκρότηση Ευρώπης) – σε χιλιάδες δραχμές	87
	B. Περίοδος 1927-1934: Οικονομική ώθηση, κρίση και κάμψη– σε χιλιάδες δραχμές	88
	Γ. Περίοδος 1935-1939: Η πορεία προς τον πόλεμο– σε χιλιάδες δραχμές	89
ΠΙΝΑΚΑΣ Π-4	Κίνηση Εξαγωγικού Εμπορίου Ελλάδος με χώρες (16 προϊόντα από 28 χώρες)	91
	A. Περίοδος 1917-1926: (Ανασυγκρότηση Ευρώπης) – σε χιλιάδες δραχμές	91
	B. Περίοδος 1927-1934: Οικονομική ώθηση, κρίση και κάμψη– σε χιλιάδες δραχμές	92
	Γ. Περίοδος 1935-1939: Η πορεία προς τον πόλεμο– σε χιλιάδες δραχμές	93
ΠΙΝΑΚΑΣ Π-5	Ισοζύγιο Διεθνούς Εμπορίου Ελλάδος (1917-1938) με κυριότερες χώρες (16 προϊόντα σε και από 28 χώρες)	95
ΠΙΝΑΚΑΣ Π-6	Κίνηση προϊόντων Εισαγωγικού Εμπορίου Ελλάδος με κυριότερες χώρες (16 προϊόντα με 28 χώρες)	98

	A. Περίοδος 1917-1926: (Ανασυγκρότηση Ευρώπης) – σε χιλιάδες δραχμές	98
	B. Περίοδος 1927-1934: Οικονομική ώθηση, κρίση και κάμψη– σε χιλιάδες δραχμές	99
	Γ. Περίοδος 1935-1939: Η πορεία προς τον πόλεμο– σε χιλιάδες δραχμές	100
ΠΙΝΑΚΑΣ Π-7	Κίνηση Εξωτερικού Εμπορίου Ελλάδος με κυριότερες χώρες (16 προϊόντα με 28 χώρες)	101
	A. Περίοδος 1917-1926: (Ανασυγκρότηση Ευρώπης) – σε χιλιάδες δραχμές	101
	B. Περίοδος 1927-1934: Οικονομική ώθηση, κρίση και κάμψη– σε χιλιάδες δραχμές	102
	Γ. Περίοδος 1935-1939: Η πορεία προς τον πόλεμο– σε χιλιάδες δραχμές	103
ΠΙΝΑΚΑΣ Π-8	Ισοζύγιο Διεθνούς Εμπορίου Ελλάδος (1917-1938) με κυριότερα εμπορεύματα (16 προϊόντα με 28 χώρες)	104
ΠΙΝΑΚΑΣ Π-9	Ισοτιμία Δραχμής Λίρας Στερλίνας	106
ΠΙΝΑΚΑΣ Π-10	Κίνηση Εισαγωγικού Εμπορίου Ελλάδος σε χώρες (16 προϊόντα με 28 χώρες)	107
	A. Περίοδος 1917-1926: (Ανασυγκρότηση Ευρώπης) – σε χιλιάδες λίρες στερλίνες	107
	B. Περίοδος 1927-1934: Οικονομική ώθηση, κρίση και κάμψη– σε χιλιάδες λίρες στερλίνες	108
	Γ. Περίοδος 1935-1939: Η πορεία προς τον πόλεμο– σε χιλιάδες λίρες στερλίνες	109
ΠΙΝΑΚΑΣ Π-11	Κίνηση Εξαγωγικού Εμπορίου Ελλάδος από χώρες (16 προϊόντα με 28 χώρες)	110
	A. Περίοδος 1917-1926: (Ανασυγκρότηση Ευρώπης) – σε χιλιάδες λίρες στερλίνες	110

	B. Περίοδος 1927-1934: Οικονομική ώθηση, κρίση και κάμψη– σε χιλιάδες λίρες στερλίνες	111
	Γ. Περίοδος 1935-1939: Η πορεία προς τον πόλεμο– σε χιλιάδες λίρες στερλίνες	112
ΠΙΝΑΚΑΣ Π-12	Ποσοστιαία Κίνηση Εισαγωγικού Εμπορίου Ελλάδος σε χώρες (16 προϊόντα με 28 χώρες)	114
ΠΙΝΑΚΑΣ Π-13	Ποσοστιαία Κίνηση Εξαγωγικού Εμπορίου Ελλάδος από χώρες (16 προϊόντα με 28 χώρες)	117

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Στοιχεία μακροχρόνιας ανάλυσης ρήτρας του μάλλον ευνοουμένου κράτους

Σχήμα 1	Συμβάσεις με προβλέψεις εισαγωγικών – εξαγωγικών προϊόντων	125
Σχήμα 2	Συμβάσεις χωρίς προβλέψεις εισαγωγικών – εξαγωγικών προϊόντων	129
Στοιχεία	Παράδειγμα προξενικής σύμβασης δεκαετίας του 1890	130
Σύμβασης	Παράδειγμα εμπορικής σύμβασης δεκαετίας του 1890	135

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Πίνακες δεδομένων (1918-1939)

ΠΙΝΑΚΑΣ Π-1
Μεσοπολεμικές Περίοδοι Ανάλυσης Γεγονότων (1918-1939)

Περίοδος	Γενικά Χαρακτηριστικά	PIB εκατομ. Δολ. σε τιμές 1990 (International Geary-Khamis dollars)						Πολιτικά / Πολεμικά γεγονότα	Οικονομικά γεγονότα
		Έτος	Αυστρία	Γαλλία	Γερμανία	Ιταλία	Ηνωμ. Βασίλειο		
1918-1926	Ανασυγκρότηση Ευρώπης	1918	17.186	92.328	194.612	127.249	254.268		
		1919	14.503	108.800	156.591	105.980	226.640	Λήξη Α ΠΠ. Δημιουργία επτά νέων κρατών στην Ευρώπη. Συνθήκη των Βερσαλλιών.	Στη Γερμανία επιβάλλεται η υποχρέωση των επανορθώσεων. Επιβολή δασμολογίου στη Γαλλία. Οικονομική άνοδος και πληθωρισμός. Ρήξη στο ευρωπαϊκό μέτωπο νομισματικής συνεργασίας (Λήξη της ΛΝΕ - 1863).
		1920	15.571	125.850	170.235	96.757	212.938	Σύσταση της Κοινωνίας των Εθνών.	Πρώτη σύνοδος της Κοινωνίας των Εθνών. Μνημόνιο για τα παγκόσμια νομισματικά προβλήματα από τον Cassel.
		1921	17.236	120.648	189.511	95.287	195.642	11.196	Το χρέος των επανορθώσεων ορίζεται σε 132 δισεκατομ. χρυσά μάρκα. Οικονομική κρίση στις ΗΠΑ και τη Μεγ. Βρετανία. Οικονομικές δυσκολίες και πληθωρισμός (1921-1923).

Περίοδος	Γενικά Χαρακτηριστικά	PIB εκατομ. Δολ. σε τιμές 1990 (International Geary-Khamis dollars)						Πολιτικά / Πολεμικά γεγονότα	Οικονομικά γεγονότα	
		Έτος	Αυστρία	Γαλλία	Γερμανία	Ιταλία	Ηνωμ. Βασίλειο			Ελλάδα
1927-1934 Οικονομική ώθηση, κρίση και κάμψη		1922	18.784	142.322	206.188	100.210	205.750	11.565	Εγκαθίδρυση του φασισμού στην Ιταλία: η πορεία προς τη Ρώμη. Ο Μουσολίνι στην εξουσία.	
		1923	18.597	149.691	171.318	106.266	212.264	11.947	Κατάληψη της Ρουρ από τα γαλλικά και βελγικά στρατεύματα (μέχρι το 1925).	Ο Γερμανικός Πληθωρισμός: 1 δις. μάρκα= 1 \$.
		1924	20.754	168.474	200.557	107.312	221.024	12.341	Διάσκεψη της Γενεύης.	Έναρξη κερδοσκοπίας επί του φράγκου
		1925	22.161	169.197	223.082	114.397	231.806	12.748	Δημοσίευση του Mein Kampf (Hitler).	Σχέδιο Dawes για τις γερμανικές επανορθώσεις. Εφαρμογή του Gold Exchange Standart.
		1926	22.536	173.676	229.363	115.595	223.270	13.169	Συντεχνιακό νόμος στην Ιταλία.	Η Μεγ. Βρετανία επαναφέρει τον χρυσό κανόνα και την προπολεμική ισοτιμία της στερλίνας. Εισαγωγή του Reichsmark (Schacht).
		1927	23.216	170.064	252.321	113.094	241.240	13.603		Σταθεροποίηση του φράγκου
		1928	24.295	181.912	263.367	121.182	244.160	13.864		Κατάρρευση της Γερμανικής Οικονομίας.
		1929	24.647	194.193	262.284	125.180	251.348	14.696		Υποτίμηση νομίσματος και εμφάνιση του φράγκου Poincaré. Νομισματικός νόμος στη Γαλλία υιοθετεί τον κανόνα χρυσού (Gold Bullion Standard).
		1930	23.967	188.558	258.602	119.014	249.551	14.342		Σχέδιο Young για τη ρύθμιση των γερμανικών επανορθώσεων. Χρηματιστηριακό Krach στις ΗΠΑ.
										Η μεγάλη οικονομική κρίση

Η «ρήτρα του μάλλον ευνοουμένου κράτους»

Περίοδος	Γενικά Χαρακτηριστικά	PIB εκατομ. Δολ. σε τιμές 1990 (International Geary-Khamis dollars)						Πολιτικά / Πολεμικά γεγονότα	Οικονομικά γεγονότα	
		Έτος	Αυστρία	Γαλλία	Γερμανία	Ιταλία	Ηνωμ. Βασίλειο			Ελλάδα
1935-1939 Η πορεία προς τον πόλεμο		1931	22.044	177.288	238.893	118.323	236.747	13.746		Η Μεγ. Βρετανία εγκαταλείπει το χρυσό κανόνα και υποτιμά τη στερλίνα.
		1932	19.769	165.729	220.916	122.140	238.544	14.912	Ο Hitler καγκελάριος της Γερμανίας	Η Μεγ. Βρετανία εγκαταλείπει την ελευθερία του εμπορίου και υιοθετεί το δικαίωμα προτίμησης.
		1933	19.113	177.577	234.778	121.317	245.507	15.784	Ο Hitler καταλαμβάνει την εξουσία στη Γερμανία.	
		1934	19.277	175.843	256.220	121.826	261.680	16.173	Ο Hitler γίνεται ο Führer. Αρχίζει η κατασκευή των αυτοκινητοδρόμων.	Το σχέδιο Schacht για τον έλεγχο των ανταλλαγών και αμοιβαίες συμφωνίες με 40 χώρες που αντιπροσωπεύουν τα 2/3 του γερμανικού εξωτερικού εμπορίου. Εγκατάλειψη του χρυσού κανόνα και υποτίμηση του δολλαρίου
		1935	19.652	171.364	275.496	133.559	271.788	16.846	Η Ιταλία επιχειρεί την κατάληψη της Αβησσυνίας	Επιδείνωση της κρίσης και αποπληθωρισμός στη Γαλλία.
		1936	20.238	177.866	299.753	133.792	284.142	16.907	Ο Hitler επανα - στρατιωτικοποιεί τη Ρηνανία κατά παράβαση της Συνθήκης των Βερσαλλιών. Τετραετές σχέδιο οργάνωσης της πολεμικής βιομηχανίας.	Κυβέρνηση Λαϊκού Μετώπου. Εγκατάλειψη του χρυσού κανόνα και υποτίμηση του φράγκου (30%).
		1937	21.317	188.125	317.783	142.954	294.025	19.307	Απώλεια της εξουσίας του Blum (21 Ιουν.). Κυβέρνηση Chautemps.	Οικονομική κρίση στις ΗΠΑ (1937-1938). Υποτίμηση του φράγκου.
		1938	24.037	187.402	342.351	143.981	297.619	18.901	Ο Hitler προσαρτά την Αυστρία (Anschluss). Συμφωνία του Μονάχου: Ο Hitler διαμελίζει την Τσεχοσλοβακία και προσαρτά τη Sudetes	Υποτίμηση του φράγκου (30%).

Περίοδος	Γενικά Χαρακτηριστικά	PIB εκατομ. Δολ. σε τιμές 1990 (International Geary-Khamis dollars)						Πολιτικά / Πολεμικά γεγονότα	Οικονομικά γεγονότα
		Έτος	Αυστρία	Γαλλία	Γερμανία	Ιταλία	Ηνωμ. Βασίλειο		
		1939	27.250	200.840	374.577	154.470	300.539	18.875	Ο Hitler καταλαμβάνει ολόκληρη την Τσεχοσλοβακία. - Γερμανοσοβιετική ειρήνη και ξέσπασμα του Β΄ ΠΠ.- Η Πολωνία διαμελίζεται μεταξύ Γερμανίας και ΕΣΣΔ.

Πηγή: A. MADDISON, *The World Economy: A millenary perspective*, OECD, Development Centre Seminars, 2001· P. BAIROCH, *Victoires et déboires*, Paris 1997, T. III· M., FLAMANT, *Dynamique économique de l'histoire*, Paris 1989· J. JOLL, *Η Ευρώπη 1870-1970*, Θεσσαλονίκη, 2006.

ΠΙΝΑΚΑΣ Π-2

Χώρες Διεθνούς Εμπορίου της Ελλάδας και προϊόντα (28 κυριότερες επικράτειες 1917-1939)

Εισαγωγές / Εξαγωγές κατά χώρες προέλευσης	Κατηγορίες Εμπορευμάτων
1. Γερμανία	1. Ζωοκομικά - Αλιευτικά
2. Γαλλία	2. Γεωργικά Προϊόντα και Κηπευτικά
3. Ιταλία	3. Έλαια, Ελαιώδεις Ουσίες και Καρποί
4. Μ. Βρετανία	4. Δασικά Προϊόντα και Έπιπλα
5. Αλβανία	5. Φυτικές Βαφές και Βυρσοδεψικές Ύλες
6. Βουλγαρία	6. Ορυκτά και Μέταλλα
7. Γιουγκοσλαβία (Σερβο - Κροατο - Σλοβενία)	7. Φαρμακευτικά Είδη και Χημικά Προϊόντα
8. Ρουμανία	8. Δέρματα και Οστά Ζώων Κατεργασμένα
9. Τσεχοσλαβία	9. Καουτσούκ και Γιουταπέρκα
10. Αίγυπτος	10. Ζαχαροπλαστική και Φυραματοποιία
11. Ην. Πολιτείες	11. Οίνοι και διάφορα Οινοπνευματώδη Ποτά
12. Ισπανία	12. Νήματα και Υφάσματα
13. Ελβετία	13. Είδη Καννάβεως και Πιλοποιία
14. Αυστραλία	14. Αγγειοπλαστικά Προϊόντα
15. Βέλγιο (Λουξεμ. Ένωση)	15. Μουσικά Όργανα και Επιστημονικά Εργαλεία
16. Ρωσία (Ε.Σ.Σ.Δ)	16. Είδη Χάρτου. Τυπογραφίας. Χαλκογραφία
17. Κύπρος	
18. Κίνα	
19. Καναδάς	
20. Βραζιλία	
21. Κάτω Χώρες (Ολλανδία)	
22. Αυστρία (Ουγγαρία)	
23. Τουρκία	
24. Νορβηγία	
25. Δανία	
26. Σουηδία	
27. Φινλανδία	
28. Ουγγαρία	

ΠΙΝΑΚΑΣ Π-3

Κίνηση Εισαγωγικού Εμπορίου Ελλάδος σε χώρες (16 προϊόντα με 28 χώρες):

Α. Περίοδος 1917-1926 (Ανασυγκρότηση Ευρώπης) - σε χιλιάδες δραχμές

Χώρες	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926
Γερμανία	179,37	49,12	309,82	26.437,82	85.160,00	185.829,44	276.757,00	470.409,00	807.005,00	755.414,00
Γαλλία	29.483,61	82.697,32	134.846,27	221.647,93	137.851,88	202.333,79	428.599,00	663.757,00	860.355,00	816.073,00
Ιταλία	27.337,87	79.767,84	164.633,39	215.174,18	155.602,40	286.790,88	446.800,00	881.042,00	988.086,00	740.392,00
Μ. Βρετανία	13.375,34	84.255,20	410.774,22	531.891,20	294.307,38	443.379,31	859.951,00	1.273.163,00	1.533.367,00	1.153.968,00
Αλβανία					2.456,02	4.152,68	6.936,00	35.946,00	58.981,00	71.788,00
Βουλγαρία	3,83	356,88	2.278,90	3.037,52	16.954,02	75.599,15	107.465,00	159.463,00	281.935,00	500.317,00
Γιουγκοσλαβία					64.811,27	79.896,55	184.297,00	308.399,00	331.362,00	570.125,00
Ρουμανία		24,82	1.006,75	21.425,41	51.692,28	117.099,55	311.033,00	360.195,00	624.284,00	881.811,00
Τσεχοσλαβακία					4.118,94	8.052,95	46.270,00	217.672,00	286.142,00	468.125,00
Αίγυπτος	18.133,47	61.712,76	80.054,98	58.404,53	54.862,68	166.834,83	178.810,00	191.176,00	205.189,00	130.789,00
Ην. Πολιτείες	109.715,27	86.029,56	349.692,01	456.092,15	417.460,02	720.529,52	1.247.932,00	1.110.120,00	1.821.990,00	1.628.309,00
Ισπανία					21.200,78	10.314,01	8.145,00	14.286,00	21.153,00	18.724,00
Ελβετία	2.013,23	4.169,37	16.454,86	18.822,52	7.564,44	8.993,02	22.084,00	58.148,00	70.947,00	80.753,00
Αυστραλία					500,66	5.182,91	32.110,00	83.495,00	109.869,00	59.878,00
Βέλγιο (Λουξεμ. Ένωση)	23,62	18,76	1.847,29	37.986,95	53.801,14	101.239,74	177.859,00	303.473,00	347.160,00	342.152,00
Ρωσία (Ε.Σ.Σ.Δ)	128,43	107,69	2.960,37	13.750,12	4.234,63	1.355,67	94.115,00	82.284,00	233.968,00	254.507,00
Κύπρος					1.069,61	8.458,02	21.366,00	37.533,00	22.375,00	10.864,00
Κίνα					395,36	235,76	832,00	2.281,00	3.603,00	3.147,00
Καναδάς					219.905,13	420.131,92	973.613,00	877.140,00	324.062,00	389.085,00
Βραζιλία					7.195,77	17.870,73	34.589,00	52.313,00	58.793,00	87.319,00
Κάτω Χώρες (Ολλανδία)	1.510,75	564,41	16.846,93	52.809,99	45.572,71	57.977,86	100.732,00	209.060,00	255.817,00	236.547,00
Αυστρία (Ουγγαρία)	271,08	351,19	709,73	4.882,09	5.456,00	8.751,49	16.027,00	37.106,00	51.259,00	74.305,00
Τουρκία	86,17	261,39	61.180,77	63.501,20	35.713,03	113.503,91	198.849,00	207.849,00	245.227,00	245.965,00
Νορβηγία					2.315,26	1.863,78	9.124,00	11.491,00	14.554,00	20.474,00
Δανία					309,83	826,07	2.174,00	3.090,00	4.725,00	2.585,00
Σουηδία					20.579,16	33.139,22	31.615,00	52.545,00	75.950,00	69.232,00
Φινλανδία					21,11	16,50			148,00	410,00

Η «ρήτρα του μάλλον ευνοουμένου κράτους»

Χώρες	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926
Ουγγαρία					131,89	2.706,14	4.208,00	9.369,00	12.231,00	61.917,00
Σύνολο	202.262,02	400.366,31	1.243.596,26	1.725.863,59	1.711.243,39	3.083.065,37	5.822.292,00	7.712.805,00	9.650.537,00	9.674.975,00

B. Περίοδος 1927-1934: Οικονομική ώθηση, κρίση και κάμψη

Χώρες	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Γερμανία	943.972,00	1.073.990,00	1.249.682,00	1.098.235,00	1.071.007,00	761.948,00	866.653,00	1.291.529,00
Γαλλία	980.608,00	874.815,00	903.404,00	780.239,00	573.310,00	398.676,00	363.385,00	589.059,00
Ιταλία	830.492,00	650.037,00	753.019,00	659.580,00	536.843,00	451.008,00	478.015,00	430.188,00
Μ. Βρετανία	1.702.328,00	1.795.924,00	1.688.368,00	1.382.636,00	1.152.587,00	1.074.142,00	1.205.763,00	1.475.295,00
Αλβανία	38.434,00	49.418,00	59.091,00	40.392,00	25.602,00	10.867,00	9.607,00	36.650,00
Βουλγαρία	447.530,00	254.104,00	241.952,00	159.576,00	58.555,00	10.395,00	4.187,00	15.103,00
Γιουγκοσλαβία	904.276,00	614.743,00	791.471,00	619.934,00	424.045,00	355.545,00	318.192,00	411.323,00
Ρουμανία	939.645,00	798.871,00	890.515,00	449.017,00	441.758,00	708.995,00	495.568,00	449.260,00
Τσεχοσλαβία	571.982,00	475.941,00	461.107,00	385.707,00	286.321,00	267.663,00	348.587,00	415.879,00
Αίγυπτος	205.839,00	267.452,00	259.221,00	128.314,00	91.972,00	106.481,00	164.726,00	143.157,00
Ην. Πολιτείες	2.012.342,00	1.935.623,00	2.088.219,00	1.650.739,00	842.146,00	1.089.114,00	492.808,00	546.408,00
Ισπανία	10.474,00	12.762,00	5.455,00	5.432,00	14.960,00	3.832,00	5.275,00	1.369,00
Ελβετία	96.783,00	129.171,00	122.555,00	128.717,00	118.908,00	70.249,00	65.079,00	74.529,00
Αυστραλία	85.457,00	54.592,00	161.588,00	40.611,00	151.595,00	13.466,00	69.750,00	1.835,00
Βέλγιο (Λουξεμ. Ένωση)	433.803,00	505.187,00	492.716,00	471.915,00	366.794,00	330.991,00	488.432,00	215.803,00
Ρωσία (Ε.Σ.Σ.Δ)	330.834,00	355.993,00	281.014,00	355.512,00	582.663,00	793.842,00	649.385,00	445.375,00
Κύπρος	39.591,00	44.985,00	63.452,00	40.793,00	42.296,00	33.759,00	22.438,00	22.721,00
Κίνα	5.734,00	10.157,00	15.228,00	3.624,00	4.415,00	138,00	7,00	150,00
Καναδάς	433.853,00	884.989,00	719.876,00	428.937,00	377.095,00	67.927,00	242.658,00	10.069,00
Βραζιλία	141.714,00	115.540,00	115.486,00	99.438,00	80.729,00	12.204,00	51.451,00	130.877,00
Κάτω Χώρες (Ολλανδία)	286.305,00	206.713,00	249.955,00	185.223,00	149.088,00	212.150,00	246.503,00	243.373,00
Αυστρία (Ουγγαρία)	104.979,00	118.229,00	146.978,00	128.751,00	127.529,00	171.928,00	107.706,00	155.316,00
Τουρκία	269.767,00	262.650,00	333.234,00	394.083,00	481.354,00	264.633,00	274.323,00	256.109,00
Νορβηγία	29.259,00	33.353,00	34.923,00	28.148,00	19.088,00	15.837,00	23.224,00	20.096,00
Δανία	9.047,00	13.756,00	11.801,00	16.844,00	6.487,00	12.501,00	17.125,00	6.393,00
Σουηδία	103.461,00	114.461,00	188.448,00	140.540,00	122.852,00	141.798,00	102.309,00	183.132,00
Φινλανδία	556,00	1.339,00	2.857,00	4.026,00	4.653,00	8.914,00	38.440,00	18.481,00
Ουγγαρία	85.456,00	108.733,00	241.188,00	174.381,00	73.835,00	77.494,00	31.247,00	31.554,00
Σύνολο	12.044.521,00	11.763.528,00	12.572.803,00	10.001.344,00	8.228.487,00	7.466.497,00	7.182.843,00	7.621.033,00

Γ. Περίοδος 1935-1939: Η πορεία προς τον πόλεμο

Χώρες	1935	1936	1937	1938
Γερμανία	1.996.627,00	2.676.388,00	4.134.231,00	4.256.428,00
Γαλλία	181.151,00	229.744,00	266.141,00	228.598,00
Ιταλία	393.981,00	59.035,00	437.193,00	500.669,00
Μ. Βρετανία	1.657.897,00	1.926.826,00	1.667.527,00	1.926.083,00
Αλβανία	52.603,00	29.431,00	37.657,00	60.791,00
Βουλγαρία	32.331,00	17.576,00	22.995,00	38.132,00
Γιουγκοσλαβία	409.013,00	691.959,00	839.780,00	452.816,00
Ρουμανία	795.903,00	633.727,00	1.692.258,00	1.526.167,00
Τσεχοσλαβακία	413.087,00	219.463,00	279.790,00	241.186,00
Αίγυπτος	217.209,00	235.395,00	276.523,00	244.029,00
Ην. Πολιτείες	667.332,00	845.891,00	651.939,00	1.069.585,00
Ισπανία	6.180,00	3.645,00	1.082,00	940,00
Ελβετία	80.703,00	93.550,00	91.479,00	85.910,00
Αυστραλία	67,00	330.915,00	3.478,00	671.192,00
Βέλγιο (Λουξεμ. Ένωση)	122.910,00	90.445,00	183.859,00	150.544,00
Ρωσία (Ε.Σ.Σ.Δ)	486.921,00	551.616,00	224.965,00	364.618,00
Κύπρος	28.543,00	23.109,00	10.574,00	13.528,00
Κίνα	19,00	91,00	8,00	
Καναδάς	5.619,00	721.204,00	149.135,00	325.487,00
Βραζιλία	138.814,00	175.316,00	158.917,00	147.864,00
Κάτω Χώρες (Ολλανδία)	268.208,00	227.787,00	394.427,00	305.681,00
Αυστρία (Ουγγαρία)	214.066,00	245.820,00	382.348,00	221.259,00
Τουρκία	217.518,00	176.968,00	202.121,00	272.772,00
Νορβηγία	12.588,00	42.752,00	73.565,00	9.599,00
Δανία	12.286,00	38.011,00	124.525,00	38.217,00
Σουηδία	312.897,00	370.756,00	272.199,00	173.713,00
Φινλανδία	36.361,00	66.589,00	98.766,00	101.033,00
Ουγγαρία	40.772,00	184.086,00	463.215,00	108.581,00

Η «ρήτρα του μάλλον ευνοουμένου κράτους»

Σύνολο	8.801.606,00	10.908.095,00	13.140.697,00	13.535.422,00
--------	--------------	---------------	---------------	---------------

ΠΙΝΑΚΑΣ Π-4

Κίνηση Εξαγωγικού Εμπορίου Ελλάδος με χώρες (16 προϊόντα από 28 χώρες):

Α. Περίοδος 1917-1926 (Ανασυγκρότηση Ευρώπης) - σε χιλιάδες δραχμές

Χώρες	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926
Γερμανία			6.301,31	55.113,30	139.081,14	524.822,23	474.478,00	855.609,00	839.563,00	1.190.222,00
Γαλλία	19.717,59	62.521,98	41.220,89	36.053,67	29.445,87	124.718,28	122.451,00	156.696,00	288.457,00	341.127,00
Ιταλία	9.514,32	17.596,20	42.784,36	56.173,55	55.117,05	206.062,54	319.278,00	489.604,00	923.485,00	1.080.079,00
Μ. Βρετανία	29.559,83	82.940,34	193.358,66	135.686,85	200.426,64	424.802,71	703.570,00	480.115,00	621.384,00	633.666,00
Αλβανία					1.774,08	1.238,48	3.523,00	1.331,00	4.015,00	9.141,00
Βουλγαρία			9.271,80	20.815,19	8.054,26	16.498,94	40.387,00	41.928,00	56.215,00	37.078,00
Γιουγκοσλαβία			0,00	0,00	48.637,54	42.294,51	45.659,00	36.390,00	35.514,00	52.341,00
Ρουμανία			42.391,33	6.619,29	15.416,43	22.661,25	36.619,00	33.950,00	43.213,00	42.015,00
Τσεχοσλαβακία			0,00	0,00	94,42	9.935,27	10.070,00	437,00	1.535,00	9.714,00
Αίγυπτος	22.696,88	34.130,17	47.241,75	49.535,45	66.865,07	114.942,41	128.854,00	128.342,00	234.331,00	297.265,00
Ην. Πολιτείες	27.479,10	90.874,16	80.709,56	99.032,02	173.705,10	659.631,31	243.652,00	591.094,00	1.083.809,00	1.290.708,00
Ισπανία					894,30	32,17	352,00	6.135,00	3.445,00	1.455,00
Ελβετία	375,93	30,08	6.285,66	2.940,78	1.179,60	2.425,42	1.908,00	410,00	1.021,00	1.704,00
Αυστραλία					1.640,72	180,06	444,00	215,00	54,00	520,00
Βέλγιο (Λουξεμ. Ένωση)			8.606,68	34.877,09	13.196,29	25.256,15	66.728,00	84.934,00	102.572,00	109.859,00
Ρωσία (Ε.Σ.Σ.Δ)			15.737,91	116,91	43,40	29,92	157,00	1.344,00	7.386,00	4.449,00
Κύπρος					2.612,35	6.860,54	8.451,00	11.184,00	23.283,00	21.350,00
Κίνα					174,33	2.123,18	943,00	816,00	3.496,00	1.497,00
Καναδάς					4.085,38	4.110,72	7.996,00	4.627,00	7.015,00	6.659,00
Βραζιλία					765,16	125,93	304,00	355,00	246,00	869,00
Κάτω Χώρες (Ολλανδία)	10,87	0,00	97.988,71	35.342,43	64.200,79	149.014,80	184.111,00	253.956,00	188.502,00	185.822,00
Αυστρία (Ουγγαρία)	0,24		1.391,40	288,34	8.483,26	13.673,99	74.361,00	9.414,00	6.244,00	7.709,00
Τουρκία		98,78	86.696,62	57.052,83	46.384,65	92.445,77	29.687,00	28.215,00	55.581,00	31.116,00
Νορβηγία					3.082,83	2.059,76	3.546,00	3.320,00	4.355,00	666,00
Δανία					244,73	350,73	330,00	341,00	432,00	1.639,00
Σουηδία					353,03	13.457,31	4.266,00	3.598,00	8.099,00	34.055,00
Φινλανδία					1.683,22	2.646,33	2.258,00	7.206,00	1.583,00	6.854,00
Ουγγαρία					17,62	1.994,11	980,00	47,00	6.288,00	682,00

Η «ρήτρα του μάλλον ευνοουμένου κράτους»

Χώρες	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926
Σύνολο	109.354,77	288.191,71	679.986,64	589.647,70	887.659,26	2.464.394,80	2.515.363,00	3.231.613,00	4.551.123,00	5.400.261,00

Β. Περίοδος 1927-1934: Οικονομική ώθηση, κρίση και κάμψη

Χώρες	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Γερμανία	1.291.113,00	1.632.612,00	1.613.069,00	1.392.079,00	587.909,00	690.035,00	917.300,00	1.235.770,00
Γαλλία	358.886,00	321.723,00	425.583,00	402.696,00	259.332,00	235.648,00	415.872,00	147.781,00
Ιταλία	1.282.465,00	1.042.770,00	1.272.451,00	839.755,00	695.636,00	785.445,00	725.704,00	528.803,00
Μ. Βρετανία	691.147,00	827.746,00	815.674,00	748.406,00	629.397,00	1.110.796,00	97.510,00	962.363,00
Αλβανία	12.535,00	11.248,00	16.630,00	12.767,00	13.925,00	12.629,00	20.547,00	23.954,00
Βουλγαρία	33.418,00	20.405,00	31.576,00	22.295,00	22.073,00	14.726,00	9.609,00	20.306,00
Γιουγκοσλαβία	38.117,00	38.414,00	31.428,00	42.692,00	31.172,00	30.534,00	82.322,00	149.669,00
Ρουμανία	52.842,00	57.135,00	96.978,00	68.680,00	51.767,00	57.466,00	78.865,00	138.393,00
Τσεχοσλαβία	152.891,00	77.555,00	77.391,00	261.229,00	40.387,00	77.781,00	86.299,00	106.106,00
Αίγυπτος	223.821,00	263.965,00	304.963,00	278.329,00	168.262,00	200.966,00	238.017,00	245.810,00
Ην. Πολιτείες	1.259.499,00	1.315.029,00	1.117.878,00	874.837,00	724.300,00	486.589,00	642.937,00	795.382,00
Ισπανία	4.945,00	406,00	677,00	280,00	252,00	392,00	9.802,00	2.022,00
Ελβετία	5.233,00	9.668,00	14.205,00	18.350,00	13.365,00	8.692,00	21.860,00	34.829,00
Αυστραλία	389,00	390,00	638,00	453,00	157,00	417,00	1.075,00	980,00
Βέλγιο (Λουξεμ. Ένωση)	83.120,00	160.965,00	216.508,00	159.260,00	54.226,00	81.977,00	72.719,00	88.520,00
Ρωσία (Ε.Σ.Σ.Δ)	8.348,00	1.801,00	4.965,00	20.394,00	26.520,00	19.077,00	30.581,00	69.317,00
Κύπρος	25.418,00	30.982,00	26.235,00	15.360,00	16.629,00	17.324,00	26.295,00	28.910,00
Κίνα	478,00	731,00	691,00	431,00	613,00	607,00	847,00	969,00
Καναδάς	4.504,00	5.273,00	2.360,00	7.400,00	3.680,00	2.055,00	1.262,00	3.429,00
Βραζιλία	1.857,00	1.560,00	2.150,00	1.345,00	2.386,00	1.613,00	8.526,00	59.072,00
Κάτω Χώρες (Ολλανδία)	193.608,00	309.775,00	298.247,00	354.667,00	344.533,00	493.874,00	316.902,00	284.246,00
Αυστρία (Ουγγαρία)	66.282,00	87.770,00	176.912,00	166.356,00	233.686,00	200.155,00	92.671,00	115.608,00
Τουρκία	20.237,00	20.643,00	13.467,00	10.570,00	12.943,00	9.033,00	22.805,00	49.730,00
Νορβηγία	2.950,00	2.754,00	17.976,00	1.903,00	851,00	1.601,00	6.998,00	5.656,00
Δανία	1.639,00	532,00	270,00	1.111,00	659,00	702,00	1.236,00	7.351,00

Βιργινία - Αναστασία Φουρνάρη

Χώρες	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Σουηδία	68.507,00	40.704,00	233.219,00	111.919,00	64.876,00	72.440,00	118.361,00	142.771,00
Φινλανδία	14.097,00	5.618,00	1.794,00	9.988,00	9.021,00	7.863,00	9.265,00	21.388,00
Ουγγαρία	1.332,00	21.064,00	21.882,00	25.691,00	34.745,00	9.063,00	25.447,00	8.102,00
Σύνολο	5.899.678,00	6.309.238,00	6.835.817,00	5.849.243,00	4.043.302,00	4.629.500,00	4.081.634,00	5.277.237,00

Γ. Περίοδος 1935-1939: Η πορεία προς τον πόλεμο

Χώρες	1935	1936	1937	1938
Γερμανία	2.109.368,00	2.688.072,00	2.959.768,00	3.904.057,00
Γαλλία	191.984,00	241.538,00	240.741,00	295.819,00
Ιταλία	422.555,00	132.672,00	601.217,00	525.336,00
Μ. Βρετανία	897.099,00	899.227,00	922.468,00	843.446,00
Αλβανία	21.459,00	25.229,00	21.647,00	24.216,00
Βουλγαρία	15.399,00	23.894,00	22.779,00	30.045,00
Γιουγκοσλαβία	183.733,00	228.498,00	274.941,00	226.092,00
Ρουμανία	230.764,00	264.458,00	235.854,00	224.217,00
Τσεχοσλαβακία	188.046,00	156.781,00	383.736,00	295.771,00
Αίγυπτος	213.560,00	200.253,00	245.477,00	218.641,00
Ην. Πολιτείες	1.202.475,00	1.056.801,00	1.580.497,00	1.731.047,00
Ισπανία	837,00	336,00	35,00	153,00
Ελβετία	51.431,00	44.110,00	61.105,00	97.251,00
Αυστραλία	2.066,00	2.374,00	4.047,00	3.952,00
Βέλγιο (Λουξεμ. Ένωση)	81.783,00	117.409,00	149.180,00	120.987,00
Ρωσία (Ε.Σ.Σ.Δ)	70.952,00	65.595,00	69.347,00	31.524,00
Κύπρος	1.390,00	24.838,00	35.745,00	35.597,00
Κίνα	14.307,00	1.499,00	2.200,00	779,00
Καναδάς	1.997,00	4.994,00	3.217,00	5.239,00
Βραζιλία	65.662,00	70.050,00	19.033,00	16.885,00
Κάτω Χώρες (Ολλανδία)	275.330,00	237.611,00	273.858,00	221.045,00
Αυστρία (Ουγγαρία)	101.128,00	168.255,00	165.318,00	168.119,00

Η «ρήτρα του μάλλον ευνοουμένου κράτους»

Χώρες	1935	1936	1937	1938
Τουρκία	61.084,00	40.437,00	55.644,00	66.001,00
Νορβηγία	15.664,00	23.082,00	20.805,00	27.411,00
Δανία	14.307,00	43.851,00	52.309,00	45.548,00
Σουηδία	292.518,00	234.263,00	140.872,00	49.824,00
Φινλανδία	74.032,00	76.192,00	119.903,00	124.043,00
Ουγγαρία	22.605,00	49.006,00	111.636,00	150.789,00
Σύνολο	6.823.535,00	7.121.325,00	8.773.379,00	9.483.834,00

ΠΙΝΑΚΑΣ Π-5

Ισοζύγιο Διεθνούς Εμπορίου Ελλάδος (1917-1938) με κυριότερες χώρες (16 προϊόντα με 28 χώρες)

Έτος	Γερμανία	Γαλλία	Ιταλία	Μ. Βρετανία	Αλβανία	Βουλγαρία	Γιουγκοσλαβία	Ρουμανία	Τσεχοσλαβακία	Αίγυπτος
1917	-179,37	-9.766,02	-17.823,55	16.184,49		-3,83				4.563,42
1918	-49,12	-20.175,34	-62.171,64	-1.314,86		-356,88		-24,82		-27.582,59
1919	5.991,49	-93.625,38	-121.849,03	-217.415,56		6.992,90		41.384,59		-32.813,22
1920	28.675,49	-185.594,26	-159.000,63	-396.204,35		17.777,67		-14.806,12		-8.869,07
1921	53.921,14	-108.406,01	-100.485,35	-93.880,74	-681,94	-8.899,77	-16.173,73	-36.275,85	-4.024,52	12.002,40
1922	338.992,80	-77.615,51	-80.728,35	-18.576,60	-2.914,20	-59.100,21	-37.602,04	-94.438,30	1.882,32	-51.892,42
1923	197.721,00	-306.148,00	-127.522,00	-156.381,00	-3.413,00	-67.078,00	-138.638,00	-274.414,00	-36.200,00	-49.956,00
1924	385.200,00	-507.061,00	-391.438,00	-793.048,00	-34.615,00	-117.535,00	-272.009,00	-326.245,00	-217.235,00	-62.834,00
1925	32.558,00	-571.898,00	-64.601,00	-911.983,00	-54.966,00	-225.720,00	-295.848,00	-581.071,00	-284.607,00	29.142,00
1926	434.808,00	-474.946,00	339.687,00	-520.302,00	-62.647,00	-463.239,00	-517.784,00	-839.796,00	-458.411,00	166.476,00
1927	347.141,00	-621.722,00	451.973,00	-1.011.181,00	-25.899,00	-414.112,00	-866.159,00	-886.803,00	-419.091,00	17.982,00
1928	558.622,00	-553.092,00	392.733,00	-968.178,00	-38.170,00	-233.699,00	-576.329,00	-741.736,00	-398.386,00	-3.487,00
1929	363.387,00	-477.821,00	519.432,00	-872.694,00	-42.461,00	-210.376,00	-760.043,00	-793.537,00	-383.716,00	45.742,00
1930	293.844,00	-377.543,00	180.175,00	-634.230,00	-27.625,00	-137.281,00	-577.242,00	-380.337,00	-124.478,00	150.015,00
1931	-483.098,00	-313.978,00	158.793,00	-523.190,00	-11.677,00	-36.482,00	-392.873,00	-389.991,00	-245.934,00	76.290,00
1932	-71.913,00	-163.028,00	334.437,00	36.654,00	1.762,00	4.331,00	-325.011,00	-651.529,00	-189.882,00	94.485,00
1933	50.647,00	52.487,00	247.689,00	-1.108.253,00	10.940,00	5.422,00	-235.870,00	-416.703,00	-262.288,00	73.291,00
1934	-55.759,00	-441.278,00	98.615,00	-512.932,00	-12.696,00	5.203,00	-261.654,00	-310.867,00	-309.773,00	102.653,00
1935	112.741,00	10.833,00	28.574,00	-760.798,00	-31.144,00	-16.932,00	-225.280,00	-565.139,00	-225.041,00	-3.649,00
1936	11.684,00	11.794,00	73.637,00	-1.027.599,00	-4.202,00	6.318,00	-463.461,00	-369.269,00	-62.682,00	-35.142,00
1937	-1.174.463,00	-25.400,00	164.024,00	-745.059,00	-16.010,00	-216,00	-564.839,00	-1.456.404,00	103.946,00	-31.046,00
1938	-352.371,00	67.221,00	24.667,00	-1.082.637,00	-36.575,00	-8.087,00	-226.724,00	-1.301.950,00	54.585,00	-25.388,00

Η «ρήτρα του μάλλον ευνοουμένου κράτους»

	Έτος	Ην. Πολιτείες	Ισπανία	Ελβετία	Αυστραλία	Βέλγιο (Λουξεμ. Ένωση)	Ρωσία (Ε.Σ.Σ.Δ)	Κύπρος	Κίνα	Καναδάς	Βραζιλία
Α. Περίοδος 1917-1926 (Ανασγκρότηση Ευρώπης)	1917	-82.236,17		-1.637,30		-23,62	-128,43				
	1918	4.844,60		-4.139,29		-18,76	-107,69				
	1919	-268.982,45		-10.169,21		6.759,40	12.777,53				
	1920	-357.060,13		-15.881,74		-3.109,86	-13.633,21				
	1921	-243.754,92	-20.306,49	-6.384,84	1.140,06	-40.604,85	-4.191,23	1.542,74	-221,03	-215.819,75	-6.430,60
	1922	-60.898,21	-10.281,84	-6.567,60	-5.002,85	-75.983,59	-1.325,75	-1.597,48	1.887,43	-416.021,19	-17.744,80
	1923	-1.004.280,00	-7.793,00	-20.176,00	-31.666,00	-111.131,00	-93.958,00	-12.915,00	111,00	-965.617,00	-34.285,00
	1924	-519.026,00	-8.151,00	-57.738,00	-83.280,00	-218.539,00	-80.940,00	-26.349,00	-1.465,00	-872.513,00	-51.958,00
Β. Περίοδος 1927-1934: Οικονομική ώθηση, κρίση και κάμψη	1925	-738.181,00	-17.708,00	-69.926,00	-109.815,00	-244.588,00	-226.582,00	908,00	-107,00	-317.047,00	-58.547,00
	1926	-337.601,00	-17.269,00	-79.049,00	-59.358,00	-232.293,00	-250.058,00	10.486,00	-1.650,00	-382.426,00	-86.450,00
	1927	-752.843,00	-5.529,00	-91.550,00	-85.068,00	-350.683,00	-322.486,00	-14.173,00	-5.256,00	-429.349,00	-139.857,00
	1928	-620.594,00	-12.356,00	-119.503,00	-54.202,00	-344.222,00	-354.192,00	-14.003,00	-9.426,00	-879.716,00	-113.980,00
	1929	-970.341,00	-4.778,00	-108.350,00	-160.950,00	-276.208,00	-276.049,00	-37.217,00	-14.537,00	-717.516,00	-113.336,00
	1930	-775.902,00	-5.152,00	-110.367,00	-40.158,00	-312.655,00	-335.118,00	-25.433,00	-3.193,00	-421.537,00	-98.093,00
	1931	-117.846,00	-14.708,00	-105.543,00	-151.438,00	-312.568,00	-556.143,00	-25.667,00	-3.802,00	-373.415,00	-78.343,00
	1932	-602.525,00	-3.440,00	-61.557,00	-13.049,00	-249.014,00	-774.765,00	-16.435,00	469,00	-65.872,00	-10.591,00
	1933	150.129,00	4.527,00	-43.219,00	-68.675,00	-415.713,00	-618.804,00	3.857,00	840,00	-241.396,00	-42.925,00
	1934	248.974,00	653,00	-39.700,00	-855,00	-127.283,00	-376.058,00	6.189,00	819,00	-6.640,00	-71.805,00
Γ. Περίοδος 1935-1939: Η πιορεία προς τον πόλεμο	1935	535.143,00	-5.343,00	-29.272,00	1.999,00	-41.127,00	-415.969,00	-27.153,00	14.288,00	-3.622,00	-73.152,00
	1936	210.910,00	-3.309,00	-49.440,00	-328.541,00	26.964,00	-486.021,00	1.729,00	1.408,00	-716.210,00	-105.266,00
	1937	928.558,00	-1.047,00	-30.374,00	569,00	-34.679,00	-155.618,00	25.171,00	2.192,00	-145.918,00	-139.884,00
	1938	661.462,00	-787,00	11.341,00	-667.240,00	-29.557,00	-333.094,00	22.069,00	779,00	-320.248,00	-130.979,00

Βιργινία - Αναστασία Φουρνάρη

	Έτος	Κάτω Χώρες (Ολλανδία)	Αυστρία (Ουγγαρία)	Τουρκία	Νορβηγία	Δανία	Σουηδία	Φινλανδία	Ουγγαρία	Σύνολο	
Α. Περίοδος 1917-1926 (Ανασυγκρότηση Ευρώπης)	1917	-1.499,88	-270,84	-86,17						-92.907,26	
	1918	-564,41	-351,19	-162,61						-112.174,60	
	1919	81.141,78	681,68	25.515,85						-563.609,63	
	1920	-17.467,56	-4.593,75	-6.448,37						-1.136.215,89	
	1921	18.628,08	3.027,26	10.671,63	767,58	-65,10	-20.226,13	1.662,10	-114,27	-823.584,13	
	1922	91.036,94	4.922,50	-21.058,13	195,98	-475,34	-19.681,92	2.629,83	-712,03	-618.670,57	
	1923	83.379,00	58.334,00	-169.162,00	-5.578,00	-1.844,00	-27.349,00	2.258,00	-3.228,00	-3.306.929,00	
	1924	44.896,00	-27.692,00	-179.634,00	-8.171,00	-2.749,00	-48.947,00	7.206,00	-9.322,00	-4.481.192,00	
	1925	-67.315,00	-45.015,00	-189.646,00	-10.199,00	-4.293,00	-67.851,00	1.435,00	-5.943,00	-5.099.414,00	
	1926	-50.725,00	-66.596,00	-214.849,00	-19.808,00	-946,00	-35.177,00	6.444,00	-61.235,00	-4.274.714,00	
Β. Περίοδος 1927-1934: Οικονομική ώθηση, κρίση και κάμψη	1927	-92.697,00	-38.697,00	-249.530,00	-26.309,00	-7.408,00	-34.954,00	13.541,00	-84.124,00	-6.144.843,00	
	1928	103.062,00	-30.459,00	-242.007,00	-30.599,00	-13.224,00	-73.757,00	4.279,00	-87.669,00	-5.454.290,00	
	1929	48.292,00	29.934,00	-319.767,00	-16.947,00	-11.531,00	44.771,00	-1.063,00	-219.306,00	-5.736.986,00	
	1930	169.444,00	37.605,00	-383.513,00	-26.245,00	-15.733,00	-28.621,00	5.962,00	-148.690,00	-4.152.101,00	
	1931	195.445,00	106.157,00	-468.411,00	-18.237,00	-5.828,00	-57.976,00	4.368,00	-39.090,00	-4.185.185,00	
	1932	281.724,00	28.227,00	-255.600,00	-14.236,00	-11.799,00	-69.358,00	-1.051,00	-68.431,00	-2.836.997,00	
	1933	70.399,00	-15.035,00	-251.518,00	-16.226,00	-15.889,00	16.052,00	-29.175,00	-5.800,00	-3.101.209,00	
	1934	40.873,00	-39.708,00	-206.379,00	-14.440,00	958,00	-40.361,00	2.907,00	-23.452,00	-2.343.796,00	
	Γ. Περίοδος 1935-1939: Η πορεία προς σταθερότητα	1935	7.122,00	-112.938,00	-156.434,00	3.076,00	2.021,00	-20.379,00	37.671,00	-18.167,00	-1.978.071,00
		1936	9.824,00	-77.565,00	-136.531,00	-19.670,00	5.840,00	-136.493,00	9.603,00	-135.080,00	-3.786.770,00
1937		-120.569,00	-217.030,00	-146.477,00	-52.760,00	-72.216,00	-131.327,00	21.137,00	-351.579,00	-4.367.318,00	
1938		-84.636,00	-53.140,00	-206.771,00	17.812,00	7.331,00	-123.889,00	23.010,00	42.208,00	-4.051.588,00	

ΠΙΝΑΚΑΣ Π-6

Κίνηση προϊόντων Εισαγωγικού Εμπορίου Ελλάδος με κυριότερες χώρες (16 προϊόντα με 28 χώρες):

A. Περίοδος 1917-1926 (Ανασυγκρότηση Ευρώπης) – σε χιλιάδες δραχμές

Κατηγορίες Εμπορευμάτων	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926
Ζωοκομικά - Αλιευτικά	9.871,76	53.551,80	108.450,01	155.008,23	128.688,06	175.766,37	374.114,00	693.642,00	1.013.754,00	975.147,00
Γεωργικά Προϊόντα και Κηπευτικά	99.742,88	291.625,57	289.240,91	528.715,34	511.287,12	1.253.149,80	2.631.130,00	2.525.455,00	3.044.153,00	3.360.280,00
Έλαια, Ελαιώδεις Ουσίες και Καρποί	961,55	2.926,34	7.950,09	25.237,91	13.862,00	18.724,70	28.678,00	52.393,00	57.317,00	69.912,00
Δασικά Προϊόντα και Έπιπλα	15.221,31	3.825,03	16.263,25	61.174,55	60.880,32	105.379,04	232.607,00	314.137,00	471.981,00	487.636,00
Φυτικές Βαφές και Βυρσοδεψικές Ύλες	684,65	3.420,05	2.301,82	5.389,93	3.605,22	6.098,53	9.806,00	15.020,00	17.714,00	59.637,00
Ορυκτά και Μέταλλα	13.510,24	29.579,61	158.162,16	298.661,35	248.007,25	351.720,14	605.004,00	993.742,00	1.514.023,00	1.920.806,00
Φαρμακευτικά Είδη και Χημικά Προϊόντα	14.050,61	55.272,87	113.308,31	151.556,98	116.936,96	190.050,84	318.444,00	423.221,00	556.388,00	236.071,00
Δέρματα και Οστά Ζώων Κατεργασμένα	5.064,78	23.269,69	95.016,84	85.917,69	57.527,29	54.618,41	115.381,00	161.126,00	147.354,00	221.734,00
Καουτσούκ και Γιουταπέρκα										35.817,00
Ζαχαροπλαστική και Φυραματοποιία	22.530,23	46.795,14	112.736,10	92.350,70	100.994,26	198.156,04	318.609,00	465.666,00	428.931,00	454.834,00
Οίνοι και διάφορα Οινοπνευματώδη Ποτά	2.432,03	2.761,42	2.680,35	7.621,96	8.107,58	11.663,55	12.010,00	19.007,00	7.951,00	11.248,00
Νήματα και Υφάσματα	25.624,35	174.519,26	493.204,54	565.567,00	356.730,82	595.141,67	1.091.103,00	1.724.089,00	1.987.610,00	1.566.662,00
Είδη Καννάβевος και Πιλοποιία	2.130,96	18.442,80	52.161,24	55.378,58	31.394,27	36.703,11	66.870,00	106.563,00	155.272,00	24.375,00
Αγγειοπλαστικά Προϊόντα	583,80	2.858,07	11.893,16	27.140,23	19.557,53	25.816,08	34.447,00	66.495,00	115.633,00	81.980,00
Μουσικά Όργανα και Επιστημονικά Εργαλεία	2.041,72	5.229,94	13.967,98	37.691,17	14.523,93	11.959,34	25.677,00	48.651,00	87.449,00	82.777,00
Είδη Χάρτου. Τυπογραφίας. Χαλκογραφία	7.276,20	9.856,61	22.531,31	38.516,60	32.160,60	63.697,62	85.745,00	139.201,00	142.245,00	175.386,00

Βιργινία - Αναστασία Φουρνάρη

Κατηγορίες Εμπορευμάτων	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926
Σύνολο	221.727,05	723.934,19	1.499.868,07	2.135.928,22	1.704.263,19	3.098.645,25	5.949.625,00	7.748.408,00	9.747.775,00	9.764.302,00

Β. Περίοδος 1927-1934: Οικονομική ώθηση, κρίση και κάμψη

Κατηγορίες Εμπορευμάτων	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Ζωοκομικά - Αλιευτικά	1.357.609,00	1.015.886,00	1.105.369,00	855.639,00	860.164,00	587.516,00	567.049,00	752.312,00
Γεωργικά Προϊόντα και Κηπευτικά	3.504.336,00	3.456.548,00	3.895.646,00	2.771.776,00	1.956.281,00	2.174.873,00	1.875.624,00	1.219.935,00
Έλαια, Ελαιώδεις Ουσίες και Καρποί	222.167,00	183.433,00	171.547,00	79.199,00	81.643,00	76.384,00	128.414,00	134.666,00
Δασικά Προϊόντα και Έπιπλα	545.125,00	534.288,00	655.609,00	558.419,00	464.954,00	412.043,00	369.490,00	457.477,00
Φυτικές Βαφές και Βυρσοδειφικές Ύλες	89.236,00	98.076,00	107.552,00	104.301,00	96.340,00	92.773,00	129.992,00	145.018,00
Ορυκτά και Μέταλλα	2.415.390,00	2.707.290,00	2.756.104,00	2.136.346,00	1.843.921,00	1.747.838,00	1.886.406,00	2.250.720,00
Φαρμακευτικά Είδη και Χημικά Προϊόντα	339.916,00	322.684,00	441.960,00	332.713,00	323.493,00	356.334,00	506.142,00	482.503,00
Δέρματα και Οστά Ζώων Κατεργασμένα	310.881,00	287.319,00	355.710,00	242.713,00	246.253,00	150.468,00	263.503,00	288.771,00
Καουτσούκ και Γιουταπέρκα	53.729,00	67.471,00	64.817,00	67.514,00	54.730,00	32.442,00	42.159,00	54.796,00
Ζαχαροπλαστική και Φυραματοποιία	576.579,00	492.716,00	366.591,00	282.555,00	206.354,00	275.420,00	338.529,00	321.916,00
Οίνοι και διάφορα Οινοπνευματώδη Ποτά	17.345,00	31.574,00	35.595,00	11.541,00	8.460,00	5.037,00	4.177,00	8.006,00
Νήματα και Υφάσματα	2.220.131,00	2.010.999,00	2.059.271,00	1.857.683,00	1.566.779,00	1.233.147,00	1.611.278,00	1.837.126,00
Είδη Καννάβεως και Πιλοποιία	37.185,00	35.616,00	46.567,00	42.132,00	30.888,00	20.462,00	22.374,00	29.824,00
Αγγειοπλαστικά Προϊόντα	105.148,00	117.268,00	140.909,00	150.529,00	123.734,00	81.860,00	77.926,00	104.203,00
Μουσικά Όργανα και Επιστημονικά Εργαλεία	125.489,00	175.898,00	205.856,00	232.422,00	235.252,00	174.048,00	119.656,00	164.097,00
Είδη Χάρτου. Τυπογραφίας. Χαλκογραφία	223.110,00	269.859,00	209.170,00	282.977,00	224.815,00	217.245,00	268.283,00	265.135,00
Σύνολο	12.143.376,00	11.806.925,00	12.618.273,00	10.008.459,00	8.324.061,00	7.637.890,00	8.211.002,00	8.516.505,00

Γ. Περίοδος 1935-1939: Η πορεία προς τον πόλεμο

Κατηγορίες Εμπορευμάτων	1935	1936	1937	1938
Ζωοκομικά - Αλιευτικά	819.857,00	764.932,00	762.294,00	885.766,00
Γεωργικά Προϊόντα και Κηπευτικά	2.111.420,00	2.771.935,00	3.575.136,00	2.955.069,00
Έλαια, Ελαιώδεις Ουσίες και Καρποί	133.675,00	102.070,00	326.419,00	79.413,00
Δασικά Προϊόντα και Έπιπλα	645.133,00	548.923,00	695.714,00	607.615,00
Φυτικές Βαφές και Βυρσοδειψικές Ύλες	143.498,00	142.150,00	168.882,00	148.480,00
Ορυκτά και Μέταλλα	2.613.000,00	2.840.939,00	3.926.587,00	4.281.759,00
Φαρμακευτικά Είδη και Χημικά Προϊόντα	528.478,00	594.800,00	844.376,00	738.809,00
Δέρματα και Οστά Ζώων Κατεργασμένα	243.596,00	288.791,00	356.250,00	328.962,00
Καουτσούκ και Γιουταπέρκα	53.187,00	52.194,00	87.619,00	82.600,00
Ζαχαροπλαστική και Φυραματοποιία	303.440,00	327.386,00	452.832,00	484.433,00
Οίνοι και διάφορα Οινοπνευματώδη Ποτά	3.676,00	3.905,00	6.890,00	11.497,00
Νήματα και Υφάσματα	1.968.161,00	2.058.510,00	2.201.714,00	1.883.064,00
Είδη Καννάβевς και Πιλοποιία	24.676,00	18.337,00	20.587,00	18.220,00
Αγγειοπλαστικά Προϊόντα	112.358,00	121.039,00	134.161,00	137.455,00
Μουσικά Όργανα και Επιστημονικά Εργαλεία	234.911,00	250.734,00	333.463,00	533.231,00
Είδη Χάρτου. Τυπογραφίας. Χαλκογραφία	271.253,00	301.439,00	337.899,00	341.198,00
Σύνολο	10.210.319,00	11.188.084,00	14.230.823,00	13.517.571,00

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

ΠΙΝΑΚΑΣ Π-7

Κίνηση Εξωτερικού Εμπορίου Ελλάδος με κυριότερες χώρες (16 προϊόντα με 28 χώρες):

Α. Περίοδος 1917-1926 (Ανασυγκρότηση Ευρώπης)

Κατηγορίες Εμπορευμάτων	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926
Ζωοκομικά - Αλιευτικά	6.947,87	15.557,69	35.847,87	25.817,43	32.020,82	47.074,16	126.088,00	117.404,00	178.048,00	63.338,00
Γεωργικά Προϊόντα και Κηπευτικά	56.505,06	247.110,57	488.680,25	393.975,75	681.448,93	2.018.863,02	1.938.040,00	2.508.953,00	3.212.671,00	4.147.629,00
Έλαια, Ελαιώδεις Ουσίες και Καρποί	9.605,85	5.496,26	27.331,35	18.907,28	69.773,47	138.595,70	129.390,00	229.669,00	580.738,00	165.385,00
Δασικά Προϊόντα και Έπιπλα	1.970,16	10.214,93	7.724,62	13.082,36	9.297,04	14.542,37	34.685,00	51.126,00	65.051,00	94.174,00
Φυτικές Βαφές και Βυρσοδεψικές Ύλες	396,72	1.170,00	1.802,49	1.913,97	2.079,29	6.091,66	5.731,00	3.491,00	9.165,00	11.752,00
Ορυκτά και Μέταλλα	31.866,77	6.082,44	15.798,24	94.993,08	23.734,66	36.403,54	91.315,00	102.894,00	139.016,00	180.253,00
Φαρμακευτικά Είδη και Χημικά Προϊόντα	220,82	495,45	28.517,03	13.583,04	28.194,04	48.164,63	33.419,00	31.557,00	29.072,00	25.623,00
Δέρματα και Οστά Ζώων Κατεργασμένα	0,00	181,20	25.756,46	16.289,91	7.709,64	7.621,18	3.245,00	1.305,00	3.336,00	124.605,00
Καουτσούκ και Γιουταπέρκα										118,00
Ζαχαροπλαστική και Φυραματοποιία	0,00	25,59	2.566,63	4.745,97	2.277,64	2.751,13	1.673,00	2.330,00	1.961,00	2.863,00
Οίνοι και διάφορα Οινοπνευματώδη Ποτά	4.989,59	9.599,95	25.009,53	43.476,19	31.110,36	115.322,53	105.597,00	129.838,00	239.858,00	451.849,00
Νήματα και Υφάσματα	1,40	804,17	92.398,17	47.082,33	44.992,07	41.348,99	58.752,00	77.078,00	95.940,00	122.013,00
Είδη Καννάβευς και Πιλοποιία	0,00	0,00	4.944,95	5.000,99	2.595,65	2.744,95	2.488,00	1.690,00	9.251,00	179,00
Αγγειοπλαστικά Προϊόντα	0,01	0,00	298,53	732,85	733,71	702,50	915,00	603,00	669,00	1.130,00
Μουσικά Όργανα και Επιστημονικά Εργαλεία	0,00	0,00	482,37	422,16	472,57	321,15	854,00	926,00	937,00	729,00
Είδη Χάρτου. Τυπογραφίας. Χαλκογραφία	16,72	19,60	658,61	628,77	690,64	1.254,14	1.391,00	1.482,00	1.676,00	5.885,00
Σύνολο	112.520,97	296.757,82	757.817,09	680.652,08	937.130,51	2.481.801,65	2.533.583,00	3.260.346,00	4.567.389,00	5.397.525,00

B. Περίοδος 1927-1934: Οικονομική ώθηση, κρίση και κάμψη

Κατηγορίες Εμπορευμάτων	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Ζωοκομικά - Αλιευτικά	30.504,00	59.006,00	40.280,00	24.098,00	13.763,00	27.951,00	63.328,00	48.294,00
Γεωργικά Προϊόντα και Κηπευτικά	4.562.089,00	4.590.554,00	5.264.538,00	4.605.359,00	3.315.704,00	3.357.523,00	3.401.989,00	3.872.144,00
Έλαια, Ελαιώδεις Ουσίες και Καρποί	311.836,00	267.695,00	438.480,00	232.629,00	233.271,00	611.681,00	644.186,00	474.659,00
Δασικά Προϊόντα και Έπιπλα	98.977,00	99.848,00	78.952,00	78.009,00	55.460,00	75.532,00	124.607,00	186.779,00
Φυτικές Βαφές και Βυρσοδειψικές Ύλες	7.210,00	9.033,00	9.361,00	10.322,00	11.294,00	10.186,00	11.872,00	19.892,00
Ορυκτά και Μέταλλα	152.294,00	426.312,00	165.174,00	401.851,00	182.797,00	296.885,00	233.192,00	259.736,00
Φαρμακευτικά Είδη και Χημικά Προϊόντα	35.533,00	46.477,00	68.450,00	68.468,00	33.463,00	42.783,00	49.428,00	63.064,00
Δέρματα και Οστά Ζώων Κατεργασμένα	147.792,00	196.154,00	151.152,00	144.619,00	97.324,00	65.640,00	128.012,00	142.056,00
Καουτσούκ και Γιουταπέρκα	433,00	195,00	195,00	106,00	203,00	21,00	78,00	285,00
Ζαχαροπλαστική και Φυραματοποιία	2.143,00	3.475,00	3.109,00	1.777,00	2.644,00	1.651,00	6.167,00	6.978,00
Οίνοι και διάφορα Οινοπνευματώδη Ποτά	573.664,00	525.091,00	622.694,00	294.561,00	198.739,00	193.608,00	348.739,00	222.958,00
Νήματα και Υφάσματα	77.832,00	73.382,00	66.814,00	95.424,00	31.227,00	38.558,00	84.104,00	93.145,00
Είδη Καννάβεως και Πιλοποιία	351,00	391,00	426,00	354,00	128,00	297,00	654,00	587,00
Αγγειοπλαστικά Προϊόντα	1.271,00	1.602,00	2.107,00	1.879,00	843,00	3.823,00	13.248,00	17.728,00
Μουσικά Όργανα και Επιστημονικά Εργαλεία	852,00	637,00	1.035,00	1.193,00	1.457,00	3.275,00	3.594,00	3.636,00
Είδη Χάρτου. Τυπογραφίας. Χαλκογραφία	6.265,00	7.431,00	8.039,00	5.074,00	5.924,00	5.047,00	8.936,00	14.165,00
Σύνολο	6.009.046,00	6.307.283,00	6.920.806,00	5.965.723,00	4.184.241,00	4.734.461,00	5.122.134,00	5.426.106,00

Γ. Περίοδος 1935-1939: Η πορεία προς τον πόλεμο

Κατηγορίες Εμπορευμάτων	1935	1936	1937	1938
Ζωοκομικά - Αλιευτικά	43.099,00	69.657,00	70.362,00	62.528,00
Γεωργικά Προϊόντα και Κηπευτικά	5.203.193,00	5.131.092,00	6.341.461,00	7.216.720,00
Έλαια, Ελαιώδεις Ουσίες και Καρποί	713.527,00	612.701,00	565.523,00	917.562,00
Δασικά Προϊόντα και Έπιπλα	199.125,00	178.238,00	327.393,00	256.354,00
Φυτικές Βαφές και Βυρσοδεφικές Ύλες	53.501,00	68.383,00	82.373,00	59.640,00
Ορυκτά και Μέταλλα	272.827,00	434.922,00	701.102,00	564.300,00
Φαρμακευτικά Είδη και Χημικά Προϊόντα	55.241,00	74.062,00	109.122,00	91.965,00
Δέρματα και Οστά Ζώων Κατεργασμένα	146.711,00	344.505,00	364.702,00	259.324,00
Καουτσούκ και Γιουταπέρκα	211,00	244,00	92,00	193,00
Ζαχαροπλαστική και Φυραματοποιία	7.496,00	8.203,00	7.480,00	7.243,00
Οίνοι και διάφορα Οινοπνευματώδη Ποτά	200.795,00	215.208,00	286.817,00	307.068,00
Νήματα και Υφάσματα	123.908,00	160.933,00	197.981,00	137.098,00
Είδη Καννάβевς και Πιλοποιία	145,00	511,00	74,00	27,00
Αγγειοπλαστικά Προϊόντα	18.692,00	6.436,00	10.872,00	6.395,00
Μουσικά Όργανα και Επιστημονικά Εργαλεία	3.391,00	2.376,00	1.941,00	2.189,00
Είδη Χάρτου. Τυπογραφίας. Χαλκογραφία	10.670,00	14.113,00	28.343,00	17.791,00
Σύνολο	7.052.532,00	7.321.584,00	9.095.638,00	9.906.397,00

ΠΙΝΑΚΑΣ Π-8

Ισοζύγιο Διεθνούς Εμπορίου Ελλάδος (1917-1938) με κυριότερα εμπορεύματα (16 προϊόντα με 28 χώρες)

	Κατηγορίες Εμπορευμάτων									
	Έτος	Ζωοκομικά - Αλιευτικά	Γεωργικά Προϊόντα και Κηπευτικά	Έλαια, Ελαιώδεις Ουσίες και Καρποί	Δασικά Προϊόντα και Έπιπλα	Φυτικές Βαφές και Βυρσοδειψικές Ύλες	Ορυκτά και Μέταλλα	Φαρμακευτικά Είδη και Χημικά Προϊόντα	Δέρματα και Οστά Ζώων Κατεργασμένα	
Α. Περίοδος 1917-1926 (Ανασυγκρότηση Ευρώπης)	1917	2.924	43.238	-8.644	13.251	288	-18.357	13.830	5.065	
	1918	37.994	44.515	-2.570	-6.390	2.250	23.497	54.777	23.088	
	1919	72.602	-199.439	-19.381	8.539	499	142.364	84.791	69.260	
	1920	129.191	134.740	6.331	48.092	3.476	203.668	137.974	69.628	
	1921	96.667	-170.162	-55.911	51.583	1.526	224.273	88.743	49.818	
	1922	128.692	-765.713	-119.871	90.837	7	315.317	141.886	46.997	
	1923	248.026	693.090	-100.712	197.922	4.075	513.689	285.025	112.136	
	1924	576.238	16.502	-177.276	263.011	11.529	890.848	391.664	159.821	
	1925	835.706	-168.518	-523.421	406.930	8.549	1.375.007	527.316	144.018	
	1926	911.809	-787.349	-95.473	393.462	47.885	1.740.553	210.448	97.129	
Β. Περίοδος 1927-1934: Οικονομική ώθηση, κρίση και κάμψη	1927	1.327.105	-1.057.753	-89.669	446.148	82.026	2.263.096	304.383	163.089	
	1928	956.880	-1.134.006	-84.262	434.440	89.043	2.280.978	276.207	91.165	
	1929	1.065.089	-1.368.892	-266.933	576.657	98.191	2.590.930	373.510	204.558	
	1930	831.541	-1.833.583	-153.430	480.410	93.979	1.734.495	264.245	98.094	
	1931	846.401	-1.359.423	-151.628	409.494	85.046	1.661.124	290.030	148.929	
	1932	559.565	-1.182.650	-535.297	336.511	82.587	1.450.953	313.551	84.828	
	1933	503.721	-1.526.365	-515.772	244.883	118.120	1.653.214	456.714	135.491	
	1934	704.018	-2.652.209	-339.993	270.698	125.126	1.990.984	419.439	146.715	
	Γ. Περίοδος 1935-1939: Η πορεία προς τον πόλεμο	1935	776.758	-3.091.773	-579.852	446.008	89.997	2.340.173	473.237	96.885
		1936	695.275	-2.359.157	-510.631	370.685	73.767	2.406.017	520.738	-55.714
1937		691.932	-2.766.325	-239.104	368.321	86.509	3.225.485	735.254	-8.452	
1938		823.238	-4.261.651	-838.149	351.261	88.840	3.717.459	646.844	69.638	

	Κατηγορίες Εμπορευμάτων										
	Έτος	Καουτσούκ και Γιουταπέρκα	Ζαχαροπλαστική και Φυραματοποιία	Οίνοι και διάφορα Οινοπνευματώδη Ποτά	Νήματα και Υφάσματα	Είδη Καννάβεως και Πιλοποιία	Αγγειοπλαστικά Προϊόντα	Μουσικά Όργανα και Επιστημονικά Εργαλεία	Είδη Χάρτου. Τυπογραφίας. Χαλκογραφία	Σύνολο	
Α. Περίοδος 1917-1926 (Ανασυγκρότηση Ευρώπης)	1917		22.530	-2.558	25.623	2.131	584	2.042	7.259	109.206	
	1918		46.770	-6.839	173.715	18.443	2.858	5.230	9.837	427.176	
	1919		110.169	-22.329	400.806	47.216	11.595	13.486	21.873	742.051	
	1920		87.605	-35.854	518.485	50.378	26.407	37.269	37.888	1.455.276	
	1921		98.717	-23.003	311.739	28.799	18.824	14.051	31.470	767.133	
	1922		195.405	-103.659	553.793	33.958	25.114	11.638	62.443	616.844	
	1923		316.936	-93.587	1.032.351	64.382	33.532	24.823	84.354	3.416.042	
	1924		463.336	-110.831	1.647.011	104.873	65.892	47.725	137.719	4.488.062	
	1925		426.970	-231.907	1.891.670	146.021	114.964	86.512	140.569	5.180.386	
	1926	35.699	451.971	-440.601	1.444.649	24.196	80.850	82.048	169.501	4.366.777	
Β. Περίοδος 1927-1934: Οικονομική ώθηση, κρίση και κάμψη	1927	53.296	574.436	-556.319	2.142.299	36.834	103.877	124.637	216.845	6.134.330	
	1928	67.276	489.241	-493.517	1.937.617	35.225	115.666	175.261	262.428	5.499.642	
	1929	64.622	363.482	-587.099	1.992.457	46.141	138.802	204.821	201.131	5.697.467	
	1930	67.408	280.778	-283.020	1.762.259	41.778	148.650	231.229	277.903	4.042.736	
	1931	54.527	203.710	-190.279	1.535.552	30.760	122.891	233.795	218.891	4.139.820	
	1932	32.421	273.769	-188.571	1.194.589	20.165	78.037	170.773	212.198	2.903.429	
	1933	42.081	332.362	-344.562	1.527.174	21.720	64.678	116.062	259.347	3.088.868	
	1934	54.511	314.938	-214.952	1.743.981	29.237	86.475	160.461	250.970	3.090.399	
	Γ. Περίοδος 1935-1939: Η πορεία προς τον πόλεμο	1935	52.976	295.944	-197.119	1.844.253	24.531	93.666	231.520	260.583	3.157.787
		1936	51.950	319.183	-211.303	1.897.577	17.826	114.603	248.358	287.326	3.866.500
1937		87.527	445.352	-279.927	2.003.733	20.513	123.289	331.522	309.556	5.135.185	
1938		82.407	477.190	-295.571	1.745.966	18.193	131.060	531.042	323.407	3.611.174	

ΠΙΝΑΚΑΣ Π-9
Ισοτιμία Δραχμής Λίρας Στερλίνας

Έτος	1 Λ.Σ. = Δρχ.
1917	24,6
1918	24,8
1919	24,3
1920	34,1
1921	70,4
1922	166,5
1923	296,4
1924	247,4
1925	312,6
1926	386,5
1927	368,6
1928	372,9
1929	375,0
1930	375,0
1931	352,8
1932	473,0
1933	596,0
1934	543,9
1935	529,2
1936	539,3
1937	550,0
1938	550,0

ΠΙΝΑΚΑΣ Π-10

*Κίνηση Εισαγωγικού Εμπορίου Ελλάδος σε χώρες (16 προϊόντα με 28 χώρες):
Α. Περίοδος 1917-1926 (Ανασυγκρότηση Ευρώπης) – σε χιλ. λίρες στερλίνες*

Χώρες	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926
Γερμανία	7,29	1,98	12,75	775,30	1.209,66	1.116,09	933,73	1.901,41	2.581,59	1.954,50
Γαλλία	1.198,52	3.334,57	5.549,23	6.499,94	1.958,12	1.215,22	1.446,02	2.682,93	2.752,26	2.111,44
Ιταλία	1.111,30	3.216,45	6.775,04	6.310,09	2.210,26	1.722,47	1.507,42	3.561,20	3.160,86	1.915,63
Μ. Βρετανία	543,71	3.397,39	16.904,29	15.597,98	4.180,50	2.662,94	2.901,32	5.146,17	4.905,20	2.985,69
Αλβανία	0,00	0,00	0,00	0,00	34,89	24,94	23,40	145,30	188,68	185,74
Βουλγαρία	0,16	14,39	93,78	89,08	240,82	454,05	362,57	644,56	901,90	1.294,48
Γιουγκοσλαβία	0,00	0,00	0,00	0,00	920,61	479,86	621,78	1.246,56	1.060,02	1.475,10
Ρουμανία	0,00	1,00	41,43	628,31	734,27	703,30	1.049,37	1.455,92	1.997,07	2.281,53
Τσεχοσλαβακία	0,00	0,00	0,00	0,00	58,51	48,37	156,11	879,84	915,36	1.211,19
Αίγυπτος	737,13	2.488,42	3.294,44	1.712,74	779,30	1.002,01	603,27	772,74	656,39	338,39
Ην. Πολιτείες	4.459,97	3.468,93	14.390,62	13.375,14	5.929,83	4.327,50	4.210,30	4.487,15	5.828,50	4.212,96
Ισπανία	0,00	0,00	0,00	0,00	301,15	61,95	27,48	57,74	67,67	48,45
Ελβετία	81,84	168,12	677,15	551,98	107,45	54,01	74,51	235,04	226,96	208,93
Αυστραλία	0,00	0,00	0,00	0,00	7,11	31,13	108,33	337,49	351,47	154,92
Βέλγιο (Λουξεμ. Ένωση)	0,96	0,76	76,02	1.113,99	764,22	608,05	600,06	1.226,65	1.110,56	885,26
Ρωσία (Ε.Σ.Σ.Δ)	5,22	4,34	121,83	403,23	60,15	8,14	317,53	332,59	748,46	658,49
Κύπρος	0,00	0,00	0,00	0,00	15,19	50,80	72,09	151,71	71,58	28,11
Κίνα	0,00	0,00	0,00	0,00	5,62	1,42	2,81	9,22	11,53	8,14
Καναδάς	0,00	0,00	0,00	0,00	3.123,65	2.523,31	3.284,79	3.545,43	1.036,67	1.006,69
Βραζιλία	0,00	0,00	0,00	0,00	102,21	107,33	116,70	211,45	188,08	225,92
Κάτω Χώρες (Ολλανδία)	61,41	22,76	693,29	1.548,68	647,34	348,22	339,85	845,03	818,35	612,02
Αυστρία (Ουγγαρία)	11,02	14,16	29,21	143,17	77,50	52,56	54,07	149,98	163,98	192,25
Τουρκία	3,50	10,54	2.517,73	1.862,21	507,29	681,71	670,88	840,13	784,48	636,39
Νορβηγία	0,00	0,00	0,00	0,00	32,89	11,19	30,78	46,45	46,56	52,97
Δανία	0,00	0,00	0,00	0,00	4,40	4,96	7,33	12,49	15,12	6,69
Σουηδία	0,00	0,00	0,00	0,00	292,32	199,03	106,66	212,39	242,96	179,13
Φινλανδία	0,00	0,00	0,00	0,00	0,30	0,10	0,00	0,00	0,47	1,06
Ουγγαρία	0,00	0,00	0,00	0,00	1,87	16,25	14,20	37,87	39,13	160,20
Σύνολο	8.222,03	16.143,80	51.176,80	50.611,84	24.307,43	18.516,91	19.643,36	31.175,44	30.871,84	25.032,28

Β. Περίοδος 1927-1934: Οικονομική ώθηση, κρίση και κάμψη

Χώρες	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Γερμανία	2.560,97	2.880,10	3.332,49	2.928,63	3.035,73	1.610,88	1.454,12	2.374,57
Γαλλία	2.660,36	2.345,98	2.409,08	2.080,64	1.625,03	842,87	609,71	1.083,03
Ιταλία	2.253,10	1.743,19	2.008,05	1.758,88	1.521,66	953,51	802,04	790,93
Μ. Βρετανία	4.618,36	4.816,10	4.502,31	3.687,03	3.266,97	2.270,91	2.023,09	2.712,44
Αλβανία	104,27	132,52	157,58	107,71	72,57	22,97	16,12	67,38
Βουλγαρία	1.214,13	681,43	645,21	425,54	165,97	21,98	7,03	27,77
Γιουγκοσλαβία	2.453,27	1.648,55	2.110,59	1.653,16	1.201,94	751,68	533,88	756,25
Ρουμανία	2.549,23	2.142,32	2.374,71	1.197,38	1.252,15	1.498,93	831,49	826,00
Τσεχοσλαβακία	1.551,77	1.276,32	1.229,62	1.028,55	811,57	565,88	584,88	764,62
Αίγυπτος	558,43	717,22	691,26	342,17	260,69	225,12	276,39	263,20
Ην. Πολιτείες	5.459,42	5.190,73	5.568,58	4.401,97	2.387,04	2.302,57	826,86	1.004,61
Ισπανία	28,42	34,22	14,55	14,49	42,40	8,10	8,85	2,52
Ελβετία	262,57	346,40	326,81	343,25	337,04	148,52	109,19	137,03
Αυστραλία	231,84	146,40	430,90	108,30	429,69	28,47	117,03	3,37
Βέλγιο (Λουξεμ. Ένωση)	1.176,89	1.354,75	1.313,91	1.258,44	1.039,67	699,77	819,52	396,77
Ρωσία (Ε.Σ.Σ.Δ)	897,54	954,66	749,37	948,03	1.651,54	1.678,31	1.089,57	818,85
Κύπρος	107,41	120,64	169,21	108,78	119,89	71,37	37,65	41,77
Κίνα	15,56	27,24	40,61	9,66	12,51	0,29	0,01	0,28
Καναδάς	1.177,03	2.373,26	1.919,67	1.143,83	1.068,86	143,61	407,14	18,51
Βραζιλία	384,47	309,84	307,96	265,17	228,82	25,80	86,33	240,63
Κάτω Χώρες (Ολλανδία)	776,74	554,34	666,55	493,93	422,59	448,52	413,60	447,46
Αυστρία (Ουγγαρία)	284,80	317,05	391,94	343,34	361,48	363,48	180,71	285,56
Τουρκία	731,87	704,34	888,62	1.050,89	1.364,38	559,48	460,27	470,88
Νορβηγία	79,38	89,44	93,13	75,06	54,10	33,48	38,97	36,95
Δανία	24,54	36,89	31,47	44,92	18,39	26,43	28,73	11,75
Σουηδία	280,69	306,95	502,53	374,77	348,22	299,78	171,66	336,70
Φινλανδία	1,51	3,59	7,62	10,74	13,19	18,85	64,50	33,98
Ουγγαρία	231,84	291,59	643,17	465,02	209,28	163,84	52,43	58,01
Σύνολο	32.676,40	31.546,07	33.527,47	26.670,25	23.323,38	15.785,41	12.051,75	14.011,83

Γ. Περίοδος 1935-1939: Η πορεία προς τον πόλεμο

Χώρες	1935	1936	1937	1938
Γερμανία	3.772,92	4.962,71	7.516,78	7.738,96
Γαλλία	342,31	426,00	483,89	415,63
Ιταλία	744,48	109,47	794,90	910,31
Μ. Βρετανία	3.132,84	3.572,83	3.031,87	3.501,97
Αλβανία	99,40	54,57	68,47	110,53
Βουλγαρία	61,09	32,59	41,81	69,33
Γιουγκοσλαβία	772,89	1.283,07	1.526,87	823,30
Ρουμανία	1.503,97	1.175,09	3.076,83	2.774,85
Τσεχοσλαβακία	780,59	406,94	508,71	438,52
Αίγυπτος	410,45	436,48	502,77	443,69
Ην. Πολιτείες	1.261,02	1.568,50	1.185,34	1.944,70
Ισπανία	11,68	6,76	1,97	1,71
Ελβετία	152,50	173,47	166,33	156,20
Αυστραλία	0,13	613,60	6,32	1.220,35
Βέλγιο (Λουξεμ. Ένωση)	232,26	167,71	334,29	273,72
Ρωσία (Ε.Σ.Σ.Δ)	920,11	1.022,84	409,03	662,94
Κύπρος	53,94	42,85	19,23	24,60
Κίνα	0,04	0,17	0,01	0,00
Καναδάς	10,62	1.337,30	271,15	591,79
Βραζιλία	262,31	325,08	288,94	268,84
Κάτω Χώρες (Ολλανδία)	506,82	422,38	717,14	555,78
Αυστρία (Ουγγαρία)	404,51	455,81	695,18	402,29
Τουρκία	411,03	328,14	367,49	495,95
Νορβηγία	23,79	79,27	133,75	17,45
Δανία	23,22	70,48	226,41	69,49
Σουηδία	591,26	687,48	494,91	315,84
Φινλανδία	68,71	123,47	179,57	183,70
Ουγγαρία	77,04	341,34	842,21	197,42
Σύνολο	16.631,91	20.226,40	23.892,18	24.609,86

ΠΙΝΑΚΑΣ Π-11

Κίνηση Εξαγωγικού Εμπορίου Ελλάδος σε χώρες (16 προϊόντα με 28 χώρες):

Α. Περίοδος 1917-1926 (Ανασυγκρότηση Ευρώπης) – σε χιλ. λίρες στερλίνες

Χώρες	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926
Γερμανία	0,00	0,00	259,31	1.616,23	1.975,58	3.152,09	1.600,80	3.458,40	2.685,74	3.079,49
Γαλλία	801,53	2.521,05	1.696,33	1.057,29	418,27	749,06	413,13	633,37	922,77	882,61
Ιταλία	386,76	709,52	1.760,67	1.647,32	782,91	1.237,61	1.077,19	1.979,00	2.954,21	2.794,51
Μ. Βρετανία	1.201,62	3.344,37	7.957,15	3.979,09	2.846,97	2.551,37	2.373,72	1.940,64	1.987,79	1.639,50
Αλβανία	0,00	0,00	0,00	0,00	25,20	7,44	11,89	5,38	12,84	23,65
Βουλγαρία	0,00	0,00	381,56	610,42	114,41	99,09	136,26	169,47	179,83	95,93
Γιουγκοσλαβία	0,00	0,00	0,00	0,00	690,87	254,02	154,05	147,09	113,61	135,42
Ρουμανία	0,00	0,00	1.744,50	194,11	218,98	136,10	123,55	137,23	138,24	108,71
Τσεχοσλαβακία	0,00	0,00	0,00	0,00	1,34	59,67	33,97	1,77	4,91	25,13
Αίγυπτος	922,64	1.376,22	1.944,11	1.452,65	949,79	690,34	434,73	518,76	749,62	769,12
Ην. Πολιτείες	1.117,04	3.664,28	3.321,38	2.904,16	2.467,40	3.961,75	822,04	2.389,22	3.467,08	3.339,48
Ισπανία	0,00	0,00	0,00	0,00	12,70	0,19	1,19	24,80	11,02	3,76
Ελβετία	15,28	1,21	258,67	86,24	16,76	14,57	6,44	1,66	3,27	4,41
Αυστραλία	0,00	0,00	0,00	0,00	23,31	1,08	1,50	0,87	0,17	1,35
Βέλγιο (Λουξεμ. Ένωση)	0,00	0,00	354,18	1.022,79	187,45	151,69	225,13	343,31	328,13	284,24
Ρωσία (Ε.Σ.Σ.Δ)	0,00	0,00	647,65	3,43	0,62	0,18	0,53	5,43	23,63	11,51
Κύπρος	0,00	0,00	0,00	0,00	37,11	41,20	28,51	45,21	74,48	55,24
Κίνα	0,00	0,00	0,00	0,00	2,48	12,75	3,18	3,30	11,18	3,87
Καναδάς	0,00	0,00	0,00	0,00	58,03	24,69	26,98	18,70	22,44	17,23
Βραζιλία	0,00	0,00	0,00	0,00	10,87	0,76	1,03	1,43	0,79	2,25
Κάτω Χώρες (Ολλανδία)	0,44	0,00	4.032,46	1.036,43	911,94	894,98	621,16	1.026,50	603,01	480,78
Αυστρία (Ουγγαρία)	0,01	0,00	57,26	8,46	120,50	82,13	250,88	38,05	19,97	19,95
Τουρκία	0,00	3,98	3.567,76	1.673,10	658,87	555,23	100,16	114,05	177,80	80,51
Νορβηγία	0,00	0,00	0,00	0,00	43,79	12,37	11,96	13,42	13,93	1,72

Βιργινία - Αναστασία Φουρνάρη

Δανία	0,00	0,00	0,00	0,00	3,48	2,11	1,11	1,38	1,38	4,24
Σουηδία	0,00	0,00	0,00	0,00	5,01	80,82	14,39	14,54	25,91	88,11
Φινλανδία	0,00	0,00	0,00	0,00	23,91	15,89	7,62	29,13	5,06	17,73
Ουγγαρία	0,00	0,00	0,00	0,00	0,25	11,98	3,31	0,19	20,12	1,76
Σύνολο	4.445,32	11.620,63	27.982,99	17.291,72	12.608,80	14.801,17	8.486,38	13.062,30	14.558,93	13.972,21

Β. Περίοδος 1927-1934: Οικονομική ώθηση, κρίση και κάμψη

Χώρες	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Γερμανία	3.502,75	4.378,15	4.301,52	3.712,21	1.666,41	1.458,85	1.539,09	2.272,05	3.985,96	4.984,37	5.381,40	7.098,29
Γαλλία	973,65	862,76	1.134,89	1.073,86	735,07	498,20	697,77	271,71	362,78	447,87	437,71	537,85
Ιταλία	3.479,29	2.796,38	3.393,20	2.239,35	1.971,76	1.660,56	1.217,62	972,24	798,48	246,01	1.093,12	955,16
Μ. Βρετανία	1.875,06	2.219,75	2.175,13	1.995,75	1.784,01	2.348,41	163,61	1.769,37	1.695,20	1.667,40	1.677,21	1.533,54
Αλβανία	34,01	30,16	44,35	34,05	39,47	26,70	34,47	44,04	40,55	46,78	39,36	44,03
Βουλγαρία	90,66	54,72	84,20	59,45	62,57	31,13	16,12	37,33	29,10	44,31	41,42	54,63
Γιουγκοσλαβία	103,41	103,01	83,81	113,85	88,36	64,55	138,12	275,18	347,19	423,69	499,89	411,08
Ρουμανία	143,36	153,22	258,61	183,15	146,73	121,49	132,32	254,45	436,06	490,37	428,83	407,67
Τσεχοσλαβακία	414,79	207,98	206,38	696,61	114,48	164,44	144,80	195,08	355,34	290,71	697,70	537,77
Αίγυπτος	607,22	707,87	813,23	742,21	476,93	424,88	399,36	451,94	403,55	371,32	446,32	397,53
Ην. Πολιτείες	3.416,98	3.526,49	2.981,01	2.332,90	2.053,00	1.028,73	1.078,75	1.462,37	2.272,25	1.959,58	2.873,63	3.147,36
Ισπανία	13,42	1,09	1,81	0,75	0,71	0,83	16,45	3,72	1,58	0,62	0,06	0,28
Ελβετία	14,20	25,93	37,88	48,93	37,88	18,38	36,68	64,04	97,19	81,79	111,10	176,82
Αυστραλία	1,06	1,05	1,70	1,21	0,45	0,88	1,80	1,80	3,90	4,40	7,36	7,19
Βέλγιο (Λουξεμ. Ένωση)	225,50	431,66	577,35	424,69	153,70	173,31	122,01	162,75	154,54	217,71	271,24	219,98
Ρωσία (Ε.Σ.Σ.Δ)	22,65	4,83	13,24	54,38	75,17	40,33	51,31	127,44	134,07	121,63	126,09	57,32
Κύπρος	68,96	83,08	69,96	40,96	47,13	36,63	44,12	53,15	2,63	46,06	64,99	64,72
Κίνα	1,30	1,96	1,84	1,15	1,74	1,28	1,42	1,78	27,04	2,78	4,00	1,42
Καναδάς	12,22	14,14	6,29	19,73	10,43	4,34	2,12	6,30	3,77	9,26	5,85	9,53
Βραζιλία	5,04	4,18	5,73	3,59	6,76	3,41	14,31	108,61	124,08	129,89	34,61	30,70

Η «ρήτρα του μάλλον ευνοουμένου κράτους»

Κάτω Χώρες (Ολλανδία)	525,25	830,72	795,33	945,78	976,57	1.044,13	531,71	522,61	520,28	440,59	497,92	401,90
Αυστρία (Ουγγαρία)	179,82	235,37	471,77	443,62	662,38	423,16	155,49	212,55	191,10	311,99	300,58	305,67
Τουρκία	54,90	55,36	35,91	28,19	36,69	19,10	38,26	91,43	115,43	74,98	101,17	120,00
Νορβηγία	8,00	7,39	47,94	5,07	2,41	3,38	11,74	10,40	29,60	42,80	37,83	49,84
Δανία	4,45	1,43	0,72	2,96	1,87	1,48	2,07	13,52	27,04	81,31	95,11	82,81
Σουηδία	185,86	109,16	621,92	298,45	183,89	153,15	198,59	262,49	552,76	434,38	256,13	90,59
Φινλανδία	38,24	15,07	4,78	26,63	25,57	16,62	15,55	39,32	139,89	141,28	218,01	225,53
Ουγγαρία	3,61	56,49	58,35	68,51	98,48	19,16	42,70	14,90	42,72	90,87	202,97	274,16
Σύνολο	16.005,64	16.919,38	18.228,85	15.597,98	11.460,61	9.787,53	6.848,38	9.702,59	12.894,06	13.204,76	15.951,60	17.243,33

Γ. Περίοδος 1935-1939: Η πορεία προς τον πόλεμο

Χώρες	1935	1936	1937	1938
Γερμανία	3.985,96	4.984,37	5.381,40	7.098,29
Γαλλία	362,78	447,87	437,71	537,85
Ιταλία	798,48	246,01	1.093,12	955,16
Μ. Βρετανία	1.695,20	1.667,40	1.677,21	1.533,54
Αλβανία	40,55	46,78	39,36	44,03
Βουλγαρία	29,10	44,31	41,42	54,63
Γιουγκοσλαβία	347,19	423,69	499,89	411,08
Ρουμανία	436,06	490,37	428,83	407,67
Τσεχοσλαβακία	355,34	290,71	697,70	537,77
Αίγυπτος	403,55	371,32	446,32	397,53
Ην. Πολιτείες	2.272,25	1.959,58	2.873,63	3.147,36
Ισπανία	1,58	0,62	0,06	0,28
Ελβετία	97,19	81,79	111,10	176,82
Αυστραλία	3,90	4,40	7,36	7,19
Βέλγιο (Λουξεμ. Ένωση)	154,54	217,71	271,24	219,98

Βιργινία - Αναστασία Φουρνάρη

Ρωσία (Ε.Σ.Σ.Δ)	134,07	121,63	126,09	57,32
Κύπρος	2,63	46,06	64,99	64,72
Κίνα	27,04	2,78	4,00	1,42
Καναδάς	3,77	9,26	5,85	9,53
Βραζιλία	124,08	129,89	34,61	30,70
Κάτω Χώρες (Ολλανδία)	520,28	440,59	497,92	401,90
Αυστρία (Ουγγαρία)	191,10	311,99	300,58	305,67
Τουρκία	115,43	74,98	101,17	120,00
Νορβηγία	29,60	42,80	37,83	49,84
Δανία	27,04	81,31	95,11	82,81
Σουηδία	552,76	434,38	256,13	90,59
Φινλανδία	139,89	141,28	218,01	225,53
Ουγγαρία	42,72	90,87	202,97	274,16
Σύνολο	12.894,06	13.204,76	15.951,60	17.243,33

ΠΙΝΑΚΑΣ Π-12

Ποσοστιαία Κίνηση Εισαγωγικού Εμπορίου Ελλάδος σε χώρες (16 προϊόντα με 28 χώρες)

Α. Περίοδος 1917-1926 (Ανασυγκρότηση Ευρώπης) – % σε τιμές λίρα στερλίνας										
Χώρες	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926
Γερμανία	0,09%	0,01%	0,02%	1,53%	4,98%	6,03%	4,75%	6,10%	8,36%	7,81%
Γαλλία	14,58%	20,66%	10,84%	12,84%	8,06%	6,56%	7,36%	8,61%	8,92%	8,43%
Ιταλία	13,52%	19,92%	13,24%	12,47%	9,09%	9,30%	7,67%	11,42%	10,24%	7,65%
Μ. Βρετανία	6,61%	21,04%	33,03%	30,82%	17,20%	14,38%	14,77%	16,51%	15,89%	11,93%
Αλβανία					0,14%	0,13%	0,12%	0,47%	0,61%	0,74%
Βουλγαρία		0,09%	0,18%	0,18%	0,99%	2,45%	1,85%	2,07%	2,92%	5,17%
Γιουγκοσλαβία					3,79%	2,59%	3,17%	4,00%	3,43%	5,89%
Ρουμανία		0,01%	0,08%	1,24%	3,02%	3,80%	5,34%	4,67%	6,47%	9,11%
Τσεχοσλαβακία					0,24%	0,26%	0,79%	2,82%	2,97%	4,84%
Αίγυπτος	8,97%	15,41%	6,44%	3,38%	3,21%	5,41%	3,07%	2,48%	2,13%	1,35%
Ην. Πολιτείες	54,24%	21,49%	28,12%	26,43%	24,40%	23,37%	21,43%	14,39%	18,88%	16,83%
Ισπανία					1,24%	0,33%	0,14%	0,19%	0,22%	0,19%
Ελβετία	1,00%	1,04%	1,32%	1,09%	0,44%	0,29%	0,38%	0,75%	0,74%	0,83%
Αυστραλία	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,03%	0,17%	0,55%	1,08%	1,14%	0,62%
Βέλγιο (Λουξεμ. Ένωση)	0,01%		0,15%	2,20%	3,14%	3,28%	3,05%	3,93%	3,60%	3,54%
Ρωσία (Ε.Σ.Σ.Δ)	0,06%	0,03%	0,24%	0,80%	0,25%	0,04%	1,62%	1,07%	2,42%	2,63%
Κύπρος					0,06%	0,27%	0,37%	0,49%	0,23%	0,11%
Κίνα					0,02%	0,01%	0,01%	0,03%	0,04%	0,03%
Καναδάς					12,85%	13,63%	16,72%	11,37%	3,36%	4,02%
Βραζιλία					0,42%	0,58%	0,59%	0,68%	0,61%	0,90%
Κάτω Χώρες (Ολλανδία)	0,75%	0,14%	1,35%	3,06%	2,66%	1,88%	1,73%	2,71%	2,65%	2,44%
Αυστρία (Ουγγαρία)	0,13%	0,09%	0,06%	0,28%	0,32%	0,28%	0,28%	0,48%	0,53%	0,77%
Τουρκία	0,04%	0,07%	4,92%	3,68%	2,09%	3,68%	3,42%	2,69%	2,54%	2,54%
Νορβηγία					0,14%	0,06%	0,16%	0,15%	0,15%	0,21%
Δανία					0,02%	0,03%	0,04%	0,04%	0,05%	0,03%
Σουηδία					1,20%	1,07%	0,54%	0,68%	0,79%	0,72%

Βιργινία - Αναστασία Φουρνάρη

Φινλανδία					0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Ουγγαρία					0,01%	0,09%	0,07%	0,12%	0,13%	0,13%	0,64%
Σύνολο	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Χώρες	B. Περίοδος 1927-1934: Οικονομική ώθηση, κρίση και κάμψη							Γ. Περίοδος 1935-1939: Η πορεία προς τον πόλεμο				
	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Γερμανία	7,84%	9,13%	9,94%	10,98%	13,02%	10,20%	12,07%	16,95%	22,68%	24,54%	31,46%	31,45%
Γαλλία	8,14%	7,44%	7,19%	7,80%	6,97%	5,34%	5,06%	7,73%	2,06%	2,11%	2,03%	1,69%
Ιταλία	6,90%	5,53%	5,99%	6,59%	6,52%	6,04%	6,65%	5,64%	4,48%	0,54%	3,33%	3,70%
Μ. Βρετανία	14,13%	15,27%	13,43%	13,82%	14,01%	14,39%	16,79%	19,36%	18,84%	17,66%	12,69%	14,23%
Αλβανία	0,32%	0,42%	0,47%	0,40%	0,31%	0,15%	0,13%	0,48%	0,60%	0,27%	0,29%	0,45%
Βουλγαρία	3,72%	2,16%	1,92%	1,60%	0,71%	0,14%	0,06%	0,20%	0,37%	0,16%	0,17%	0,28%
Γιουγκοσλαβία	7,51%	5,23%	6,30%	6,20%	5,15%	4,76%	4,43%	5,40%	4,65%	6,34%	6,39%	3,35%
Ρουμανία	7,80%	6,79%	7,08%	4,49%	5,37%	9,50%	6,90%	5,90%	9,04%	5,81%	12,88%	11,28%
Τσεχοσλαβακία	4,75%	4,05%	3,67%	3,86%	3,48%	3,58%	4,85%	5,46%	4,69%	2,01%	2,13%	1,78%
Αίγυπτος	1,71%	2,27%	2,06%	1,28%	1,12%	1,43%	2,29%	1,88%	2,47%	2,16%	2,10%	1,80%
Ην. Πολιτείες	16,71%	16,45%	16,61%	16,51%	10,23%	14,59%	6,86%	7,17%	7,58%	7,75%	4,96%	7,90%
Ισπανία	0,09%	0,11%	0,04%	0,05%	0,18%	0,05%	0,07%	0,02%	0,07%	0,03%	0,01%	0,01%
Ελβετία	0,80%	1,10%	0,97%	1,29%	1,45%	0,94%	0,91%	0,98%	0,92%	0,86%	0,70%	0,63%
Αυστραλία	0,71%	0,46%	1,29%	0,41%	1,84%	0,18%	0,97%	0,02%	0,00%	3,03%	0,03%	4,96%
Βέλγιο (Λουξεμ. Ένωση)	3,60%	4,29%	3,92%	4,72%	4,46%	4,43%	6,80%	2,83%	1,40%	0,83%	1,40%	1,11%
Ρωσία (Ε.Σ.Σ.Δ)	2,75%	3,03%	2,24%	3,55%	7,08%	10,63%	9,04%	5,84%	5,53%	5,06%	1,71%	2,69%
Κύπρος	0,33%	0,38%	0,50%	0,41%	0,51%	0,45%	0,31%	0,30%	0,32%	0,21%	0,08%	0,10%
Κίνα	0,05%	0,09%	0,12%	0,04%	0,05%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Καναδάς	3,60%	7,52%	5,73%	4,29%	4,58%	0,91%	3,38%	0,13%	0,06%	6,61%	1,13%	2,40%
Βραζιλία	1,18%	0,98%	0,92%	0,99%	0,98%	0,16%	0,72%	1,72%	1,58%	1,61%	1,21%	1,09%
Κάτω Χώρες (Ολλανδία)	2,38%	1,76%	1,99%	1,85%	1,81%	2,84%	3,43%	3,19%	3,05%	2,09%	3,00%	2,26%
Αυστρία (Ουγγαρία)	0,87%	1,01%	1,17%	1,29%	1,55%	2,30%	1,50%	2,04%	2,43%	2,25%	2,91%	1,63%
Τουρκία	2,24%	2,23%	2,65%	3,94%	5,85%	3,54%	3,82%	3,36%	2,47%	1,62%	1,54%	2,02%

Η «ρήτρα του μάλλον ευνοουμένου κράτους»

Νορβηγία	0,24%	0,28%	0,28%	0,28%	0,23%	0,21%	0,32%	0,26%	0,14%	0,39%	0,56%	0,07%
Δανία	0,08%	0,12%	0,09%	0,17%	0,08%	0,17%	0,24%	0,08%	0,14%	0,35%	0,95%	0,28%
Σουηδία	0,86%	0,97%	1,50%	1,41%	1,49%	1,90%	1,42%	2,40%	3,55%	3,40%	2,07%	1,28%
Φινλανδία		0,01%	0,02%	0,04%	0,06%	0,12%	0,54%	0,24%	0,41%	0,61%	0,75%	0,75%
Ουγγαρία	0,71%	0,92%	1,92%	1,74%	0,90%	1,04%	0,44%	0,41%	0,46%	1,69%	3,53%	0,80%
Σύνολο	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

ΠΙΝΑΚΑΣ Π-13

Ποσοστιαία Κίνηση Εξαγωγικού Εμπορίου Ελλάδος από χώρες (16 προϊόντα με 28 χώρες)

<i>A. Περίοδος 1917-1926 (Ανασυγκρότηση Ευρώπης) – % σε τιμές λίρα στερλίνας</i>										
Χώρες	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926
Γερμανία			0,93%	9,35%	15,67%	21,30%	18,86%	26,48%	18,45%	22,04%
Γαλλία	18,03%	21,69%	6,06%	6,11%	3,32%	5,06%	4,87%	4,85%	6,34%	6,32%
Ιταλία	8,70%	6,11%	6,29%	9,53%	6,21%	8,36%	12,69%	15,15%	20,29%	20,00%
Μ. Βρετανία	27,03%	28,78%	28,44%	23,01%	22,58%	17,24%	27,97%	14,86%	13,65%	11,73%
Αλβανία					0,20%	0,05%	0,14%	0,04%	0,09%	0,17%
Βουλγαρία			1,36%	3,53%	0,91%	0,67%	1,61%	1,30%	1,24%	0,69%
Γιουγκοσλαβία					5,48%	1,72%	1,82%	1,13%	0,78%	0,97%
Ρουμανία			6,23%	1,12%	1,74%	0,92%	1,46%	1,05%	0,95%	0,78%
Τσεχοσλαβακία					0,01%	0,40%	0,40%	0,01%	0,03%	0,18%
Αίγυπτος	20,76%	11,84%	6,95%	8,40%	7,53%	4,66%	5,12%	3,97%	5,15%	5,50%
Ην. Πολιτείες	25,13%	31,53%	11,87%	16,80%	19,57%	26,77%	9,69%	18,29%	23,81%	23,90%
Ισπανία					0,10%	0,00%	0,01%	0,19%	0,08%	0,03%
Ελβετία	0,34%	0,01%	0,92%	0,50%	0,13%	0,10%	0,08%	0,01%	0,02%	0,03%
Αυστραλία					0,18%	0,01%	0,02%	0,01%	0,00%	0,01%
Βέλγιο (Λουξεμ. Ένωση)			1,27%	5,91%	1,49%	1,02%	2,65%	2,63%	2,25%	2,03%
Ρωσία (Ε.Σ.Σ.Δ)			2,31%	0,02%			0,01%	0,04%	0,16%	0,08%
Κύπρος					0,29%	0,28%	0,34%	0,35%	0,51%	0,40%
Κίνα					0,02%	0,09%	0,04%	0,03%	0,08%	0,03%
Καναδάς					0,46%	0,17%	0,32%	0,14%	0,15%	0,12%
Βραζιλία					0,09%	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%	0,02%
Κάτω Χώρες (Ολλανδία)	0,01%		14,41%	5,99%	7,23%	6,05%	7,32%	7,86%	4,14%	3,44%
Αυστρία (Ουγγαρία)			0,20%	0,05%	0,96%	0,55%	2,96%	0,29%	0,14%	0,14%
Τουρκία		0,03%	12,75%	9,68%	5,23%	3,75%	1,18%	0,87%	1,22%	0,58%
Νορβηγία					0,35%	0,08%	0,14%	0,10%	0,10%	0,01%
Δανία					0,03%	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%	0,03%
Σουηδία					0,04%	0,55%	0,17%	0,11%	0,18%	0,63%

Η «ρήτρα του μάλλον ευνοουμένου κράτους»

Φινλανδία					0,19%	0,11%	0,09%	0,22%	0,03%	0,13%
Ουγγαρία						0,08%	0,04%	0,00%	0,14%	0,01%
Σύνολο	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Β. Περίοδος 1927-1934: Οικονομική ώθηση, κρίση και κάμψη

Γ. Περίοδος 1935-1939: Η πορεία προς τον πόλεμο

Χώρες	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Γερμανία	21,88%	25,88%	23,60%	23,80%	14,54%	14,91%	22,47%	23,42%	30,91%	37,75%	33,74%	41,17%
Γαλλία	6,08%	5,10%	6,23%	6,88%	6,41%	5,09%	10,19%	2,80%	2,81%	3,39%	2,74%	3,12%
Ιταλία	21,74%	16,53%	18,61%	14,36%	17,20%	16,97%	17,78%	10,02%	6,19%	1,86%	6,85%	5,54%
Μ. Βρετανία	11,71%	13,12%	11,93%	12,79%	15,57%	23,99%	2,39%	18,24%	13,15%	12,63%	10,51%	8,89%
Αλβανία	0,21%	0,18%	0,24%	0,22%	0,34%	0,27%	0,50%	0,45%	0,31%	0,35%	0,25%	0,26%
Βουλγαρία	0,57%	0,32%	0,46%	0,38%	0,55%	0,32%	0,24%	0,38%	0,23%	0,34%	0,26%	0,32%
Γιουγκοσλαβία	0,65%	0,61%	0,46%	0,73%	0,77%	0,66%	2,02%	2,84%	2,69%	3,21%	3,13%	2,38%
Ρουμανία	0,90%	0,91%	1,42%	1,17%	1,28%	1,24%	1,93%	2,62%	3,38%	3,71%	2,69%	2,36%
Τσεχοσλαβακία	2,59%	1,23%	1,13%	4,47%	1,00%	1,68%	2,11%	2,01%	2,76%	2,20%	4,37%	3,12%
Αίγυπτος	3,79%	4,18%	4,46%	4,76%	4,16%	4,34%	5,83%	4,66%	3,13%	2,81%	2,80%	2,31%
Ην. Πολιτείες	21,35%	20,84%	16,35%	14,96%	17,91%	10,51%	15,75%	15,07%	17,62%	14,84%	18,01%	18,25%
Ισπανία	0,08%	0,01%	0,01%	0,00%	0,01%	0,01%	0,24%	0,04%	0,01%	0,00%	0,00%	0,00%
Ελβετία	0,09%	0,15%	0,21%	0,31%	0,33%	0,19%	0,54%	0,66%	0,75%	0,62%	0,70%	1,03%
Αυστραλία	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%	0,00%	0,01%	0,03%	0,02%	0,03%	0,03%	0,05%	0,04%
Βέλγιο (Λουξεμ. Ένωση)	1,41%	2,55%	3,17%	2,72%	1,34%	1,77%	1,78%	1,68%	1,20%	1,65%	1,70%	1,28%
Ρωσία (Ε.Σ.Σ.Δ)	0,14%	0,03%	0,07%	0,35%	0,66%	0,41%	0,75%	1,31%	1,04%	0,92%	0,79%	0,33%
Κύπρος	0,43%	0,49%	0,38%	0,26%	0,41%	0,37%	0,64%	0,55%	0,02%	0,35%	0,41%	0,38%
Κίνα	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%	0,02%	0,01%	0,02%	0,02%	0,21%	0,02%	0,03%	0,01%
Καναδάς	0,08%	0,08%	0,03%	0,13%	0,09%	0,04%	0,03%	0,06%	0,03%	0,07%	0,04%	0,06%
Βραζιλία	0,03%	0,02%	0,03%	0,02%	0,06%	0,03%	0,21%	1,12%	0,96%	0,98%	0,22%	0,18%

Βιργινία - Αναστασία Φουρνάρη

Κάτω Χώρες (Ολλανδία)	3,28%	4,91%	4,36%	6,06%	8,52%	10,67%	7,76%	5,39%	4,04%	3,34%	3,12%	2,33%
Αυστρία (Ουγγαρία)	1,12%	1,39%	2,59%	2,84%	5,78%	4,32%	2,27%	2,19%	1,48%	2,36%	1,88%	1,77%
Τουρκία	0,34%	0,33%	0,20%	0,18%	0,32%	0,20%	0,56%	0,94%	0,90%	0,57%	0,63%	0,70%
Νορβηγία	0,05%	0,04%	0,26%	0,03%	0,02%	0,03%	0,17%	0,11%	0,23%	0,32%	0,24%	0,29%
Δανία	0,03%	0,01%		0,02%	0,02%	0,02%	0,03%	0,14%	0,21%	0,62%	0,60%	0,48%
Σουηδία	1,16%	0,65%	3,41%	1,91%	1,60%	1,56%	2,90%	2,71%	4,29%	3,29%	1,61%	0,53%
Φινλανδία	0,24%	0,09%	0,03%	0,17%	0,22%	0,17%	0,23%	0,41%	1,08%	1,07%	1,37%	1,31%
Ουγγαρία	0,02%	0,33%	0,32%	0,44%	0,86%	0,20%	0,62%	0,15%	0,33%	0,69%	1,27%	1,59%
Σύνολο	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

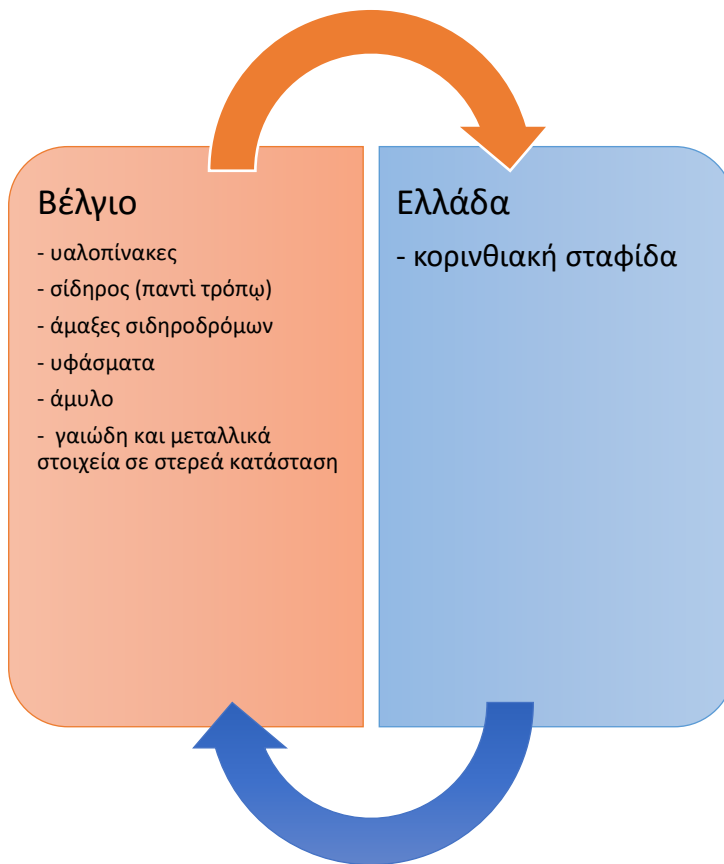
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Στοιχεία μακροχρόνιας ανάλυσης ρήτηρας του μάλλον ευνοουμένου κράτους

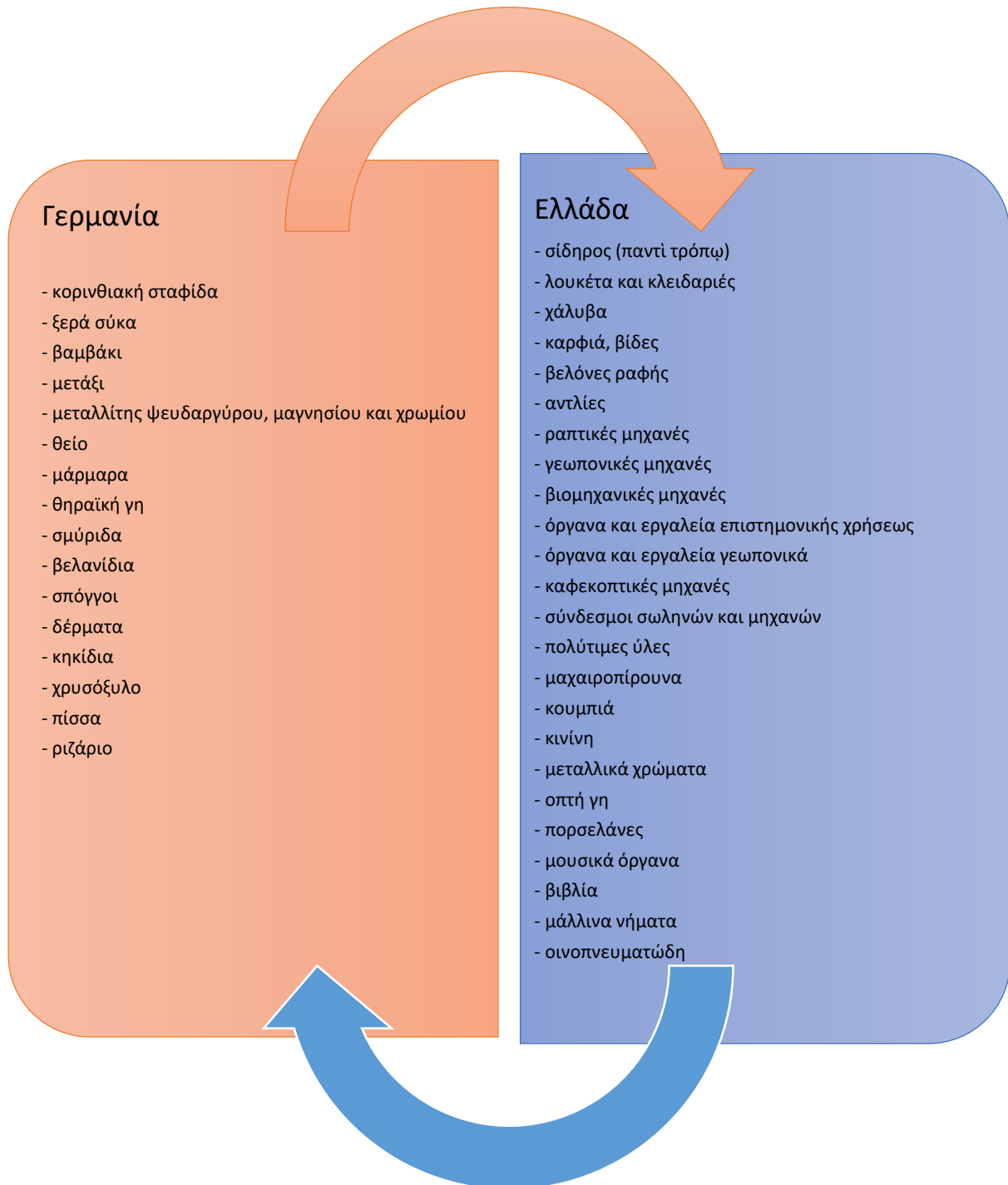
Σχήμα 1

Συμβάσεις με προβλέψεις εισαγωγικών - εξαγωγικών προϊόντων

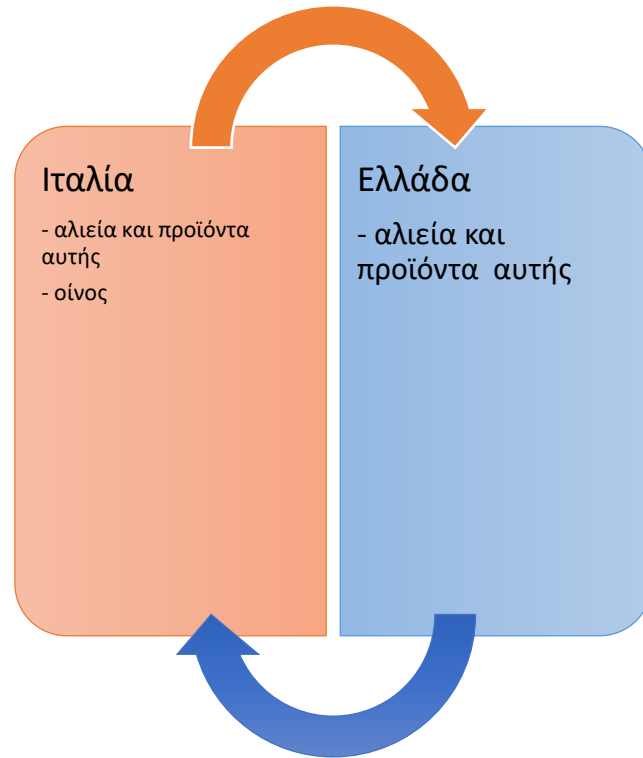
- Σύμβαση Ελλάδος - Βελγίου
-



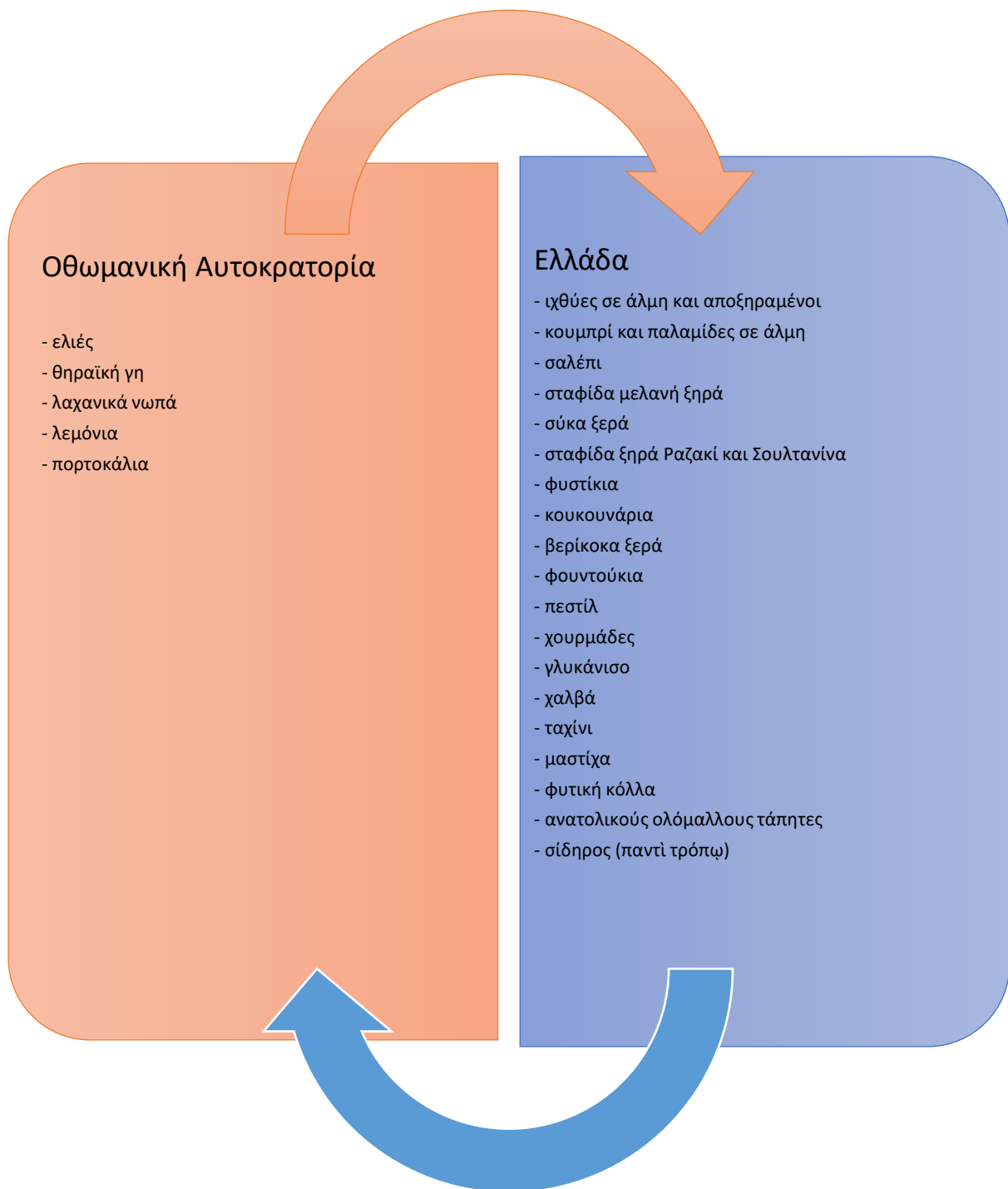
- Σύμβαση Ελλάδος - Γερμανίας
-



- Σύμβαση Ελλάδος - Ιταλίας
-



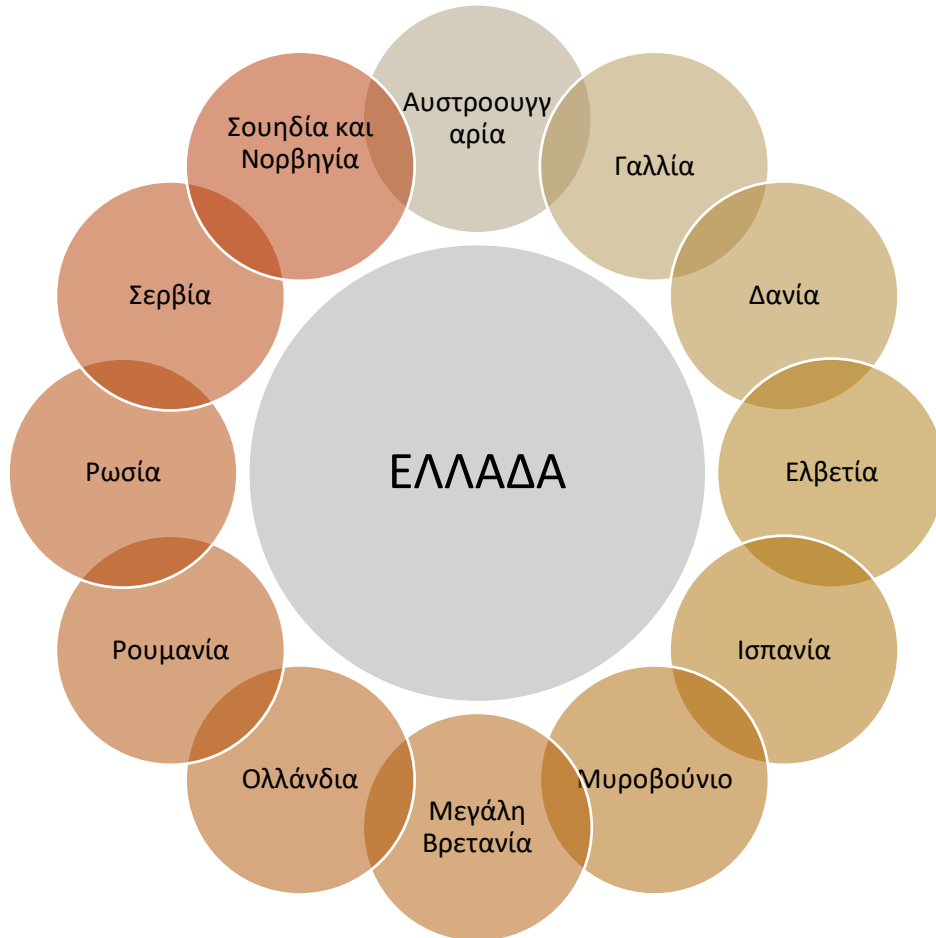
- Σύμβαση Ελλάδος - Οθωμανικής Αυτοκρατορίας
-



Πηγή: Ρεδιάδης, 1903

Σχήμα 2

Συμβάσεις χωρίς προβλέψεις εισαγωγικών - εξαγωγικών προϊόντων



Πηγή: Ρεδιάδης, 1903· ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

Στοιχεία σύμβασης

Παράδειγμα προξενικής σύμβασης δεκαετίας του 1890

Ημ.Υπογρ.	25.05.1895 (13.05.1895)
Διάρκεια	Δεκαετής
Μεταξύ	Ελλάδα
Κυβέρνηση	Α.Μ. ο Βασιλεύς των Ελλήνων
Ακολουθών	Υπ.Εξ. Ν. Π. Δεληγιάννης
Και	Βέλγιο
Κυβέρνηση	Α.Μ. ο Βασιλεύς των Βέλγων
Ακολουθών	Πληρεξούσιος Υπουργός Βαρόνος Guillaume
Σύμβαση	Σύμβασις προξενική μεταξύ Ελλάδος καὶ Βελγίου

Η «ρήτρα του μάλλον ευνοούμενου κράτους»

Σημειώσεις	Άρθρο	Αναφορά
...έπιθυμούντες εξ ίσου να όρίσωσι έν πάση δυνατή λεπτομερεία και άκριβεία τά άμοιβαία δικαιώματα, τά προνόμια και άτελείας τών οικείων προξενικών υπαλλήλων, ώς και τά καθήκοντα και τάς ύποχρεώσεις, εις ά θέλουσιν ύπόκεισθαι ούτοι εις τάς δύο χώρας...	1	Έκάτερον τών Ύψηλών Συμβαλλομένων Μερών συναίνει νά δέχεται γενικούς προξένους, προξένους, ύποπροξένους και προξενικούς πράκτορας εις άπαντας τούς λιμένες, πόλεις και τόπους , έξαιρουμένων τών μερών εκείνων έν οίς ήθελεν είσθαι έσυμφορος ή παραδοχή τοιούτων υπαλλήλων. - Η έπιφύλαξις όμως αύτη δέν δύναται νά εφαρμοσθή έφ' ένός τών Ύψηλών Συμβαλλομένων Μερών έάν δέν εφαρμοσθή έπίσης έπί πάσης άλλης Δυνάμεως.
...έπιθυμούντες εξ ίσου να όρίσωσι έν πάση δυνατή λεπτομερεία και άκριβεία τά άμοιβαία δικαιώματα, τά προνόμια και άτελείας τών οικείων προξενικών υπαλλήλων, ώς και τά καθήκοντα και τάς ύποχρεώσεις, εις ά θέλουσιν ύπόκεισθαι ούτοι εις τάς δύο χώρας...	2	Οι γενικοί πρόξενοι, πρόξενοι, ύποπρόξενοι και προξενικοί πράκτορες εκάστου τών Ύψηλών Συμβαλλομένων Μερών θέλουσιν άπολαύει άμοιβαίως έν ταίς χώραις του έτέρου, άπάντων τών προνομίων, άπαλλαγών και άτελειών , ών άπολαύουσιν οι του αύτου βαθμού και τής αύτης ιδιότητας προξενικοί υπάλληλοι, του μάλλον ευνοούμενου ξένους. Οι είρημένοι υπάλληλοι , όπως δυνηθώσι νά έξασκήσωσι τά καθήκοντα αυτών και έπολαύσωσι τών παρομαρτούντων αυτοίς προνομίων, όφείλουσιν νά προσαγάγωσι δίπλωμα κατά τόν ύπό τών Νόμων τής οικείας αυτών χώρας όριζόμενον τύπον συντεταγμένον -Η κυρίαρχος κυβέρνησις εκάτέρου τών Ύψηλών Συμβαλλομένων Μερών θέλει χορηγήι αυτοίς άνεξόδως τó άναγκαιοϋν εκτελεστήριον πρòς έξάσκησιν τών καθηκόντων αυτών και έπί τή προσαγωγή του έγγράφου τούτου, θέλουσιν άπολαύει τών δικαιωμάτων, προνομίων και άτελειών τών χορηγουμένων ύπό τής παρούσης Συμβάσεως.
...έπιθυμούντες εξ ίσου να όρίσωσι έν πάση δυνατή λεπτομερεία και άκριβεία τά άμοιβαία δικαιώματα, τά προνόμια και άτελείας τών οικείων προξενικών υπαλλήλων, ώς και τά καθήκοντα και τάς ύποχρεώσεις, εις ά θέλουσιν ύπόκεισθαι ούτοι εις τάς δύο χώρας...	3	Οι γενικοί πρόξενοι, πρόξενοι , ύποπρόξενοι και προξενικοί πράκτορες, ύπήκοοι του διορίσαντος αυτούς Κράτους, δύναται νά προφυλακισθώσι μόνον έν περιπτώσει κακουργήματος , χαρακτηριζόμενου και τιμωρημένου ως τοιούτου ύπό τής έγχωρίου νομοθεσίας' άπαλλάσσονται πάσης παροχής στρατιωτικών καταλυμάτων, πάσης ύπηρεσίας, τόσον έν τώ τακτικώ στρατῶ τής ξηράς ή τής θαλάσσης, όσον και έν τή έθνοφρουρᾷ είτε πολιτική είτε στρατιωτική' άπαλλάσσονται ώσαύτως πάσης άμέσου είσφορᾷ πρòς όφελος του Κράτους, τών έπαρχιών ή τών δήμων, ής ή είσπραξις ένεργείται έπί τών τόκων κεφαλαίου τοποθετημένου έν τή Έπικρατεία ένθα οι είρημένοι πράκτορες έξασκοϋσι τά καθήκοντα αυτών. - Η άτέλεια όμως αύτη δέν δύναται νά εφαρμοσθή έπί τών γενικών προξένων, προξένων , ύποπροξένων ή προξενικών πρακτόρων, οίτινες μετέρχονται έπάγγελμα, βιομηχανία ή έμπορία νινά, τών είρημένων υπαλλήλων όφειλόντων έν τιαύτη περιπτώσει νά ύπαχθώσιν εις τήν πληρωμήν τών τελών τών καταβαλλομένων , ύπό παντός άλλου άλλοδαπου ύπό τούς αυτούς διατελοϋντος όρους.
...έπιθυμούντες εξ ίσου να όρίσωσι έν πάση δυνατή λεπτομερεία και άκριβεία τά άμοιβαία δικαιώματα, τά προνόμια και άτελείας τών οικείων προξενικών υπαλλήλων, ώς και τά καθήκοντα και τάς ύποχρεώσεις, εις ά θέλουσιν ύπόκεισθαι ούτοι εις τάς δύο χώρας...	4	Όσάκις δικαστική τις άρχή εκάτερας τών δύο χωρών θέλει λάβη δικαστικήν δήλωσιν ή κατάθεσιν παρὰ γενικού προξένου, ύποπροξένου ή προξενικού πράκτορος, ύπήκοου του διορίσαντος αυτον Κράτους και μη έξασκοϋντος ουδενός είδους έμπορία, προσκαλεί αυτον έγγράφως νά αίτησται τήν έγγραφον αυτου μαρτυρία , ή νά μεταβή εις τήν κατοικία ή εις τó γραφειον αυτου όπως λάβη ταύτην δια ζώσης. - Ό είρημένος υπάλληλος όφείλει νά ύπαχθή εις τήν αίτησιν ταύτην έντός ως οίόν τε βραχυτάτης προθεσμίας .
...έπιθυμούντες εξ ίσου να όρίσωσι έν πάση δυνατή λεπτομερεία και άκριβεία τά άμοιβαία δικαιώματα, τά προνόμια και άτελείας τών οικείων προξενικών υπαλλήλων, ώς και τά καθήκοντα και τάς ύποχρεώσεις, εις ά θέλουσιν ύπόκεισθαι ούτοι εις τάς δύο χώρας...	5	Οι γενικοί πρόξενοι, πρόξενοι, ύποπρόξενοι και προξενικοί πράκτορες δύναται ν' άναρτώσιν ύπεράνω τής έξωτερικής θύρας του γραφείου των τόν θυρεόν τών έθνικών αυτών έμβλημάτων μετ' έπιγραφής φερούσης τās εξής λέξεις: Γενικόν προξενειον, προξενειον, ύποπροξενειον ή προξενικόν πρακτορειον τής Ελλάδος ή του Βελγίου. - Δύναται έπίσης νά ύψώσι τήν έθνικην αυτών σημαίαν , οϋχι όμως και έν τή πρωτευούση έάν ύπάρχη εκεί πρεσβεία. - Δύναται δέ νά ύψώσι τήν έθνικην σημαίαν και έπί του έν τώ λιμένι πλοίου έφ' οϋ έπιβιβάζονται πρòς έξάσκησιν τών καθηκόντων αυτών.
...έπιθυμούντες εξ ίσου να όρίσωσι έν πάση δυνατή λεπτομερεία και άκριβεία τά άμοιβαία δικαιώματα, τά προνόμια και άτελείας τών οικείων προξενικών υπαλλήλων, ώς και τά καθήκοντα και τάς ύποχρεώσεις, εις ά θέλουσιν ύπόκεισθαι ούτοι εις τάς δύο χώρας...	6	Τά προξενικά γραφεία είσι πάντοτε άπαραβίαστα . Αι έπιτόπια άρχαι δέν δύναται νά παραβιάσωσιν αυτά ύπό ουδεμίαν πρόφασιν. Δέν δύναται έν ουδεμιᾷ περιπτώσει νά έρευνήσωσι οϋδè νά κατάσχωσι τά έγγραφα, άτινα ευρίσκονται έντός αυτών. Τά προξενικά γραφεία δέν δύναται έπ' ουδεμιᾷ περιπτώσει νά χρησιμεύσωσι ως τόπος ασύλου , έάν δ' υπάλληλος τής προξενικής ύπηρεσίας είναι άναμειγμένος εις άλλας ύποθέσεις, τά προξενικά έγγραφα θέλουσι φυλάττεσθαι κατ'ίδίαν .
...έπιθυμούντες εξ ίσου να όρίσωσι έν πάση δυνατή λεπτομερεία και άκριβεία τά άμοιβαία δικαιώματα, τά προνόμια και άτελείας	7	Έν περιπτώσει θανάτου, κωλύματος, ή άπουσίας τών γενικών προξένων , προξένων, ύποπροξένων και προξενικών πρακτόρων, οι γραμματείς πρακτόρων, οι γραμματείς αυτών , άφου κοινοποιηθῆ ή έπίσημος αυτών ιδιότης εις τó Ύπουργειον τών Έξωτερικών έν Έλλάδι ή εις τó Ύπουργειον τών Έξωτερικών έν Βελγίω, θέλουσι γίνεσθαι αυτοδικαίως δεκτοι όπως διευθύνωσι προσωρινώς τās

Βιργινία - Αναστασία Φουρνάρη

τῶν οἰκείων προξενικῶν ὑπαλλήλων, ὡς καὶ τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις, εἰς ἃ θέλουσιν ὑπόκεισθαι οὗτοι εἰς τὰς δύο χῶρας...

...ἐπιθυμοῦντες ἐξ ἴσου νὰ ὀρίσωσι ἐν πάσῃ δυνατῇ λεπτομερεῖα καὶ ἀκριβεῖα τὰ ἀμοιβαῖα δικαιώματα, τὰ προνόμια καὶ ἀτελείας τῶν οἰκείων προξενικῶν ὑπαλλήλων, ὡς καὶ τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις, εἰς ἃ θέλουσιν ὑπόκεισθαι οὗτοι εἰς τὰς δύο χῶρας...

...ἐπιθυμοῦντες ἐξ ἴσου νὰ ὀρίσωσι ἐν πάσῃ δυνατῇ λεπτομερεῖα καὶ ἀκριβεῖα τὰ ἀμοιβαῖα δικαιώματα, τὰ προνόμια καὶ ἀτελείας τῶν οἰκείων προξενικῶν ὑπαλλήλων, ὡς καὶ τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις, εἰς ἃ θέλουσιν ὑπόκεισθαι οὗτοι εἰς τὰς δύο χῶρας...

...ἐπιθυμοῦντες ἐξ ἴσου νὰ ὀρίσωσι ἐν πάσῃ δυνατῇ λεπτομερεῖα καὶ ἀκριβεῖα τὰ ἀμοιβαῖα δικαιώματα, τὰ προνόμια καὶ ἀτελείας τῶν οἰκείων προξενικῶν ὑπαλλήλων, ὡς καὶ τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις, εἰς ἃ θέλουσιν ὑπόκεισθαι οὗτοι εἰς τὰς δύο χῶρας...

...ἐπιθυμοῦντες ἐξ ἴσου νὰ ὀρίσωσι ἐν πάσῃ δυνατῇ λεπτομερεῖα καὶ ἀκριβεῖα τὰ ἀμοιβαῖα δικαιώματα, τὰ προνόμια καὶ ἀτελείας τῶν οἰκείων προξενικῶν ὑπαλλήλων, ὡς καὶ τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις, εἰς ἃ θέλουσιν ὑπόκεισθαι οὗτοι εἰς τὰς δύο χῶρας...

...ἐπιθυμοῦντες ἐξ ἴσου νὰ ὀρίσωσι ἐν πάσῃ δυνατῇ λεπτομερεῖα καὶ ἀκριβεῖα τὰ ἀμοιβαῖα δικαιώματα, τὰ προνόμια καὶ ἀτελείας

ὑποθέσεις τῶν οἰκείων θέσεων ἑλέουσι δ' ἀπολαύει, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς προσωρινῆς ταύτης διευθύνσεως **ἀπάντων τῶν δικαιωμάτων**, τῶν προνομίων καὶ τῶν ἀτελειῶν τῶν χερηγμένων εἰς τοὺς προϊσταμένους τῶν θέσεων τούτων.

8 **Οἱ γενικοὶ πρόξενοι καὶ πρόξενοι, δύνανται ἐφόσον οἱ νόμοι τῆς χῶρας αὐτῶν ἐπιτρέπουσιν αὐτοῖς τοῦτο, νὰ διορίζωσι τῇ ἐγκρίσει τῶν οἰκείων Κυβερνήσεων, ὑποπροξένους καὶ προξενικούς πράκτορας εἰς τὰς πόλεις, λιμένας καὶ μέρη τὰ συμπεριλαμβανόμενα ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτῶν.** Οἱ ὑπάλληλοι οὗτοι δύνανται νὰ ἐκλεγῶσιν ἀδιακρίτως μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, τῶν Βέλγων ἢ τῶν ὑπηκόων ἄλλων χωρῶν. Θέλουσιν ἐφοδιάζεσθαι ὑπὸ τακτικοῦ διπλώματος καὶ θέλουσιν ἀπολαύει τῶν προνομίων τῶν καθοριζομένων ἐν τῇ παρούσῃ Συμβάσει ὑπὲρ τῶν ὑπαλλήλων τῆς προξενικῆς ὑπηρεσίας, ὑποβαλλόμενοι εἰς τὰς ἐξαιρέσεις τὰς ἐν τοῖς ἄρθροις 3 καὶ 4 εἰδικῶς καθοριζόμενας.

9 **Οἱ γενικοὶ πρόξενοι, ὑποπρόξενοι καὶ προξενικοὶ πράκτορες θέλουσιν ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀπευθύνωνται εἰς τὰς διοικητικὰς καὶ δικαστικὰς ἀρχὰς τοῦ Κράτους, τῆς ἐπαρχίας ἢ τοῦ δήμου ἐκατέρας τῶν χωρῶν ἐφ' ὅλης τῆς ἐκτάσεως τῆς προξενικῆς αὐτῶν περιφερείας, ὅπως διαμαρτυρηθῶσι κατὰ πάσης παραβιάσεως τῶν ὑφισταμένων μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βελγίου Συνθηκῶν καὶ Συμβάσεων καὶ ὅπως ὑπερασπίσθωσι τὰ δικαιώματα καὶ τὰ συμφέροντα τῶν ὁμοεθνῶν αὐτῶν.** - Ἐὰν δὲν εἰσακουσθῶσιν αἱ διαμαρτυρίαι αὐτῶν, οἱ εἰρημένοι ὑπάλληλοι, ἐν ἐλλείψει διπλωματικοῦ πράκτορος τῆς χῶρας αὐτῶν, δύνανται νὰ προστρέξωσιν ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς χῶρας ἐν ἣ ἔξασκουσι τὰ ἑαυτῶν καθήκοντα.

10 **Οἱ γενικοὶ πρόξενοι, πρόξενοι, ὑποπρόξενοι καὶ προξενικοὶ πράκτορες ἐκατέρου τῶν Ὑψηλῶν Συμβαλλομένων Μερῶν ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ δέχωνται ἐν τοῖς γραφεῖσι αὐτῶν, ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ αὐτῶν κατοικίᾳ, ἐν τῇ κατοικίᾳ τῶν διαδίκων ἢ ἐπὶ τῶν πλοίων, τὰς δηλώσεις τῶν πλοιάρχων καὶ τοῦ πληρώματος τῶν πλοίων τῆς ἑαυτῶν χῶρας, τῶν ἐπὶ τοῦ πλοίου εὐρισκομένων ἐπιβατῶν καὶ παντὸς ἄλλου πολίτου τοῦ ἔθνους αὐτῶν.** - Οἱ εἰρημένοι ὑπάλληλοι πλὴν τούτου, ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ συντάσσωσιν ἐν τοῖς γραφεῖσι αὐτῶν, συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους καὶ κανονισμοὺς τῆς χῶρας των, τὰς ληξιαρχικὰς πράξεις γεννήσεως, ἀναγνωρίσεως φυσικοῦ τέκνου, γάμου καὶ ἀποβιώσεως, ἀφορώσας εἰς τοὺς ὑπηκόους τῆς χῶρας των ὡς καὶ πάσας τὰς συμβολαιογραφικὰς πράξεις τὰς συνομολογουμένας μεταξὺ τῶν ὑπηκόων ἢ ἄλλων κατοίκων τοῦ τόπου ἐν ᾧ ἐδρεύουσι, καὶ μάλιστα πᾶσαν πρᾶξιν τῶν τελευταίων τούτων ἔχουσαν σχέσιν πρὸς περιουσίαν κειμένην ἢ ὑποθέσεις διεξαχθησόμενας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ἔθνους, εἰς ὃ ἀνήκει ὁ πρόξενος ἢ ὁ πράκτωρ ἐνώπιον τοῦ ὁποίου συντάσσεται αὐτή. - **Τὰ ἀπόγραφα, ἀντίγραφα ἢ μεταφράσεις τῶν συντασσομένων πράξεων ἢ τῶν λαμβανομένων δηλώσεων δυνάμει τοῦ παρόντος ἄρθρου θέλουσιν ἔχει τὸ αὐτὸ κύρος ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων, οἶον καὶ τὰ πρωτότυπα ἐν τοῖς δικαστηρίοις τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Βελγίου,** ἐὰν ὡς προσηκόντως κεκυρωμένα ὑπὸ τῶν γενικῶν προξένων, προξένων, ὑποπροξένων ἢ προξενικῶν πρακτόρων φέρωσι τὴν ἐπίσημον αὐτῶν σφραγιδα καὶ περιβάλλωνται ὑπὸ τῶν ἀναγκαίων ἐπικυρώσεων.

11 **Οἱ γενικοὶ πρόξενοι, πρόξενοι, ὑποπρόξενοι καὶ προξενικοὶ πράκτορες τῶν οἰκείων χωρῶν εἰσὶν ἀποκλειστικῶς ἐπιφορτισμένοι τὴν διατήρησιν τῆς τάξεως ἐντὸς τῶν ἐμπορικῶν πλοίων τοῦ ἔθνους των, καὶ δικάζουσι μόνον αὐτοὶ πᾶσαν οἰασδήποτε φύσεως διαφορὰν γεννηθεῖσαν κατὰ τὸν πλοῦν ἢ ἐν τῷ λιμένι μεταξὺ τῶν πλοιάρχων, τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν τοῦ πληρώματος, ἰδίως δὲ τὰς ἀφορώσας εἰς τὸν κανονισμὸν τῶν μισθῶν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀμοιβαίως συνομολογηθεῶν ὑποχρεώσεων.** - **Αἱ ἐπιτόπιοι ἀρχαὶ ἐπεμβαίνουσι μόνον ὅταν αἱ ἐπελθοῦσαι ἀταξίαι ὡς τοιαύτης φύσεως ὥστε νὰ διαταράξωσι τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν δημοσίαν τάξιν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἢ ἐν τῷ λιμένι, ἢ ὅταν ἐνέχηται καὶ πρόσωπον τοῦ τόπου, ἢ ἄλλο μὴ ἀποτελοῦν μέρος τοῦ πληρώματος** ἐν πάσῃ ἄλλῃ περιπτώσει, αἱ ρηθεῖσαι ἀρχαὶ περιορισθῶσιν εἰς τὴν παροχὴν πάσης συνδρομῆς εἰς τοὺς προξένους καὶ ὑποπροξένους ἢ προξενικούς πράκτορας, ἐπὶ τῇ αἰτήσῃ αὐτῶν, πρὸς σύλληψιν καὶ φυλάκισιν παντὸς ἐγγεγραμμένου ἐν τῷ ναυτολογίῳ, ὁσάκις δι' οἰανδήποτε αἰτίαν, οἱ εἰρημένοι προξενικοὶ ὑπάλληλοι κρίνωσι τοῦτο ἀναγκαῖον.

12 **Οἱ γενικοὶ πρόξενοι, πρόξενοι, ὑποπρόξενοι καὶ προξενικοὶ πράκτορες δύνανται νὰ συλλάβωσι τοὺς ἀξιωματικούς, ναύτας καὶ οἰανδήποτε ἰδιότητα μέρος τοῦ πληρώματος τῶν πολεμικῶν καὶ ἐμπορικῶν πλοίων τοῦ ἔθνους αὐτῶν, οἵτινες ἤθελον κατηγορηθῆ ὡς λειποτάκται τῶν εἰρημένων πλοίων, ὅπως ἐπαναφέρωσιν αὐτοὺς εἰς τὰ πλοῖα ἢ τοὺς ἐξαποστείλωσι εἰς τὴν χῶραν των.** Πρὸς τοῦτο ἀποτείνονται ἐγγράφως πρὸς τὰς ἀρμοδίους ἐγχωρίους ἀρχὰς τῶν οἰκείων χωρῶν καὶ αἰτοῦνται ἐγγράφως τοὺς λειποτάκτας

τῶν οἰκείων προξενικῶν ὑπαλλήλων, ὡς καὶ τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις, εἰς ἃ θέλουσιν ὑπόκεισθαι οὗτοι εἰς τὰς δύο χώρας...

...ἐπιθυμοῦντες ἐξ ἴσου νὰ ὀρίσωσι ἐν πάσῃ δυνατῇ λεπτομερείᾳ καὶ ἀκριβείᾳ τὰ ἀμοιβαῖα δικαιώματα, τὰ προνόμια καὶ ἀτελείας τῶν οἰκείων προξενικῶν ὑπαλλήλων, ὡς καὶ τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις, εἰς ἃ θέλουσιν ὑπόκεισθαι οὗτοι εἰς τὰς δύο χώρας...

...ἐπιθυμοῦντες ἐξ ἴσου νὰ ὀρίσωσι ἐν πάσῃ δυνατῇ λεπτομερείᾳ καὶ ἀκριβείᾳ τὰ ἀμοιβαῖα δικαιώματα, τὰ προνόμια καὶ ἀτελείας τῶν οἰκείων προξενικῶν ὑπαλλήλων, ὡς καὶ τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις, εἰς ἃ θέλουσιν ὑπόκεισθαι οὗτοι εἰς τὰς δύο χώρας...

...ἐπιθυμοῦντες ἐξ ἴσου νὰ ὀρίσωσι ἐν πάσῃ δυνατῇ λεπτομερείᾳ καὶ ἀκριβείᾳ τὰ ἀμοιβαῖα δικαιώματα, τὰ προνόμια καὶ ἀτελείας τῶν οἰκείων προξενικῶν ὑπαλλήλων, ὡς καὶ τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις, εἰς ἃ θέλουσιν ὑπόκεισθαι οὗτοι εἰς τὰς δύο χώρας...

τούτους, ἀποδεικνύοντες διὰ τῆς προσαγωγῆς τῶν βιβλίων τοῦ πλοίου ἢ τοῦ ναυτολογίου ἢ δι' ἄλλων ἐπισήμων ἐγγράφων, ὅτι οἱ ἄνδρες οὓς ζητοῦσιν ἀπετέλουν μέρος τοῦ ρηθέντος πληρώματος. - **Ἐπὶ μόνῃ τῇ αἰτήσῃ ταῦτη, οὕτω δεδικοιολογημένη, αἱ ἐπιτόπιοι ἀρχαὶ δὲν δύνανται ν' ἀρνηθῶσι τὴν παράδοσιν τῶν λειποτακτῶν, ἐκτὸς ἐὰν ᾖναι προσηκόντως ἀποδεδειγμένον ὅτι οὗτοι κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐν τῷ ναυτολογίῳ ἐγγραφῆς αὐτῶν, ᾗσαν ὑπήκοοι τῆς χώρας ἐν ἣ ζητεῖται ἡ ἔκδοσις.** Θέλει παρέχεσθαι εἰς αὐτοὺς πᾶσα βοήθεια καὶ προστασία πρὸς ἔρευναν, σύλληψιν καὶ φυλάκισιν τῶν λειποτακτῶν τούτων, οἵτινες μάλιστα θέλουσι κρατεῖσθαι καὶ φυλάττεσθαι ἐν ταῖς φυλακαῖς τῆς χώρας, τῇ αἰτήσῃ καὶ δαπάναις τῶν προξένων, μέχρις οὗ οἱ προξενικοὶ οὗτοι ὑπάλληλοι εὐρωσιν εὐκαιρίαν ὅπως ἐξαποστελῶσιν αὐτοὺς ὅπου δεῖ. **Ἐὰν ἐν τούτοις ἡ εὐκαιρία αὕτη δὲν παρουσιασθῇ ἐντὸς δύο μηνῶν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς συλλήψεως, οἱ λειποτάκται ἀφίενται ἐλεύθεροι καὶ δὲν δύνανται πλέον νὰ συλληφθῶσι διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν.** - **Ἐὰν ὁ λειποτάκτης διέπραξε πλημμέλημά τι, ἡ ἔκδοσις αὐτοῦ ἀναβάλλεται μέχρις οὗ τὸ δικαστήριον,** τὸ δικαιοῦμενον νὰ δικάσῃ τὴν πράξιν ταύτην, ἐκδώσῃ τὴν ἀπόφασίν του καὶ ἐκτελεσθῇ αὕτη.

13 Ἐκτὸς ἐναντίας συμφωνίας μεταξύ ἐφοπλιστῶν, φορτωτῶν καὶ ἀσφαλιστῶν, **πᾶσαι αἱ ἀβαρῖαι ἅς ὑπέστησαν ἐν θαλάσῃ τὰ πλοῖα τῶν δύο χωρῶν,** εἴτε προσεγγίζουσιν ἐκουσίως εἰς τὸν λιμένα, εἴτε κατ' ἀνάγκην **προσορμίζονται, θέλουσι κανονίζεσθαι ὑπὸ τῶν γενικῶν προξένων,** προξένων, ὑποπροξένων καὶ προξενικῶν πρακτόρων **τῶν οἰκείων χωρῶν.** - **Ἐὰν ἐν τούτοις κάτοικοι τῆς χώρας ἢ πολῖται τρίτου ἔθνους ἐνέχωνται εἰς τὰς εἰρημένους ἀβαρῖας καὶ οἱ διάδικοι δὲν δύνανται νὰ λύσωσι φιλικῶς τὰς διαφορὰς τῶν, ἢ προσφυγῇ εἰς τὴν ἐγγῶριον ἀρμοδίαν ἀρχὴν ἐπιβάλλεται αὐτοδικαίως.**

14 **Πᾶσα ἐργασία σχετικὴ πρὸς τὴν ναυγιαίρεσιν τῶν ναυαγούντων** ἑλληνικῶν πλοίων εἰς τὰ παράλια τοῦ Βελγίου καὶ τῶν βελγικῶν πλοίων εἰς τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος **θέλει ἀμοιβαίως διευθύνεσθαι ὑπὸ τῶν γενικῶν προξένων,** προξένων καὶ ὑποπροξένων τοῦ Βελγίου ἐν Ἑλλάδι καὶ μέχρι τῆς ἀφίξεως αὐτῶν παρὰ τῶν προξενικῶν πρακτόρων ἐκεῖ ἔνθα ὑπάρχει πρακτορεῖον **ἐν τοῖς τόποις καὶ λιμέσιν ἐν οἷς δὲν ὑπάρχει πρακτορεῖον, αἱ ἐγχώριοι ἀρχαὶ, ἀναμένουσαι τὴν ἀφίξιν τοῦ Προξένου** ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ ὁποίου τὸ ναυάγιον ἔλαβε χώραν καὶ ὅστις δέον ἀμέσως νὰ εἰδοποιῆται, ὀφείλουσι νὰ λαμβάνωσιν ἅπαντα τὰ ἀναγκαῖα μέτρα πρὸς προστασίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ διατήρησιν τῶν ἐκ τοῦ ναυαγίου διασωθέντων ἀντικειμένων. - **Αἱ ἐγχώριοι ἀρχαὶ ἐπεμβαίνουνσι μόνον πρὸς διατήρησιν τῆς τάξεως, πρὸς ἀσφάλειαν τῶν συμφερόντων τῶν ναυαγιαίρετῶν,** ἐὰν ὡς ξένοι πρὸς τὸ ναυαγῆσαν πλήρωμα, καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐκτελέσεως τῶν τηρητέων διατάξεων διὰ τὴν εἰσαγωγὴν καὶ ἐξαγωγὴν τῶν διασωθέντων ἐμπορευμάτων. - **Ἐννοεῖται ὅτι τὰ ἐμπορεύματα ταῦτα δὲν ὑπόκεινται εἰς οὐδένα τελωνιακὸν δασμὸν ἐκτὸς ἂν ᾖναι προωρισμένα εἰς κατανάλωσιν ἐν τῷ τόπῳ ἐν ᾧ ἔλαβε χώραν τὸ ναυάγιον.** Ἡ ἐπέμβασις τῶν ἐγχωρίων ἀρχῶν ἐν ταῖς διαφόροις ταύταις περιστάσεσιν οὐδενὸς εἴδους ἔξοδα θέλει ἐπιφέρει, ἐκτὸς ἐκείνων ἅτινα ἤθελον προκαλέσει αἱ ἐργασίαι τῆς ναυαγιαίρεσεως καὶ ἡ διατήρησις τῶν διασωθέντων ἀντικειμένων καὶ ἐκείνων εἰς ἃ ὑπόκεινται ἐν ὁμοίᾳ περιπτώσει τὰ ἐγχώρια πλοῖα. - Οἱ κάτοικοι τῆς χώρας, οἵτινες ἤθελον ἔχει ἀπαιτήσεις ἐπὶ τῶν διασωθέντων πραγμάτων δύνανται νὰ προστρέξωσιν εἰς τὴν ἐγγῶριον ἀρμοδίαν ἀρχὴν διὰ πᾶν ζήτημα ἀφορῶν εἰς τὴν διεκδίκησιν, τὴν ἀπόδοσιν ἢ τὴν πώλησιν τῶν εἰρημένων πραγμάτων, ὡς καὶ διὰ τὰς δαπάνας τῆς ναυαγιαίρεσεως καὶ διατηρήσεως.

15 **Ἐν περιπτώσει θανάτου** Ἑλληνοῦ ἐν Βελγίῳ ἢ Βέλγου ἐν Ἑλλάδι, **αἱ ἐγχώριοι ἀρμοῖοι ἀρχαὶ ὀφείλουσι πάραυτα νὰ εἰδωποιώσιν τὸν πλησιέστερον γενικὸν πρόξενον,** πρόξενον, ὑποπρόξενον ἢ προξενικὸν πράκτορα τοῦ ἔθνους εἰς ὃ ὀφειβίνας ἀνήκει. Οὗτοι δ' ἀφ' ἐτέρου ὀφείλουσι νὰ εἰδοποιώσιν ἐπίσης τὰς ἐγχωρίους ἀρχὰς ὁσάκις πληροφορηθῶσι τοῦτο πρῶτον. - Ἡ ἐγχώριος ἀρχὴ θέλει συμπληροῦν τὴν εἰρημένην εἰδοποίησιν διὰ τῆς ἀνεξόδοι ἀποστολῆς ἀντιγράφου προσηκόντως συντεταγμένου τῆς ληξιαρχικῆς πράξεως ἀποβιώσεως. - **Ἐν περιπτώσει ἀνικανότητος ἢ ἀπουσίας κληρονόμων ἢ ἀπουσίας τῶν ἐκτελεστῶν τῆς διαθήκης, οἱ προξενικοὶ ὑπάλληλοι** ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς ἐγχωρίου ἀρμοδίας ἀρχῆς, **ἔχουσι τὸ δικαίωμα,** συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τῆς οἰκείας αὐτῶν χώρας, **νὰ προβῶσιν εἰς πάσας τὰς ἀναγκαῖας πράξεις πρὸς διατήρησιν τῆς κληρονομίας,** ιδίως νὰ ἐπιτιθῶσι καὶ αἴρωσι τὰς σφραγίδας, νὰ συντάσωσι τὴν ἀπογραφήν, ἐν μιᾷ λέξει νὰ λαμβάνωσιν ἅπαντα τὰ ἀναγκαῖα μέτρα πρὸς διάσωσιν τῶν συμφερόντων τῶν κληρονόμων, ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως καθ' ἣν ἤθελον γεννηθῇ ἀμφισβητήσεις, αἵτινες δέον νὰ λύωνται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων δικαστηρίων τῆς χώρας ἐνθα ἀνοίγεται ἡ κληρονομία.

Βιργινία - Αναστασία Φουρνάρη

...έπιθυμούντες ἐξ ἴσου νὰ ὀρίσωσι ἐν πάσῃ δυνατῇ λεπτομερεΐᾳ καὶ ἀκριβεΐᾳ τὰ ἀμοιβαῖα δικαιώματα, τὰ προνόμια καὶ ἀτελείας τῶν οἰκειῶν προξενικῶν ὑπαλλήλων, ὡς καὶ τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις, εἰς ἃ θέλουσιν ὑπόκεισθαι οὗτοι εἰς τὰς δύο χώρας...

...έπιθυμούντες ἐξ ἴσου νὰ ὀρίσωσι ἐν πάσῃ δυνατῇ λεπτομερεΐᾳ καὶ ἀκριβεΐᾳ τὰ ἀμοιβαῖα δικαιώματα, τὰ προνόμια καὶ ἀτελείας τῶν οἰκειῶν προξενικῶν ὑπαλλήλων, ὡς καὶ τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις, εἰς ἃ θέλουσιν ὑπόκεισθαι οὗτοι εἰς τὰς δύο χώρας...

...έπιθυμούντες ἐξ ἴσου νὰ ὀρίσωσι ἐν πάσῃ δυνατῇ λεπτομερεΐᾳ καὶ ἀκριβεΐᾳ τὰ ἀμοιβαῖα δικαιώματα, τὰ προνόμια καὶ ἀτελείας τῶν οἰκειῶν προξενικῶν ὑπαλλήλων, ὡς καὶ τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις, εἰς ἃ θέλουσιν ὑπόκεισθαι οὗτοι εἰς τὰς δύο χώρας...

...έπιθυμούντες ἐξ ἴσου νὰ ὀρίσωσι ἐν πάσῃ δυνατῇ λεπτομερεΐᾳ καὶ ἀκριβεΐᾳ τὰ ἀμοιβαῖα δικαιώματα, τὰ προνόμια καὶ ἀτελείας τῶν οἰκειῶν προξενικῶν ὑπαλλήλων, ὡς καὶ τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις, εἰς ἃ θέλουσιν ὑπόκεισθαι οὗτοι εἰς τὰς δύο χώρας...

...έπιθυμούντες ἐξ ἴσου νὰ ὀρίσωσι ἐν πάσῃ δυνατῇ λεπτομερεΐᾳ καὶ ἀκριβεΐᾳ τὰ ἀμοιβαῖα δικαιώματα, τὰ προνόμια καὶ ἀτελείας τῶν οἰκειῶν προξενικῶν ὑπαλλήλων, ὡς καὶ τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις, εἰς ἃ θέλουσιν ὑπόκεισθαι οὗτοι εἰς τὰς δύο χώρας...

16 **Ἡ παροῦσα Σύμβασις θέλει ἰσχύει ἐπὶ δέκα ἔτη ἀπὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἐπικυρώσεων.** - Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν οὐδέτερον τῶν Ὑψηλῶν Συμβαλλομένων μερῶν δηλώσει δώδεκα μῆνας πρὸ τοῦ τέλους τῆς ρηθείσης περιόδου, τὴν πρόθεσιν τοῦ περι καταλύσεως τῆς Συμβάσεως, αὕτη θέλει μείνει ὑποχρεωτικὴ μέχρι παρελεύσεως ἐνὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν τὸ ἔτερον τῶν Ὑψηλῶν Συμβαλλομένων Μερῶν ἤθελε καταγγεῖλει αὐτήν.

17 - §1η Ἡ παροῦσα Σύμβασις θέλει ἐπικυρωθῆ καὶ αἱ ἐπικυρώσεις αὐτῆς θέλουσιν ἀνταλλαγῆ ἐν Ἀθήναις ἅμα ὡς καταστῆ τοῦτο δυνατόν. - Πρὸς πίστωσιν τούτων οἱ πληρεξούσιοι ὑπέγραψαν τὴν παροῦσαν καὶ ἐπέθηκαν τὰς σφραγίδας αὐτῶν.

17 - §2η Ἐγένετο ἐν Ἀθήναις ἐν διπλῷ πρωτοτύπῳ τὴν 13/25 Μαΐου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἐνενηκοστοῦ πέμπτου ἔτους. ⁽¹⁾

(¹) Ἐκυρώθη διὰ τοῦ Νόμου ΒΣ0Θ (1895)

1 Ἐκάτερον τῶν Ὑψηλῶν Συμβαλλομένων Μερῶν **συναινῆ νὰ δέχεται** γενικοὺς προξένους, προξένους, ὑποπροξένους καὶ προξενικοὺς πράκτορας **εἰς ἅπαντας τοὺς λιμένας, πόλεις καὶ τόπους**, ἐξαιρουμένων τῶν μερῶν ἐκείνων ἐν οἷς ἤθελεν εἶσθαι ἐσυμφορος ἢ παραδοχὴ τοιούτων ὑπαλλήλων. - **Ἡ ἐπιφύλαξις** ὁμοῦς αὕτη **δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῆ ἔφ' ἐνὸς** τῶν Ὑψηλῶν Συμβαλλομένων Μερῶν ἔαν δὲν ἐφαρμοσθῆ ἐπίσης ἐπὶ πάσης ἄλλης Δυνάμεως.

2 Οἱ γενικοὶ πρόξενοι, πρόξενοι, ὑποπρόξενοι καὶ προξενικοὶ πράκτορες ἐκάστου τῶν Ὑψηλῶν Συμβαλλομένων Μερῶν **θέλουσιν ἀπολαύει ἀμοιβαίως** ἐν ταῖς χώραις τοῦ ἑτέρου, **ἀπάντων τῶν προνομίων, ἀπαλλαγῶν καὶ ἀτελειῶν**, ὧν ἀπολαύουσιν οἱ τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ καὶ τῆς αὐτῆς ιδιότητος προξενικοὶ ὑπάλληλοι, **τοῦ μᾶλλον ἐννοουμένου ἔθνους. Οἱ εἰρημένοι ὑπάλληλοι**, ὅπως δυνηθῶσι νὰ ἐξασκήσωσι τὰ καθήκοντα αὐτῶν καὶ ἐπολαύσωσι τῶν παρομαρτούντων αὐτοῖς προνομίων, **ὀφείλουσι νὰ προσαγάγωσι δίπλωμα** κατὰ τὸν ὑπὸ τῶν Νόμων τῆς οἰκείας αὐτῶν χώρας ὀριζόμενον τύπον συντεταγμένον -Ἡ κυρίαρχος κυβέρνησις ἐκατέρου τῶν Ὑψηλῶν Συμβαλλομένων Μερῶν θέλει χορηγῆ αὐτοῖς ἀνεξόδως τὸ ἀναγκαῖον ἐκτελεστήριον πρὸς ἐξάσκησιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῇ προσαγωγῇ τοῦ ἐγγράφου τούτου, θέλουσιν ἀπολαύει τῶν δικαιωμάτων, προνομίων καὶ ἀτελειῶν τῶν χορηγουμένων ὑπὸ τῆς παρούσης Συμβάσεως.

Παράδειγμα εμπορικής σύμβασης δεκαετίας του 1890

Ημ.Υπογρ.	25.05.1895 (13.05.1895)
Διάρκεια	Εξαετής
Μεταξύ	Ελλάδα
	Κυβέρνηση Α.Μ. ο Βασιλεύς των Ελλήνων
	Ακολουθών Υπ.Εξ. Ν. Π. Δεληγιάννης
Και	Βέλγιο
	Κυβέρνηση Α.Μ. ο Βασιλεύς των Βέλγων
	Ακολουθών Πληρεξούσιος Υπουργός Βαρόνος Guillaume
Σύμβαση	Συνθήκη περί έμπορίας και ναυτιλίας μεταξύ Ελλάδος και Βελγίου

Σημειώσεις	Άρθρο	Αναφορά
...έπιθυμούντες να διευκολύνωσι και αναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς και ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος και Βελγίου...	1	Πλήρης και ἐντελής ἐλευθερία ἐμπορίας και ναυτιλίας συνομολογεῖται μεταξύ Ἑλλάδος και Βελγίου. Οἱ ὑπῆκοι ἑκατέρου τῶν Ὑψηλῶν Συμβαλλομένων Μερῶν θέλουσιν ἀπολαύει ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ ἐτέρου , ὡς πρὸς τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν και τὴν ναυτιλίαν, τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων , προνομίων, ἐλευθεριῶν, χαρίτων, ἀτελειῶν και ἀπαλλαγῶν, αἵτινες παρέχονται ἢ ἤθελον παραχωρηθῆ εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς, και δὲν θέλουσιν ὑποκείσθαι εἰς τέλη ἢ φόρους εἰσπραττομένους ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ Κράτους , τῶν ἐπαρχιῶν ἢ τῶν δήμων, ἄλλους ἢ ἀνωτέρους ἐκείνων εἰς οὓς ὑποβάλλονται ἢ θέλουσιν ὑποβάλλεσθαι οἱ ἰθαγενεῖς, ἐκτὸς ἐννοεῖται τῶν ἐξαιρέσεων τῶν πηγαζουσῶν ἐκ τῆς παρούσης Συνθήκης.
...έπιθυμούντες να διευκολύνωσι και αναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς και ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος και Βελγίου...	2	Οἱ Ἑλληνες ἐν Βελγίῳ και οἱ Βέλγοι ἐν Ἑλλάδι θέλουσιν εἶσθαι ἀμοιβαίως ἐλεύθεροι να κανονίζωσιν ὡς οἱ ἰθαγενεῖς τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν αὐτοπροσώπως ἢ να ἐμπιστεύωνται αὐτὰς εἰς τὴν ἐπιμέλειαν ἐτέρων προσώπων, οἷον μεσιτῶν, ἐντολοδόχων, πρακτῶρων ἢ διερμηνεῶν. Δὲν δύνανται να ἐξαναγκάζωνται εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτῶν, και δὲν θέλουσιν ὑποχρεοῦσθαι να πληρόνωσι μισθὸν ἢ ἀμοιβὴν εἰς ἐκείνους εἰς οὓς δὲν ἤθελον ἐγκρίνει να ἀναθέσωσι τὰς ἐργασίας αὐτῶν, δυνάμενων ἄλλως τε αὐτῶν τούτων τῶν πωλητῶν και ἀγοραστῶν να συναλλάσσωνται ἀπ' εὐθείας πρὸς ἀλλήλους και να ὀρίζωσι τὸ τίμημα ὄλων τῶν καρπῶν ἢ ἐμπορευμάτων, τῶν εἰδωμένων ἢ τῶν προωρισμένων εἰς ἐξαγωγήν, ὑπὸ τὸν ὄρον να συμμορφῶνται πρὸς τοὺς τελωνειακοὺς κανονισμοὺς και νόμους ἑκατέρας τῶν χωρῶν. Οἱ ὑπῆκοι τῶν Ὑψηλῶν Συμβαλλομένων Μερῶν δύνανται , καθ' ὄλην τὴν ἔκτασιν τῶν χωρῶν τοῦ ἑτέρου Κράτους, να διαθέτωσιν ἐλευθέρως τὴν κινητὴν και ἀκίνητον αὐτῶν περιουσίαν διὰ πωλήσεως, ἀνταλλαγῆς, δωρεᾶς, διαθήκης ἢ δι' ὁποιοῦδήποτε ἄλλου τρόπου, ἀκωλύτως και ἀπροσκόπτως, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως να συμμορφῶνται πρὸς τοὺς νόμους και τοὺς κανονισμοὺς ἑκατέρας τῶν χωρῶν. Δύνανται να μεταφέρωσιν , ὡς βούλωνται, τὰς περιουσίας αὐτῶν ἐκ τῆς μιᾶς ἐπικρατείας εἰς τὴν ἑτέραν χωρὶς να ὑποβάλλωνται , διὰ τὴν τοιαύτην μεταφορὰν, εἰς οἰουσδήποτε ἐκτάκτους φόρους ἢ τέλη.
...έπιθυμούντες να διευκολύνωσι και αναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς και ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος και Βελγίου...	3	Οἱ ὑπῆκοι ἑκατέρου τῶν Ὑψηλῶν Συμβαλλομένων Μερῶν θέλουσιν εἶσθαι, ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ ἐτέρου, ἐλεύθεροι να προσέρχωνται εἰς τὰ δικαστήρια πρὸς ἐπίδωξιν και ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων αὐτῶν , θέλουσιν ἀπολαύει, πρὸς τοῦτο, τῶν αὐτῶν ὡς οἱ ἰθαγενεῖς δικαιωμάτων και προνομίων , και θέλουσιν δύνασθαι, ὡς αὐτοὶ, ἐν πάσῃ δικαστικῇ πράξει, να χρησιμοποιῶσι τοὺς ὑπὸ τῶν νόμων τοῦ Κράτους ἀναγνωριζομένους δικηγόρους πληρεξουσίου ἢ πράκτορας. - Οὐδεμία ἐγγύσις ἢ δικαστικὴ παρακαταθήκη, ὑφ' οἷον δῆποτε ὄνομα, δύνανται να ἐπιβληθῆ, εἴτε λόγῳ τῆς ιδιότητος αὐτῶν τοῦ ξένου, εἴτε δι' ἐλλειψιν κατοικίας ἢ διαμονῆς ἐν τῇ χώρᾳ, εἰς τοὺς ὑπῆκοὺς τοῦ ἐνὸς τῶν συμβαλλομένων Μερῶν, οἵτινες ἤθελον παραστῆ ὡς ἐνάγοντες ἢ παρεμβαίνοντες ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων τοῦ ἐτέρου Μέρους. Οἱ Ἑλληνες ἐν Βελγίῳ και οἱ Βέλγοι ἐν Ἑλλάδι εἰσὶν ἀπηλλαγμένοι τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας ἐν τε τῷ στρατῷ και τῷ ναυτικῷ και και τῆς ἐν τῇ ἐθνοφυλακῇ και τῇ ἐθνοφρουρᾷ, και δὲν θέλουσιν ὑποβάλλεσθαι, καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κινητὴν ἢ ἀκίνητον αὐτῶν περιουσίαν εἰς ἕτερα βάρη, περιορισμοὺς, τέλη ἢ φόρους ἐκείνων, εἰς ἃ ὑποβάλλονται ἢ ἤθελον ὑποβάλλεσθαι αὐτοὶ οἱ ἰθαγενεῖς.
...έπιθυμούντες να διευκολύνωσι και αναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς και ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος και Βελγίου...	4	Θέλουσι θεωρεῖσθαι ὡς πλοῖα Ἑλληνικὰ ἐν Βελγίῳ και πλοῖα Βελγικὰ ἐν Ἑλλάδι τὰ πλέοντα ὑπὸ τὴν οἰκειαν σημαίαν και ἄτινα θέλουσι φέρει τὰ ναυτιλιακὰ και τὰ ἄλλα αὐτῶν ἔγγραφα , τὰ ἀπαιτούμενα ὑπὸ τῶν νόμων τοῦ Κράτους, εἰς ὃ ἀμοιβαίως ταῦτα ἀνήκουσι, πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἐθνικότητος τῶν ἐμπορικῶν πλοίων.
...έπιθυμούντες να διευκολύνωσι και αναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς και ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος και Βελγίου...	5	Τὰ πλοῖα τοῦ ἐνὸς τῶν Ὑψηλῶν Συμβαλλομένων μερῶν, ἄτινα ἤθελον εἰσπλεύσει κενὰ ἢ μετὰ φορτίου εἰς τοὺς λιμένας τοῦ ἐτέρου, ἢ ἤθελον ἐκπλεύσει ἐξ αὐτῶν , οἷος δῆποτε και ἂν ἢ ὁ τόπος τῆς προελεύσεως ἢ τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν, θέλουσιν ἀφομοιοῦσθαι ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις, πρὸς τὰ ἰθαγενῆ πλοῖα. Κατὰ τε τὸν κατάπλου, τὴν διαμονὴν και τὸν ἀπόπλου δὲν θέλουσι καταβάλλει ἕτερα ἢ ἀνώτερα τῶν εἰς τὰ ἰθαγενῆ πλοῖα ἐπιβαλλομένων ἢ ἐπιβληθησομένων δικαιωμάτων χωρητικότητος, φάρων, ναυηγείας, λιμένος, ρυμουλκίας, καθάρσεων ἢ ἄλλων τελῶν ἐπιβαρυνόντων ὑφ' οἷον δῆποτε ὄνομα τὸ σκάφος τοῦ πλοίου, και εἰσπραττομένων εἰς ἀφελος ἢ ἐν ὄνοματι τοῦ Κράτους, τῶν δημοσίων λειτουργῶν, τῶν κοινοτήτων ἢ σωματείων ἢ καταστημάτων οἰωνδῆποτε.
...έπιθυμούντες να διευκολύνωσι και αναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς και ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος και Βελγίου...	6	Ὡς πρὸς τὴν τοποθέτησιν τῶν πλοίων, τὴν φόρτωσιν και ἐκφόρτωσιν εἰς τοὺς λιμένας , ὄρμους, ἐπίνεια και δεξαμενὰς και γενικῶς ὡς πρὸς πᾶσαν διατ' ὡσιν και διάταξιν οἰανδῆποτε, εἰς ἃς δύνανται να ὑποβληθῶσι τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, τὰ πληρώματα και φορτία αὐτῶν, συμφωνεῖται ὅτι δὲν θέλει παρέχεσθαι εἰς τὰ πλοῖα τοῦ ἐνὸς τῶν Ὑψηλῶν Συμβαλλομένων Μερῶν οὐδεμία προνομία ἢ χάρις μὴ παρεχομένη ἐπίσης εἰς τὰ πλοῖα τοῦ ἐτέρου, διότι θέλησις ἀμφοτέρων τῶν μερῶν εἶναι να τεθῶσι ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην τὰ πλοῖα αὐτῶν ἐν ἐντελῶς ἴση μοίρᾳ.
...έπιθυμούντες να διευκολύνωσι και αναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς και ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος και Βελγίου...	7	
...έπιθυμούντες να διευκολύνωσι και αναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς και ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος και Βελγίου...	8	

<p>...έπιθυμούντες να διευκολύνωσι και αναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς και ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος και Βελγίου...</p>	<p>9</p>	<p>Τὰ πλοῖα ἐκατέρου τῶν Κρατῶν εἰσπλέοντα εἰς τινὰ τῶν λιμένων τοῦ ἐτέρου, ὅπως συμπληρώσωσι τὸ φορτίον αὐτῶν ἢ ἐκφόρτωσωσι μέρος αὐτοῦ, δύνανται, συμμορφούμενα πρὸς τοὺς νόμους και κανονισμοὺς τοῦ οἰκείου Κράτους, νὰ διατηρήσωσιν ἀνεκφόρτων μέρος τοῦ φορτίου αὐτῶν προωρισμένον δι' ἄλλον λιμένα τῆς αὐτῆς ἢ ἄλλης χώρας, και νὰ ἐξαγάγωσιν αὐτὸ ἐκ νέου, μὴ ἀναγκαζόμενα νὰ πληρώσωσι διὰ τελευταῖον τοῦτο μέρος τοῦ φορτίου αὐτῶν ἕτερον τελωνιακὸν δικαίωμα, πλην τῶν δικαιωμάτων ἐπιτηρήσεως, ἅτινα ἄλλως τε θέλουσιν εἶσθαι ἴσα πρὸς τὰ διὰ τὴν ἐγχώριον ναυτιλίαν καταβαλλόμενα.</p>
<p>...έπιθυμούντες να διευκολύνωσι και αναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς και ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος και Βελγίου...</p>	<p>10</p>	<p>Τὰ παντὸς εἶδους ἐμπορεύματα τῶν ὁποίων ἢ εἰς τοὺς ἐλληνικοὺς λιμένας εἰσαγωγῆ ἐπιτρέπεται ἢ θέλει ἐπιτραπῆ νομίμως δι' ἐλληνικῶν πλοίων, δύνανται ἐπίσης νὰ εἰσαχθῶσι διὰ βελγικῶν πλοίων, χωρὶς νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς ἕτερα ἢ ἀνώτερα ὑφ' οἷον δῆποτε ὄνομα δικαιώματα ἐκείνων, ἅτινα ἤθελον ἐπιβαρύνει τὰ αὐτὰ ἐμπορεύματα εἰσαγόμενα ἐπὶ ἰθαγενῶν πλοίων. - Ἀμοιβαίως δὲ τὰ παντὸς εἶδους ἐμπορεύματα τῶν ὁποίων ἢ εἰς τοὺς βελγικοὺς λιμένας εἰσαγωγῆ ἐπιτρέπεται ἢ θέλει ἐπιτραπῆ νομίμως διὰ βελγικῶν πλοίων, δύνανται ἐπίσης νὰ εἰσαχθῶσι δι' ἐλληνικῶν πλοίων, χωρὶς νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς ἕτερα ἢ ἀνώτερα ὑφ' οἷον δῆποτε ὄνομα δικαιώματα ἐκείνων, ἅτινα ἤθελον ἐπιβαρύνει τὰ αὐτὰ ἐμπορεύματα εἰσαγόμενα ἐπὶ ἰθαγενῶν πλοίων. Ἐξαιροῦνται τῶν διατάξεων τῆς παρουσίας Συνθήκης τὰ πλεονεκτήματα ὧν ἀντικείμενον δύνανται νὰ ὦσι τὰ προϊόντα τῆς ἐθνικῆς ἀλιείας εἰς τὴν μίαν ἢ τὴν ἕτεραν τῶν οἰκείων χωρῶν.</p>
<p>...έπιθυμούντες να διευκολύνωσι και αναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς και ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος και Βελγίου...</p>	<p>11</p>	<p>Τὰ πάσης φύσεως ἐμπορεύματα, ἅτινα θέλουσιν ἐξαγεσθαι ἐκ τῆς Ἑλλάδος διὰ βελγικῶν πλοίων, ἢ ἐκ τοῦ Βελγίου δι' ἐλληνικῶν πλοίων, οἷος δῆποτε και ἂν ἢ ὁ προσδιορισμὸς αὐτῶν, δὲν θέλουσιν ὑποβάλλεσθαι εἰς ἕτερα δικαιώματα ἢ διατυπώσεις ἐξόδου, ἐκείνων εἰς ἃ θὰ ὑπεβάλλοντο ἐὰν ἐξηγγοντο δι' ἰθαγενῶν πλοίων, και θέλουσιν ἀπολαύει ὑπὸ τε τὴν μίαν και τὴν ἕτεραν σημαίαν πασῶν τῶν ἀμοιβῶν ἢ ἀποδόσεων δικαιωμάτων ἢ ἐτέρων χαρίτων, αἵτινες χορηγοῦνται ἢ θέλουσι χορηγηθῆ εἰς τὴν ἐθνικὴν ναυτιλίαν ἐν ἐκατέρᾳ τῶν οἰκείων χωρῶν.</p>
<p>...έπιθυμούντες να διευκολύνωσι και αναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς και ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος και Βελγίου...</p>	<p>12</p>	<p>Καθ' ὅλον τὸν ὑπὸ τῆς νομοθεσίας ἐκατέρας τῶν οἰκείων χωρῶν ὠρισμένων χρόνον πρὸς παρακαταθήκην τῶν ἐμπορευμάτων, ταῦτα μέχρι τῆς διαμετακομίσεως αὐτῶν, τῆς ἐκ νέου ἐξαγωγῆς ἢ τῆς εἰς κατανάλωσιν διαθέσεως αὐτῶν, θέλουσι τίθεσθαι ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τὰ ὑπὸ ἐθνικὴν σημαίαν εἰσαγόμενα ἐμπορεύματα. - Τὰ ἀντικείμενα ταῦτα ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει θέλουσι πληρῶναι ἀνώτερα δικαιώματα παρακαταθήκης, και ὑποβάλλεσθαι εἰς ἄλλας διατυπώσεις, ἐκείνων εἰς ἃς θὰ ὑπήγοντο ἐὰν ἤθελον εἰσαχθῆ ὑπὸ ἐθνικὴν σημαίαν ἢ προήρχοντο ἐκ τοῦ μάλλον εὐνοούμενου Κράτους.</p>
<p>...έπιθυμούντες να διευκολύνωσι και αναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς και ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος και Βελγίου...</p>	<p>13</p>	<p>Τὰ πάσης φύσεως ἐμπορεύματα τὰ διὰ τοῦ ἐδάφους ἐνὸς τῶν δύο Κρατῶν μεταφερόμενα ἀπαλλάσσονται ἀμοιβαίως παντὸς διαμετακομιστικῆς δικαιώματος, οὐχὶ ὅμως και ἐπὶ βλάβῃ τῶν εἰδικῶν κανονισμῶν τῶν διεπόντων τὴν πυριτίδα, τὰ ὄπλα και τὰ πολεμοφόδια. - Ἡ ἰσοτέλεια πρὸς τὸ μάλλον εὐνοούμενον Κράτος ἐξασφαλίζεται ἀμοιβαίως εἰς ἐκάστην τῶν δύο Χωρῶν πρὸς πᾶν ὄ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν διαμετακόμισιν.</p>
<p>...έπιθυμούντες να διευκολύνωσι και αναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς και ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος και Βελγίου...</p>	<p>14</p>	<p>Οὐδέτερον τῶν Ὑψηλῶν Συμβαλλομένων Μερῶν θέλει ὑποβάλλει τὸ ἕτερον εἰς ἀπαγόρευσιν εἰσαγωγῆς, ἐξαγωγῆς ἢ διαμετακομίσεως ἐὰν μὴ ἢ ἀπαγόρευσις αὐτὴ ἐφαρμόζεται συγχρόνως εἰς ἅπαντα τὰ ἄλλα ἔθνη, ἐξαιρουμένων τῶν ἀπαγορευσεων ἢ προσωρινῶν περιορισμῶν τοὺς ὁποίους τὸ ἐν ἢ τὸ ἕτερον τῶν Μερῶν ἤθελε κρίνει ἀναγκαῖον νὰ ἐπιβάλῃ διὰ λόγους ὑγείας, πρὸς πρόληψιν τῆς διαδόσεως τῆς ἐπιζωστίας ἢ τῆς καταστροφῆς τῶν γεωργικῶν ἐσοδεῶν, ἢ ἔνεκα λόγων πολεμικῶν. - Ἡ ἀνωτέρω διάταξις ἐφαρμόζεται ἰδίως εἰς τὰς ἀπαγορεύσεις τὰς πηγαζούσας ἐκ τῶν εἰς τὸ μέλλον συστηθησομένων.</p>
<p>...έπιθυμούντες να διευκολύνωσι και αναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς και ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος και Βελγίου...</p>	<p>15</p>	<p>Τὸ δικαίωμα τοῦ διενεργεῖν τὴν ἀκτοπλοῖαν ἀπὸ λιμένος εἰς λιμένα, ἐν τῇ χώρᾳ ἐκατέρου τῶν Κρατῶν, θέλει κανονίζεσθαι συμφώνως πρὸς τοὺς ἐν ἰσχύϊ νόμους και διατάγματα. Ἐν τούτοις, ὀρίζεται μεταξύ τῶν δύο Ὑψηλῶν Συμβαλλομένων Μερῶν, ὅτι τὰ πλοῖα και οἱ ὑπήκοοι ἐκάστου αὐτῶν θὰ ἀπολαύωσιν ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις, ἐν τῇ Χώρᾳ τοῦ ἐτέρου, τῶν αὐτῶν χαρίτων και προνομίων αἵτινες χορηγοῦνται ἢ ἤθελον χορηγηθῆ εἰς τὰ μάλλον εὐνοούμενα Κράτη.</p>
<p>...έπιθυμούντες να διευκολύνωσι και αναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς και ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος και Βελγίου...</p>	<p>16</p>	<p>Οὐδέτερον τῶν Ὑψηλῶν Συμβαλλομένων Μερῶν θέλει ἐπιβάλλει εἰς τὰ ἐμπορεύματα τὰ ἐκ τῆς γῆς ἢ βιομηχανίας τοῦ ἐτέρου Μέρους, ἕτερα ἢ ἀνώτερα εἰσαγωγικὰ δικαιώματα ἐκείνων, εἰς ἃ ὑποβάλλονται ἢ θέλουσιν ὑποβάλλεσθαι τὰ αὐτὰ ἐμπορεύματα προερχόμενα ἐξ οἰουδῆποτε ξένου Κράτους. - Ἐκαστον τῶν δύο Μερῶν ὑποχρεοῦται νὰ παρέχῃ εἰς τὸ ἕτερον πᾶσαν χάριν, πᾶσαν προνομίαν ἢ ἐλάττωσιν ἐν τοῖς δασμολογίοις κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν ἢ ἐξαγωγὴν, τὰς ὁποίας ἤθελε παραχωρήσει εἰς τρίτην τινὰ Δύναμιν. Ὑποχρεοῦται ἐπίσης νὰ μὴ ἐπιβάλλωσι τὸ ἐν πρὸς τὸ ἕτερον εἰσαγωγικὸν το ἢ ἐξαγωγικὸν δικαίωμα, ὅπερ συγχρόνως νὰ μὴ ἐφαρμόζονται και εἰς ἄλλα ἔθνη. - Ἐκτὸς τούτων, συμφωνεῖται ὅτι καθ' ἑλπὴν τὴν διάρκειαν τῆς παρουσίας Συνθήκης αἱ ἐξ Ἑλλάδος προερχόμενα Κορινθιακὰ σταφίδες, εἰσαγόμενα ἐν Βελγίῳ, δὲν θέλουσιν ὑποβάλλεσθαι εἰς δασμὸν ἀνώτερον τῶν 20 φράγκων τὰ ἐκατὸν χιλιόγραμμα. - Προσέτι αἱ ἐξ Ἑλλάδος προερχόμενα κορινθιακὰ σταφίδες θέλουσιν εἰσαγεσθαι ἀτελεῖς ἐν Βελγίῳ ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι θὰ εἰσάγονται εἴτε εἰς χύμα, εἴτε εἰς σάκκους χωρητικότητος τοῦλάχιστον 100 χιλιογράμμων ἢ εἰς βαρέλια χωρητικότητος τοῦλάχιστον 200 χιλιογράμμων και ὅτι ἢ πρὸς οἰνοποιίαν χρησιμοποίησις αὐτῶν θέλει λαμβάνει χώραν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς Βελγικῆς Κυβερνήσεως. - Συμφωνεῖται τέλος ὅτι τὸ ὄξος τὸ κατασκευαζόμενον ἐξ ὑπολειμμάτων Κορινθιακῶν σταφίδων, αἵτινες ἐχρησιμοποιήθησαν ἐν Βελγίῳ πρὸς οἰνοποιίαν, θέλει πληρῶναι τὸν ἐλάχιστον φόρον βιομηχανικῆς παραγωγῆς (accises) ἐκ τῶν ἐπιβαλλομένων ἐν Βελγίῳ εἰς τὴν κατασκευὴν παντὸς εἶδους ὄξους. - Κατὰ</p>

		<p>την αὐτὴν περίοδον τὰ κατωτέρω ἀριθμοῦμενα βελγικὰ ἐμπορεύματα δὲν δύνανται νὰ ὑποβληθῶσι κατὰ τὴν εἰς Ἑλλάδα εἰσαγωγὴν αὐτῶν εἰς δασμοὺς ἀνωτέρους τῶν κάτωθι σημειουμένων. - 1) Ἵαλοπίνακες κοινοὶ (τζάμια): 10 δραχμαὶ αἰ 100 ὀκάδες. - Οὐδέμια δύνανται νὰ ἐπέλθῃ ἐλάττωσις τοῦ τελωνιακοῦ ἀπόβουρου τοῦ ἐφαρμοζομένου εἰς τοὺς κοινοὺς ὑαλοπίνακας κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ὑπογραφῆς τῆς παρουσίας συνθήκης. - 2) Κατεργασμένος εἰς τεμάχια σίδηρος πρὸς κατασκευὴν γεφυρῶν σιδηροδρομικῶν ὁδῶν: Ἀτελής. - 3) Σωλῆνες ἐκ χυτοῦ σιδήρου καὶ δοκοὶ σιδηραῖ: 4 δραχμαὶ αἰ 100 ὀκάδες. - Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην περιλαμβάνονται αἱ σιδηραῖ δοκοὶ αἱ ἀπλῶς διάτρητοι ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι προσηρμοσμένοι συνδετικαὶ γωνία. - 4) Κατεργασμένος εἰς τεμάχια σίδηρος δι' οἰκοδομὰς ⁽¹⁾ καὶ γεφύρας, ἐξαιρέσει τῶν γεφυρῶν σιδηροδρομικῶν ὁδῶν: 10 δραχ. 100 ὀκάδες. - 5) Ἄμαξαι (Wagons) σιδηροδρόμων καὶ τροχιοδρόμων διὰ μεταφορὰν ἐπιβατῶν καὶ ἐμπορευμάτων: 10% ἐπὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν. - 6) Σίδηρος εἰς ἀπλὰ ἐλάσματα εἰς πλάκας παντὸς μεγέθους δι' οἰκοδομὰς καὶ ἄλλην χρῆσιν, εἰς στεφάνια, εἰς φύλλα ἀκασιτέρωτα (λαμαρίνα) καὶ σίδηρος ἀκατέργαστος ὑπὸ ἄλλα σχήματα, μὴ εἰδικῶς κατονομαζόμενα: Ἀτελή. - 7) Σύρματα σιδηρᾶ καὶ ἐκ χάλυβος παντὸς εἴδους: Ἀτελή. - 8) Πάντα τὰ λοιπὰ χρώματα γαιώδη ἢ μεταλλικὰ εἰς στερεὰν κατάστασιν, ὡς τὸ μίνιον, τὸ στουπέτσι, ὁ λιθάργυρος κλπ.: Ἀτελή. - 9) Ἄμυλον: 8 δραχ. αἰ 100 ὀκάδες. - 10) Ἵφάσματα ἐκ λίνου, καννάβεως ἢ ἰούτης μὴ εἰδικῶς κατονομαζόμενα. α') Περιέχοντα κλωστὰς στήμονος μείον τῶν 14 ἐν τετραγώνῳ πλευρᾶς 5/1000 τοῦ μέτρου, ἐκτὸς τοῦ πρὸς κατασκευὴν σάκκων χονδροῦ ὑφάσματος: 90 δραχ. αἰ 100 ὀκάδες. - β') Περιέχοντα κλωστὰς στήμονος ἀπὸ 14 καὶ ἄνω ἐν τετραγώνῳ πλευρᾶς 5/1000 τοῦ μέτρου: 200 δραχ. αἰ 100 ὀκάδες. - Τὰ λινοδίμιτα ὑφάσματα (coutils) μετὰ σειρῶν βαμβακερῶν χρωματιστῶν ἢ σειρῶν λινῶν χρωματιστῶν, θέλουσιν ὑποβάλλεσθαι εἰς δασμὸν ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κλωστῶν τῶν σειρῶν, συνυπολογιζόμενον, δὲν ὑπερβαίῃ τὸ τοῦ βᾶθους.</p> <p>Πρὸς ἐρμηνείαν τῶν περιλαμβανομένων ἐν τῇ ἄνω κατηγορίᾳ ἀντηλλάγησαν αἱ ἐξῆς Διακοινώσεις.</p> <p>Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις Πρόσεδρον Ἵπουργὸν τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως τοῦ Βελγίου.</p> <p>Ἄριθ. 6171.</p>
...ἐπιθυμοῦντες νὰ διευκολύνωσι καὶ ἀναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς καὶ ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βελγίου...	16	
...ἐπιθυμοῦντες νὰ διευκολύνωσι καὶ ἀναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς καὶ ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βελγίου...	16 - ⁽¹⁾	<p>Κύριε Βαρῶνε,</p> <p>Γνωρίζετε ὅτι τὸ ἐν ἰσχύϊ Τελωνιακὸν Δασμολόγιον περιλαμβάνει δύο μόνον κατηγορίας σιδηρῶν, ἴτοι: τὰ ἐκ χυτοῦ σιδήρου εἶδη καὶ τὰ κατεργασμένα ἢ σφυρηλατημένα σίδηρα. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ κατηγορίᾳ περιλαμβάνονται καὶ τὰ εἶδη λεπτοσιδηρουργίας (quincaillerie), μαχαιοποιίας, τὰ ἐπιχειρισμένα, ριμισμένα σίδηρα, κλπ.</p> <p>Τοῦ ἀφορῶντος τὴν κύρωσιν τῆς ἡμετέρας Συνθήκης περὶ Ἐμπορίου Νομοσχεδίου ὑποβληθέντος εἰς τὴν ψῆφον τῆς Βουλῆς, φρονῶ ὅτι ἀμοιβαῖον ἔχομεν συμφέρον νὰ καθορίσωμεν εἰδικῶς τὰ εἶδη ἐκεῖνα, ἅπερ δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν εἰς τεμάχια κατεργασμένων σιδηρῶν δι' οἰκοδομὰς, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ 16 ἄρθρου § 6 ἄρ. 4 τῆς ἡμετέρας Συνθήκης περὶ Ἐμπορίου, ὅπως οὕτω ληφθῶσι τὰ ἀναγκαῖα μέτρα διὰ τὴν ἐν καιρῷ ἀναγραφὴν αὐτῶν ἐν εἰδικῷ ἐδαφίῳ τοῦ Δασμολογίου.</p> <p>Δὲν εἶναι ἴσως ἄσκοπον νὰ γνωστοποιήσω ὑμῖν ὅτι οἱ γενικοὶ ὅροι, καθ' οὓς διετυπώθη ἡ προμνησθεῖσα παράγραφος, ἔδωκαν ἤδη ἀφορμὴν εἰς ἐσφαλμένην ἐρμηνείαν καὶ ὅτι οἱ σιδηρουργοὶ Ἀθηνῶν ἀπηύθυναν αἴτησιν τῷ Προέδρῳ τῆς Βουλῆς, δι' ἧς αἰτοῦνται τὴν προστασίαν τῆς βιομηχανίας καὶ τῶν συμφερόντων αὐτῶν, ἅτινα ὑπολαμβάνουσιν ἀπειλούμενα ὑπὸ τῶν νέων διατάξεων τῆς ἡμετέρας Συνθήκης περὶ Ἐμπορίου. Μοὶ ἤθελεν εἶναι λίαν εὐάρεστον νὰ δυνηθῶ ν' ἀποκρούσω ἐν καιρῷ τὴν ἐσφαλμένην ταύτην ἐρμηνείαν.</p> <p>Παρακαλῶν νὰ μοὶ ἀποστείλητε, ὡς δυνηθῆτε ταχύτερον τὴν ὑμετέραν ἀπάντησιν, δράττομαι τῆς εὐκαιρίας ταύτης κλπ.</p> <p>(Ἵπογ.) Α. ΣΚΟΥΖΕΣ</p>
...ἐπιθυμοῦντες νὰ διευκολύνωσι καὶ ἀναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς καὶ ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βελγίου...	16 - ⁽¹⁾	<p>Ἐν Ἀθήναις τῆ 16 Ἰουνίου 1895.</p>
...ἐπιθυμοῦντες νὰ διευκολύνωσι καὶ ἀναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς καὶ ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βελγίου...	16 - ⁽¹⁾	<p>Ἐν Ἀθήναις τῆ 19/1 Ἰουλίου 1895</p>
...ἐπιθυμοῦντες νὰ διευκολύνωσι καὶ ἀναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς καὶ ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βελγίου...	16 - ⁽¹⁾	<p>Κύριε Ἵπουργέ,</p> <p>Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ βεβαιώσω τῇ Ἵμετέρᾳ Ἐξοχότητι τὴν λήψιν τοῦ ἐγγράφου, ὅπερ εὐηρεστήθη νὰ μοὶ ἀπευθῆναι ὑπὸ ἡμερομηνίαν 16/23 τρέχοντος μηνὸς καὶ ὑπ' ἀριθ. 6171.</p> <p>Ἐξουσιοδοτημένος προσκόντως ὑπὸ τοῦ κ. de Burlet, Προέδρου τοῦ Ἵπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ Ἵπουργοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν σπεύδω νὰ γνωστοποιήσω τῇ Ἵμετέρᾳ Ἐξοχότητι ὅτι ἡ Κυβέρνησις τοῦ Βασιλέως, τοῦ σептῶ μοι Ἄνακτος, διὰ τῆς ἐκφράσεως «κατεργασμένοι σίδηροι εἰς τεμάχια δι' οἰκοδομὰς» τῆς εὐρισκομένης ἐν ἄρθρῳ 16 ἀριθ. 4 τῆς ἡμετέρας Συνθήκης τοῦ Ἐμπορίου τῆς ὑπογραφείσης τῆ 13/25 Μαΐου τοῦ ἔτους τούτου, δὲν ἐννοεῖ ἄλλο ἢ τὰ μεγάλα τεμάχια κατεργασμένου σιδήρου διὰ τὴν οἰκοδομὴν τῶν κτιρίων δηλαδὴ τοὺς μεταλλικοὺς σκελετοὺς ἐν γένει, καὶ εἰδικῶς τὰς σιδηρὰς στέγας, τὰς ἀρτιρίσεις (armatures) τὰς συνθέτους δοκοὺς, τὰ παραθυρόφυλλα καὶ κματοειδῆ παραπετάσματα (τῶν καταστημάτων), τὰς θύρας καὶ παράθυρα ἐξ ὀλοκλήρου σιδηρᾶ, ὡς καὶ τὰ σιδηρὰ πλαίσια θυρῶν καὶ παραθύρων, χωρὶς νὰ περιλαμβάνωνται ἐν αὐτοῖς αἱ κιγκλιδωτᾶ θύραι καὶ παράθυρα.</p> <p>Δράττομαι τῆς εὐκαιρίας, Κύριε Ἵπουργέ, κλπ.</p> <p>(Ἵπογ.) GUILLAUME</p>

<p>...έπιθυμούντες να διευκολύνωσι και αναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς και ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος και Βελγίου...</p>	<p>17</p>	<p>Τὰ Ὑψηλὰ Συμβαλλόμενα Μέρη δηλοῦσιν ὅτι ἀναγνωρίζουσιν ἀμοιβαίως εἰς πάσας τὰς ἐμπορικὰς, βιομηχανικὰς ἢ χρηματιστικὰς ἐταιρίας και ἄλλους συνεταιρισμοὺς τοὺς συνεστημένους ἢ ἐπιτρεπομένους δυνάμει τῶν εἰδικῶν νόμων ἑκατέρας τῶν χωρῶν, τὸ πλεονέκτημα νὰ ἐξασκῶσι πάντα αὐτῶν τὰ δικαιώματα και νὰ παρίστανται ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων, εἴτε ὡς ἐνάγοντες εἴτε ὡς ἐναγόμενοι, καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς χώρας τοῦ ἐτέρου Κράτους, ἐπὶ τῷ ὄρω μόνον νὰ συμμορφῶνται πρὸς τοὺς νόμους τοῦ Κράτους τούτου. Αἱ ἐταιρίαὶ αὗται και οἱ συνεταιρισμοὶ οἱ συνιστάμενοι ἐν τῇ χωρᾷ ἑκατέρου τῶν Ὑψηλῶν Συμβαλλομένων Κρατῶν, δύνανται νὰ ἐξασκῶσιν ἐν τῇ χωρᾷ τοῦ ἐτέρου Κράτους τὰ αὐτὰ δικαιώματα, ἅτινα θέλουσιν ἀναγνωρίζεσθαι εἰς τὰς ἀναλόγους ἐταιρίας ὄλων τῶν ἄλλων χωρῶν. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ προηγούμενοι ὁρισμοὶ ἐφαρμόζονται ἐπίσης εἰς τὰς πρὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς παρούσης Συνθήκης συνεστημένας ἢ ἀναγνωρισθείσας ἐταιρίας και συνεταιρισμοὺς ὡς και εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα συστηθησομένους.</p>
<p>...έπιθυμούντες νὰ διευκολύνωσι και αναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς και ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος και Βελγίου...</p>	<p>18</p>	<p>Τα πλοία, ἐμπορεύματα και πράγματα, ἅτινα ἤθελον συλληφθῆ ὑπὸ πειρατῶν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς δικαιοδοσίας ἑκατέρου τῶν συμβαλλομένων Μερῶν, ἢ ἐν ἀνοικτῇ θαλάσῃ και ἅτινα ἤθελον ὀδηγηθῆ ἢ εὐρεθῆ εἰς τοὺς λιμένας, ποταμούς, μυχοὺς, ἢ ὄρους τῆς Ἐπικρατείας, τοῦ ἐτέρου συμβαλλομένου Μέρους, θέλουσιν ἀποδίδεσθαι εἰς τοὺς ἰδιοκτῆτας αὐτῶν, ἐπὶ πληρωμῇ τῶν γενομένων προσδιορισθῆ ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων δικαστηρίων, ὅταν τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας τῶν ἀποδειχθῆ ἐνώπιον αὐτῶν, και ἐπὶ τῇ ἐνδὸς ἔτους γεννησμένη αἰτήσῃ τῶν ἐνδιαφερομένων, τῶν πληρεξουσίων αὐτῶν ἢ τῶν ὑπαλλήλων τῶν οἰκείων Κυβερνήσεων.</p>
<p>...έπιθυμούντες νὰ διευκολύνωσι και αναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς και ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος και Βελγίου...</p>	<p>19</p>	<p>Πρὸς πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν ναυτιλίαν και τὸ ἐμπόριον τὰ Ὑψηλὰ Συμβαλλόμενα Μέρη, οὐδεμίαν δύνανται νὰ παραχωρήσωσι προνομίαν, χάριν ἢ ἀτέλειαν εἰς ἕτερον Κράτος, χωρὶς αὗται νὰ ἐκτείνωνται ταυτοχρόνως και εἰς τοὺς οἰκείους αὐτῶν ὑπηκόους.</p>
<p>...έπιθυμούντες νὰ διευκολύνωσι και αναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς και ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος και Βελγίου...</p>	<p>20</p>	<p>Αἱ διατάξεις τῆς παρούσης Συνθήκης δὲν ἐφαρμόζονται εἰς τὰς παραχωρήσεις, αἵτινες παρέχονται ἢ ἤθελον παραχωρηθῆ ὑφ' ἑκατέρου τῶν ὑψηλῶν Συμβαλλομένων Μερῶν εἰς ὄμορα Κράτη πρὸς εὐκολίαν τοῦ μεθοριακοῦ ἐμπορίου, ἐφ' ὅσον αἱ παραχωρήσεις αὗται δὲν ἤθελον ἐκταθῆ ἐπὶ μὴ ὁμόρου Κράτους.</p>
<p>...έπιθυμούντες νὰ διευκολύνωσι και αναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς και ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος και Βελγίου...</p>	<p>21</p>	<p>Τὰ Ὑψηλὰ Συμβαλλόμενα Μέρη συμφωνοῦσι νὰ προστρέχωσιν εἰς διαιτησίαν, ὡς ἂν εἴη ἡ ἐρμηνεία ἢ ἡ ἐκτέλεσις τῆς παρούσης Συνθήκης ἢ ἔθελε γεννήσει ἀμφισβητήσεις.</p>
<p>...έπιθυμούντες νὰ διευκολύνωσι και αναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς και ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος και Βελγίου...</p>	<p>22</p>	<p>Ἡ παροῦσα Συνθήκη θέλει παραμείνει ἰσχύουσα ἐπὶ ἑξαετία ἀρχομένης τῆς ἰσχύος αὐτῆς μετὰ δέκα ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἐπικυρώσεων. - Ἐν ἣ περιπτώσει οὐδέτερον τῶν Ὑψηλῶν Συμβαλλομένων Μερῶν ἤθελε γνωστοποιήσῃ εἰς τὸ ἄλλο, δώδεκα μῆνας πρὸ τῆς λήξεως τοῦ εἰρημένου χρονικοῦ διαστήματος τὴν πρόθεσιν αὐτοῦ περὶ καταλύσεως τῆς Συνθήκης, αὕτη θέλει παραμείνει ὑποχρεωτικῇ ἐπὶ ἔν ἔτος εἰσέτι ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἀφ' ἣς τὸ ἕτερον τῶν Ὑψηλῶν Συμβαλλομένων Μερῶν ἤθελε καταγγεῖλει ταύτην.</p>
<p>...έπιθυμούντες νὰ διευκολύνωσι και αναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς και ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος και Βελγίου...</p>	<p>23 - §1η</p>	<p>Ἡ παροῦσα Συνθήκη θέλει ἐπικυρωθῆ και αἱ ἐπικυρώσεις θέλουσιν ἀναταλλαγῆ ἐν Ἀθήναις ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον. - Εἰς πίστωσιν τούτων οἱ οὐκεῖοι πληρεξούσιοι ὑπέγραψαν ταύτην και ἐπέθηκαν ἐπ' αὐτῆς τὰς σφραγίδας αὐτῶν.</p>
<p>...έπιθυμούντες νὰ διευκολύνωσι και αναπτύξωσι τὰς ἐμπορικὰς και ναυτιλιακὰς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος και Βελγίου...</p>	<p>23 - §2η</p>	<p>Ἐγένετο ἐν Ἀθήναις ἐν διπλῷ πρωτοτύπῳ τὴν 13/25 Μαΐου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἐνενηκοστοῦ πέμπτου ἔτους. ⁽¹⁾ (¹) Ἐκυρώθη διὰ τοῦ Νόμου ΒΣΟΗ (1895)</p>

Πηγές και Βιβλιογραφία

Πηγές

Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος [1930], [1931], ... -1939]*, Αθήνα, 1930, [.....], 1939.

Conférence économique internationale (Genève, mai 1927), documentation : Principaux aspects et problèmes de la situation économique mondiale au point de vue des différents pays (Belgique, Brésil, Colombie, Grèce, Pologne, Union de l'Afrique du Sud) (1927) CEI.29 Série V Questions.

Conférence économique internationale (Genève, mai 1927), documentation : Traité de commerce, systèmes tarifaires et méthodes contractuelles, CEI.31 Questions économiques et financières 1927.II.26.

Conférence économique internationale (Genève, mai 1927), documentation : Nomenclature et classification douanières, possibilité d'unifier la nomenclature douanière, CEI.32 Questions économiques et financières 1927.II.24.

Conférence économique internationale (Genève, mai 1927), documentation : 1.Immunités des entreprises d'état, 2.Rôle économique des tarifs de chemins de fer et des péages, 3.Discrimination entre nationalités ou pavillons dans le domaine des communications et du transit, 4.Pratiques déloyales de commerce (1927) CEI.33 Questions économiques et financières 1927.II.32.

Lucien – Graux (avril 1928), *Rapport: Mission Economique en Grece*, Paris.

Milhaud E. (1935), *Une Idée en marche: La compensation organisée*, Recueil Sirey, Παρίσι /CN.4/213.

Riedl R., (1928), *La Clause de la nation la plus favorisée*, Documentation présentée au Comité économique de la Société des nations et à la Chambre de commerce internationale par le Comité national autrichien de la Chambre de commerce internationale.

Société des Nations (1933), Comité économique : Recommandations concernant la politique tarifaire et la Clause de la Nation la plus favorisée, Genève.

Société des Nations (1936), Comité économique. L'égalité de traitement dans l'état actuel des relations économiques internationales : Clause de la Nation la plus favorisée, Genève.

Société des Nations Comité économique (1936), L'égalité de traitement dans l'état actuel des relations économiques internationales : Clause de la Nation la plus favorisée. Genève: Société des Nations.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Ανδρέου, Α. Ι. (1933), *Η έξωτερική έμπορικη πολιτικη τής Ελλάδος 1830-1933*, Αθήνα, Γ.Ρόδη.

Βαρβαρέσος, Κ. (1923), *Αι εμπορικαι συμβασεις και η ρητρα του μάλλον ευνοουμένου κράτους*, Αθήνα.

Ζήκου, Ζ. (1995), «Ο "Μερκαντιλισμός" του Μπιλ Κλίντον», εφημ. *Η Καθημερινή*, 25 Ιουνίου.

Ζολώτας, Ξ. (1929), *Νομισματική Σταθεροποίησης*, Αθήνα, Γκρέκα, Τ. 2.

Καλιτσουνάκης, Δ. (1941), «Έμπορική Πολιτική (Έξωτερική)», *Αρχείον Οικονομικῶν καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν*, σσ. 1-116.

Κασκαρέλης, Μ. Β. (1941), «Αι νέαι φάσεις της εξελίξεως της Παγκοσμίου Οικονομίας», *Αρχείο Οικονομικῶν καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν* (21 Α), σσ. 1-33.

Keynes, J. M. (1919, 2009), *Οι οικονομικές συνέπειες της ειρήνης*, Αθήνα, Παπαζήσης.

Λυγερός, Στ. (2005), «Η ανάγκη ενός νέου προστατευτισμού», εφημ. *Η Καθημερινή*, 1 Ιουλίου.

Πρόντζας, Ε. (1995), *Οικονομικός Προστατευτισμός και Βαλκανική Συνεργασία*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press.

Πρόντζας, Ε. (1999), *Οικονομικός Εθνικισμός. Δοκίμιο στη νεοελληνική ιστορία*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press.

Ρεδιάδης, Γ. Δ. (1903), *Κώδιξ Προξενικών Συμβάσεων και Συνθηκών Εμπορίας και Ναυτιλίας μεταξύ Ελλάδος και Ευρωπαϊκῶν κρατῶν*, Πειραιάς, Σφαίρα, Αθήνα, Δημητράκος Α.Ε.

Τσιμικάλης, Α. Α. (1940), *Νομικαὶ ἀπόψεις τῶν διεθνῶν συμψηφισμῶν (clearings)*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα.

Χατζηβασιλείου, Ν. Ι. (1936), *Κατευθύνσεις της εξωτερικής μας οικονομικής πολιτικής*, Αθήνα.

Ψαλλιδόπουλος Μ. (1989), «Μορφές Οικονομικής Σκέψης, 1936-1940», *Η Ελλάδα 1936-44. Δικατορία, Κατοχή, Αντίσταση*, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα ΑΤΕ.

Cohn, T. H. (2010), *Διεθνής Πολιτική Οικονομία. Θεωρία και Πράξη*, Αθήνα, Gutenberg.

Gilpin R. (2007), *Πόλεμος και αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική*, Αθήνα, Ποιότητα.

Krugman P., M. Obstfeld (2003), *Διεθνής Οικονομική. Θεωρία και πολιτική*, Αθήνα, Κριτική, 2 Τ.

Ξενόγλωσση

Accominotti, O., Flandreau, M. (2008), «Bilateral Treaties and the Most-Favored-Nation Clause: The Myth of Trade Liberalization in the Nineteenth Century», *World Politics*, 60/2 (January), σσ. 147-188.

Bairoch, P. (1977), *Victoires et déboires*, T. III, Paris.

Bairoch, P. (1999), *Mythes et paradoxes de l'histoire économique*, Παρίσι, OCDE.

Berend, I. T. (2006), *An Economic History of Twentieth-Century Europe*, Cambridge University Press.

Cassis, Y. (2006), *Capitals of Capital: A History of International Financial Centres, 1780-2005*, Cambridge University Press.

Damalas, V. B. (1940), *Essai sur l'évolution du Commerce Intrantional. Les theories, les faits*, Paris, PUF.

Gini, C. (1935), *Prime linee di Patologia Economica*, Μιλάνο, Dott A. Giuffre.

Madisson A. (2001), *L'économie mondiale, une perspective millénaire*, Παρίσι, OCDE.

Perrot-Cornu, R. (1987), "Etats-Unis de 1913 à 1945", στο *Dictionnaires d'histoire économique*, Παρίσι, Hatier.

Tsouderos, E. J. (1920), *Le relèvement économique de la Grèce*, Paris.

Ustor, En. (1969), «Premier rapport sur la clause de la nation la plus favorisée», Rapporteur spécial Extrait de l'Annuaire de la Commission du droit international.

Wagner, H.-G. (1931), *Essai sur l'universalisme économique Othmar Spann*, Felix Alcan Παρίσι, [γαλ. μτφ.].

Διαδικτυακοί Τόποι / Ιστοσελίδες

Ρουκανάς, Σπ. (2007), «Οικονομική θεωρία και ανάπτυξη υπό το πρίσμα της διεθνούς πολιτικής οικονομίας», Διδακτορική Διατριβή, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (ΔΠΘ). Τμήμα Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων και Ανάπτυξης, [online] Διαθέσιμο στη από (<http://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/23581>) [Πρόσβαση: 10 Απριλίου 2016].

Φουρνάρη, Β.-Α. (2013), «Μηχανισμοί εγκοινωνισμού ή κοινωνικού αποκλεισμού: η φορολογία στο Ελληνικό κράτος (1919-1932)», Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Κοινωνιολογία», Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, (<http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&type=0&q=%CE%A6%CE%9F%CE%A5%CE%A1%CE%9D%CE%91%CE%A1%CE%97&page=1&scope=cid:4&lang=el&pid=iid:5830>).

Moreau Defarges, Ph. (2004), « De la SDN à l'ONU », *Pouvoirs* 2/109) , σσ. 15-26 URL :www.cairn.info/revue-pouvoirs-2004-2-page-15.htm (Πρόσβαση, 15 Σεπτεμβρίου 2016).

http://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=26272&limitstart=2 (Πρόσβαση 28 Αυγούστου 2016).

http://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=26272&limitstart=2 (τελευταία επίσκεψη: 28.08.2016).